

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGRO-VLAHIEI

ANUL XXI Nr. 11-12 NOIEMBRIE - DECEMBRIE - 1962

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

APARE LUNAR SUB CONDUCEREA UNUI
COMITET DE REDACȚIE

ANUL XXI Nr. 11 - 12
NOV. - DEC.
1962

Redacția și Administrația : Sectorul Social-Cultural al Arhiepiscopiei Bucureștilor
Str. Patriarhiei Nr. 21 — Raionul Nicolae Bălcescu

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

P. F. JUSTINIAN,
Mitropolitul Ungrovlahiei
și Patriarhul României

VICE-PREȘEDINȚI :

P. S. Dr. ANȚIM,
Episcopul Buzăului

P. S. CHESARIE,
Episcopul Dunării de Jos

MEMBRI :

P. S. Dr. ANTIM,
Episcop Vicar

P. C. Pr. ALEXANDRU IONESCU,
Vicar al Mitropoliei

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. STAN DIMANCEA,
Consilier administrativ al Mitropoliei

C U P R I N S U L

PASTORALE

P. F. PATRIARH JUSTINIAN, <i>Pastorală la Nașterea Domnului</i>	1017
P. S. EPISCOP ANTIM al Buzăului, <i>Pastorală la Nașterea Domnului</i>	1023
P. S. EPISCOP CHESĂRIE al Dunării de Jos, <i>Pastorală la Nașterea Domnului</i>	1030

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

Pr. GH. IORDĂCHESCU, <i>La Duminica a II-a și a XVIII-a după Rusalii</i>	1036
Pr. I. VESA, <i>La Duminica a XXII-a după Rusalii</i>	1043
Diac. Prof. EMILIAN VASILESCU, <i>La Duminica a XXVI-a după Rusalii</i>	1046
Pr. Prof. VLADIMIR PRELIPCEAN, <i>La Intrarea în Biserică a Maicii Domnului</i>	1050
Pr. I. PĂNOIU, <i>La Intrarea în Biserică a Maicii Domnului</i>	1055
Pr. Prof. IOAN G. COMAN, <i>La Duminica a XXX-a după Rusalii și la Sf. Ecaterina</i>	1062

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

GHEORGHE ALEXE, <i>Acțiuni în slujba păcii</i>	1065
--	------

ANIVERSĂRI

REDAȚIA, <i>La a XV-a aniversare a Republicii</i>	1082
---	------

ARTICOLE ȘI STUDII

Pr. Prof. ENE BRANIȘTE, <i>Anul bisericesc (liturgic) și subdiviziunile lui</i>	1085
A. SACERDOTEANU, <i>Condițiile în care a apărut sigiliul orașului București</i>	1095
Prof. VICTOR BRĂTULESCU, <i>Zugravi și inscripții la biserică din</i>	

<i>Călinești-Prahova</i>	1101
Pr. N. CAZACU, <i>Din istoricul bisericii Mîntuleasa din București</i>	1106
TOMA G. BULAT, <i>O gramată a patriarhului Dositei al Ierusalimului pentru biserica cronicarului Stoica Ludescu (1670)</i>	1110
STELIAN METZULESCU, <i>Contribuții cu privire la începuturile artei creștine</i>	1116

D O C U M E N T A R E

DANIELA BĂRBULESCU, <i>Mineiele de la Neamț 1830—1832</i>	1142
DUMITRU GH. RADU, <i>A doua influență sud-slavă în Rusia. D. S. Likacev, câteva probleme de veche cultură slavonă</i>	1161

C R O N I C Ă

C. BĂRBULESCU, <i>Ortodoxia și Mișcarea Ecumenică</i>	1184
---	------

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTILOR

GHEORGHE ALEXE, <i>Deschiderea noului an școlar 1962—1963 la Instituțiile de învățămînt bisericesc din București</i>	1188
GHEORGHE ALEXE, <i>Concert de colinde la Institutul Teologic</i>	1190
Pr. P. TOPORAȘ, † <i>Preotul Gheorghe Ciosu</i>	1191

EPISCOPIA BUZĂULUI

Pr. MARIN NEGULESCU, † <i>Preotul Ioan Grosu</i>	1192
--	------

R E C E N Z I I

Magistrand IOAN F. STANCULESCU, G. Bezviconi, <i>Contribuții la istoria relațiilor romîno-ruse</i> , Edit. Acad. R.P.R., 1962	1193
---	------

EVENIMENTE, FAPTE, COMEMORĂRI

REDACTIA, 1. <i>Să nu se admită repetarea ororilor de la Hiroșima</i> ; 2. <i>Noi trepte în cucerirea Cosmosului : «Festivalul cosmic sovietic»</i>	1198
--	------

R E V I S T A R E V I S T E L O R

LECTOR, I. Souvorova, <i>Un musée de l'art russe</i> , în « <i>Études Soviétiques</i> », Paris, 1962, sept.	1203
---	------

† JUSTINIAN

DIN MILA LUI DUMNEZEU ȘI VOINȚA CLERULUI ȘI DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI, PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMINE, LOȚIITOR AL SCAUNULUI DIN CEZAREEA CAPADOCIEI, MITROPOLIT AL UNGROVLAHIEI ȘI ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR, IUBITULUI NOSTRU CLER ȘI DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI,

har și pace de la Dumnezeu, iar de la Noi arhierească binecuvîntare.

*«Dumnezeu așa a iubit lumea, încît a dat pe Fiul Său Unul Născut, pentru ca oricine crede în-
tr-Insul să nu piară, ci să aibă viață veșnică. Căci
n-a trimis Dumnezeu pe Fiul Său în lume ca să
osîndească lumea, ci ca să se mintuiască prin El
lumea». (Ioan III, 16-17).*

Iubiții mei fii sufletești,

Cu ajutorul Bunului Dumnezeu, Părintele nostru ceresc, ne-am adunat și anul acesta, în pace și cu voie bună, în sfințele noastre biserici, spre a sărbători după cuviință Nașterea cea după trup a lui Iisus Hristos, Domnul și Mîntuitorul nostru.

Ca părinte duhovnicesc al vostru, aș fi nespus de fericit dacă m-aș putea afla acum în mijlocul vostru, ca să vă dau prin viu grai cuvîntul meu de învățătură, să vă binecuvîntez pe fiecare în parte și să mă bucur împreună cu voi în acest luminat praznic, care unește cerul cu pămîntul și ne cheamă pe toți la preamărirea minunii de la Betleem

și la sporirea păcii și a buneî înțelegeri între oameni și popoare.

Dar, deși sînt departe cu trupul, cu gîndul și cu simțirea, mă aflu lîngă voi toți, căci pe toți vă cuprind în rugăciunile mele zilnice către Părintele luminilor și mă bucur că credința, nădejdea și dragostea ce ne unesc în Domnul fac ca toți fiii Bisericii noastre — „și cei de aproape, și cei de departe“ — să fie una în Hristos, și cu o gură să preamărească într-un Duh pe Dumnezeu-Tatăl (Efeseni II, 17-18). Drept aceea, adresîndu-vă, ca și în alți ani, această scrisoare pastorală, vă încredințez pe toți de dragostea părintească ce vă port și rog pe Cel Atotputernic ca, o dată cu arhierestile mele binecuvîntări și urări de bine, să reverse cu îmbelșugare peste voi și peste familiile voastre milostivirea Sa cea cerească. Pe El îl rog fierbinte să vă dăruiască tuturor, în această sfîntă zi și în anul care vine, bucuria negrăită pe care au aflat-o cetele îngerești, păstorii din ținutul Iudeei și magii de la Răsărit, cînd au văzut pe însuși Fiul lui Dumnezeu în trup de copil, culcat în iesle și purtat în brațe de Prea Curata Fecioară Maria.

Iubiții mei fii duhovnicești,

Din cărțile proorocilor de odinioară, care cu veacuri înainte istorisiseră mai toată viața și lucrarea lui Hristos; — din slova Sfintelor Evanghelii și a cărților Sfinților Apostoli, care istorisesc Nașterea lui Iisus Hristos și descriu neasemănata Lui smerenie; — din scrierile Părinților bisericești și din cîntările sfintelor slujbe, care proslăvesc „tainea cea din veac ascunsă și de îngeri neștiută“ a Întrupării Fiului lui Dumnezeu (Efeseni III, 9; Coloseni I, 26); — ca și din versurile întraripate ale străvechilor noastre colinde de Crăciun, noi înțelegem astăzi, mai mult decît oricînd, că numai prin Întruparea și jertfa Fiului lui Dumnezeu puteam fi izbăviți din blestemul păcatului neascultării primilor oameni.

De aceea, ori de cîte ori prăznuim Nașterea lui Hristos din Prea Curata Fecioară, noi ne ducem cu gîndul la viața nespus de curată și de fericită a oamenilor înainte de cădere în păcat. În ființa lor străluceau neîntinate puterile in-

telectuale și morale care alcătuiesc chipul lui Dumnezeu în om și care ne fac să tindem mereu spre desăvârșire. Dar când păcatul s-a furișat în sufletul și fapta oamenilor, îndepărtându-i de harul și de voia lui Dumnezeu, ei au uitat aproape cu totul calea spre adevăr, bine și fericire. De atunci, între om și Dumnezeu s-a așezat prăpastia înstrăinării (Efeseni II, 12-19), iar oamenii, uitând că au un Părinte comun în ceruri și că se trag deopotrivă din aceeași primă și unică familie : Adam și Eva, au nesocotit egalitatea și frăția dintre ei și au început să se urască, să se asuprească și să se războiască unii cu alții.

Dar Ziditorul a toate, Care a creat lumea văzută și nevăzută, nu putea îngădui ca oamenii, făpturile Sale cele mai alese, să fie robiți de-a pururi de stihiele întunericului (Galateni IV, 3-4), și să se poarte față de El ca niște „străini și venetici“ (Efeseni II, 19). De aceea, când a sosit „plinirea vremii, Dumnezeu a trimis pe Fiul Său născut din femeie“, ca să răscumpere din nou pe oameni și din nou, noi toți „să dobîndim înfierea“ (Galateni IV, 4-5), pentru că El „atît de mult a iubit neamul omenesc, încît și pe Fiul Său Cel Unul Născut L-a dat, ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viața de veci“ (Ioan III, 16).

Începînd de la Betleem, Dumnezeu-Tatăl ni s-a descoperit trupește în Domnul nostru Iisus Hristos și ne-a adus la cunoștință „cele ce ochii pămîntenilor nu mai văzuseră, urechile lor nu mai auziseră și la inima omului nu se suiseră“ (I Corinteni II, 9) și anume : adevărul că Dumnezeu, în ființa Sa, este viață, lumină și iubire (I Ioan I, 1, 5 ; IV, 8), și că Fiul Său a luat fire omenească tocmai pentru a ne arăta calea pe care trebuie să mergem, pentru a ne descoperi adevărul în care se cuvine să credem și pentru a ne conduce la Dumnezeu, Izvorul vieții (Ioan XIV, 6).

Din ziua Nașterii Domnului, când Fiul lui Dumnezeu, Fiu al Omului s-a făcut, credincioșii nu mai sînt „stăpîniți de duhul robiei, spre temere“, ca cei ce nu cunosc nemărginita bunătate a Părintelui ceresc, ci se bucură că „sînt mînați de duhul înfierii..., care însuși mărturisește împreună cu

inima noastră că sîntem iarăși fii iubiți ai lui Dumnezeu și împreună-moștenitori cu Hristos ai slavei Sale“ (Romani VIII, 14-17). Astăzi înțelegem mai desăvîrșit adevărul exprimat de Domnul Hristos prin cuvintele : „Eu sînt calea, adevărul și viața. Nimeni nu vine la Tatăl, decît prin Mine... Eu și Tatăl una sîntem... Cel ce m-a văzut pe Mine, a văzut pe Tatăl..., căci Eu sînt în Tatăl și Tatăl este în Mine“ (Ioan X, 30 ; XIV, 6, 9, 11 etc.).

Iată pentru ce praznicul Nașterii Domnului este considerat de Biserica Ortodoxă drept cel mai potrivit prilej pentru a aminti credincioșilor îndatorirea sfîntă de a cultiva dragostea frățească cu toți oamenii. La cultivarea dragostei frățești între oameni ne îndeamnă, în primul rînd, însăși dragostea lui Dumnezeu-Tatăl către noi, că pe Fiul Său L-a trimis în lume „pentru ca lumea viață să aibă și cît mai mult să aibă“ (Ioan X, 10 ; I Ioan IV, 9-11). La dragoste ne îndeamnă, precum știm, și Domnul Hristos prin cuvintele : „Poruncă nouă vă dau : să vă iubiți unul pe altul! Precum v-am iubit Eu pe voi, așa să vă iubiți și voi unul pe altul. După aceasta vor cunoaște toți că sînteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste între voi“ (Ioan XIII, 34-35). La dragoste ne îndeamnă, de asemenea, și cuvîntul Apostolului, ce spune : „Noi știm că ne-am mutat din întuneric la lumină și din moarte la viață, pentru că iubim pe frați. Cine nu iubește pe fratele său, rămîne în moarte“ (I Ioan III, 14). De aceea sîntem încredințați că cei ce nimicesc pacea și dragostea frățească între oameni, vor rămîne pentru veșnicie în întuneric și moarte (I Ioan III, 15).

Și într-adevăr, toate sînt fără de folos, dacă dragostea lipsește (I Corinteni XIII, 1-3). Fără dragoste față de Dumnezeu, credința omului este o călăuză nefolositoare (I Corinteni XIII, 2), iar rugăciunea lui cu totul neputincioasă (Matei VII, 21-23), născînd doar teama de pedeapsă, ca la demoni, în loc de îndreptare și fapte bune (Iacob II, 19). Fără dragoste față de oameni, istețimea minții este o lumină lipsită de căldură. Fără dragoste față de semenii, inima omului este mai rece decît gheața și mai dură decît piatra. Fără iubire față de neamul omenesc de pretutindeni, știința nu

slujește vieții, ci morții. Fără iubire de oameni, cultura nu aduce bucurie, ci tristețe.

În schimb, toate sînt plăcute și de folos, acolo unde domnește pacea și dragostea, deoarece, așa cum ne spune și Sfîntul Apostol Pavel, „dragostea nu caută ale sale, nu gîndește răul și nu se bucură de nedreptate, ci se bucură de adevăr, este bună și pe toate le nădăjduiește“ (I Corinteni XIII, 4-7). Oricînd și oriunde, virtutea dragostei înalță și ferește viața oamenilor, căci topește ura din inimi, risipește înstrăinarea dintre frați și seamănă din belșug încredere, nădejde și bucurie. Oricînd și oriunde, propovăduirea dragostei potolește patimile, stinge neînțelegerile și seacă din temelie izvorul suferințelor.

Prea iubiții mei fii duhovnicești,

Multe se învechesc și se destramă. Se destramă și pier, rînd pe rînd : parfumul florilor și puterea stejarilor, tăria pietrelor și măreția gloriei, zumzetul albinelor și zborul semeț al vulturilor. Cine își mai aduce aminte de chipul și viața acelor care conduceau odinioară armate uriașe de silnicie și nedreptate? Cine mai pomenește astăzi numele acelor care semănau groază peste mări și țări, în secolele și mileniiile care s-au scurs pentru totdeauna ?

Numai veșmîntul iubirii nu se va învechi niciodată, numai puterea ei nu se va împuțina în veci. Numai făclia iubirii de oameni nu se va stinge niciodată. De aceea, numai faptele izvorîte din iubire vor dăinui în veci de veci și numai numele făcătorilor de bine vor fi înscrise în cartea vieții, deoarece numai faptele de iubire corespund voii lui Dumnezeu și menirii neamului omenesc. Numai imnul păcii și al buneii înțelegeri între oameni și popoare — cîntat de îngeri la Nașterea Domnului — va străbate veacurile și nu se va învechi niciodată, căci el reprezintă glasul adevărului, chezașia binelui și temeliea fericirii întregului neam omenesc.

Acestea sînt, în puține cuvinte, gîndurile pe care am dorit să vi le împărtășesc cu prilejul Nașterii Domnului din acest an.

Fie ca binecuvîntarea lui Dumnezeu-Tatăl, harul lui Dumnezeu-Fiul și ajutorul lui Dumnezeu-Duhul Sfînt să înmulțească în viața voastră și în lumea întreagă faptele de iubire frățască, de pace și bună înțelegere, spre a ne învrednici să vedem împlinindu-se cît mai curînd, pe toată fața pămîntului, mesajul vestit de îngeri la Nașterea lui Hristos : „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bunăvoire“.

+ Justitiașu

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMINE

Dată în reședința Noastră din București, cu prilejul Sfințelor Sărbători ale Nașterii Domnului din anul 1962.

† A N T I M

DIN MILA LUI DUMNEZEU EPISCOP AL DE DUMNEZEU PĂZITEI EPARHII A BUZĂULUI

Iubiului nostru cler și binecredincioșilor creștini : har, milă și pace de la Dumnezeu-Tatăl ; iar de la noi arhierescă binecuvîntare

«Bine ești cuvîntat Cel ce vii, Dumnezeu nostru, slavă Ție !» (Din Mineiul pe decembrie).

Iubiți fii sufletești,

Sfînta noastră Biserică ne-a chemat să sărbătorim, și în acest an, cu laude și cîntări duhovnicești, praznicul Nașterii Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. „Îngerștilor Puteri, mergeți înainte ; cei din Vitleem gătiți ies-lea : Cuvîntul se naște... Să zicem : Bine ești cuvîntat Cel ce vii, Dumnezeu nostru, slavă Ție !“.

Ce lucru minunat și din veac nemaiauzit ? Dumnezeu să se facă om, și oare pentru ce ? „Cînd a venit plinirea vremii — zice Sf. Apostol Pavel —, Dumnezeu a trimis pe Fiul Său, Unul Născut, Care s-a născut din femeie și a fost supus sub Lege“ (Gal. IV, 4).

Sosise, deci, vremea hotărîită din veci pentru împăcarea noastră cu Dumnezeu. Arhanghelul Gavriil fusese trimis din cer la Sfînta Fecioară Maria din orașelul Nazaret, căreia îi aducea vestea că va naște un Fiu care se va chema

Iisus, și „va fi Mare și Fiul Celui Prea Înalt se va chema“ (Luca I, 32).

Iată acum și împrejurările întrupării Domnului :

„În zilele acelea a ieșit poruncă de la cezarul August să se scrie toată lumea... Deci, s-au dus toți să se înscrie, fiecare în cetatea sa. S-a suit și Iosif din Galileea în Iudeea, la o cetate a lui David, care se chema Vitleem, ca să se înscrie cu Maria, logodnica sa, care era grea. Dar pe când erau ei acolo, Mariei i-a venit vremea să nască. Și a născut pe Fiul său, întâiul Născut, L-a înfășat și L-a culcat în iesle, pentru că ei nu au avut loc la casa de oaspeți“ (Luca II, 1-7).

Ați auzit graiul evanghelicesc despre Nașterea Domnului. Iată Taina întrupării :

Fiul lui Dumnezeu — a doua persoană a Sfintei Treimi —, Carele petrece din veci cu Părintele Său și Care nu are nici început, nici sfârșit, s-a născut trupește din Sfânta Fecioară Maria pentru mîntuirea noastră, și a cărei Naștere nu numai oamenii o preamăresc, ci și îngerii din cer.

Ascultați, mai departe, ce spune Sf. Evanghelist Luca : „În partea aceea erau niște păstori, care mîneau pe cîmp și străjuiau noaptea cu rîndul în jurul turmei lor. Dar iată, a stătut înaintea lor un înger al Domnului și slava Domnului a strălucit peste ei și s-au spăimîntat foarte tare. Îngerul însă le-a zis : „Nu vă temeți ! Căci iată, vă vestesc bucurie mare, care va fi pentru tot poporul ; că astăzi în cetatea lui David vi s-a născut un Mîntuitor, Care este Hristos Domnul. Și acesta va fi semnul : veți găsi culcat în iesle un Prunc înfășat. Atunci, deodată s-a arătat cu îngerul o mulțime de oaste cerească, care slăvea pe Dumnezeu și zicea : Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bunăvoire“ (Luca II, 8-14).

Așadar, „Cuvîntul trup s-a făcut și a locuit între noi“ (Ioan I, 14).

A luat din sîngiurile Sfintei Fecioare trup omenesc asemenea trupului nostru, afară de păcat, ca să ne răscumpere de sub blestemul păcatului făcut cu îndrăzneală de cei dinții oameni. De aceea, se mai numește pe sine și „Fiul Omului“ ; iar Sfinții Săi ucenici și Apostoli nu au atins cu mîi-

nile lor vreo închipuire ci persoana însăși a Cuvîntului. Sf. Evanghelist Ioan zice : „Ce era de la început, ce am auzit, ce am văzut cu ochii noștri și ce am pipăit cu mâinile noastre despre cuvîntul vieții, aceea vă vestim“ (I Ioan I, 1). De altfel, „Cartea Neamului“ ne arată și mai lămurit lucrul acesta, că Domnul a fost și om adevărat.

Deci : Dacă Domnul nostru Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu prin Nașterea Sa din veci din sînul Tatălui, cum e scris și în psalmul al doilea : „Tu ești Fiul Meu, Eu astăzi Te-am născut“ (Fapt. Apost. XIII, 35), apoi El este Fiul Omului prin Nașterea Sa în timp din pîntecele cel pururea fecioresc al Prea Curatei Maicii Sale, Sfînta Fecioară Maria.

Și oare pentru ce s-a întrupat ? S-a întrupat „pentru noi oamenii și pentru a noastră mîntuire“. Dar care a fost motivul ? Nu aflăm decît un singur și adevărat motiv și anume : dragostea Sa nemărginită față de neamul omenesc. „Căci așa a iubit Dumnezeu lumea, încît și pe Unul Născut Fiul Său L-a dat, ca tot cel ce crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică“ (Ioan III, 16). Din aceeași dragoste, Fiul zice : „Iată viu, precum se scrie despre Mine pe foile cărții, ca să fac voia Ta, Dumnezeule“ (Evrei X, 7). Așa „s-a arătat bunătatea și iubirea de oameni a lui Dumnezeu Mîntuitorul nostru“ (Tit III, 4).

Maica Domnului, fecioară a fost și fecioară a rămas și după Naștere, fiind „Ușa tainică“ a altarului pe care a văzut-o mai înainte prorocul Iezechil, și prin care a trecut numai Domnul și a rămas totdeauna închisă.

Să ne oprim puțin și asupra celorlalte întîmplări petrecute la Nașterea Domnului. După ce ne-am veselit la „peșteră“ de dulcea cîntare a îngerilor, ne amintim de închinarea păstorilor înaintea Pruncului, după spusa îngerului. Deoarece, pentru noi oamenii, s-a întrupat, era firesc ca și aceștia să vină la El și să-L recunoască. Bunul simț și curăția sufletească a păstorilor i-au învrednicit să fie cei dintîi, care să recunoască în Noul Născut din ieslea Vitleemului pe Fiul lui Dumnezeu — Răscumpărătorul făgăduit —, pe „Emanuil“ ce se tâlcuiește „Cu noi este Dumnezeu“.

Sosesc și magii de la Persida, povățuiți de arătarea stelei celei mult luminoase, și au venit și ei să I se închine Domnului, aducându-I ca daruri : aur, smirnă și tămâie, căci zic ei : „Am văzut steaua Lui“ (Matei II, 1, 2). I-au adus aur ca unui împărat ; tămâie ca unui Dumnezeu și smirnă pentru înomenirea și îngroparea Sa.

Să ne aducem aminte și de uciderea pruncilor de la doi ani în jos, săvârșită prin porunca lui Irod, cu gândul că doar va fi printre aceștia și Pruncul Iisus. Iosif, logodnicul și păzitorul Sfintei Fecioare, a luat poruncă în vis ca să fugă cu Pruncul și mama Lui în Egipt, și a stat acolo pînă după moartea lui Irod.

Cîntările bisericesti ca și colindele ne amintesc de toate acestea și socotim că nu mai este cu cale să mai zăbovim asupra lor.

Iubiților,

Cunoscînd toate acestea, cea dintîi datorie este ca să ne apropiem și noi de Domnul Iisus și să-L cunoaștem, căci „Viața veșnică este ca să Te cunoască pe Tine, singurul adevărat Dumnezeu și pe Acela pe Care L-ai trimis, Iisus Hristos“ (Ioan XVII, 3). El vine la noi. Oare cum îl primim ?

Să ne gîndim la pilda cu lucrătorii viei, care nu au vrut să dea rodirile la vremea lor. Stăpînul viei a zis : „Ce să fac ? Voi trimite pe fiul meu cel iubit ; poate văzîndu-l, se vor rușina“ (Luca XX, 13). Cu toate că această pildă nu ar putea să aibă o aplicare la persoana noastră, totuși, însemnătatea ei religioasă ne face să tragem învățături și pentru noi, credincioșii. S-a încheiat șirul celor din Legea Veche, pe care Dumnezeu i-a trimis să-i pregătească calea. Iată că acum ne trimite pe Fiul Său Cel iubit, întru Carele bine a voit. Are El loc în inimile noastre ? Îl cunoaștem ? Îi urmăm sfintele Lui învățături ? Iubim noi Biserica Sa pe care a răscumpărat-o cu însuși scump Sîngele Său ?

Îl vom cunoaște dacă avem dragoste de Dumnezeu și de aproapele, căci „Cel ce nu iubește, acela n-a cunoscut pe Dumnezeu, pentru că Dumnezeu dragoste este“ (I Ioan IV, 8). Mai sînt și alte căi pentru a-L cunoaște pe Domnul

Iisus. Acestea sînt : rugăciunea, Sfintele Taine și împlinirea învățăturilor și a poruncilor bisericești. Prin Sfînta Taină a Botezului ne-am făcut fiii Bisericii, luminîndu-ne sufletul și îmbrăcîndu-ne totodată cu acest veșmînt fără de moarte, care acoperă păcatele noastre.

„Apropiați-vă către Dînsul și vă luminați...” (Ps. XXXIII, 6), zice psalmistul, iar prorocul Isaia spune : „Păcatele voastre fac osebite între voi și Dumnezeu” (Isaia LIX, 2). Să mai stăm oare înfășurați în legătura păcatelor ?

Dumnezeu-Tatăl ne-a trimis pe Fiul Său, „ca să răscum-pere pe cei de sub Lege, pentru ca noi să dobîndim înfierea” (Gal. IV, 6).

Pentru aceasta trebuie ca Mîntuitorul să se întipărească în noi (vezi Gal. IV, 19). Sf. Apostol Pavel ne îndeamnă zicînd : „Ci vă îmbrăcați în Domnul Iisus Hristos și îngrijirea de trup să nu o faceți spre poftă” (Rom. XIII, 14).

Magii i-au adus darurile amintite. Aurul nostru al credincioșilor este iubirea curată de Dumnezeu și de aproapele pe care o cumpărăm de la Domnul Hristos, cum spune la Apocalipsă (III, 18). Tămîia noastră este lepădarea de sine. Este știut că tămîia numai după ce se consumă, răspîndește mirosul ei cel plăcut. Tot așa și noi, numai prin uitarea de noi înșine înaintea lui Dumnezeu, ne cîștigăm sufletul, căci Domnul zice : „Cine voiește să-și mîntuiască sufletul său îl va pierde, iar cine își va pierde sufletul său, pentru Mine îl va afla” (Matei XVI, 24). Smirna ne face să ne aducem aminte cu duioșie de Patimile și de îngroparea Domnului.

Cei „Trei crai de la Răsărit” luînd înștiințare de la înger, pe altă cale s-au întors la țara lor. Așa și noi : dacă ne apropiem de Mîntuitorul după cum ne învață Sfînta noastră Biserică, ne schimbăm felul de viață de pînă aci, întinată în tot felul de păcate.

A opta zi de la Naștere, Pruncul Iisus a primit numele, după obiceiul vremii. El, Care este dătătorul Legii, de a Sa bună voie a luat sarcina Legii. Așa și noi să ne supunem legilor noastre bisericești și celor ale statului nostru, ca să petrecem viață lină și să sporim spre binele și fericirea tuturor. Să ne curățim inima cu trăire duhovnicească, căci din

ea ies toate răutățile. Să ne dezbrăcăm de omul cel vechi și să ne îmbrăcăm în cel nou, ca să bineplăcem Domnului.

Iubiților,

Hristos Domnul nostru este înțelepciunea lui Dumnezeu, pacea și puterea, iar proorocul Isaia l-a numit „Domn al Păcii“. Prin întruparea Sa a adus pacea omului cu Dumnezeu prin iertarea păcatelor, iar îngerii au cântat în văzduhul cerului : „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoire“ (Luca II, 14). Biserica se roagă neîncetat pentru „pacea lumii“ și Domnul ferește pe făcătorii de pace, căci zice : „Fericțiți făcătorii de pace, că aceștia fiii lui Dumnezeu se vor chema“ (Matei V, 9). Noi, credincioșii Bisericii, nu vrem să fim excluși de la această fericire, și pentru aceasta luptăm din răsuferință pentru pace în lume. Socotim că pacea nu va putea fi asigurată decât prin dezarmarea totală și generală. Sîntem pe deplin încredințați că înarmarea cu armele pustiitoare de viață în masă nu asigură liniștea și siguranța popoarelor, ci dimpotrivă le ruinează de istov. Vremea este prielnică păcii, căci toate popoarele o doresc, cum dorește cerbul izvoarele apelor. Pacea va izbîndi. Bisericile creștine se adună, se sfătuiesc în diferite părți ale lumii, și creează o atmosferă prielnică păcii.

Domnul Iisus Hristos a binecuvîntat munca și ne-a dat și pildă, muncind cu mîinile Sale. Sf. Apostol Pavel zice : „Cine nu voiește să muncească, atunci nici să nu mănînce“ (II Tes. III, 10). Cei dintii creștini din Ierusalim erau toți „o inimă și un suflet... și toate le erau de obște“ (Fapt. Apost. IV, 32). Acum, cînd toți sîntem înfrățiți în muncă, se cuvine să punem la mijloc toată tragerea de inimă, voioșia și priceperea, ca să avem toată îndestularea pentru binele și fericirea obștească.

Iubiților,

Este vremea să încheiem duhovnicescul nostru cuvînt la Marele Praznic pe care îl sărbătorim. Nu uitați că Dom-

nul Iisus va veni în lume a doua oară cu slavă, să judece viii și morții, și să ne dea răsplata cea veșnică pentru cele ce am făcut în viață.

Sentița care va hotărî soarta noastră se întemeiază pe dragostea pe care o vom fi avut-o pentru Domnul Hristos în persoana fraților Săi. Nu vom putea fi deplini în dragostea de aproapele fără să avem dragostea de Dumnezeu. Să mulțumim Tatălui Ceresc, care ne-a binecuvîntat și ne-a miluit trimițîndu-ne pe Fiul Său. „Acesta este Fiul Meu Cel iubit, întru Carele am binevoit. Pe Acesta să-L ascultați“ (Matei XVII, 5). Să ne plecăm genunchii și, cu fața la pământ, să ascultăm aceste cuvinte ca și Sfinții ucenici, cînd au auzit pe Tabor acest glas al Tatălui !

Vă binecuvîntăm și vă dorim să petreceți acest Sfînt Praznic cu toată voioșia și cuviința. Să zicem cu toții : „Bine ești cuvîntat Cel ce vii, Dumnezeu nostru, slavă Ție !“.

Darul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu-Tatăl și împărțășirea Sfîntului Duh să fie cu voi cu toți !

Al vostru de amîndouă fericirile rugător fierbinte către Dumnezeu,

† *ANTIM*
Episcop

La 25 decembrie 1962. Buzău.

† C H E S A R I E

DIN MILA LUI DUMNEZEU EPISCOP AL EPARHIEI
DUNĂREA DE JOS

*Intregului cler și tuturor credincioșilor din această eparhie
har, milă și pace de la Dumnezeu Tatăl și de la Domnul
nostru Iisus Hristos, iar de la smerenia Noastră
arhierească binecuvântare*

*«Pacea lui Hristos, intru care ați fost che-
mați, ca să fiți un singur trup, să stăpti-
nească în inimile voastre» (Col. III, 15).*

Iubiții mei fii duhovnicești,

După datina de veacuri, scumpă nouă fiecăruia, întreaga Biserică împodobindu-se astăzi în veșmînt luminos de praznic, se bucură, și împreună cu cetele Sfinților Îngeri, cîntă : „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bunăvoire“, că ni s-a născut astăzi Mîntuitor, care este Hristos Domnul. Se bucură pentru că, după cum arată și Sfîntul Ioan Gură de Aur : „Cele pe care odinioară patriarhii le întrezăreau, proorocii le profeteau, iar dreptii doreau să le vadă, acelea s-au îndeplinit și au luat sfîrșit astăzi. Dumnezeu s-a arătat în Trup, pe pămînt, și cu oamenii a petrecut“.

Iubiților,

Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos — Crăciunul — e sărbătoarea păcii și a înfrățirii oamenilor, în care toată

sufлера omenească a fost chemată la pace și bunăvoire, prin mijlocirea lui Iisus Hristos. Chemarea aceasta este cu atât mai însemnată cu cât ea a venit de sus de la Părintele luminilor, de la care coboară toată darea cea bună și tot darul cel desăvârșit. Ea era deci ceva nou și neobișnuit și prea folositor neamului omenesc. De aceea, de atunci începând, Sfânta Biserică ne amintește această chemare în fiecare zi, și mai ales cu prilejul acestui praznic dumnezeiesc, pentru că nu poate fi alt îndemn mai bun pentru omenire decât acela de a urma calea păcii celei binecuvîntate, care ne apropie de semenii noștri și ne face fii ai lui Dumnezeu.

Oamenii cei de dinainte de Hristos nu aveau Harul cel Sfînt și nu aveau nici pace. Ei erau în vrăjmășie, după cum arată Scripturile, „de vreme ce ei, cunoscînd pe Dumnezeu, nu ca pe Dumnezeu L-au mărit, sau I-au mulțumit, ci au rătăcit în cugetele lor și s-a întunecat inima lor cea neînțelegătoare. Au schimbat adevărul lui Dumnezeu în minciună și au cinstit făptura și i-au slujit ei în locul Făcătorului“ (Rom. I, 21-25). Au părăsit închinarea datorită Dumnezeului Celui adevărat, care a făcut cerul și pămîntul, și s-au închinat chipurilor cioplite, fiarelor, stihilor celor înconjurătoare, ca unor dumnezei. Dar nu numai aceasta au făcut, ci au mers pînă acolo cu rătăcirea că acestora le-au adus pînă și jertfe omenești. Așa e omul, care a fost creat de Dumnezeu ca să fie stăpîn al naturii. Cel care numai cu puțin era mai mic decât îngerii și era încununat cu slavă și cu cinste, se închina de acum pietrelor cioplite și dobitoacelor, și le aducea jertfă pe fiii săi.

A venit însă „plinirea vremii“ și sorocul făgăduinței, după cum vestise mai înainte Duhul Sfînt prin proorocii cei de demult, și a trimis Dumnezeu pe Fiul Său, ca să mîntuiască pe om și să aducă pace pe pămînt. Timpul cînd s-a săvîrșit această intervenție directă a lui Dumnezeu în viața oamenilor a fost la începutul erei noastre, pe vremea Cezarului Octavian August al romanilor, care unea sub sceptrul său toate popoarele de la Eufrat și pînă la Oceanul Atlantic, și de la Dunăre și Rin pînă în pustiurile fierbinți ale Africii. Iar locul ales de Dumnezeu ca patrie și obîrșie pămîntească a Fiului Său ceresc a fost Țara Sfîntă a proorocilor, Pămîntul Făgăduinței, cel dat spre moștenire poporu-

lui evreu, în colțul acela mic, cel mai mic din cetățile lui Iuda, cum îl numește proorocul Miheia, Betleemul, cetatea de naștere a familiei lui David împăratul.

Acolo, iubiților, s-a născut Mîntuitorul nostru, „Mesia Cel așteptat“, Pruncul acela despre Care proorocul Isaia a spus că este „Domn al păcii, și pacea Lui nu va avea sfîrșit“ (Is. IX, 5-6). Îngerii lui Dumnezeu au coborît atunci în mijlocul oamenilor și le-au vestit taina Nașterii Lui. Și ca să-i încredințeze că Pruncul Iisus Hristos era cu adevărat Cel care trebuia să aducă pace pe pămînt, ei i-au cîntat deasupra peșterii, unde s-a născut El, acel imn de proslăvire : „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu“, iar pe oameni i-a chemat la pace și la bunăvoină.

Iubiților mei fii și fiice duhovnicești,

Au trecut atîtea veacuri de cînd „Hristos, pacea noastră“ (Efes. II, 14) a venit pe pămînt și de cînd s-a vestit oamenilor pacea a toată lumea, și totuși pacea n-a ajuns la desăvîrșire. Oamenii încă se mai tem de războaie și sînt îngrijorați pentru ziua de mîine. Soarta lor continuă încă să stea în cumpănă, iar pacea are azi nevoie mai mult ca oricînd de a fi propovăduită și întărită. De ce oare, cînd experiența și însăși firea noastră ne arată în mii de feluri că pacea e viață și fericire, iar războiul, moarte și blestem ? Pentru că în lume nu există dragoste îndeajuns. Și de ce nu există dragoste ? Pentru că unii oameni se lasă încă stăpîniți de patimi, de egoism și de răutate. „Căci de unde sînt războaiele și de unde sînt luptele dintre oameni ?“, întreabă Sfîntul Apostol Iacob pe creștinii din vremea aceea. „Au nu de aici din poftele voastre, care se luptă în mădularile voastre ? Pofțiți și nu aveți ce pofțiți ; ucideți și pizmuți și nu puteți dobîndi ce doriți ; vă luptați și vă războiți și nu aveți ce rîvniți, pentru că nu cereți. Cereți și nu primiți, pentru că voi cereți rău ca să risipiți în plăcerile voastre“ (Iacob IV, 1-3).

Deci poftele deșarte, trufia și ambițiile unora, egoismul lor peste măsură, dorința unora de cîștig urît au întretinut și întretin în lume vrajba și războaiele „calde“ și „reci“, cu toate urmările lor nefaste.

Dar oricît de mari au fost aceste obstacole în calea păcii, ea totuși n-a putut fi oprită, pentru că starea de pace este o aspirație naturală a sufletului omenesc, care vine de la Dumnezeu, și nu încetează niciodată. Ci ea merge înainte și e trăsătura caracteristică a celor curați cu inima, care au dragoste și înțelegere pentru toți oamenii, ca pentru propria lor viață. Asemenea oameni cu spirit de jertfă n-au lipsit niciodată din viața omenirii, iar în zilele noastre ei sînt cei mai mulți și cei mai uniți. Îi găsim în toate țările și la toate popoarele, și e minunat să-i vedem colaborînd așa de strîns pe plan mondial, pentru păstrarea și întărirea păcii în lume. Acești susținători și partizani ai păcii și-au dat seama că războiul nu e o fatalitate, la care nu te poți împotrivi, o ursită, sau un destin care nu poate fi schimbat, ci e o faptă omenească ce depinde în întregime de oameni și care, după cum ne-a arătat Sfîntul Apostol Iacob, pornește din poftele deșarte ale unora dintre oameni. Poftele acestea însă pot fi oprite și zăgăzuite. Tot așa este și cu războiul. El își desfășoară puterea sa ucigătoare atunci cînd în fața sa nu se găsește o forță bine pregătită din vreme, ca să i se împotrivescă.

Din fericire pentru noi, această forță acum se găsește. Omenirea a învățat multe din cîte a pățimit, și astăzi, de-a lungul și de-a latul pămîntului, pe toate meridianele, forțele iubitoare de pace au construit puternice zăgazuri și diguri, care pot să țină în frîu pe semănătorii de vrajbă și pe cei mai înverșunați adepți ai războiului.

Lucrul care s-a făcut pînă acum pentru stăvilirea războiului e bun, însă el nu trebuie să se oprească aici, ci trebuie dus mai departe și desăvîrșit, pentru că primejdia încă n-a fost înlăturată pe deplin. „Iubitor de pace sînt, dar un cuvînt și ei sînt gata de război“, zice psalmistul (Ps. CXIX, 7). La încordarea generală pe care se silesc să o întrețină cu orice preț profitorii de război din țările occidentale, scînteia dezlănțuitoare a dezastrului poate să scapere la cea mai ușoară lovire și atunci, dată fiind tehnica și puterea atotdistrugătoare a armamentului modern, nenorocirea ar fi mai mare ca oricînd.

De aceea, pentru ca așa ceva să nu se mai întîmple niciodată pe fața pămîntului, se impune ca iubitorii de pace

de pretutindenii să-și strângă și mai mult rîndurile, să fie și mai uniți și mai puternici.

Iubiților,

Cea mai însemnată problemă din stadiul actual al luptei pentru pace este problema dezarmării generale și totale, adică izbăvirea omenirii de sarcina grea și primejdioasă a înarmărilor, prin nimicirea tuturor armelor și a tot ce este în legătură cu purtarea războaielor. De rezolvarea ei depinde în cea mai mare măsură pacea, viitorul și bunăstarea omenirii întregi. În primul rînd, dezarmarea înlătură pentru totdeauna primejdia izbucnirii unui război, pentru că aceia care ar dori să facă acest lucru, nu l-ar mai putea face, deoarece nu vor mai avea atunci arme la dispoziție și nici ostași care să le mînuiască și să lupte.

În al doilea rînd, toate acele fonduri uriașe care se cheltuiesc astăzi pentru înarmare, prin dezarmare vor deveni disponibile și vor putea fi investite în lucrări de interes obștesc cu real folos pentru omenire. Dezarmarea este, deci, problema-cheie cu care se rezolvă alte probleme însemnate în legătură cu pacea și fericirea oamenilor și a popoarelor.

Iubiților mei fii duhovnicești, pentru această cauză scumpă omenirii luptă și poporul nostru, alături de celelalte popoare iubitoare de pace și de toate forțele care lucrează în lume pentru împlinirea acestui nobil țel. La acțiunea poporului nostru, o contribuție însemnată aduce și Biserica noastră strămoșească prin slujitorii sfintelor altare și prin credincioșii ei, care consideră ca o datorie sfîntă să lucreze pentru ceea ce Dumnezeu poruncește să facem, iar oamenii o doresc și o cer.

Pacea este pentru noi viață și mîntuire, este hrana sufletului și a trupului, e nădejdea viitorului de mai bine pentru noi și pentru urmașii noștri. Pentru aceasta prea bine ne învață Sfîntul Apostol Petru, cînd zice : „Cel ce voiește să iubească viața și să vadă zile bune, să se ferească de rău și să facă bine, să caute pacea și să o urmeze“ (I Petru III, 10—11). Iar Sfîntul Apostol Pavel întărește această învățătură și ne-o dă ca poruncă tuturor, cînd spune :

„Căutați pacea cu toată lumea și sfințenia, fără de care ni-
meni nu va vedea pe Dumnezeu“ (Evrei XII, 14).

Prea iubiții mei fii întru Hristos,

Avînd atîtea temeieri dumnezeiești și omeneshi pentru viața și mîntuirea noastră, să ținem dar predania Sfintei noastre Biserici, „să urmăm cele ale păcii și cele spre zidirea unuia către altul“ (Rom. XIV, 19). Să punem sufletul cu toată dragostea noastră slujirii acestei cauze cu cuvîntul și cu fapta. Cu cuvîntul, prin propovăduirea ei și prin îndemnul către toți cei din jurul nostru, ca să fie totdeauna alături de întreg poporul nostru. Iar cu fapta, prin pilda vieții noastre, prin munca noastră închinată binelui obștesc, după exemplul dat de conducătorii noștri, care veghează pentru binele tuturor și al fiecăruia dintre noi. Ați văzut cît de multe lucruri frumoase s-au făcut în țara noastră în anii aceștia de pace și de muncă organizată. Aceasta ne dovedește că atunci cînd avem pace, cînd fiecare ne facem datoria cu dragoste și cu rîvnă, lucrul obștesc are spor, țara noastră scumpă înflorește și în fiecare cămin este bună-stare și mulțumire.

Iubiților, ca părinte duhovnicesc al vostru, mă rog lui Dumnezeu ca să sporiiți și mai mult în tot ce este de folos pentru fericirea voastră trupească și sufletească.

Harul și binecuvîntarea care au fost de la Dumnezeu în peștera Betleemului, să fie și în casele și în inimile voastre, ca să vă bucurați de acest praznic dumnezeiesc cu bucuria Sfinților Îngeri, a magilor și a păstorilor, cînd s-au închinat Pruncului Iisus Hristos !

Anul Nou să vină pentru toți, cu sănătate și fericire !

„Dumnezeul păcii să fie cu voi cu toți. Amin !“ (Rom. XV, 33).

Al vostru către Domnul de tot binele rugător,

† *CHESARIE*
Episcopul Dunării de Jos

Data în reședința Noastră episcopală din Galați, cu pri-
lejul Sfintelor Sărbători ale Nașterii Domnului din anul
1962.

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

PREDICI

LA DUMINICA A II-a ȘI A XVIII-a DUPĂ RUSALII

«Veniți după Mine»
(Matei IV, 19)

Cu aceste cuvinte Mîntuitorul Iisus Hristos cheamă pe primii Săi ucenici, pe Simon-Petru și pe fratele său Andrei, pe Ioan și pe fratele său Iacob, care erau de meserie pescari, să-i facă pe ei «vînători de oameni», adică apostoli, colaboratori și continuatori ai lucrării Sale mîntuitoare. Împrejurările în care Mîntuitorul rostește aceste cuvinte sînt într-adevăr minunate. Numai cunoscîndu-le, ne putem da seama mai bine de ce aceste cuvinte au avut un răsunset atît de puternic și hotărîtor în inima celor patru pescari, pentru că la auzul lor, ei lasă totul : mreje, corăbii, tovarăși de pescuit, iar doi dintre ei, Ioan și Iacob, lasă chiar și pe tatăl lor, Zevedei, în corabie și urmează îndată pe Domnul, nemaipărăsindu-L niciodată.

Faptele se petrec într-o dimineață plină de soare, pe malurile Ghenizaretului, acest mare și minunat lac al Palestinei, numit și marea Galileii, după numele provinciei în care se afla, precum și marea Tiberiadei, după numele orașului Tiberiada, ridicat pe malul de nord al său, în cinstea împăratului roman Tiberius. Un lac cu ape pline de pește, cu maluri acoperite de o vegetație bogată, cu cîmpii înconjurătoare plin de rod. Pe malurile sale se aflau multe așezări omenești, orașe și sate între care și orașul Capernaum, unde se stabilise Mîntuitorul Iisus Hristos după ce fusese izgonit de concetățenii Săi din Nazaret. De aci pleca El în lungile Sale călătorii, străbătînd satele și orașele Palestinei și tot aci Se înapoia după terminarea acestor călătorii.

Mîntuitorul predicase toată noaptea în Capernaum. De seara pînă dimineața stăruise în cuvînt și în vindecarea bolnavilor și obosise. Ori de cîte ori simțea nevoia de odihnă, El se retrăgea în locuri singuratic, departe de zgomotul și mișcarea lumii, ca aci să Se refacă trupește după o muncă obositoare și în același timp, să Se întărească sufletește prin rugăciuni și meditație. Pentru aceasta îl vedem adesea

retrăgîndu-Se pe munte, în pustiu, sau pe malurile mării. În dimineața acestei zile, simțîndu-Se obosit, El voi să facă același lucru, cînd încercă să Se furișeze de mulțimea care-L înconjura, îndreptîndu-Se către lacul Ghenizaret, unde nădăjduia să rămînă cîteva clipe singur. Mulțimea prinde însă de veste, îl urmează de aproape pînă la malurile lacului, unde Mîntuitorul reîncepu predica chiar pe locul unde cei patru pescari își spălau și-și dregeau mrejele (Luca V, 2 ; Marcu I, 19), după o noapte de trudă zadarnică, pentru că cu toată munca depusă, ei nu prinseseră nimic. Erau descurajați ca orice om după o încercare fără izbîndă.

Aceasta era starea sufletească a celor patru pescari cînd lîngă el își face apariția Proorocul din Nazaret, pe care ei îl cunoșteau, care locuia la unul din ei, la Simon-Petru, care învăța noroadele cum om nu mai învățase pînă acum, care săvîrșise minuni, mai ales vindecări, pe care numai un om al lui Dumnezeu putea să le facă.

Dintre ei, Ioan și Andrei fuseseră ucenicii Sfîntului Ioan Botezătorul. Ei se alipiseră de acest mare prooroc, care predica postul și pocăința, nădăjduind că el este Mesia cel făgăduit și așteptat de Israel. Dar, cînd acesta le arată pe Mîntuitorul, pe care-L botezase cu o zi înainte, cu cuvintele : «Iată mielul lui Dumnezeu» (Ioan I, 36), ei părăsesc pe Sfîntul Ioan Botezătorul și se alipesc de Mîntuitorul. Simțînd în El pe adevăratul Mesia, Andrei a alergat la fratele său Simon, să-i vestească și lui bucuria cea mare și luîndu-l cu sine, l-a dus la Mîntuitorul, care vîzîndu-l, i-a dat numele de Petru (Ioan I, 35—42). Desigur că același lucru va fi făcut și Ioan cu fratele său Iacob, deși el nu ne spune în Evanghelia sa.

Mîntuitorul Se oprește atît de aproape de cei patru pescari, încît aceștia ascultă predica Sa fără a întrerupe munca de spălare și cîrpire a mrejelor, iar cînd se vede stînjenit de poporul care se îmbulzea împingîndu-L spre lac, El urcă în barca lui Simon-Petru și, de pe acest amvon plutitor, continuă și încheie predica începută pe mal. Cunoșcînd starea lor sufletească după noaptea de trudă zadarnică și știind că totul fusese orînduit de Dumnezeu, spre a-i pregăti pentru marea lor misiune de apostoli, după terminarea predicii, Mîntuitorul îndeamnă pe Simon-Petru să tragă corabia la mal și să arunce mreaja pentru pescuit. Oricît de mare era încrederea lui Simon-Petru în proorocul galileean — fi ascultase predica de atîtea ori, fusese de față la atîtea minuni săvîrșite de El, Acesta îi vindecase chiar pe soacra sa de friguri (Luca IV, 38—39) — el avu o ezitare și o lipsă de încredere în reușita încercării. Ei încercaseră noaptea — și încă o noapte întreagă — și nu prinseseră nimic. Să prindă oare ziua, care este mai puțin prielnică pescuitului ? Peste puțință ! De aceea, Simon-Petru îi spune Mîntuitorului că aruncă mreaja numai pentru că-l îndeamnă El, dar fără în-doială că încercarea va fi zadarnică.

Și, minune ! Mreaja aruncată de Simon-Petru, la îndemnul Mîntuitorului, prinde o așa mulțime de pești, că deșertînd-o, s-a umplut

barca lui Simon-Petru și a fratelui său Andrei ; ba, mai mult : s-a umplut și cea de a doua barcă, a lui Ioan și a fratelui său Iacob.

Și atunci când cei patru pescari, prin glasul lui Simon-Petru, își manifestară marea lor mirare și admirație față de Mîntuitorul prin cuvintele : «Ieși de la mine, că om păcătos sînt, Doamne» (Luca V, 81), Mîntuitorul rostește cuvintele care aveau să schimbe cu totul viața lor, care aveau să-i lege pe cei patru pescari pentru totdeauna de El, cuvintele care aveau să facă din niște pescari simpli, propovăduitori zeloși pînă la moarte ai creștinismului : «Veniți după Mine și vă voi face vînători de oameni» (Matei IV, 19).

Cei patru pescari erau ucenici ai Domnului cu mult înainte de această chemare. Ioan și Andrei deveniseră ucenici ai Mîntuitorului de a doua zi după Botezul Domnului, cînd Sfîntul Ioan Botezătorul li-L arată cu cuvintele : «Iată mielul lui Dumnezeu» (Ioan I, 36). La auzul acestor cuvinte, ei părăsesc pe Sfîntul Ioan Botezătorul ai cărui ucenici fuseseră pînă aci, urmează pe Mîntuitorul și rămîn împreună cu El în ziua aceea. Ce vor fi discutat cei doi cu Mîntuitorul, ce le va fi spus celor doi Mîntuitorul, nu putem ști pentru că Sfîntul Evanghelist Ioan nu ne spune. Putem bănui însă din entuziasmul cu care Andrei întîmpină pe fratele său Simon, cînd îl întîlnește pe acesta : «Am aflat pe Mesia ce se tilcuiește Hristos» (Ioan I, 41). Și, plin de bucurie, îl ia și pe fratele său și-l duce la Mîntuitorul, care privindu-l, fără să-l fi văzut vreodată, îi zice : «Tu ești Simon, fiul lui Ionă ; tu te vei chema Chifa, ce se tilcuiește Petru» (Ioan I, 42). Este numele său de apostol, pe care-l va purta de aci înainte. Bănuim că și Ioan plin de același entuziasm sfînt ca și Andrei, va fi vestit și el fratelui său Iacob, descoperirea lor cea mare și la fel îl va fi adus la Mîntuitorul, de atunci devenind toți patru, ucenici ai Mîntuitorului.

Și atunci, dacă erau ucenici ai Domnului, de ce a mai fost nevoie de această chemare nouă ? A fost nevoie de această chemare specială, pentru că pînă aci ei împloteau urmarea Domnului cu ocupațiile lor de toate zilele, adică în orele de răgaz ale Mîntuitorului sau noaptea, ei se repezeau la ocupațiile lor din care scoteau hrana lor și a familiei lor. Chemarea aceasta însă pune capăt ocupației lor de pînă atunci, pentru că din acest moment părăsesc viața de familie, casele și averea lor și se dedică în întregime apostolatului.

De acum ei nu mai părăsesc nici o clipă pe Mîntuitorul și-L însoțesc pretutindeni. Chemarea aceasta la apostolat se îndreaptă deopotrivă către toți creștinii din toate timpurile, pentru că creștinul este un următor al Domnului, chemat la o viață deosebită și la o lucrare asemănătoare cu cea a Apostolilor în viața sa.

Care este această chemare ? Numele de creștin înseamnă următor al lui Hristos, ucenic al Său, adept al Său. Astfel, creștin ortodox este cel care crede în învățătura Mîntuitorului Iisus Hristos, așa cum a predat-o El Sfinților Săi ucenici și Apostoli, așa cum au transmis-o aceștia la început prin viu grai, iar mai apoi în Evanghelii, în epistole și în celelalte cărți ale Noului Testament, așa cum a formulat-o Sfînta noas-

tră Biserica dreptcredincioasă, în marile sinoade ecumenice, prin Sfinții Părinți, așa cum o mărturisim în fiecare sărbătoare prin Simbolul Credinței și cum o aflăm în Mărturisirile de Credință ale Bisericii noastre Ortodoxe.

Creștin este cel care primește și păstrează învățătura Mîntuitorului, înțelegînd-o și primind-o așa cum a înțeles-o și predicat-o de la început și pînă azi Biserica noastră Ortodoxă.

Acest lucru îl arată Mîntuitorul cînd spune : «Nu tot cela ce-Mi zice Mie Doamne, Doamne, va intra în împărăția cerurilor, ci acela ce face voia Tatălui Meu, care este în ceruri» (Matei VII, 21). Legătura dintre credință și fapte o vedem și mai lămurit la Sfîntul Apostol Iacob, care spune : «Credința fără fapte este moartă» (II, 26).

Creștinismul nu este deci numai doctrină, învățătură, principii, ci viață, trăire, model al acestei trăiri avînd pe însuși Mîntuitorul, care a trăit cel dintîi viața creștină. Deci, creștin este acela care primește învățătura creștină și totodată o trăiește în viața sa.

Creștinul ortodox este fiul Bisericii, în care intră prin Taina Botezului, lepădîndu-se de omul cel vechi și îmbrăcînd haina albă a curăției creștine, unindu-se deplin cu Hristos prin Sfînta Euharistie, în care sub forma sacramentală a pîinii și a vinului, primește însuși Trupul și Sîngele jertfite pe Golgota, care-și încadrează întreaga sa viață, de la naștere pînă la moarte, în suvoiul de grație divină care curge din belșug din rănile Mîntuitorului, de pe Golgota, prin Sfintele Taine administrate de sfinții slujitori.

Creștin ortodox este acela care caută mîntuirea în Biserica cu ajutorul Tainelor și rugăciunilor ei. El luptă neîncetat cu păcatul și dacă cumva este biruit de acesta, plin de smerenie și pocăință îngenunche sub epitrahilul duhovnicesc, mărturisindu-și păcatul lui Hristos, cel prezent în chip nevăzut.

Creștinul nu este un om izolat ; el nu trăiește în chip singuratic, ci într-o mare familie de frați, în Biserica lui Hristos, care este o societate văzută, alcătuită din oameni : bărbați, femei. Mîntuirea se dobîndește în această societate. Pentru aceasta, felul de viață al creștinului, adică viața pe care o duce în mijlocul semenilor săi, interesează întreaga comunitate, care o urmărește îndeaproape, ea trebuind să fie un exemplu pentru cei din jurul său.

Viața creștinilor să fie cu adevărat cinstire a lui Dumnezeu (I Petru II, 7).

Creștinii sînt numiți preoți în sens general, nu în sensul restrîns al cuvîntului, de preoție conducătoare și sfințitoare, avînd și ei o chemare de preoți și apostoli în cadrul Bisericii, dar subordonată acesteia și ierarhiei conducătoare.

Creștinul este un apostol prin cuvînt, atitudine, fapte. Nașii, la botez, sînt îndrumătorii spirituali ai noilor botezați care primesc botezul pe baza credinței lor. Ei sînt chezași pentru îndrumarea creștinească a micilor fini. Nașii, la cununie, sînt garanții și îndrumătorii celor căsătoriți, spre o viață virtuoasă, cinstită, creștină.

Chemarea apostolilor este o dăruire deplină prin renunțarea la avere, familie și ocupațiile sociale. Cei patru pescari chemați azi spre a deveni apostoli cu adevărat a trebuit să renunțe la ocupația lor de pînă aci, să părăsească familiile și casele lor și să urmeze pe Domnul. Tot așa de măreață, frumoasă și deplină este și chemarea creștinului în lumea aceasta. Ea este asemenea cu chemarea apostolilor. Dar, oare asemănarea aceasta duce la distrugerea vieții sociale ? Duce la destrămarea familiei ? La părăsirea locului de muncă ? La pierderea bunurilor materiale ? Adică i se cere creștinului să renunțe la viața sa de familie, la bunurile sale materiale, obținute prin strădania sa, să fugă de muncă, să facă și el ceea ce au făcut cei patru pescari chemați la apostolat ?

Chemarea creștinului, deși asemenea cu a apostolilor, deși tot atît de frumoasă, măreață și deplină ca a acestora, ea se îndeplinește în mijlocul societății. Astfel, creștinul își poate îndeplini chemarea sa, păstrîndu-și familia și trăind mai departe în viața de familie. Mîntuitorul a întărit viața de familie. El a luat parte la nunta din Cana. El a condamnat adulterul ca pe un mare păcat. El a iubit copiii ca pe florile cele mai alese ale căsniciei, spunînd : «Lăsați pruncii să vie la Mine, căci a unora ca acestora va fi împărăția cerurilor» (Matei XIX, 14 ; Marcu X, 14 ; Luca XVIII, 16). Legătura dintre bărbat și femeie este binecuvîntată de Biserică, prin Taina Cununiei. Sfîntul Apostol Pavel o aseamănă cu legătura dintre Hristos și Biserică (Efeseni V, 23—27), iar Mîntuitorul o întărește cînd spune : «Pe cine a unit Dumnezeu, omul să nu-i despartă» (Matei XIX, 6).

De asemenea, creștinul își poate îndeplini chemarea sa, fără a-și părăsi locul său de muncă. Mîntuitorul, în predicile Sale, ia exemple din viața de muncă a oamenilor : năvodul, semănătorul, sămînța, lucrătorii viei etc. El spune că : «Lucrătorul este vrednic de plata sa» (Luca X, 17), iar Sfîntul Apostol Pavel spune Tesalonicenilor care nu voiau să mai muncească : «Cine nu voiește să lucreze, să nu mănînce» (II Tesal. III, 10). Sfînta Scriptură condamnă lenea și proclamă munca principiu de viață și perfecțiune. Fiecare om are un dar al său de la Dumnezeu, pe care este dator să-l înmulțească prin strădania personală, să-l desăvîrșească, urmărind să se perfecționeze în toate direcțiile personalității sale. Așa este cazul din pilda talanților : cei care s-au străduit, au fost răsplătiți prin înmulțirea și perfecționarea darurilor primite, cel care s-a lenevit a fost pedepsit prin pierderea darului primit.

Și atunci, dacă creștinul își păstrează întregul său rost în viața socială, fără nici un fel de schimbare, prin ce poate îndeplini el chemarea sa în mijlocul semenilor săi ? Prin însăși viața sa — dacă această viață este cu adevărat creștină, trăită la înălțimea învățaturii Mîntuitorului : curată, dreaptă, smerită, plină de iubirea de oameni. O asemenea viață este pentru cei din jur o predică continuă : predica exemplului bun.

Adevărata chemare începe pentru creștin cînd ea se arată în iubirea aproapelui. Semnul deosebit al creștinilor este iubirea, manifestată în mii de forme, variate ca și viața de toate zilele, pornind de

la o vorbă blîndă pînă la ajutorul material cel mai substanțial. Chema-rea creștinului de azi își găsește însă o formă deplină, desăvîrșită am putea zice, în lupta și strădania pentru înțelegere între oameni și po-peare, adică în lupta pentru pace. Creștinismul este o religie a iubirii, a dreptății, a frăției, a păcii. Vestită de îngeri la Nașterea Mîntuitoru-lui, cu cuvintele : «Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, întru oameni bună voire» (Luca II, 14), pacea, sub întreitul său aspect, este scopul cel mai de seamă al religiei creștine : pacea înlăuntrul omului, printr-o armonie deplină între trup și suflet, pacea între om și Dumnezeu, și pacea între oameni și între popoare. Creștinul este deci un om al păcii : aceasta este cea mai înaltă și cea mai frumoasă che-mare a sa pe pămînt : să lupte pentru instaurarea acestei păci în lumea întregă, devenind el însuși, în trupul și sufletul său, o imagine a păcii. Pacea, care înseamnă iubire, dreptate, milă, demnitate a omului, res-pectare a drepturilor, fericire a omului, este chemarea sa în tot mo-mentul. Pacea este cea mai înaltă formă de viețuire creștină, pentru că ea cuprinde în sine toate virtuțile și meritele creștine.

Pentru aceasta, Mîntuitorul fericește pe făcătorii de pace, ca pe fiii lui Dumnezeu : «Fericțiți făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dum-nezeu se vor chema» (Matei V, 9), iar Sf. Apostol Pavel pune ca normă a vieții creștine pacea cu toți oamenii : «De este cu puțință, din partea voastră, cu toți oamenii avînd pace» (Romani XII, 18), adăugînd că nu-i cu puțință pentru creștini să vadă pe Dumnezeu dacă nu urmă-resc în viața lor pacea cu toată lumea și sfințenia vieții : «Pacea să urmați cu toții și sfințenia, fără de care nimeni nu va vedea pe Dum-nezeu» (Evrei XII, 14). Pacea sau trăirea în bună înțelegere cu se-menii este pusă pe aceeași treaptă cu sfințenia, adică cu desăvîrșirea care ne aseamănă cu Dumnezeu și ne apropie de El.

Dar de ce trebuie să îndeplinească creștinul această chemare în viața sa ? Pentru că Biserica lui Hristos, din care el face parte, este asemănată cu corpul omenesc și solidaritatea care există între mădula-rele acestui corp trebuie să existe și între creștini, care sînt mădulare ale trupului lui Hristos. «Că precum într-un trup multe mădulare avem și mădularele n-au toate o lucrare, în același chip, noi, cei mulți, un trup sîntem întru Hristos și fiecare unuia altuia mădulare» — spune Sf. Apostol Pavel (Romani XII, 4). Noi, creștinii, sîntem unii altora mădulare de ajutor și susținere reciprocă în acest corp al lui Hristos, care este Biserica, în strădania spre mîntuire, spre desăvîrșire. De aceea, adaugă Apostolul : «De pătîmește un mădular, pătînesc toate mădularele împreună, iar de se slăvește, împreună se bucură.» (I Corin-teni XII, 26). De cade un creștin în păcat, noi, celelalte mădulare, su-ferim și ne întristăm de căderea lui, avînd datoria de a-l ajuta să se îndrepteze. De se îndreaptă un păcătos, noi toate celelalte mădulare ne bucurăm. Și frumusețea acestei solidarități stă mai ales în aceea că ea depășește marginea acestei vieți, unindu-se cu sfinții care pururea văd fața lui Dumnezeu, și cu frații noștri cei adormiți. De aceea spune Mîntuitorul că : «Mare bucurie se face în cer pentru un păcătos care se

pocăiește» (Luca XV, 7, 10). Sfinții se roagă neîncetat pentru mîntuirea noastră, iar noi ne rugăm pentru cei adormiți, ca Dumnezeu să le ușureze odihna.

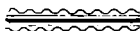
Dar cum își îndeplinesc oare creștinii de azi chemarea lor ? Răspund ei la această chemare ? Din nefericire, prea puțini sînt cei pătrunși cu adevărat de această chemare a lor în mijlocul semenilor. Astfel, vedem că unii sînt creștini numai cu numele : sînt egoiști, urăsc, nedreptățesc, asupra ; de aci neînțelegerile dintre oameni și războaiele între popoare. Alții sînt creștini de paradă, de formă : nu trăiesc în-lăuntru lor creștinismul pe care-l afișează prin acte exterioare, ei fiind asemeni fariseilor din Evanghelie, combătuți de Mîntuitorul ca falsi, prefăcuți, fățarnici. Sînt alții care tălmăcesc învățătura Mîntuitorului după propria lor socotință și nu după cum a înțeles-o și explicat-o Sfînta noastră Biserică dreptcredincioasă. Și mai sînt și alții care nu tălmăcesc învățătura Mîntuitorului după propria lor socotință, dar păstrează alături de această învățătură rămășițe păgînești, ca : vrăjitoria, ghicitul, descîntecul, superstițiile, sărbătorile păgînești, condamnate de Biserică.

Pentru aceasta, se cade ca noi, cei ce purtăm numele de creștini, să ne cercetăm conștiințele noastre și să vedem dacă nu cumva și noi sîntem creștini numai cu numele ; adică ne numim creștini și totuși urim, nedreptățim, asuprim, învrăjbim ? Nu cumva și noi sîntem creștini numai de paradă, adică nu trăim în-lăuntru nostru creștinismul pe care-l afișăm prin fapte exterioare ? Nu cumva și noi tălmăcim cuvîntul Sfintei Scripturi, așa cum credem și ne convine nouă și nu așa cum ne arată Biserică prin slujitorii săi ? Nu cumva și noi, alături de învățătura creștină, mai păstrăm credințe deșarte sau superstiții ? Mai alergăm cîteodată la vrăji, la ghicit, la descîntece sau, alături de sărbătorile Bisericii, ținem și sărbători păgînești ?

Să ne cercetăm conștiințele și să vedem de asemenea în ce măsură am reușit ca viața noastră să fie un exemplu pentru cei din jurul nostru, în ce măsură am arătat iubire față de semenii noștri, în ce măsură ne-am străduit să facem pace în-lăuntru nostru, în căminul nostru, între noi și vecinii noștri.

Și mai ales, în ce măsură ne-am adus contribuția noastră sinceră, de creștini adevărați, la marea luptă care se dă azi pentru instaurarea pe pămînt a unei păci depline, definitive, aducătoare de fericire, adică în ce măsură ne-am îndeplinit chemarea noastră de creștini în lumea aceasta.

Pr. GH. IORDACHESCU

LA DUMINICA XXII DUPĂ RUSALII*(Luca XVI, 19—31)*

Pentru sufletul dreptcredincios, Sfânta Scriptură rămîne mereu cartea mare a vieții, comoara de înțelepciune, codul de îndrumare spre bine și izvorul de împăcare a sufletului.

Pentru cel ce răsfoiește cituși de puțin sfintele pagini ale cărții lui Dumnezeu, reiese clar că în planul Creatorului cu privire la lume, în iconomia divină firul conducător este omul și izbăvirea lui din păcat. Tot așa și în viața credinciosului, mîntuirea rămîne problema esențială, problema capitală a vieții. Și acest lucru este mai valabil pentru cei botezați în numele Treimii, după cuvintele Mîntuitorului, spuse Martei : «Ci, un lucru trebuiește», care exprimă cel mai categoric adevăr : creștinul trebuie să fie preocupat în primul rînd de sufletul său și de mîntuirea lui. El trebuie să mărturisească cu toată convingerea că viața aceasta pămîntească nu este un scop în sine, ci un mijloc pentru a ajunge la cealaltă : este calea ce duce spre cer. Aici se verifică mai precis că omul credincios biruie, cucerește cerul, căci sînt puterile duhului care deschid aieva porțile văzduhului ; este podoaba virtuților care-l ridică pe credincios la înălțimea lui Dumnezeu și cununa faptelor bune care-i dau garanția dobîndirii fericirii celei nepieritoare.

E fără îndoială, credința care îl înalță pe credincios la cunoașterea adevărată a lumii celeilalte ; dar este numai întrariparea faptelor bune, a faptelor de milostenie care-i fac posibil zborul spre culmile cerului și-i deschid larg porțile împărăției celei veșnice. Aceasta este de altfel învățătura principală ce se desprinde din Sfînta Evanghelie de astăzi, adică din pilda bogatului celui nemilostiv și a lui Lazăr cel sărac : că nu e cu putință să urci la Dumnezeu cu mîna goală, ci numai dacă ai fost milostiv cu cel lipsit ; că din ceea ce ai, să cîștigi cerul cu ceea ce dai altuia în nevoie, pentru ca la judecata cea nemitarnică, să ai rugător pentru tine pe cel pe care l-ai ajutat în ceas de strîmtoare.

Mîncînd probabil de la un fapt concret, cunoscut celor cărora le vorbea, Mîntuitorul descrie atît de perfect contrastul mare dintre cele două figuri principale ale pildei din Evanghelia de astăzi : bogatul, căruia nu-i amintește numele, căci prin nehibzuința vieții sale și mai ales prin împietrirea inimii era deja destul de odios, așa că nu mai era nevoie să se spună numele lui, fariseu ori saducheu, locuia desigur o casă mare, poate un palat, și se îmbrăca în purpură și în mătăsuri. În schimb, Lazăr zăcea pe pămînt, dormind pe stradă, pe unde apuca, mai mult dezbrăcat decît îmbrăcat și cu corpul acoperit de bube.

Acest contrast strigător la cer, dura poate de ani de zile, fără să se fi schimbat cu ceva înspre bine pentru cel sărac, pentru Lazăr, care — în timp ce cel bogat se ospăta zi de zi, cu prietenii săi, — «poftea să se sature» cu resturile de la masă ; dar nici acelea nu ajun-

geau pînă la el, căci cel bogat era mai nesimțitor față de lipsa celui sărac decît cîinii străzii, «care venind, îi lingeau bubele».

Dar, iată că bate ceasul dreptății lui Dumnezeu, care uneori nouă, oamenilor, ni se pare că întîrzie : și unul și celălalt mor. Întîi, moare Lazăr, omul cel sărac sau săracul lui Dumnezeu, cum i se tîlcuiește numele apoi moare și cel bogat și desigur a fost îngropat cu mare alai.

Și, o dată cu moartea, începe pentru amîndoi o nouă rînduială, iar contrastul dintre ei devine și mai mare, deși de astădată în sens invers : Lazăr fu dus de către îngeri în sînul lui Avraam, adică a trecut de la cea mai cruntă mizerie, la cea mai mare fericire ; de la tovărășia cîinilor, la aceea a îngerilor ; de la colțul de stradă și cerșetorie, la banchetul cel ceresc, unde, alături de Avraam, părintele celor credincioși, i s-a dat loc de cinste.

Mîntuitorul nu motivează de fapt acest lucru ; fără îndoială însă că El a considerat că era de ajuns cazul lui Lazăr, muritor de foame și totuși lipsit de orice milă la poarta casei bogatului, pentru a putea constitui un rechizitoriu suficient și concludent contra aceluia ce nu voise să înțeleagă suspinul celui lipsit.

Situația nouă și cu totul neobișnuită în care se afla i se părea bogatului că nu putea fi de durată : focul ce-l mistuia, durerea ce-l mușca de pretutindeni și fierbințeala ce-l istovea nu puteau fi pentru el, cel obișnuit numai la bine. Prin urmare, căuta o mîină de ajutor, un prieten care să-l ajute. Și iată, că privind în sus, zărește departe, departe, pe Avraam și alături de el pe Lazăr. Dar de data aceasta, Lazăr nu mai era așa cum îl cunoscuse : sărac, gol și flămînd, afară în mijlocul străzii și uitat de oameni, ci fericit, înlăuntrul și stînd la masă, în timp ce el se chinuia amarnic. Neîndrăznind să se roage lui Lazăr, pe care nu-l miluise la vremea sa, cu un glas ce părea mai mult un strigăt, îi adresează lui Avraam o rugăciune disperată : «Părinte Avraame, fie-ți milă de mine. Trimite pe Lazăr să-și înmoaie vîrfurile degetului în apă și să-mi răcorească limba, căci rău mă chinuiesc în văpaia asta».

La gîndul că el nu lăsase nici măcar firimiturile de la masa lui să ajungă la cel sărac, nu îndrăznește să ceară mai mult decît o picătură de apă de la acela pe care-l lăsase să moară de foame la poarta lui.

«Fiule — îi răspunde Avraam — adu-ți aminte că ți-ai luat cele bune în viață, iară Lazăr cele rele».

În zadar a așteptat bogatul o îndulcire a suferințelor. Dreptatea neînduplecată a lui Dumnezeu nu o permite, chiar dacă Avraam sau Lazăr s-ar fi înduioșat de suferința lui : «Și peste toate acestea — zice Avraam — între noi și voi, prăpastie mare s-a întărit, încît cei ce ar voi să treacă de aici la voi, să nu poată și nici de acolo la noi să treacă». Așadar, e limpede : sentința care dincolo împarte și desparte pe cei buni de cei răi, e neschimbătoare. Deși Mîntuitorul vorbește în pildă, lucrul este precis : nu e cu puțință ca din rai să cazi

în iad și nici din iad să urci la rai. Chemarea celor buni la rai, ca și blestemul celor răi, este un lucru definitiv, ireformabil, veșnic.

Neputându-și ajuta sjeși și vrînd să facă un pic de bine alor săi, temîndu-se ca nu cumva din pricina îndemnurilor lui rele și a pildei vieții sale păcătoase, frații săi să pățească la fel ca el și prin suferința lor de după moarte să-i facă și mai amară propria sa durere, bogatul continuă să se roage de Avraam : «Rogu-te, dar, părinte Avraame, ca să trimiți pe Lazăr în casa tatălui meu, căci am cinci frați, să le mărturisească, pentru ca să nu ajungă și ei aci».

Dar, putea oare Lazăr, cerșetorul de odinioară, nebăgat în seamă de nimeni, să aibă mai multă greutate în fața oamenilor decît marele legiuitor și prooroc Moisi și legea lui ? Desigur că nu. Prin urmare, Avraam răspunde : «Au pe Moisi și pe prooroci să-i asculte». «Nu, părințe Avraame, ci de va merge cineva din morți la ei, se vor întoarce» — strigă atunci bogatul. «Dacă nu ascultă pe Moisi și pe prooroci, măcar de s-ar scula cineva din morți, nu-i vor crede» — răspunde Avraam și cu aceste cuvinte pune capăt dialogului cu bogatul.

Motivarea acestui refuz nu mai era necesară, căci în timp ce cuvîntul lui Lazăr înviat din morți ar fi fost întărit numai de minunea învierii sale, cuvintele lui Moisi și ale proorocilor fuseseră adevărate de atîtea și atîtea minuni. De altfel, cei cinci frați trebuiau să cunoască bine datoria lor ; legea, preoții și biserica lor, sinagoga, îi învățau mereu, le arătau încontinuu acest lucru. Ceea ce le lipsea nu era cunoașterea legii, ci bunăvoința de a o urma și de a o plini.

Avînd noi, creștinii, nu numai pe Moisi și pe prooroci, ci învățătura a însuși Fiului lui Dumnezeu, s-o ascultăm cu evlavie, să ne-o însușim cu rîvnă, s-o credem cu toată convingerea, «folosind bine vremea», pentru ca să rodească în veșnicie fericirea fără margini a sufletului nostru.

Să nu rîvnim comorile cele înșelătoare ale acestei lumi, care ne înrobesc sufletele și ne amăgesc simțurile, ci să agonisim comoara cea nepieritoare a faptelor bune, a faptelor de virtute.

Icoana pe care Mîntuitorul ne-a înfățișat-o în Sfînta Evanghelie de astăzi, să fie mereu vie în mintea noastră și mai ales în sufletul nostru, împodobindu-ne cu virtuți de tot felul și îndeplinind cu tot mai multă dragoste voia Celui înalt, împlinind legea Lui sfîntă.

Pr. I. VESA

LA DUMINICA A XXVI-a DUPĂ RUSALII

S-ar părea că Sfînta noastră Biserică a rînduit înadins ca, tocmai în această lună de sfîrșit de toamnă, în noiembrie, cînd s-au strîns roadele cîmpurilor în hambare, să se citească acele pagini din Sfînta Evanghelie în care este vorba despre bogăție. Ați ascultat, astfel, acum două săptămîni pilda viu grăitoare a bogatului nemilostiv și a săracului Lazăr. În Duminica viitoare va fi vorba despre acel tînăr foarte bogat, care dorea să fie desăvîrșit, dar nu-i venea să se despartă de marile sale bogății. Iar Sfînta Evanghelie de astăzi ne-a pus în față pilda bogatului căruia, rodindu-i mult țarina, nu s-a gîndit la altceva mai bun decît să-și dărîme hambarele, să clădească altele mai încăpătoare, să le umple cu bunătăți și apoi să-și zică satisfăcut : «Suflete, ai multe bunătăți strînse pentru mulți ani, odihnește-te, mîncă, bea, veselește-te». Dar ați auzit ce spune Sfînta Evanghelie că s-a întîmplat. «Nebunile — a zis Dumnezeu acestui bogat nemintos — în noaptea aceasta ți se va lua sufletul, iar cele ce ai gătit ale cui vor fi ?» (Luca XII, 18—20).

Desigur, în acest bogat nemintos Mîntuitorul întruchipa bogății tuturor timpurilor, pe toți acei oameni care și-au pus ori își mai pun încă toată nădejdea în strîngerea de averi și în desfătările pe care le poate da bogăția. De aceea se cuvine ca, în vorbirea noastră de astăzi, să căutăm a pătrunde înțelesul cuvintelor Mîntuitorului și să scoatem învățătură pentru noi, cei ce ne aflăm aici.

*

Bogatul din pilda pe care ați ascultat-o astăzi, ca și toți ceilalți bogați din pildele și învățăturile date de Mîntuitorul, nu ni se par nicidecum personaje pur și simplu închipuite, inventate de dragul scoaterii unui învățămînt moral. Cercetătorii istoriei vremurilor noutestamentare ne arată că într-adevăr existau în Iudeea astfel de oameni bogați, care, nesocotind Legea lui Moise, strînseseră averi peste averi, din negoț, din zarafie și cămătărie, din exploatarea muncii sclavilor, pentru care Legea mozaică avea totuși unele măsuri de protecție. Mîntuitorul nu inventa, deci, personajele parabolelor Sale, ci le vedea trăind aievea în jurul Său, în viața poporului iudeu. Și știm cum a reacționat El împotriva lor, nu numai cu cuvîntul, ci chiar și cu fapta. Știm cum a pus mîna pe bici și a alungat din templu pe zarafii și pe negustorii hrăpăreți, care, în dorința lor de cîștig, nu s-au sfiit nici să spurce casa de rugăciune a lui Dumnezeu.

Dar nu numai în Iudeea se petreceau lucrurile astfel în vremea aceea, ci în întregul Imperiu Roman, din care Iudeea făcea parte atunci. Pe tot întinsul acestui vast imperiu, ajuns în faza sa de decădere, domnea cea mai nedreaptă orînduire de viață în comun, orînduire care îngrămădea averea și puterea în mîinile puține ale celor mai cruzi negustori de ființe omenești nenorocite și ale celor mai netrebnici pro-

fitori de pe urma muncii celor săraci și umiliți. Cine n-a auzit, cine nu cunoaște viața de lux, de petreceri desfrîinate, de orgii și crime, pe care o duceau acești reprezentanți de tristă amintire ai putregaiului și mocirlei în care se descompunea viața morală și socială a Imperiului Roman ?

Împotriva acestora și împotriva acelorora ca ei din poporul iudeu și din toate neamurile lumii s-a ridicat Mîntuitorul, amenințîndu-i cu grozăviile iadului, în care pe drept aveau să se prăbușească, și cu pierderea adevăratelor bucurii pe care le poate oferi viața aceasta și viața cealaltă. «Vai vouă, bogaților! — le spune El — că vă luați mîngîierea voastră. Vai vouă celor ce sînteți sătui acum! că veți flămînzi! Vai vouă celor ce rîdeți acum! că veți plînge și vă veți tîngui» (Luca VI, 24—25). «Cît de anevoie vor intra în împărăția lui Dumnezeu cei ce au avuții!» exclamă Mîntuitorul, cînd vede întristarea tînărului bogat, dornic de mîntuire, dar care nu se putea dezlipi de averile sale. «Mai lesne este a trece cămila prin urechile acului, decît să intre bogatul în împărăția lui Dumnezeu», spune El (Luca XVIII, 25).

Din aceste cuvinte ale Mîntuitorului și din multe alte cuvinte și fapte ale Sale, se vede limpede atitudinea sa față de bogați și bogății. Se poate spune chiar că de la bun început El s-a așezat de partea săracilor, a umiliților, a celor ce plîng, a nedreptățiților, căutînd să-i mîngîie și să le aducă Vestea cea Bună a unor schimbări adînci, a pregătirii unei împărății a lui Dumnezeu, împărăție a dreptății, a iubirii și a păcii. El însuși a luat trup omenesc printre oamenii săraci, și-a ales ucenicii tot dintre oamenii săraci și a fost ascultat, iubit și urmat mai ales de oameni săraci, care au înțeles sensul predicării Lui.

Dar au înțeles și stăpînitorii de averi și mai marii iudeilor că împărăția lui Dumnezeu nu se pregătea pentru ei, că în această împărăție nu se intra după grămezile de aur strînse, ci după mulțimea faptelor bune și după curățenia sufletului și a vieții. Și tocmai de aceea l-au iscodit, l-au urît, l-au dat pe mîna judecătorilor și l-au spînzurat pe lemn ca blasfemator și stricător de orînduirii.

Sfinții Apostoli au înțeles și ei, mai bine încă decît mulțimile, sensul vorbirii Mîntuitorului. Ei și-au dat seama că au marea misiune de a înfige aici pe pămînt primii piloni ai împărăției lui Dumnezeu, a cărei încununare și desăvîrșire nu putea să fie decît sus în cer. Cei care citiți mai des Sfînta Scriptură știți cu ce cuvinte frumoase sfătuia Sfîntul Apostol Iacob pe credincioși să nu facă deosebire în adunările creștinești între cei bogați și cei săraci, dînd locuri de cinste celor bogați. «Au nu a ales Dumnezeu pe săracii lumii acesteia — spunea el — ca să fie bogați în credință și moștenitori ai împărăției pe care a făgăduit-o celor ce-L iubesc pe El?... Au nu bogații vă asupresc și vă tîrăsc în judecăți, au nu ei hulesc numele bun ce s-a chemat peste voi?» (Iacov II, 1—7). Și dojenea cu asprime pe bogați pentru fărâdelegile lor. «Iată — le zicea el — plata lucrătorilor care au secerat țarinile voastre, pe care voi ați oprit-o, strigă, și strigă-

tele secerătorilor au intrat în urechile Domnului Savaot. V-ați desfătat pe pământ și v-ați dezmiertat, hrănit-ați inimile voastre în ziua junghierii, osîndit-ați, omorît-ați pe cel drept... Dar judecătorul stă înaintea ușilor» (Iacov V, 4—6, 9). De aceea, «plîngeți acum, bogaților, și vă tînguiți de necazurile ce vor să vină asupra voastră. Bogăția voastră a putrezit și hainele voastre le-au mîncat moliele. Aurul vostru și argintul au ruginit și rugina lor va fi mărturie împotriva voastră și va mînce trupurile voastre, ca focul» (Iacov V, 1—3).

Așa grăiau și ceilalți Sfinți Apostoli, nu numai Sfîntul Apostol Iacov. Cum poate rămîne în dragostea lui Dumnezeu acela «care are bogăția lumii acesteia și se uită la fratele său care este în nevoie și își închide inima dinspre el?» se întrebă Sfîntul Evanghelist Ioan (I Ioan III, 17). Iar Sfîntul Apostol Pavel sfătua pe ucenicul său Timotei: «Celor bogați în veacul de acum poruncește-le să nu se semețească, nici să nu nădăjduiască în nestatornicia bogăției, ci în Dumnezeu cel viu, care ne dă din belșug toate spre folosință... Pentru că iubirea de argint este rădăcina tuturor relelor, pe care, poftind-o unii, au rătăcit de la credință și s-au străpuns de multe dureri. Dar tu omul lui Dumnezeu, fugi de acestea și urmează dreptatea, evlavia, credința, iubirea, răbdarea, blîndețea» (I Tim. VI, 9—10, 17).

Înțelegînd așa cum trebuie cuvintele Mîntuitorului și ale Sfinților Apostoli și dîndu-și seama cîte rele poate pricinui în viața oamenilor lăcomia după averi nemăsurate, primii creștini din Ierusalim s-au organizat, cum știți, într-o comunitate duhovnicească, punînd în comun tot avutul lor și folosindu-se de asemenea în comun de acest avut al lor. A fost aceasta, pentru timpul cît a putut dura, o minunată izbîndă a duhului evanghelic și a iubirii creștine, un început, aici pe pământ, al mult doritei împărății a lui Dumnezeu, pentru care a venit în lume însuși Fiul lui Dumnezeu și s-a răstignit pe cruce.

Dar firea omului s-a dovedit prea slabă față de chemările înalte ale lui Dumnezeu. Comunitatea duhovnicească de la Ierusalim nu s-a putut generaliza și nu a putut dura prea multă vreme. Pe măsură ce s-a întins creștinismul și a ajuns chiar să se impună ca mare religie, au intrat în rîndurile creștinilor oameni care nu se dezbaraseră de vechile apucături păgînești și au continuat să strîngă și să-și mărească averiile, sfidînd marea mulțime a creștinilor săraci și obidiți, ca și mai înainte.

Au înțeles, ce-i drept, unii dintre marii bogațiși păgîni ca, intrînd în rîndurile creștinilor, să se pătrundă de duhul Sfintei Evanghelii. Aceștia și-au eliberat miile de sclavi, cum a făcut nobila romană Melania, care numai într-o singură zi a eliberat 8000 de sclavi, ajungînd apoi printre sfinții bine plăcuți ai lui Dumnezeu. Dar cîți au urmat pilda acestei nobile ființe? De ce a mai fost nevoie ca predicile înflăcărâte ale Sfinților Părinți ai Bisericii creștine să azvîrle în obrazul bogaților nemilostivi toată nimicnicia vieții lor de huzur și desfrîu. Sfîntul Vasile cel Mare numea «hoți» pe bogații din vremea sa, deoarece păstrau bunurile numai pentru ei, făcînd «nedreptate» celor cărora ar

fi putut și ar fi trebuit să dea din ele. Și Sfântul Grigore de Nazianz a predicat cu căldură dragostea față de săraci, dar mai ales săgețile usturătoare ale marelui orator care a fost Sfântul Ioan Gură de Aur se înfigeau adânc în carnea bogaților nemilostivi, ale căror «crude nebunii» se răsfrîngeau asupra vieții săracilor. «Nu furați viața săracilor», le striga marele orator, dar cîți dintre aceștia s-au lepădat de lăcomia după averi? Destul de puțini, dacă judecăm după ce ne spune istoria vremurilor aceluia și a vremurilor mai noi.

Într-adevăr, dacă lăsăm de-o parte marea epocă ce se cheamă evul mediu și în care principii, nobilii, marii bogătași, marii stăpînitori de pămînturi au făcut grozăviile care umplu istoria, apoi ce constatăm în vremurile mai noi? Nu este oare aceeași lăcomie de averi și de bunăstare a unui restrîns număr de oameni din unele țări din Apus, care pun neconținut în primejdie pacea și chiar viața omeniilor întregi, numai ca să-și păstreze orînduirile nedrepte, averile și plăcerile pe care le-au avut pînă acum? Mai țin seamă oamenii aceștia de cuvintele Mîntuitorului, ale Sfinților Apostoli, ale Sfinților Părinți? De la ce nelegiuiri se pot da în lături marii stăpînitori ai aurului, ai fabricilor de arme, ai trusturilor internaționale, cînd este vorba de înfrîngerea adversarilor pe tărîmul afacerilor? Ați citit, cred, în ziare, cum, de cîind, o astfel de căpetenie a trusturilor, un italian s-a prăbușit cu avionul în flăcări, victimă foarte probabilă a adversarilor săi de afaceri, care n-au ținut seamă de viața acestuia și a altor cîteva zeci de oameni care s-au prăbușit cu el, cînd a fost vorba de înlăturarea unui adversar periculos pe tărîmul afacerilor.

Și s-ar putea da multe astfel de pilde de cruzime la care duce lăcomia de averi, lăcomie care, cum știți, a pus stăpînire pînă și pe unul dintre ucenicii Mîntuitorului, care și-a vîndut învătătorul pentru 30 de arginți. Dar cel puțin acela a fost muștrat de cuget și s-a pedepsit singur, spînzurîndu-se. Lucru pe care nenumărați alți oameni, mușcați de șarpele veninos al lăcomiei, nu-l fac, dar Dumnezeu are grijă să le răsplătească o dată și o dată. Așa s-a întîmplat, de pildă, cu un bogat la fel de nemintós ca cel din parabola de astăzi, care a strîns aur mult și l-a băgat într-o cutie de fier, ca să aibă ani și ani de zile cu ce se desfăta. Dar această cutie a fost găsită printre ruinele marelui bloc Carlton din București, care s-a prăbușit la miezul nopții, în groaznicul cutremur de pămînt din toamna anului 1940. Desigur că bogatul care strînsese această comoară, prin cine știe ce mijloace neîngăduite, a pierit și el sub dărîmăturile blocului. «Nebune — îi va fi zis și lui Dumnezeu — în noaptea aceasta ți se va lua sufletul, iar cele ce ai gătit ale cui vor fi?» Dar nebunul din blocul Carlton n-a auzit cuvîntul lui Dumnezeu sau nu i-a dat crezare. «Așa este cel ce-și adună comori, iar în Dumnezeu nu se îmbogățește», a spus Mîntuitorul încheind parabola cu bogatul căruia i-a rodit țarina. Și cuvîntul lui Dumnezeu rămîne în veac.

*

Multe și folositoare învățături se pot trage din pilda cuprinsă în Sfinta Evanghelie de astăzi. Socotesc că Biserica noastră are o încă și mai mare îndatorire de a predica împotriva lăcomiei. Ea trebuie să pătrundă încă și mai adânc în adîncurile sufletești ale credincioșilor, acolo unde se plămădește gîndul cel bun sau unde zămislește lăcomia aducătoare de atîtea nenorociri în viața individuală, familială și socială. Căci acum este nevoie mai mult ca oricînd de oameni care știu să-și țină în frîu simțurile, de oameni cu conștiință dreaptă, nepărtinitoare, jertfelnică, pusă în serviciul aproapelui, pentru a se împlini lucrul atît de plăcut și binecuvîntat de Dumnezeu : fericirea tuturor în aceeași măsură.

De aceea Biserica noastră ne cheamă, iubiți credincioși, să reflectăm din nou asupra cuvintelor cuprinse în Sfinta Evanghelie, să căutăm să prindem sensul mai adînc și veșnic al adevărilor din această Sfintă Carte și să ne verificăm conștiința în lumina acestor adevăruri. Nu cumva ne aflăm și noi în situația aceluia bogat nemintos, care atunci cînd i-a rodit mult țarina nu s-a gîndit decît la mîncare, băutură, chefuri, și totul numai pentru sine, pentru mulțumirea egoismului său ? Nu sînt oare pe lume și alte lucruri mai bune, mai frumoase, mai folositoare decît acelea pe care și le-a dorit acel bogat nemintos ? Oare sufletul omenesc nu are și el cerințele lui mai înalte, ca de pildă mulțumirea pe care o dă o lectură bine aleasă, o muzică superioară, ajutorul dat unui semen al nostru la nevoie, vizitarea unui bolnav, împlinirea unei munci de folos obștească, dar mai ales pregătirea sufletească pentru cele veșnice, pentru ca, în lupta noastră cu ispitele lăcomiei de orice fel, să ne trimită întărire prin Sfintul Duh, care toate le sfințește, și să ne facă vrednici de împărăția lui Dumnezeu cea cerească, pe care a pregătit-o pentru aleșii Săi. Amin !

Diac. Prof. EMILIAN VASILESCU

LA INTRAREA ÎN BISERICĂ A MAICII DOMNULUI

În cultul Bisericii noastre, cinstirea Maicii Domnului ocupă un loc cu totul deosebit.

Înainte de toate, credincioșii creștini au datoria de a se închina cu adîncă supunere și a slăvi pe Dumnezeu, unul după ființă și întreit în persoane. Ne închinăm și adorăm pe Domnul nostru Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, care S-a întrupat de la Duhul Sfînt și din Fecioara Maria și S-a făcut om. Cinstire deosebită se cuvine să aducem

în al doilea rînd Preacuratei și pururea Fecioarei Maria, care singură din toate femeile lumii, S-a învrednicit de cinstea negrăită de a fi Maica Domnului nostru.

Sfînta Fecioară Maria cea plină de har S-a făcut începătoarea mîntuirii noastre, luînd parte la lucrarea săvîrșită de Fiul Ei, Dumnezeu-Omul Iisus Hristos, pentru împăcarea omului cu Dumnezeu.

Așa se explică faptul că nu există slujbă sfîntă în Biserica noastră, în care — alături de Mîntuitorul nostru Iisus Hristos — să nu fie invocată în rugăciune Preacurata Sa Maică, pururea Fecioara Maria. În afară de aceasta, Biserica a așezat întru cinstirea deosebită a Maicii Domnului mai multe sărbători în cursul anului bisericesc. Patru sărbători dintre acestea : Nașterea Maicii Domnului, Intrarea în Biserică, Buna Vestire și Adormirea Ei se înșiră între sărbătorile cele mari, numite «domnești», sau «împărătești», așezate întru lauda și preamărirea Domnului nostru Iisus Hristos sau a uneia din cele trei persoane dumnezeiești.

Nimbul sfînteniei Preacuratei Fecioare Maria strălucește mai presus de nimbul sfînteniei tuturor sfîinților și a îngerilor. După cum se rostește în cîntarea închinată Ei, Sfînta Fecioară este «mai cinstită decît heruvimii și mai mărită fără asemănare decît serafimii». Pentru înalta și negrăita vrednicie dăruită de Dumnezeu Sfîntei Fecioare Maria, cultul Ei în Biserica noastră se numește preacinstire sau supracinstire, spre deosebire de cinstirea simplă care li se aduce sfîinților.

Astăzi, prăznuim cu bucurie și cîntări de laudă Intrarea în Biserică a Maicii Domnului, moment deosebit de însemnat în viața Ei pămîntească. «Astăzi... în Biserica lui Dumnezeu luminat, Fecioara Se arată și pe Hristos tuturor mai înainte îl vestește» — cîntă troparul zilei.

Să ne îndreptăm privirile spre cele ce s-au petrecut în zilele apropiate de plinirea vremii, cînd Atotmilostivul Dumnezeu a binevoit să trimită pe Fiul Său în lume, ca să Se întrupeze din sînurile Preacuratei Fecioare Maria. Este bine să ne împrosptăm în minte rostul și înțelesul sărbătorii de astăzi.

O sfîntă și venerabilă tradiție păstrată din vremuri străvechi ne vorbește de părinții Preacuratei Fecioare Maria, despre nașterea și copilăria Ei pînă la vîrsta de aproape 15 ani. Potrivit acestei tradiții, trăiau în Nazaretul Galileii o viață frumoasă și virtuoasă dreptii Ioachim și Ana, din neamul lui David. Ca și toți cei din neamul lor, așteptau cu înfrigurare împlinirea profetiilor cu privire la nașterea copilului mesianic, a Mîntuitorului lumii.

Viața dreptilor Ioachim și Ana se scurgea liniștit, avînd cu îndestulare cele de trebuință pentru traiul lor zilnic. Totuși, o umbră de întristare stăruia în casa acestor oameni drepti și temători de Dumnezeu. Casa lor părea pustie, fiindcă ei nu aveau copii. Cu toate că erau înaintați în vîrstă, dreptii Ioachim și Ana erau încălziiți de nădejdea că Dumnezeu, în atotmilostivirea Lui, Iși va îndrepta privirea asupra lor și le va da odraslă care să le păstreze amintirea. Neîncetat

ei stăruiau în rugăciune ca să li se împlinească dorința și să se ridice ocară numelui lor între neamuri. La poporul evreiesc era socotită o mare nenorocire și necinste lipsa de copii, care aveau să continue spița neamului.

În rugăciunile lor stăruitoare și fierbinți către Dumnezeu, dreptii Ioachim și Ana au făcut făgăduință să închine Domnului pruncul ce li se va dăruî, fie de parte bărbătească, fie de parte femeiască. Rugăciunea dreptilor a fost ascultată. Unde voiește Dumnezeu, se biruieste rînduiala firii : Ana a născut o pruncă. Părinții au numit-o Maria ; numele acesta a fost purtat cu multe veacuri înainte de sora marelui legiuitor și conducător al lui Israel, Moise. Aceasta a strălucit între femeile poporului biblic în timpul eliberării lor din robia Egiptului. Dreptii Ioachim și Ana doreau fierbinte ca și odrasla lor să strălucească prin cele mai alese virtuți între femeile lui Israel.

După naștere, prunca Maria a petrecut timp de trei ani în casa părintească, înseninînd cu raze de lumină viața cea cucernică a părinților. Împlinind vîrsta de trei ani, potrivit făgăduielii făcute de ei, Maria a fost dusă la Ierusalim, ca să fie închinată Casei Domnului din sfînta cetate. Îmbrăcată în haină albă de sărbătoare, cu cunună de flori pe cap și însoțită de fecioare tinere, cu făclii aprinse, prunca Maria a fost încredințată de către părinții ei arhiereului Zaharia. Acesta, luminat printr-o inspirație de sus, a înțeles de îndată că această gingașă făptură este chemată să îndeplinească o neasemănat de mare misiune în lucrarea providenței dumnezeiești.

Arhiereul Zaharia a socotit așadar, că această pruncă este vrednică să fie condusă pînă la Sfînta Sfintelor, unde nu era îngăduit a intra decît numai arhiereul și acesta într-o singură zi din an : la sărbătoarea împăcării.

Acest moment însemnat din viața Sfintei Fecioare Maria îl sărbătorește deci Biserica lui Hristos. Intrarea în biserica din Ierusalim și petrecerea Sfintei Fecioare în acest sfînt lăcaș pînă la vîrsta de aproape 15 ani, înseamnă pregătirea Ei din timp pentru a deveni Biserica Dumnezeului Celui Viu, a Domnului nostru Iisus Hristos. În adevăr, providența lui Dumnezeu a pregătit în chip tainic pe Sfînta Fecioară, care avea să fie vasul ales al harului Duhului Sfînt.

Toată desfășurarea istoriei sfînte a Vechiului Testament, cu alegerele lui treptate : alegerea lui Noe, Sem, Avraam, poporul israel, seminția lui Iuda, alegerea casei lui David și apoi cea continuă și neîntreruptă purificare a înaintașilor Sfintei Fecioare de-a lungul veacurilor, ni se înfățișează ca o tainică și providențială pregătire a Sfintei Fecioare celei fără de prihană, spre a Se învrednici de negrăita cinste de a deveni Maica Domnului.

Pe lîngă această pregătire îndelungată a înaintașilor Sfintei Fecioare, timpul petrecut în biserica din Ierusalim a însemnat pentru viitoarea Maică a Domnului pregătire zi de zi, prin efort personal, rugăciune și conlucrare cu harul lui Dumnezeu, spre a spori mereu în virtute și fapte bune.

Sfânta Tradiție ne mai istorisește că Sfânta Fecioară Maria, după împlinirea vârstei de 15 ani, potrivit legii de atunci, cu privire la fecioarele închinat templului, putea să se întoarcă în familia sa și să se căsătorească. Ea face însă cunoscut mai marilor bisericii din Ierusalim că Ea însăși a făcut făgăduință lui Dumnezeu să petreacă toată viața Ei în sfântă și curată feciorie. Pentru a-și putea împlini această făgăduință, Ea a fost încredințată ca logodnică, după moartea părinților Ei, dreptului Iosif, rudenia Sa apropiată, tot din neamul lui David.

Dumnezeu a înzestrat pe Sfânta Fecioară cu cele mai alese însușiri trupești și sufletești, revărsînd asupra Ei plenitudinea harului Duhului Sfînt, luminîndu-I mintea ca să cunoască adevărul, încălzîndu-I simțirea cu focul iubirii dumnezeiești și formîndu-I voința spre a fi îndreptată numai spre săvîrșirea binelui.

În alegerea Sfintei Fecioare Maria spre a Se învrednici să fie Maica după trup a Domnului nostru Iisus Hristos s-a arătat bunăvoința și nemărginita iubire a lui Dumnezeu pentru mîntuirea neamului omenesc. Taina cea din veac ascunsă începe acum să se descopere în persoana Preacuratei Fecioare.

În felurite chipuri, Sfânta Fecioară a fost vestită mai dinainte, alături de Fiul Ei cel mult așteptat de neamuri. Cea dintîi făgăduință făcută de Dumnezeu strămoșului nostru Adam, după cădere, arată că o femeie va fi Maica Mîntuitorului și va zdrobi capul șarpelui (Geneza III, 15). Eva, strămoșa neamului omenesc, din pricina marelui ei mîndrii gustînd din fructul oprit, a pierdut harul dumnezeiesc. Preacurata Fecioară Maria, din pricina adîncei Ei smerenii, a ajuns la înalta vrednicie de a Se numi Maica lui Dumnezeu.

Taina cea ascunsă a iconomiei dumnezeiești a întrezărit-o, învăluită în mister, măritul Isaia. Luminat de duhul lui Dumnezeu, el a rostit cuvintele: «Iată, Fecioara zămislește și naște Fiu și-L va numi Imanuil, adică Dumnezeu cu noi» (Isaia VII, 14). Prin aceste cuvinte, proorocul vestește cu multe veacuri înainte întruparea Fiului lui Dumnezeu dintr-o fecioară.

De asemenea și Miheea s-a învrednicit să vadă cu ochii sufletului pe Născătoarea care va naște pe Cel ale cărui începuturi sînt din veșnicie (Miheea V, 1).

Dar nu numai prin cuvinte, dar și prin icoane, în Vechiul Testament a fost preînchipuită Sfânta Fecioară care naște pe Imanuil și rămîne pururea Fecioară. Pe Preacurata și pururea Fecioară Maria O închipuie rugul pe care l-a văzut Moise, rug care ardea și nu se mistuia (Ex. III, 2). Tot așa, Fecioara a luat în sinul Ei focul dumnezeirii, fără a-I atinge fecioria Ei curată. Fecioara Maria era închipuită în scara lui Iacob, văzută de patriarh în vedenie, al cărei vîrf se urca pînă la cer și îngerii Domnului se suiau și se pogorau pe ea (Geneza XXVIII, 12). Sfânta Fecioară Maria este scara pe care Fiul lui Dumnezeu S-a pogorit la noi, făcîndu-Se om, ca să ne ridice la ceruri pe noi, oamenii muritori.

Pururea fecioria Maicii Domnului a fost închipuită în poarta cea închisă dinspre răsărit pe care a văzut-o Iezechiil și prin care numai Domnul a intrat și a ieșit (Iez. XLIII, 4).

David, împăratul și proorocul-psalmist, vede pe Preacurata Fecioară Maria împărăteasă a cerului și a pământului, strălucind de-a dreapta Fiului Său : «Stătut-a împărăteasa de-a dreapta Ta, în haină aurită îmbrăcată și prea înfrumusețată» (Ps. XLV, 44). De asemenea și înțeleptul Solomon, văzînd pe Fecioara prin descoperire, O salută cu cuvintele : «Cine este aceasta care Se iesește ca zorile ?» (Cîntarea cîntărilor I, 14). «Cine este aceasta care strălucește ca ziua și ca luna-i de frumoasă și ca soarele de luminată ?» (Cîntarea cîntărilor VI, 10).

Minunate și pline de înțelesuri adînci sînt laudele ce se aduc Sfintei Fecioare Maria în cîntările neîntrecut de frumoase ale Bisericii noastre Ortodoxe. Pe bună dreptate, Maica Domnului nostru Iisus Hristos și Maica noastră, a creștinilor, este împodobită cu numiri ca : Luceafărul zorilor, Raza zilei, Veselia tuturor neamurilor, Bucuria celor pămîntești și cerești, Limanul sufletelor, Începătura renașterii, Deschiderea ușilor raiului, Cheia împărăției lui Hristos, Ușa mîntuirii, Comoara curățeniei, Chipul și lauda fecioarelor, Nădejdea cea neclintită a mamei, Ocrotitoarea celor din strîmtoare, Podoabă aleasă a sufletelor credincioșilor»...

Toate aceste laude și multe asemenea acestora I se cuvin Sfintei Fecioare Maria, deoarece Ea este «plină de har», fiind Maica lui Dumnezeu și maica noastră a creștinilor. Ca maică a noastră, se cuvine s-O cinstim și s-O venerăm mai presus de orice creatură a lui Dumnezeu. Ca Maică a lui Dumnezeu, încă și mai mult avem datoria s-O precinstim, deoarece ca Maică a lui Dumnezeu O cinstesc și O venerază ceata îngerilor și a sfinților, acolo unde Ea Se află, de-a dreapta Fiului Său.

Cine poate spune că este credincios slujitor al lui Iisus, dacă nu este credincios slujitor al Mariei ?

Dar în ce se cuprinde evlavia noastră față de Sfînta Fecioară ? Cinstim pe Maica Domnului, mai ales dacă urmăm pilda vieții sale, ca viața noastră să devină mai curată, mai îmbunătățită, mai apropiată de Dumnezeu prin cultivarea virtuților celor mai alese care au împodobit pe Sfînta Fecioară. Urmăm pilda Sfintei Fecioare atunci cînd ne străduim să fim creștini devotați cauzei celei nobile, oameni buni, iubitori de adevăr și dreptate, oameni răspînditori ai păcii și bune înțelegeri în familiile noastre, în societatea în care trăim și în toată lumea.

Creștini din toate straturile sociale, toți care vă închinați și adorați numele lui Iisus, stăpînul vieții noastre, cinstiți și venerați și numele Sfintei Fecioare Maria, Maica lui Iisus și maica noastră. S-O cinstim mai ales prin curățenia vieții noastre și prin faptele noastre cele bune.

Iisus și Maria să fie întipăriți în inimile noastre. Iisus și Maria să nu lipsească din cugetele și graiurile noastre. Iar Tu, Preacurată și pururea Fecioară Maria, Maica Dumnezeului nostru și maica noastră a credincioșilor Tăi, fii solitoarea cea bună și înțelegătoare și du rugăciunile noastre la Fiul Tău și Mîntuitorul nostru. Fii ocrotitoarea noastră și mijlocitoare pentru noi la El și-L roagă să reverse asupra noastră, asupra copiilor noștri, asupra țării noastre și asupra lumii întregi, milele Sale cele bogate, ca viața noastră cea trecătoare pe acest pămînt s-o trăim cu adevărat creștinește : în iubire deplină unii față de alții, în liniște și pace și în sporirea sfințeniei, ca apoi, după împlinirea rostului nostru aici pe pămînt, să ne bucurăm și de bunurile cerești din împărăția cea veșnică. Amin !

Pr. Proj. VLADIMIR PRELIPCEAN

LA INTRAREA ÎN BISERICĂ A MAICII DOMNULUI

Ce laudă omenească sau îngerească este în măsură a vădi măreția sărbătorii de azi, a Intrării în Biserică a Maicii Domnului ?

Lira cărui poet a cîntat vreodată adevărata frumusețe, vrednicie și înălțare sufletească, pricinuită de marele eveniment pe care-l sărbătorim azi ? Încercările oricît de laudabile ar fi, nici pe departe nu sînt îndestulătoare.

De o mie de ani, mărețul templu din Ierusalim, care întruchipa purtarea de grijă a lui Dumnezeu față de aleșii Lui și geniul lui Israel, nu primise vreodată în sînul său o făptură mai aleasă, decît aceea, pe care ne-o amintește această zi sfîntă.

Niciodată nu s-au deschis cu mai multă satisfacție, porțile grele ale templului, decît în clipele cînd fericiții părinți, Ioachim și Ana își aduceau aici prea scumpa lor odraslă.

Vechea tradiție creștină ne spune că însuși marele arhieru Zaharia ieșe întru întîmpinarea cuviosului convoi și personal conduce și introduce pe minunata fiică a lui Ioachim și Anei, în sfînta sfîntelor, unde numai arhierul intra o dată pe an.

Rezonanța pașilor timizi ai îngereștei copile, învăluie ființa omească într-o credință tare și cucernicie adîncă. Parfumul emanat de floarea cea cu bun miros duhovnicesc a Acelei ce sfînta sfîntelor o primea, a umplut templul de o mireasmă mai presus decît a tămîii ce se înalță înaintea lui Dumnezeu, în zile de sfînte sărbători.

Și cine este această copilă? Este Preacurata Fecioară Maria, Preasfinta Maică a lui Dumnezeu, a cărei sfântă viață, voi încerca s-o înfățișez înaintea d-voastră.

Prea Sfinta Fecioara Maria, este rodul credinței nezdruncinate, al nădejdi neîmputinate, al rugăciunii fierbinți neîntrerupte și a lacrimilor nesecate ale părinților Ei.

În pitorescul Nazaret al Galileii neamurilor, trăia de multă vreme o familie ce era model de viață familiară, socială și religioasă. Era o familie cu adevărat fericită. Numele membrilor acestei familii era Ioachim și Ana.

Predania creștină ne spune, că la o mare sărbătoare a legii vechi, Ioachim și Ana s-au suit la templul din Ierusalim, cu bogate daruri, pe care le-au prezentat preotului. Însă vorba slujitorului «că ei fiind fără copii, nu au dreptul să aducă daruri înaintea altora», i-au jignit și îndurerat adînc. Pleacă de la templu cu amărăciunea și deznădejdea în suflet; Ioachim la munte, iar Ana în Nazaret, unde o aștepta căsuța ei dragă și grădina înflorită. Aici, între pomii înfloriți, rugăciunile ei se înalță ca o tămîie binemiroșitoare înaintea tronului dumnezeiesc. La munte, Ioachim se roagă lui Dumnezeu cu o ardoare mărită, ca Cel Atotputernic să-i binecuvînteze cel puțin la bătrînețe cu surîsul unui copil, făgăduind că-l va închina templului.

Și Dumnezeu văzîndu-le credința neșovăită, le-a ascultat rugăciunea. A trimis pe îngerul Său Gavriil să le spună că Ana va naște o fiică. Această copilă este Sfinta Fecioară Maria.

Cuvîntul îngerului s-a împlinit întocmai. Sfinta Ana a născut o copilă. A opta zi după naștere, părinții i-au pus numele copilei Maria, cel mai scump, mai dulce și mai iubit nume, după cel al lui Iisus, nume care înseamnă: cea plăcută, cea frumoasă, cea grasă, doamnă și stăpînă. (Cf. V. Gheorghiu, *Sf. Evanghelie după Matei*, vol. I, 1925, pag. 92). Cea plăcută, pentru că venirea ei în lume a fost unul dintre evenimentele cele mai plăcute pentru părinții ei, cît și pentru omenirea întregă. Frumoasă, căci copila era de o rară frumusețe, ce stîrnea admirația tuturor. Grasă, fiindcă era bine dezvoltată. Acolo în țara sfîntă, în acele părți ale Orientului, femeile grase sînt excepții rare și pentru aceia sînt considerate ca foarte frumoase. Doamnă sau stăpînă a noastră, a tuturor preocupărilor noastre, ca mamă a noastră, ca doamnă. (Cf. P. Rezuș, *Mariologia Ortodoxă*, din revista «Ortodoxia», 1950, p. 519).

Numele ce-l purta copila corespundea întru totul însușirilor Ei fizice și sufletești. Căci Dumnezeu «a plăsmuit-o cu o frumusețe trupească, care comparată întrece mult chiar frumusețea duhurilor materiale; cu un suflet, vas primitiv al tuturor darurilor supranaturale ale Domnului; cu o minte luminată de cunoștința adevărului; cu toate razele strălucirii dumnezeiești; cu o voință aprisă de dorința binelui, cu toate flăcările dragostei dumnezeiești, în care Sf. Duh a fost totdeauna luminător și împreună lucrător». (Cf. Ilie Miniati, *Didahii și predici*, Buc., 1945, p. 604).

De la începutul existenței Sale, Sfânta Fecioară a fost «plină de dar». Din cauza darurilor îmbelșugate, care s-au revărsat peste întreaga Sa ființă, Sfintei Fecioare I-a fost cu neputință de a săvârși vreun păcat sufletesc ori trupesc, pentru că Domnul era cu Ea, pentru care motiv este și binecuvîntată între femei. (Cf. Luca I, 28).

O dată cu venirea pe lume a Sfintei Fecioare, viața cuvioșilor Ioachim și Ana a înflorit cu adevărat. Aveau de păstrat cu scumpătate o comoară de mult preț. Gingășia, nevinovăția, sfințenia prea alesului lor odor, i-au făcut pe fericiții părinți, să trăiască la apusul vieții lor, clipele cele mai frumoase.

Dar timpul se scurge și copila ajunge la existența de trei primăveri. Era vremea ca făgăduința făcută lui Dumnezeu să fie împlinită. Și așa, în revărsatul zorilor unei frumoase zile de toamnă tirzie, bătrînii Ioachim și Ana, pornesc cu odorul lor drag, spre templul din Ierusalim. Zaharia, arhiereul de atunci, mînat de Duhul Sfînt, le-a ieșit în întîmpinare, ca el însuși să primească comoara cea de mult preț. A luat-o și precum am spus, a dus-o în cele mai dinlăuntru ale templului, în sfînta sfîntelor, unde doar el era îndreptățit să intre, numai o singură dată pe an și a exclamat: «Marie, Dumnezeu a binecuvîntat în toate neamurile numele Tău» (Cf. *Protoevanghelia lui Iacob*, cap. 7, pag. 84). Predania creștină păstrată în vechile cazanii, ne mai spune că arhiereul Zaharia a adăogat: «Bucură-Te Prea Sfîntă a lui Dumnezeu Născătoare și maică a marelui împărat, Hristos. Pe Tine proorocii Te-au mărturisit și Te-au avut laudă! Cele ce au proorocit ei, astăzi s-au împlinit. Astăzi se veselesc sufletele proorocilor, văzîndu-Te pe Tine în biserică! Strămoșii noștri pe Tine Te-au așteptat! Pe cei din muncă, Tu îi izbăvești! Ție se vor închina îngerii, pe Tine Te vor cinsti arhanghelii și Te vor mărturisi oamenii! Strămoșii noștri spre Tine au nădăjduit ca să fie izbăviți din muncile diavolului! De aceea, intră în sfînta sfîntelor, căci ești mai mare decît mine! Eu Stăpîna intru odată într-un an, dar Tu Fecioară să șezi și petreci pururea, să aștepti pînă ce vei fi biserică cinstită Duhului Sfînt. Bucură-Te și Te veselește că îngerii au să-Ți slujească Ție, ca ceea ce ești împărăteasă a toată lumea». După aceea s-a întors către părinții Ei și a zis: «Bucurați-vă și vă veseliți, că v-ați învrednicit a fi părinții acestei prunce. Voi ați întrecut pe părinții și strămoșii noștri. Pe voi vă vor slăvi nu numai oamenii, dar și îngerii». La aceste cuvinte, Sfînta Ana a răspuns lui Zaharia: «Primește pe fiica noastră și o du să locuiască în loc curat, căci este curată și făgăduită lui Dumnezeu». (Cf. *Cazania*, Buc., 1898, pag. 464—465).

Cu aceste cuvinte, cuvioșii părinți ai Prea Sfintei Fecioare s-au întors la casa lor singuri, cu lacrimi în ochi, mai îmbătrîniți, dar cu conștiința că și-au îndeplinit datoria rostului lor pămîntean. Mînați de dorul fierbinte de a-și mai vedea copila, pașii mărunți ai lui Ioachim și Ana, îmbătrîniți de zile multe au mai bătătorit drumul de la Nazaret pînă la Ierusalim... Dar legea firii i-a mutat din viața aceasta. Prea Sfînta Fecioară a rămas singură, îndeletnicindu-se cu citirea Scriptu-

rilor Sfinte, cu rugăciunile Ei zilnice, cu slujbele dumnezeiești, avînd în juru-I dăuioasele bătrîne ale timpului care o îngrijau.

Așa s-au scurs cei 12 ani, timp în care Fecioara și-a întărit tot mai mult sentimentele religioase. Aleasa ei simțire era inundată de frumusețea, bunătatea și Atotputernicia Celui Prea Înalt, iar viața și voința îi erau îndreptate numai spre sfințenie.

Un prea frumos vis a fost pentru Sfînta Fecioară șederea în templu, din care a trezit-o la realitatea crudă de atunci, dispozițiunile legale, că la vîrsta de 15 ani trebuia să părăsească felul de viață îndumnezeit și să se căsătorească. Disperată și-a mărturisit conducătorilor templului și rudelor mai apropiate convingerea sa adîncă și voința neînduplecată de a trăi în feciorie. Rudele au acceptat această hotărîre, dar pentru a înlătura birfeala lumii, au hotărît să o apere cu scutul căsătoriei. Pentru acest motiv, au logodit-o cu bătrînul Iosif, în vîrstă de 84 ani, ca să-I fie tutore sau apărător.

În casa dreptului Iosif, Fecioara își continua viața ei feciorelnică, închinată în întregime lui Dumnezeu.

Aici, în casa transformată într-un altar, în ceas de rugăciune fierbinte era Fecioara, cînd îngerul Gavriil, trimis de Cel Atotputernic, se înfățișează și-i zice: «Bucură-Te cea plină de dar. Domnul este cu Tine, binecuvîntată ești Tu între femei» (Luca I, 28). Fecioara tresaltă din concentrarea rugăciunii, cuprinsă fiind de nedumerire. Îngerul continuă: «Nu Te teme Marie, căci ai aflat har înaintea lui Dumnezeu și iată vei lua în pîntece și vei naște fiu și vei chema numele Lui Iisus. El va fi mare și Fiul Celui Prea Înalt se va chema și Domnul Dumnezeu va da Lui scaunul lui David, tatăl Său și va domni în veci peste casa lui Iacob, iar împărăția Lui nu va avea sfîrșit» (Luca I, 30—33).

Veste înfricoșătoare ! Era fecioară Precurată și hotărîtă să trăiască așa, cum era posibil să nască ? (Luca I, 34) și exclamă: «Cum va fi iucrul acesta, fiindcă eu nu știu de bărbat ?» Îngerul Gavriil îi răspunde lămuritor și liniștitor: «Duhul Sfînt se va pogori peste tine și puterea Celui Prea Înalt te va umbrî și Sfîntul ce se va naște din tine se va numi Fiul lui Dumnezeu» (Luca I, 35).

Prin mințea ei ascuțită și sensibilitatea fină se deapănă într-o clipă tot sensul profetiilor mesianice și apoi răspunde hotărît: «Iată roaba Domnului, fie mie după cuvîntul tău» (Luca I, 38).

Imediat după acceptarea Sa formală de a fi Maica Domnului Iisus Hristos, trupul ei prea curat, plin de har și sufletul în care nu se sălășluise niciun păcat personal, ambele au fost desăvîrșit curățite. Adevărul acesta este atestat și de Sfînții Părinți. Astfel, Sf. Ciril al Ierusalimului spune: «Hristos este Acela ce avea să se nască din Fecioara Precurată și pentru aceasta a umbrit-o puterea Celui Prea Înalt și Duhul Sfînt s-a pogorit peste ea și a sfințit-o, pentru a putea zămislî și naște pe Acela prin care toate s-au făcut» (M. P. G. XXXIII, 976). Iar Sf. Grigore Teologul zice: «Însuși Cuvîntul lui Dumnezeu... se face om, conceput din Fecioara, care prin Duhul Sfînt a fost mai

înainte curățită sufletește și trupește» (M. P. G. XXXVI, 683). În același fel Sf. Ioan Damaschinul precizează : «După asentimentul Sf. Fecioare, Sf. Duh s-a pogorît peste ea, potrivit cuvîntului Domnului pe care l-a grăit îngerul, curățind-o și dîndu-i în același timp puterea de a naște» (Cf. *Dogmatica*, Buc., 1938, pag. 147). Iar la slujba sărbătorii Bunei Vestiri, găsim înseși cuvintele Fecioarei : «Sufletul mi l-a curățit, trupul mi l-a sfințit, biserica încăpătoare de Dumnezeu m-a făcut pe mine, cort de Dumnezeu împodobit, locaș însuflețit m-a făcut venirea Prea Sfintului Duh și curată Maică a Vieții» (Cf. *Mineiul lunii Martie*, Buc., 1930, pag. 196).

Copleșită cu totul de dumnezeiasca misiune ce i s-a încredințat de înger, de a fi Născătoare de Dumnezeu și simțind trebuința unei confidențe, Preacurata Fecioară a plecat să facă o vizită rudeniei Sale, Elisabeta, spre a-i destăinui tot adevărul. Chiar la prima întîlnire, Elisabeta inspirată de Duhul Sfînt, întîmpină pe Fecioara Maria prin cuvintele de bun venit : «Binecuvîntată ești tu între femei și binecuvîntat este rodul pîntecelui tău. Cum mi-a fost dat mie să vină la mine Maica Domnului meu ?» (Luca I, 42—43).

La auzul acestor cuvinte, Prea Sfînta Fecioară rostește cea mai frumoasă cuvîntare de laudă și mulțumire lui Dumnezeu : «Mărește suflete al meu pe Domnul și s-a bucurat Duhul meu de Dumnezeu Mîntuitorul meu, căci a căutat spre smerenia servei Sale, că iată de acum mă vor fericii toate neamurile, că mi-a făcut mie mărire Cel Atotputernic și Sfînt numele Lui și mîna Lui din neam în neam, spre cei ce se tem de El. Făcut-a tărie cu brațul Său, risipit-a pe cei mîndri cu cugetul inimii lor. Pogorît-a pe cei puternici de pe scaune și a ridicat pe cei smeriți. Pe cei flămînzi i-a umplut de bunătați, iar pe cei bogați i-a scos afară deșerți. Suit-a pe Israel servul Său, ca să pomenească mila, precum a grăit către părinții noștri, lui Avraam și seminției lui pînă în veac» (Luca I, 48—53).

Aici, la Elisabeta a stat 3 luni. După aceea, s-a înapoiat în Nazaretul ei drag. Semnele maternității încep a se vădi. Bătrînul Iosif uimit de aceasta, voia s-o părăsească. Dar un înger al Domnului îi tălmăcește în vis minunea, și-l hotărăște să renunțe la planul său, rămînînd îngrijitorul devotat al Fecioarei (Cf. Matei I, 20—23).

Cam peste o jumătate de an, Sf. Fecioară și bătrînul Iosif vin în Betleem pentru recensămîntul poruncit de împăratul roman. Acolo pentru Sfînta Familie nu s-a mai găsit niciun loc. Pentru sărmanii călători modest îmbrăcați nu s-a deschis nici o ușă de locuință omească. Pentru Fecioara Preacurată, numai un staul s-a găsit. Aici, Fecioara a născut pe Mîntuitorul Hristos fără durere, rămînînd pururea fecioară. Dar dacă oamenii n-au fost în stare să-i ofere Născătoare Mîntuitorului lumii altă locuință decît un staul, în schimb ea primește cîtece de la îngerii, închinăciuni de la păstori și daruri bogate de la magi (Cf. Matei II, 1—12 ; Luca II, 8—20).

La 8 zile după naștere, Fecioara vine cu Sfîntul ei Prunc la templu, spre a fi tăiat împrejur (Cf. Luca II, 21).

La 40 de zile, Preacurata Fecioara Maria vine a doua oară la templu împreună cu pruncul, spre a împlini rînduielele legii mozaice pentru curățire. (Cf. Levitic XII, 1—8). Sînt întîmpinați de bătrînul Simeon și proorocița Ana care în fața poporului dau mărturie, spunînd că Acest Prunc umil va fi Mîntuitorul așteptat de omenire. (Luca II, 22—30).

Îndatoririle legii odată terminate, Fecioara voia să ia drumul Nazaretului. Însă, îngerul i se arată iarăși lui Iosif în vis, i-a spus despre gîndul cel crud al lui Irod și i-a poruncit să fugă în Egipt cu Pruncul și cu Mama Lui (Matei II, 14). În Nazaret s-au întors de-abia după ce același înger s-a arătat lui Iosif în vis, anunțîndu-l că Irod a murit și să se înapoieze în patria lui (Matei II, 19—20).

Cînd Fiul Său a împlinit 12 ani, Fecioara Maria dimpreună cu bătrînul Iosif și cu Iisus, s-au dus după obicei la templul din Ierusalim, de sărbătorile Paștilor. Cu această ocazie Sf. Fecioară își muștră Fiul, plină de îngrijorare și iubire, pentru că fără știrea părinților, rămăsese în anturajul bătrînilor templului, spunînd «Fiule, pentru ce te-ai purtat așa cu noi ? Iată că tatăi tău și eu te-am căutat cu îngrijorare» (Luca II, 48).

De acum și pînă la vîrsta de 30 de ani a Fiului Său, Maica Preacurata a trăit împlinindu-și îndatoririle de mamă iubitoare, fiind absorbită de grijile pentru buna creștere sufletească și trupească a Mîntuitorului Hristos.

La nunta din Cana, Sf. Evanghelie ne relatează cuvintele dumnezeieștii Maici : «Vin nu au» (Ioan II, 3). Acolo, Domnul nostru Iisus Hristos înduplecat de dorința Sfintei Sale Maici, ce voia ca prin puterea Lui minunată, să vină în sprijinul acelei familii sărace, care ar fi fost expusă rușinii din lipsa vinului, săvîrșește prima minune, prefăcînd apa în vin, spre uimirea și satisfacția tuturor.

De acum înainte, Fecioara și-a părăsit adesea liniștea casei din Nazaretul scump al frăgedei Sale copilării, însoțind pe Fiul Său Cel iubit în activitatea și drumurile prăfuite ale nesfîrșitelor călătorii în lungul și latul Țării Sfinte.

Ca mamă prea iubitoare de fiu, cu sensibilitatea ei fină, sufletul îi fremăta de bucurie la toate învățăturile Fiului Său, care mîngîiau sufletele întristate și alinau suferințele nepotolite ale celor mulți ce sufereau amarnic de nemiloasa și crunta exploatare a acelei societăți. Odată, după ce vindecase un îndrăcit mut, pe cînd Iisus vorbea mulțimilor, o femeie din popor și-a ridicat glasul și a zis : «Fericit este pîntecele care Te-a purtat și sînul ce l-ai supt» (Luca XI, 27). Ce bucurie negrăită trebuie să fi avut atunci Maica Prea Curată...

Însă, pe cît de mari au fost bucuriile Fecioarei, tot pe atîta întristările i-au sfîșiat inima de durere, ori de cîte ori vedea împotrivirea din partea conducătorilor lui Israel, dar mai ales în ceasurile patimilor și răstignirii dumnezeiescului ei Fiu, Mîntuitorul Hristos. Umilințele și suferințele Fiului său o dureau cu atît mai mult, cu cît trebuia să le privească de departe, neputincioasă... (Cf. Marcu XV, 46).

Inima ei a fost sfîșiată de tăișul săbiei durerii, despre care îi prooroceise dreptul Simeon (Cf. Luca II, 35).

Inconjurată de femeile mironosițe și de ucenicul prea iubit al Mîntuitorului Hristos (Ioan XXI, 7), Prea Curata Maică stă îndurerată la picioarele Crucii Răstignirii. De acolo de pe Cruce, înainte cu cîteva clipe de a-și da Duhul, dragostea de mamă a lui Hristos se revarsă în suvoaie nestăviuite, față de Maica Sa. Cu ochii țintă spre chipul Maicii îndurerate, îi spune cu o duioșie neasemanată : «Femeie, iată fiul tău», arătînd pe ucenicul Său prea iubit ; iar Apostolului Ioan zicîndu-i : «Iată mama ta» (XIX, 26—27). Din acest moment de neuitat, Sf. Apostol Ioan a luat-o întru ale sale pe Maica Domnului, ocrotind-o cu toată grija, pînă la Adormirea ei.

Iosif și Nicodim au înmormîntat trupul Mîntuitorului în mormînt nou, sub privirile sfîșietoare ale Prea Curatei Sale Maici. De acum și pînă la Învierea Fiului Său, din ochii cuprinși de jale ai Fecioarei, nesecate șiroaie de lacrimi au curs pe fața ei.

Vestea minunatei învieri a Domnului nostru Iisus Hristos, schimbă întristarea întru adîncă și legitimă bucurie, căci credința Maicii sfinte în misiunea mîntuitoare a Fiului Său, s-a întărit deoarece El a biruit chiar răul cel mai mare, moartea.

După înviere, Maica Mîntuitorului rămîne în mijlocul Apostolilor. Îi încurajează, îi întărește, îi îmbărbătează. Ea este prezentă la înălțarea Domnului pe muntele Măslinilor (Luca XXIV, 50—53 ; Fapt. Ap. I, 12). Larugăciune este nelipsită (Fapt. Ap. I, 14). La Pogorîrea Duhului Sfînt este de față (Fapt. Ap. II, 1).

Pe lîngă puterea Sfîntului Duh, personalitatea deosebită a Prea Curatei Fecioare și Prea Cinstitei Maici, a fost pentru Apostoli și primii creștini forțe care polarizau energiile tuturor în acțiunea misionară și în rezistența la prigonirile dezlănțuite de iudei.

Cu toate acestea, sufletul Maicii Domnului suspina neconținut, după Fiul Său Cel unul născut. Obosită de ani mulți, de privațiuni și trudă, de suferinți deseori neînțelese, în jurul anului 60 al erei noastre și-a încredințat sfîntul său suflet în mîinile Fiului Său iubit. Cinstitul ei trup a fost înmormîntat cu toată cuviința în grădina Ghetsimani.

Dar, acest trup prea curat, sfințit, fără niciun fel de păcat, din care s-a întrupat Logosul creștin, nu se cădea să fie supus legilor stricăciunii.

Pentru aceea, dumnezeiescul ei Fiu I-a înălțat trupul la cer, ca veșnic să fie în imediata apropiere a slavei Sale dumnezeiești.

Biserica noastră drept credincioasă a înconjurat întotdeauna pe Sfînta Fecioară cu o venerație mai presus decît a oricăruia dintre sfinții creștini. În cîntări de laudă și de slăvire, Biserica sărbătorește în fiecare an praznicele Împărătesei Maicii Sfinte care amintesc : Nașterea, Intrarea în Biserică, Buna Vestire și Adormirea ei.

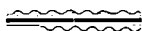
Fecioara Maria este simbolul celei mai înalte învredniciri la care s-a ridicat firea omenească și anume aceea ca pîntecele unei femei să

fie atît de curat și atît de sfînt, încît să poată primi în el pe Fiul lui Dumnezeu. În pîntecele ei fără prihană, s-a săvîrșit taina întrupării care a adus izbăvirea omenirii din robia păcatului și a morții. Meritele Prea Sfintei Fecioare în opera mîntuirii sînt fără preț și fără asemănare. De aceea toți credincioșii creștini îi vor înălța veșnic cîntarea îngerului Gavriil: «Bucură-te ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine, binecuvînată ești tu între femei!» (Luca I, 28). Amin.

Pr. I. PANOIU

G.B. 1962, XXI

11-12

LA DUMINICA XXX-A DUPĂ RUSALII ȘI LA SF. ECATERINA

Printre feluritele bucurii ale vieții noastre sînt unele mai puternice și mai atrăgătoare, pentru că sînt mai adînci și mai înălțătoare.

Sfînta Evanghelie de astăzi ne pune în față *bucuria vieții veșnice*, formulată de întrebarea căpeteniei de lege pusă Mîntuitorului: «Învățătorule bune, ce să fac ca să moștenesc viața veșnică?» (Luca XVIII, 18). Deși cel ce pune această întrebare o face poate cu gîndul să încurce și să umilească pe Iisus, întrebarea în sine este sfredelitoare și mare cît cerul și pămîntul. Oamenii și-au pus și-și pun deseori întrebări cu privire la viață, luptă pentru a o îmbunătăți, a o înălța, a o îmbogăți, a o apăra. Ea este cel mai înalt dar pe care Dumnezeu l-a făcut oamenilor și numai prin ea și în ea, oamenii săvîrșesc cele mai mari cuceriri ale lumii și ale tainelor acesteia, își descoperă rostul și plămădesc idealuri, își luminează mintea și făptuiesc virtutea, înțeleg durerea și avîntul creator, gustă amărăciunea și fericirea. Viața este o minune zilnică, pe care n-o pot exprima, după cuviință, nici cele mai înaripate poezii, simfonii sau armonii de culori. Mișcarea ei pune în agitație toată suflarea, de la cele mai mici ființe de pe fundul oceanelor și de la firul de iarbă, pînă la om și pînă la astre. Această putere vie a universului dă vieții omului tot rostul și măreția ei, oferă minții și mîinilor nesfîrșite categorii de lucrări, care schimbă continuu fața lumii, dar îi acordă mai ales nenumărate și negrăite bucurii.

Bucuria vieții este una dintre cele mai adînci și permanente pe care le gustă omul. Tendința omului este să nu se despartă niciodată de viață, să trăiască veșnic. Această dorință după veșnicia vieții este veche, cît omul, așa cum arată istoria credinței și a culturii omenеști.

La întrebarea căpeteniei de lege, cu privire la calea sau metoda de a moșteni viața veșnică, Mîntuitorul răspunde: «Știi poruncile: să nu faci desfrîinare, să nu ucizi, să nu furi, să nu mărturisești strîmb, cinstește pe tatăl și pe mama ta» (Luca XVIII, 20). Aceste porunci ocrotesc viața fizică și morală a omului luat izolat și în comunitate. Nerespectarea lor înseamnă o continuă amenințare a vieții, o nadă întinsă morții, dușmanul neîmpăcat al vieții. Mîntuitorul a venit în

lume pentru a birui moartea și a spori viața : «Eu însă, am venit ca oile Mele să aibă viață și încă din belșug» (Ioan X, 10) ; și : «Eu sînt învierea și viața. Cel ce crede în Mine, chiar de va muri, va trăi ; și tot cel ce trăiește și crede în Mine, nu va muri în veac» (Ioan XI, 25—26).

După ce căpetenia răspunse că încă din tinerețe a păzit poruncile enumerate, Mîntuitorul i-a zis : «Încă una îți mai lipsește : vinde toate cîte ai și dă la săraci și vei avea comoară în cer ; apoi, vino de-Mi urmează Mie» (Luca XVIII, 22). Împărțirea averii la săraci însemna asigurarea vieții acestor nefericți, într-o operă așa de completă ca cea sclavagistă. Apărarea și menținerea vieții oamenilor, iată porunca cea nouă a Mîntuitorului, — poruncă atît de actuală și în zilele noastre. Bogatul, în loc să se bucure că i s-a dat prilej să fie sprijinitor și ocrotitor al vieții, care înseamnă căldură, freamăt creator, lumină, zîmbet, cîntec și zbor, s-a întristat, pentru că, probabil, nu împlinise nici poruncile legii, și pentru că, pradă egoismului și lăcomiei, nu se gîndise niciodată să folosească măcar părți din marea lui avere pentru asigurarea vieții altora. El cugeta numai la viața și la desfătările sale personale, total separat de viața semenilor săi, rupt de dumnezeiasca simfonie a vieții universale. El nu gustase pînă atunci și nu gusta nici acum bucuria vieții în mijlocul semenilor săi, a obștei fraților săi. El citise poate de multe ori cuvîntul psalmistului : «Cît e de dulce și frumos să fie frații împreună» și fusese poate împreună cu semeni din clasa lui socială la banchete, vînători etc., dar nu coborîse în mijlocul mulțimilor flămînde, exploatate și nefericite, spre a vedea durerile și lipsurile celor fără ocrotire și a le alina. El concepea probabil viața veșnică drept o continuare a vieții sale de aici, adică un paradis al egoismului și al desfătărilor sale personale. Cînd Iisus îi precizează că viața veșnică este ocrotirea continuă a vieții săracilor, adică a acelor care erau mereu amenințați să și-o piardă, cu alte cuvinte cînd a văzut că această viață veșnică este tocmai opusul vieții sale de pînă atunci, el s-a întristat.

El nu se putea bucura de perspectivele unei vieți veșnice lipsită de avuție. El n-a înțeles că și viața veșnică își are bogăția ei, dar nu o bogăție pămîntească, ci una duhovnicească. Este bucuria comorilor cunoașterii și dragostei lui Dumnezeu, bucuria vieții fără de moarte, unde înțelegerea și pacea sînt desăvîrșite.

O altă bucurie înaltă și învăluitoare este aceea a *frumuseții și a înțelepciunii veșnice*. Frumusețea și înțelepciunea sînt două podoabe rare, pe care oamenii le prețuiesc nespun, aproape ca pe viața însăși. Ele se capătă prin înfăptuirea chipului lui Dumnezeu în om ; chip de frumusețe negrăită și de înțelepciune necuprinsă. «Înțelepciunea înaltă pe fiii săi și primește pe cei ce o caută. Cel ce o iubește, iubește viața și cei ce mîncă la ea, se vor umplea de veselie» (Înțelepciunea lui Iisus, fiul lui Sirah IV, 12—13).

Bucuria frumuseții și a înțelepciunii ne este prilejuită astăzi de praznicul Sfintei marei noastre Mucenițe Ecaterina. De neam ales, cu

stare și de o frumusețe fără de pereche, în vremea și în ținutul ei, Ecaterina și-a făcut studiile la vestita universitate din Alexandria, cu profesori renumiți, devenind oratoare, filozoafă și ingineră. Înțelepciunea ei uimea pe toți învățații, înțelepții și bătrânii timpului. Nevoină să se căsătorească decît cu un tînăr mai frumos și mai înțelept decît ea și găsind pe acesta în Mintuitorul nostru Iisus Hristos, Ecaterina purcede la frumusețea și înțelepciunea omenească la frumusețea și înțelepciunea cerească ale Mielului lui Dumnezeu. Era calea pe care merseseră cunoscuții învățați ai Bisericii: Panten, Clement Alexandrinul, Heraclas, și pe care va merge un Sinesiu de Cirene, care după ce au căpătat în școala păgînă frumusețea rațională prin dalta științelor, se vor împodobi în școala creștină cu frumusețea netrecătoare a ochiului lui Hristos și a harurilor Sfîntului Duh. Poate că și vestita Hypatia, de la începutul secolului V, conducătoarea școlii neoplatonice din Alexandria, sub patriarhatul Sf. Chiril, ar fi urmat exemplul Ecaterinii, dacă unii creștini n-ar fi săvîrșit atunci mari greșeli. Trecerea frumoasei și înțeleptei păgîne Ecaterina de la elenism la creștinism s-a făcut printr-un zbor de la lumina pămîntului la acelea ale împărăției cerurilor.

Biruină cu cuvîntul credinței și cu tăria fecioriei pe împăratul Maximin Daia, care o momea prin propuneri de căsătorie, și covîrșind cu știința și înțelepciunea, într-un dialog magistral, soborul a 50 de filozofi și retori eleni, Sf. Ecaterina și-a încununat prin mucenicia ei, frumusețea și înțelepciunea elenică cu frumusețea și înțelepciunea edenică. Bucuriile familiei și prietenilor ei, scurte și poate uneori trufașe, s-au transformat în imne ale îngerilor, proorocilor, apostolilor și sfinților, cînd Ecaterina a fost înălțată de la rangul de mireasă a frumuseții și înțelepciunii omenești la rangul de mireasă a lui Hristos, înțelepciunea cea adevărată și desăvîrșită.

Frumoasa și înțeleapta Ecaterina n-a renunțat numai la foloasele frumuseții și înțelepciunii sale pămîntesti; ea s-a lepădat și de marea sa bogăție pe care o moștenise de la părinții ei. În timp ce bogatul din Evanghelie pleacă întristat de lîngă Mintuitorul, pentru că i se cerea lepădarea de bogăție, în schimbul vieții veșnice, Sf. Ecaterina primește cu nesfîrșită bucurie și dragoste îndemnul lui Iisus: «Vino după Mine». Bucuria urmării lui Hristos vine la capătul unui șir lung de renunțări, în suișul pe scara desăvîrșirii, ale cărei trepte sînt nenumărate.

Noi pe cine vom urma? Pe bogatul lacom și trist, care din cauza împietririi inimii nu e în stare să ocrotească pe alții și să apere viața — cel mai înalt dar dat de Dumnezeu — sau pe dulcea și înțeleapta Ecaterina, care și-a împodobit cununa de mireasă a lui Hristos cu răbdarea, sfințenia și razele soarelui ceresc? Ferește-ne, Doamne, de întristarea bogatului și dă-ne bucuriile cele netrecătoare ale Sfintei mării noastre Mucenițe Ecaterina. Amin!

Pr. Prof. IOAN G. COMAN

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

ACȚIUNI ÎN SLUJBA PĂCII

II

(lunile iulie-decembrie)

Lupta pentru apărarea și menținerea păcii în lumea întreagă crește în măreție și intensitate pe fiecare zi ce trece. Partea a doua a cronicii noastre, consacrată acțiunilor în slujba păcii, urmărește ea și prima (vezi «Glasul Bisericii», An. XXXI, 1962, nr. 5—8, pag. 443—457) să pună la îndemâna prea cucernicilor preoți cititori material documentar în vederea alcătuirii conferințelor preoțești pe această temă, precum și pentru informarea și orientarea generală asupra mișcării mondiale pentru pace. Astăzi mișcarea pentru pace nu mai este un fenomen izolat, pe plan local sau regional. Congresul mondial pentru dezarmare generală și pace, ținut la Moscova, în iulie 1962, a demonstrat dorința și unitatea de acțiune a partizanilor păcii din lumea întreagă. De aceea luptătorii pentru pace nu se mai simt singuri, ci uniți de același ideal scump. Puterile lor cresc atunci când văd că acțiunile lor nu rămân fără efect și că pacea pentru care luptă ei, a devenit o condiție vitală a întregii omeniri.

Trecind în revistă evenimentele mai de seamă petrecute în sinul mișcării mondiale pentru pace, așa cum au fost ele relatate de presa noastră, se va putea constata, de oricine, cât a crescut în intensitate lupta pentru apărarea păcii în anul 1962, față de anii trecuți.

De asemenea din cercetarea atentă a acestui material documentar se pot desprinde perspectivele de viitor luminoase, ale luptei pentru apărarea păcii. În același timp prea cucernicii preoți luînd cunoștință de activitatea și succesele obținute pe plan mondial de Mișcarea pentru pace din lumea întreagă, vor putea să-și dea seama, prin comparație, care a fost aportul Bisericilor creștine, în general, și al Bisericii Ortodoxe Romîne, în special, în sprijinirea și susținerea luptei pentru apărarea păcii, pe plan local, național și internațional.

Din aceste constatări se pot trage concluzii prețioase pentru activitatea pe care fiecare preot ortodox trebuie să o desfășoare în cadrul comitetelor locale de luptă pentru apărarea păcii, precum și în parohiile respective, antrenînd și cu mai multă rîvnă pe credincioși în această măreață acțiune cetățenească de apărarea și menținerea păcii în lumea întregă.

Urmărind firul cronicii noastre vom semnala cititorilor noștri cele mai însemnate acțiuni în slujba păcii — petrecute în decursul lunilor iulie-decembrie a. c.

*

În întîmpinarea Congresului mondial pentru dezarmare generală și pace. — La începutul lunii iulie, cunoscutul fruntaș al vieții publice engleze Ivor Montagu, a declarat unui corispondent al revistei «Tim-puri noi» că «Congresul va fi cea mai reprezentativă dintre toate întîlnirile mondiale ale partizanilor păcii, care au avut loc pînă astăzi. Am primit informații din 113 țări cu privire la desfășurarea pregătirilor pentru congres. Ele arată uriașul interes pozitiv pe care l-a stîrnit ideea congresului pretutindeni, în toate păturile societății, în rîndurile celor mai diferite organizații. Sute de personalități de re-putație mondială — savanți, oameni politici, conducători ai unor organizații de masă, *reprezentanți ai clerului* — sprijină sub diferite forme congresul».

Considerînd semnificativ faptul că o numeroasă delegație din Statele Unite ale Americii va participa la acest congres, Ivor Montagu referindu-se la rezultatele Congresului mondial pentru dezarmare și pace, afirmă : «Sînt cît se poate de optimist. După părerea mea, succesul nu va depinde de hotărîrile adoptate pe hîrtie, ci de sentimentul de prietenie și de colaborare practică ce va lua naștere în urma congresului între diferitele forțe iubitoare de pace. Cred în aceasta, contez pe aceasta».

Întîlnire grandioasă și reprezentativă pentru dezarmare și pace. — Ziarele din 2 iulie a. c. publică declarația lui John Bernal, președintele executiv al Prezidiului Consiliului Mondial al Păcii, pe care acesta a făcut-o pentru buletinul informativ al Comitetului sovietic pentru apărarea păcii. După John Bernal, congresul «este un eveniment care va exercita o importantă influență pozitivă asupra actualelor tratative cu privire la dezarmare». Subliniind uriașa participare la congres, a diferitelor mișcări și organizații din toate continentele, John Bernal a declarat că «Nu a mai existat nicîcînd o întîlnire pentru dezarmare și pace atît de grandioasă și reprezentativă». De aceea, «Congresul va însemna încă un pas înainte în îndelungata luptă pe care o duce întregă omenire pentru a bara calea războiului».

Pacea decurge în mod organic din natura socialismului. — În cuvîntarea rostită la 2 iulie a. c., la posturile de radio și televiziune sovietice, și reprodușă în ziarele noastre din 3 iulie, despre vizita dele-

gației de partid și guvernamentale a Uniunii Sovietice în Republica Populară Română, Nikita Sergheevici Hrușciiov, președintele Consiliului de Miniștri al Uniunii Sovietice și conducătorul delegației, a declarat : «Popoarele marii comunități socialiste sînt ocupate cu munca creatoare, intensă. Pacea decurge în mod organic din natura socialismului. Oamenii sovietici ca și toate popoarele țărilor socialiste consideră ca o datorie a lor de a lupta activ pentru pace, împotriva primejdiei unui nou război mondial. Oamenii muncii din toate țările își îndreaptă cu speranță privirile spre țările socialismului, văzînd în ele pe cei mai dîrzi apărători ai păcii. Acest lucru este dovedit și de faptul că partizanii păcii au ales Moscova, ca loc pentru apropiatul Congres mondial pentru dezarmare generală și pace».

«*Marș al păcii*» în Italia. — Din presa noastră din 4 iulie a. c., aflăm că în apropiere de Roma, în localitățile de lângă lacul Albano, a avut loc un mare «marș al păcii», sub lozincile dezarmării generale și totale și încetării experiențelor americane cu arma nucleară. La acest marș au participat oameni din orașele Albano, Marino, Castel-Grandolfo, Ariccia și Lanuvio.

Atomul în slujba păcii. — În articolul său «Atomul numai pentru pace», publicat în ziarul «Scînteia» din 5 iulie a. c., Acad. Horia Hulubei arată că «A venit timpul să se acționeze în comun pentru salvarea omenirii de la cea mai teribilă catastrofă și să se creeze toate condițiile pentru ca energia atomică și alte minunate descoperiri ale geniului uman să nu mai servească scopurilor de distrugere, să fie puse exclusiv în slujba progresului omenirii. Oamenii de știință cu răspundere față de soarta civilizației se află alături de oamenii iubitori de pace de pretutindeni, cu toții convinși că printr-un efort comun, războaiele pot fi evitate». Subliniind că poporul nostru susține cu fermitate politica de pace a conducerii de stat «care militează în toate forurile internaționale, împreună cu Uniunea Sovietică și cu alte state socialiste, pentru a se ajunge la un acord în problema dezarmării», autorul încheie articolul său astfel : «Mergem cu încredere la Congresul de la Moscova de la 9 iulie, convinși fiind că popoarele pot și vor impune soluții care să ducă la o lume fără arme, o lume de fericire și progres».

Partizanii păcii din Anglia. — Într-o corespondență telefonică din Londra, apărută în ziarele noastre din 6 iulie a. c., Gordon Schaffer, președintele Comitetului de luptă pentru pace din Anglia, arată că diferite personalități culturale proeminente, fruntași ai Bisericii, numeroși liber profesioniști, tineri și gospodine au participat la acțiunile inițiate în întîmpinarea Congresului.

«Canonicul Collins, președintele Campaniei pentru dezarmare, și lordul Russel, președintele Comitetului celor 100, au fost, precizează Gordon Schaffer, printre primii care și-au anunțat sprijinul pentru Congresul de la Moscova». Anunțînd că din Anglia vor participa la Congres 109 delegați, observatori și vizitatori și că participanții bri-

tanici «sînt animați de dorința de a sluji pe măsura tuturor posibilităților lor cauza păcii», Gordon Schaffer crede că «Unul din principalele rezultate ale Congresului mondial pentru dezarmare generală și pace va fi acela de a exprima dorința comună de pace a diferitelor curente ale opiniei publice».

În încheiere, Președintele Comitetului de luptă pentru pace din Anglia subliniază că «după terminarea Congresului, pentru noi în Anglia, sarcina principală va fi de a consolida unitatea de acțiune care a dat rezultate atît de eficiente cu prilejul manifestărilor din cursul ultimei luni» .

Pacea și dezarmarea sînt necesare și posibile. — În articolul său «Popoarele vor dezarmare și pace», publicat în «Scînteia» din 7 iulie a. c., acad Tudor Vianu scrie : «Se vor aduna la Moscova reprezentanți ai popoarelor, veniți din punctele cele mai îndepărtate ale lumii, savanți și artiști iluștri, personalități care profesează doctrinele sau mărturisesc credințele cele mai deosebite, pentru a spune încă o dată că pacea și dezarmarea menită s-o asigure, sînt necesare și posibile».

În încheiere se arată că «Omenirea aspiră spre o fază nouă, constructivă a istoriei ei. Congresul de la Moscova va arăta lumii acest prag al înaintării ei. Speranța lumii îl salută cu încredere».

Pace trainică în lumea întreagă. — Ziarele din 8 iulie a. c., publică răspunsurile date de Dl. Gheorghe Gheorghiu-Dej, președintele Consiliului de Stat al Republicii Populare Romîne, la întrebările ziarului «Izvestia» și postului de radio Moscova, referitoare la diferite probleme internaționale.

La ultima întrebare : «După cum este cunoscut, la 9 iulie a. c., la Moscova își începe lucrările Congresul mondial pentru dezarmare generală și pace, care sînt urările dumneavoastră pentru participanții la acest forum internațional?», Dl. Gheorghe Gheorghiu-Dej a dat următorul răspuns : «În numele întregului popor român transmit participanților la acest forum mondial, care reunește exponenți străluciți ai opiniei publice internaționale, un călduros mesaj de salut și urări de succes deplin în lucrările lor consacrate nobilei cauze a întăririi păcii. Sîntem convinși că, pe deasupra nobilei cauze a învingerii politice sau religioase, cu conștiința răspunderii pentru destinele omenirii, participanții la Congresul mondial pentru dezarmare vor da glas voinței arzătoare a tuturor popoarelor : pace trainică în lumea întreagă !

Plecarea delegației Mișcării pentru pace din R.P. Romîna la Congresul mondial pentru dezarmare generală și pace de la Moscova. — După cum ne vestesc ziarele, în ziua de 8 iulie a. c. a plecat, cu avionul, spre Moscova, delegația țării noastre care va participa la lucrările Congresului mondial pentru dezarmare generală și pace. Din delegația condusă de acad. Mihail Ralea, președintele Comitetului național pentru apărarea păcii, membru în Biroul Consiliului Mondial al Păcii, face parte și înalt Prea Sfințitul Iustin, Mitropolitul Moldovei și Sucevei.

Propunerile Comitetului internațional de pregătire a Congresului mondial pentru dezarmare generală și pace. — Presa din 8 iulie a. c. ne informează că la Moscova, la Casa Sindicatelor, în ziua de 7 iulie a. c., a avut loc o ședință a Comitetului internațional de pregătirea Congresului mondial pentru dezarmare generală și pace, pentru a discuta o serie de propuneri privind organizarea lucrărilor Congresului.

Astfel, Comitetul propune Congresului alcătuirea următoarelor comisii : dezarmarea și problemele ei politice și tehnice ; consecințele economice ale dezarmării ; dezarmarea și independența națională ; dezarmarea și problemele dreptului, culturii, moralei și altele. După cum s-a precizat, comisiile vor lucra în mod autonom și vor rezolva în mod independent problemele cu caracter procedural. În același timp s-au prevăzut grupe de lucru pe profesii.

Declarații pentru pace. — Printre declarațiile pentru pace, ale unor participanți la Congresul mondial pentru dezarmare generală și pace, publicate de presa noastră din 9 iulie a. c., reținem pe aceea a preotului catolic Don Andrea Gaggero. «În ultimele luni, — se arată în declarație, — opinia publică italiană, și îndeosebi masele largi ale tineretului, au demonstrat concret dorința de a participa activ la lupta pentru pace. Poporul nostru înțelege că a venit vremea de a milita pînă la capăt, cu toate puterile, pentru această cauză. La Moscova noi trebuie să hotărîm ce măsuri este necesar să luăm în această direcție».

Deschiderea Congresului mondial pentru dezarmare generală și pace. — Luni 9 iulie a. c., în Palatul Congreselor din Kremlin, Olga Poblete, din Chile, secretară a Consiliului Mondial al Păcii, a deschis Congresul mondial pentru dezarmare generală și pace, prezentînd congresului propuneri cu privire la prezidiu și la secretariat.

După alegerea prezidiului și a secretariatului, prof. John Bernal, președintele executiv al Prezidiului Consiliului Mondial al Păcii, a prezentat un raport, arătînd că «lucrul cel mai important este să se înfăptuiască dezarmarea», analizîndu-se, în cadrul unei discuții sincere, toate aspectele dezarmării : militare, politice, economice și de altă natură. «Congresul nostru, a spus prof. John Bernal, este un forum de tip nou, cu un caracter extrem de reprezentativ. Aici s-au adunat oameni de diferite convingeri care au hotărît să fie deasupra «războiului rece», să-și unească eforturile și bunăvoința pentru rezolvarea sarcinii importante a dezarmării generale».

Pe marginea raportului au avut loc numeroase discuții și intervenții ale delegaților, care au adus contribuții prețioase la dezbaterile congresului.

Calea spre o pace reală. — Ziarele din 11 iulie a. c., publică textul cuvîntării lui N. S. Hrușciiov la Congresul mondial pentru dezarmare generală și pace. Arătînd cum «soli ai aproape tuturor popoarelor de pe planeta noastră, oameni de diferite rase și națiuni, clase și grupuri sociale, din partide diferite și cu convingeri politice diferite, adepți ai unor religii diferite precum și ateii, lăsînd la o parte tot ceea ce îi

desparte, s-au adunat laolaltă pentru a examina problema cea mai imperioasă a contemporaneității — cum să bareze calea războiului», Nikita Sergheevici Hrușciov, președintele Consiliului de Miniștri al Uniunii Sovietice, după ce face o analiză substanțială și concretă a situației internaționale, arată că «înfăptuirea dezarmării generale și totale» este «calea spre o pace reală». «Înfăptuirea dezarmării generale și totale ar deveni o cotitură cu adevărat istorică în viața oamenilor — o cotitură de la epoca războaielor la epoca păcii trainice pe pământ. Această cotitură istorică poate fi înfăptuită. Ea trebuie să fie înfăptuită ! Totul depinde de masele populare, de fermitatea și hotărîrea lor».

De aceea «Clopotul de alarmă al Congresului, — spune în încheiere N. S. Hrușciov, — să răsune în întregul Univers și să însuflețească noi zeci de milioane de oameni la luptă hotărîtă, plină de abnegație, pentru o pace trainică pe pământ».

Hotărîrea neclintită de a apăra pacea. — Presa noastră din 12 iulie a. c., ne informează despre lucrările în comisii și subcomisii ale Congresului mondial pentru dezarmare generală și pace, de la Moscova. În comisia care se ocupă cu aspectele morale, culturale, medicale și juridice ale problemei dezarmării, a luat cuvîntul și înalt Prea Sfințitul Iustin, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, care, după ce a adus salutul Bisericii Ortodoxe Romîne, participanților la Congres, a condamnat războiul atomic, arătînd că oamenii trebuie să se opună din toate puterile declanșării războiului. «Sînt, desigur, a subliniat înaltul Ierarh, unele deosebiri, între noi, participanții la Congres ; pe toți ne unește însă hotărîrea neclintită de a apăra pacea».

Pentru înflorirea civilizației și culturii umane. — La 13 iulie a. c., ziarele au publicat răspunsul D-lui Ion Gheorghe Maurer, președintele Consiliului de Miniștri al R. P. Romîne, la scrisoarea prof. John Bernal, președintele Comitetului internațional de pregătire a Congresului Mondial pentru dezarmare generală și pace. Această scrisoare a prof. John Bernal a fost trimisă tuturor șefilor guvernelor reprezentate în Comitetul celor 18 state pentru dezarmare, cu rugămintea ca aceștia să-și expună punctul de vedere în problema dezarmării generale și totale. Manifestîndu-și satisfacția de a răspunde la această scrisoare, Dl. Ion Gheorghe Maurer precizează că «Îdeea dezarmării generale și totale și-a croit drum adînc în conștiința întregii omeniri. Interesele tuturor popoarelor, amenințate de primejdia nimicitoare a războiului nuclear, cer să se ia de pe umerii lor povăra, tot mai grea a cursei înarmărilor și ca uriașele sume cheltuite pentru mijloace de distrugere să fie folosite în scopuri productive, pentru înflorirea civilizației și culturii umane». Arătînd activitatea depusă de Delegația romînă în Comitetul celor 18 state, președintele Consiliului de Miniștri al R. P. Romîne își exprimă speranța că «rațiunea politică și influența crescîndă pe care o exercită lupta popoarelor pentru pace vor determina acele guverne care acționează în sens contrar și ridică obstacole în calea dezarmării să se situeze pe poziții constructive spre a asigura progresul tratativelor».

«Guvernul român, se afirmă în scrisoare, consideră că, paralel cu elaborarea tratatului de dezarmare generală și totală, care trebuie să constituie preocuparea principală a Comitetului celor 18, ar fi utilă adoptarea imediată a unor măsuri menite să ducă la slăbirea încordării internaționale. O mare însemnătate practică ar avea hotărîrea de nerăspîndire a armelor nucleare și crearea unor zone denuclearizate în diferite regiuni ale lumii, idee care cîștigă teren în opinia publică și în rîndul unor state iubitoare de pace».

În încheiere, Dl. Ion Gheorghe Maurer roagă pe Dl. Prof. John Bernal să asigure Congresul că guvernul Republicii Populare Romîne «exprimînd năzuințele întregului popor român și inspirîndu-se în politica sa externă din înaltele idealuri ale păcii, a făcut și va continua să facă și în viitor tot ce-i stă în putință pentru înfăptuirea dezarmării generale și totale, pentru triumful cauzei colaborării și prieteniei între popoare».

Pasivitatea dăunează păcii. — Sîmbătă 14 iulie a. c., s-au închis, la Moscova, lucrările Congresului Mondial pentru dezarmare generală și pace. Cu acest prilej, Congresul a adresat popoarelor lumii un vibrant mesaj de luptă pentru apărarea păcii: «Sarcina noastră principală și urgentă, se spune în mesaj, este de a obține ca guvernele să încheie un tratat cu privire la dezarmarea generală și totală sub control internațional riguros. În legătură cu aceasta trebuie să se găsească metode practice care să contribuie la încheierea rapidă și eficientă a discutării planurilor de dezarmare în curs de examinare și la încheierea cît mai grabnică a tratatului».

Afirmînd că «Forțele păcii sînt acelea care trebuie să dea exemplu în statornicirea unei mai bune înțelegeri și lichidarea neîncrederii reciproce», mesajul subliniază că «*Pasivitatea dăunează păcii*». «Depinde de noi toți, se spune în încheiere, ziua cînd va veni eliberarea omenirii de primejdia morții atomice. Noi, cei care dorim pacea, sîntem mulți la număr. Dacă vom acționa cu toții și dacă toți cei care acționează vor fi strîns uniți, vom putea să deschidem calea spre înfăptuirea țelului nostru comun : menținerea păcii».

Apel pentru pace. — Ziarele din 17 iulie a. c., ne anunță că femeile din cele cinci continente, participante la Congresul mondial pentru dezarmare și pace, au adresat femeilor din lumea întregă un apel prin care sînt chemate să înceapă acțiuni urgente care să ducă la înfăptuirea cît mai grabnică a dezarmării și la menținerea păcii.

Apelul cere, de asemenea, ca «în cadrul dezarmării generale și totale să fie interzisă producerea oricăror arme de distrugere în masă».

În apărarea păcii. — Kaoru Yasui, președintele Consiliului național japonez pentru interzicerea armelor atomice și cu hidrogen, a declarat la 18 iulie a. c., cu prilejul întoarcerii în Japonia a delegației care a participat la Congresul Mondial pentru dezarmare generală și pace, că Congresul care a avut loc la Moscova reprezintă un pas uriaș pe calea luptei popoarelor iubitoare de pace, pentru lichidarea generală și totală

a armamentelor în apărarea păcii». Reprezentanții diferitelor rase și naționalități care au participat la Congres «au fost uniți prin dorința comună de a apăra pacea și de a obține cât mai grabnic dezarmarea generală și totală în numele prosperității și fericirii omenirii».

Conferința pentru pace și prietenie de la Fukui. — La 20 iulie a. c., s-a deschis la Fukui, — centru administrativ situat pe litoralul de vest al insulei Honsiu, — o conferință pentru pace și prietenie sub lozinca destul de grăitoare «Să transformăm Marea Japoniei într-o mare a păcii».

Atașați cauzei păcii, fără deosebire de opinii sau credințe. — După cum ne relatează ziarul, luni 23 iulie a. c., a avut loc, în grădina Casei prietenici romîno-sovietice, din Capitală, o mare adunare publică consacrată dării de seamă a delegației romine care a participat la desfășurarea lucrărilor Congresului mondial pentru dezarmare generală și pace, de la Moscova.

Adunarea a fost deschisă de acad. Geo Bogza, vicepreședinte al Consiliului național pentru apărarea păcii. A prezentat apoi o substanțială dare de seamă acad. Mihail Ralea, președintele Comitetului național pentru apărarea păcii, — conducătorul delegației mișcării pentru pace din R. P. Romîna la Congresul de la Moscova, — care a raportat că «delegația romîna la Congres, îndeplinindu-și mandatul, a contribuit activ la dezbaterile problemelor aflate în discuție, la o examinare în spirit constructiv a tuturor aspectelor legate de problema dezarmării generale și totale. Ea și-a adus aportul la desfășurarea cu succes a lucrărilor Congresului, la apropierea și coeziunea tuturor celor care sînt *atașați cauzei păcii, fără deosebire de opinii sau credințe*». Congresul de la Moscova, a spus vorbitorul, «contribuie la crearea unui larg front unit antirăzboinic și oferă perspectiva unor noi posibilități de acțiune comune pentru asigurarea păcii».

În încheiere, acad. Mihail Ralea a subliniat că «Poporul romîni aprobă întru totul hotărîrile importante ale Congresului pentru dezarmare generală și pace de la Moscova. Fiecare om al muncii din țara noastră știe că luptînd activ pentru dezvoltarea și înflorirea patriei socialiste, pentru întărirea sistemului mondial socialist, militînd consecvent pentru întărirea unității și solidarității cu toate popoarele iubitoare de pace își aduce contribuția la întărirea tuturor forțelor care apără bunul cel mai de preț al omenirii — pacea».

Au mai luat cuvîntul acad. Horia Hulubei și Maria Groza, secretară a Consiliului național al femeilor, care a arătat că «deși a trecut puțin timp de la încheierea lucrărilor Congresului de la Moscova, ecourile acestui mare sfat al păcii răsună tot mai puternic în întreaga lume».

«Pace și prietenie. — «A devenit o tradiție ca solii generației tinere a lumii să se întâlnească la grandioasele sărbători ale păcii și prieteniei — festivalurile mondiale», afirmă, pe bună dreptate, mesajul D-lui Ion Gheorghe Maurer, președintele Consiliului de Miniștri al R. P. Romîne,

adresat participanților la cel de-al 8-lea Festival Mondial al Tineretului și Studenților de la Helsinki.

Publicat în ziarele noastre din 25 iulie a. c., mesajul adeverește că «Lozinca festivalurilor : «Pace și prietenie» exprimă astfel năzuințele cele mai profunde ale sutelor de milioane de tineri de pe toate continentele. Tineretul este o forță importantă în lupta pe care popoarele o duc în apărarea păcii, pentru înfăptuirea dezarmării generale și totale, pentru lichidarea definitivă a colonialismului».

În încheiere, Dl. Ion Gheorghe Maurer dorește «ca acest festival să făurească noi punți ale prieteniei care să unească pe tinerii din întreaga lume, indiferent de concepțiile lor politice, filozofice în lupta pentru menținerea și consolidarea păcii».

Pentru înfăptuirea aspirațiilor de pace. — Ziarele din 7 august a. c., publică Mesajul D-lui Gheorghe Gheorghiu-Dej adresat celei de a 8-a Conferințe mondiale pentru interzicerea armei atomice și cu hidrogen și preîntâmpinarea unui război nuclear, de la Tokio. «Calea concretă și eficientă pentru înfăptuirea aspirațiilor de pace ale întregii omeniri, se afirmă în mesaj, este dezarmarea generală și totală. Înfăptuirea dezarmării generale și totale ar permite, totodată, folosirea uriașelor resurse materiale și de energie umană, absorbite în prezent de cursa înarmărilor, în scopurile accelerării progresului material și cultural al întregii omeniri, pentru învingerea bolilor, a sărăciei și foametei». În continuare, Dl. Gheorghe Gheorghiu-Dej, președintele Consiliului de Stat al Republicii Populare Române, arată că «stă în puterea popoarelor lumii, a tuturor oamenilor de bună credință, indiferent de convingerile politice sau religioase, de a determina învingerea obstacolelor pe care unele cercuri interesate le ridică în calea înfăptuirii cât mai urgente a dezarmării, pentru ca planeta noastră să nu mai cunoască ororile războiului, pentru ca tragedia suferită de poporul japonez să nu se repete nicăieri și niciodată». De aceea «Guvernul Republicii Populare Române, sincer atașat cauzei păcii, se pronunță cu consecvență pentru semnarea și punerea în aplicare fără întârziere a unui tratat de dezarmare generală și totală, care să asigure, încă de la începutul punerii sale în aplicare, îndepărtarea pericolului războiului nuclear și stăvilirea cursei înarmărilor. Pentru atingerea acestui scop, — se precizează în încheierea mesajului, — Republica Populară Română va face și pe viitor tot ce-i stă în putință și își va aduce întreaga sa contribuție la triumful cauzei păcii, la crearea unei lumi fără arme și fără războaie».

Pentru triumful păcii și al prieteniei. — La 6 august a. c., s-a încheiat Festivalul Mondial al Tineretului și Studenților, de la Helsinki. Cu acest prilej participanții la Festival au adresat tineretului lumii un important mesaj al păcii și al prieteniei. «Festivalul de la Helsinki, se spune în mesaj, cu întâlnirile sale frățești, manifestațiile sale, spectacolele artiștilor și competițiile sportive a constituit cea mai înaltă expresie a voinței comune a tinerei generații de a obține triumful păcii, prieteniei și înțelegerii reciproce între popoare, de a încetățeni pretu-

tindeni dreptul la independență națională și de a pune descoperirile și cuceririle științei și tehnicii în slujba omenirii». În mesaj se afirmă, de asemenea, angajamentul plin de entuziasm de a lupta pentru pace. «Acum, când adresăm acest apel tuturor omenilor fără nici o deosebire, promitem să ne consacram luptei comune pentru pace și să ne dăruim toate forțele pentru triumful prieteniei și înțelegerii reciproce între tinerii și popoarele lumii».

În încheiere se arată că «Tineretul din întreaga lume reprezentat la festival adresează acest apel, expresie a dorinței sale de a obține triumful păcii și prieteniei în întreaga lume, întregii tinere generații».

«*Pacea este singura noastră apărare*». — Ziarele din 8 august a.c. ne relatează că la New-York a avut loc o puternică demonstrație pentru pace, prilejuită de comemorarea tragicului bombardament atomic de la Hiroșima, săvârșit acum 17 ani, în ziua de 6 august. O uriașă coloană de demonstranți s-a îndreptat spre piața Organizației Națiunilor Unite, purtând panouri pe care se puteau citi următoarele: «Hiroșima este o rușine pentru America», «Nu vom permite repetarea Hiroșimei», «Să fie interzise experiențele nucleare», «Pacea este singura noastră apărare».

În piața Organizației Națiunilor Unite a fost organizat un miting de protest împotriva bombardării Hiroșimei și de solidaritate cu locuitorii din Hiroșima și Nagasaki.

Infăptuirea dezarmării este o necesitate vitală. — În cuvântarea rostită de dl. Alexandru Drăghici, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri al R. P. Romîne, la Adunarea festivă consacrată zilei de 23 August, s-a subliniat cu tărie că «Infăptuirea dezarmării este o necesitate vitală pentru toate popoarele, o cerință a întregii omeniri. Acest adevăr a fost ilustrat grăitor de recentul Congres mondial pentru dezarmare generală și pace. Țările socialiste între care și țara noastră, nu au nevoie de război, prețuiesc pacea și duc o luptă consecventă pentru apărarea ei. Totodată, ținînd seama că cercurile agresive continuă cursa înarmărilor, că pînă acum nu s-a putut ajunge la un acord în problema dezarmării, țările socialiste consideră că datoria lor sfîntă este de a se asigura cu mijloacele necesare pentru a apăra munca pașnică și securitatea popoarelor lor, pacea în lumea întreagă».

«Reazemul de nădejde al păcii, a spus Dl. Alexandru Drăghici, îl constituie lagărul socialist, unitatea și coeziunea sa»...

Pentru consolidarea unei păci trainice. — Ziarele din 31 august a.c., ne informează despre chemarea adresată studenților din lumea întreagă de către cel de al VII-lea Congres al U.I.S., care a avut loc la Leningrad. «Generația noastră, se spune în chemare, trăiește într-o epocă ce se caracterizează prin superioritatea crescîndă a forțelor păcii și libertății asupra forțelor agresiunii, imperialismului și colonialismului...». În continuare, studenții sînt îndemnați de a-și aduce contribuția lor la dezvoltarea societății umane, la bunăstarea și cultura ei. «Datoria noastră sacră, se arată în încheiere, este de a ne consacra energia și cunoș-

tințele obținerii victoriei în lupta pentru consolidarea unei păci trainice, pentru libertate și progres în lumea întreagă».

Folosirea științei în interesul păcii. — Prof. John Bernal luînd cuvîntul la Adunarea generală a Federației oamenilor de știință, — care a avut loc la Moscova, — a propus, după cum ne informează ziarele din 16 septembrie a. c., crearea unui institut internațional public pentru studierea problemelor legate de menținerea păcii.

Propunerea a fost susținută de Cecil Powell, președintele Consiliului Executiv al Federației Mondiale a oamenilor de știință. Acad. Ivan Artobolevski a propus, de asemenea, «să se lărgească permanent sfera de influență a federației, atrăgînd în rîndurile ei toți oamenii de știință care luptă pentru folosirea științei în interesul păcii».

Salvgardarea păcii, problema fundamentală a zilelor noastre. — Cu prilejul mitingului de manifestare a prieteniei dintre R. P. Romîna și R. D. Germană, care a avut loc în Capitală joi 19 septembrie a. c., Dl. Gheorghe Gheorghiu-Dej, președintele Consiliului de Stat al R. P. Romîne, a rostit o cuvîntare în care a spus, printre altele : «Salvgardarea păcii este problema fundamentală a zilelor noastre. În rezolvarea ei sînt interesate toate popoarele, întreaga omenire. În actualele condiții de dezvoltare a tehnicii militare, un nou război mondial — în mod inevitabil termonuclear — ar aduce cu sine calamități incomparabil mai mari decît războaiele trecute. Apărînd interesele vitale ale tuturor popoarelor, statele socialiste nu-și precupețesc eforturile pentru apărarea păcii, promovează consecvent politica leninistă de coexistență pașnică, militează perseverent pentru soluționarea pașnică a problemelor internaționale litigioase».

Subliniind că «Romînia, ca și celelalte state socialiste, consideră că drumul cel mai sigur pentru înlăturarea pericolului de război și asigurarea unei păci trainice este dezarmarea generală și totală», Dl. Gheorghe Gheorghiu-Dej declară în încheierea cuvîntării sale că «Republica Populară Romîna, Republica Democrată Germană, împreună cu celelalte state ale lagărului socialist, vor milita și pe viitor cu consecvență pentru apărarea păcii și coexistența pașnică între statele cu sisteme sociale diferite, călăuzite de convingerea că în epoca contemporană, ca urmare a schimbărilor în raportul de forțe pe arena internațională, prin acțiunea unită a statelor socialiste, a altor state iubitoare de pace, a tuturor forțelor păcii, războiul poate fi preîntîmpinat, pacea poate fi salvardată și consolidată!».

Năzuința supremă a omenirii — statornicirea unei păci trainice. — Ziarele din 21 septembrie a. c. publică textul Comunicatului privind vizita de prietenie a delegației de partid și guvernamentale a R. D. Germane în R. P. Romîna. Analizînd situația politică internațională «Cele două delegații și-au reafirmat hotărîrea de a continua neobosit eforturile pentru menținerea și consolidarea păcii, problema esențială a zilelor noastre». De asemenea «Pentru ca mărețele realizări ale geniului uman să slujească vieții, progresului popoarelor și nu nimicirii a milioane de oameni, nu distrugerii bunurilor materiale și valorilor spiri-

tuale făurite de-a lungul secolelor, este necesar să fie înfăptuită năzuința supremă a omenirii — statornicirea unei păci trainice».

În încheierea comunicatului se arată că cele două delegații își exprimă ferm hotărîrea de a colabora și mai departe «pentru pacea și fericirea propriilor lor popoare, pentru instaurarea unei păci trainice în Europa și în întreaga lume».

Voința de pace a popoarelor. — În cuvîntarea rostită la Sesiunea Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite, și publicată de ziarele noastre din 23 septembrie a. c., A. A. Gromîko, șeful delegației U.R.S.S., a spus printre altele, următoarele: «Voința de pace a popoarelor trebuie să constituie, pentru toate statele, factorul călăuzitor în toate acțiunile lor. Uniunea Sovietică va promova la rîndul său, ca și pînă acum, în mod coexistent, politica de pace și prietenie între popoare, politica coexistenței pașnice a statelor, indiferent de orînduirea lor socială, deoarece tocmai această politică corespunde celor mai vitale interese și aspirații ale tuturor popoarelor».

Increderea în viitorul de pace al omenirii. — Presa centrală din țara noastră a publicat vineri 5 octombrie a. c., textul cuvîntării rostită de Dl. Gheorghe Gheorghiu-Dej, președintele Consiliului de Stat al Republicii Populare Romîne, în Parlamentul Indoneziei.

Arătînd că «poporul român aspiră la o pace trainică în lume, spre a-și putea consacra în întregime forțele și toate resursele țării operei de prosperitate materială și spirituală», Dl. Gheorghe Gheorghiu-Dej și-a exprimat, în încheiere, încrederea profundă «în marea forță vitală a popoarelor de pretutindeni, în viitorul de pace al omenirii. Niciodată încă forțele mondiale ale păcii nu au fost atît de uriașe și atît de puternice ca în zilele noastre. Prin eforturile unite ale țărilor socialiste, ale statelor care au scuturat jugul colonial, ale altor state iubitoare de pace, ale mișcării partizanilor păcii din lumea întreagă, războiul poate și trebuie să fie preîntîmpinat».

Dorind cu ardoare pacea. — La 7 octombrie a. c., ziarele noastre au publicat textul mesajului studenților romîni către studenții indonezieni, trimis cu prilejul vizitei delegației romîne, condusă de Dl. Gheorghe Gheorghiu-Dej, în Indonezia.

«Dorind cu ardoare pacea, se spune în mesaj, știind că menținerea și consolidarea păcii reprezintă problema fundamentală a zilelor noastre, că apărarea ei înseamnă acțiune, luptă, organizare, noi, cei tineri, alăturăm forțele noastre generației vîrstnice, pentru păstrarea celui mai de preț bun al omenirii». În încheierea mesajului se afirmă următoarele: «Fie ca eforturile noastre comune să întărească marile coloane ale luptătorilor pentru pace, fie ca din cetățile universitare ale țărilor noastre să se ridice oameni de cultură pe care progresul și viitorul umanității să se poată bizui!».

Pentru asigurarea păcii și securității popoarelor. — În declarația comună romîno-indoneziană, cu privire la vizita de Stat în Indonezia a președintelui Consiliului de Stat al R. P. Romîne, Gheorghe Gheor-

ghiu-Dej și a președintelui Consiliului de Miniștri, Ion Gheorghe Maurer, — publicată în presa noastră din 13 octombrie a.c., — se afirmă cu tărie că «Ambele guverne consideră că înfăptuirea dezarmării generale și totale este mijlocul cel mai eficace pentru înlăturarea definitivă a primejdiei de război, pentru asigurarea păcii și securității popoarelor, constituind cea mai arzătoare cerință a contemporaneității. Conducătorii ambelor țări, se spune în continuare, declară că sprijină pe deplin încheierea unui tratat de dezarmare generală și totală, incluzând interzicerea armelor atomice, sub un control internațional sever și efectiv. Dezarmarea generală și totală ar elibera popoarele de povara grea a cheltuielilor militare, ar deschide cîmp larg dezvoltării colaborării pașnice între state, folosirii unei părți din fondurile devenite disponibile, în urma efectuării dezarmării, pentru a accelera dezvoltarea economică a multor țări din Asia, Africa și America Latină».

Problema cea mai arzătoare. — Cu prilejul vizitei în India, Dl. Gheorghe Gheorghiu-Dej a rostit o cuvîntare la Bangalore, — publicată și în ziarele noastre din 16 octombrie a. c., — unde printre altele, a spus și următoarele: «Problema cea mai arzătoare a zilelor noastre este apărarea păcii. În conformitate cu politica externă pașnică a Republicii Populare Romîne considerăm că conducătorii de stat trebuie să manifeste înțelepciune, răbdare și perseverență pentru rezolvarea tuturor diferendelor existente, pe calea tratatelor. Ne exprimăm convingerea că cel mai rațional și eficace mod de a rezolva neînțelegerile dintre state este calea tratatelor, ceea ce corespunde întru totul intereselor tuturor popoarelor iubitoare de pace».

Grijă pentru menținerea și întărirea păcii. — Joi, 25 octombrie a. c., a fost dată publicității Declarația guvernului R. P. Romîne privind acțiunile agresive ale S.U.A. împotriva Cubei. În Declarație se arată că «Trebuie să se înțeleagă că în zilele noastre cercurile imperialiste nu mai pot impune prin forță voința lor unor popoare libere. Alături de Cuba stau popoarele iubitoare de pace și libertate care dispun astăzi de posibilitatea de a bara calea agresorului. Toate statele au datoria să-și unească eforturile pentru a opri agresiunea împotriva Cubei și pentru a salvarda cauza păcii și a independenței popoarelor. Mai mult ca oricînd, se impune înțelepciune și simț de răspundere în politică, deosebită grijă pentru menținerea și întărirea păcii și eliminarea pericolelor care planează asupra lumii».

Sprijinul partizanilor păcii din lumea întreagă. — Tot în ziua de 25 octombrie a. c., ziarele ne informează că prof. John Bernal, președintele executiv al Consiliului Mondial al Păcii, a adresat o telegramă Mișcării cubane pentru pace, în care se afirmă că «Poporul cuban poate fi sigur că va fi sprijinit de toți partizanii păcii din lume». De asemenea se spune că primejdia izbucnirii unui nou război mondial «poate fi preîntîmpinată prin acțiunile unite ale popoarelor din întreaga lume în apărarea libertății și independenței care au fost cîștigate de poporul cuban în luptă grea».

Apel în apărarea păcii lansat de Papa Ioan al XXIII-lea. — Într-o emisiune specială a postului de radio al Vaticanului, care a avut loc la 25 octombrie a. c., — după cum ne relatează presa noastră, — Papa Ioan al XXIII-lea a lansat un apel pentru apărarea păcii, spunând printre altele : «Din nou nori negri încep să se ridice la orizontul păcii, aducînd cu ei teamă pentru multe milioane de oameni... Conjurăm pe șefii statelor să nu rămînă indiferenți la acest strigăt al omenirii. Fie ca ei să facă tot ce le stă în putere pentru a salva pacea. Astfel ei vor feri omenirea de ororile războiului ale căror consecințe groaznice nu pot fi prevăzute de nimeni. Fie ca ei să continue tratativele... A accepta, zice Papa, tratativele la orice nivel și în orice moment, a favoriza aceste tratative și a le începe înseamnă o dovadă de înțelepciune și prudență».

Voința noastră de a apăra pacea. — Vineri 26 octombrie a. c., în sala Teatrului C.C.S. din Capitală a avut loc Adunarea de solidaritate cu eroicul popor cuban, organizată de Comitetul Național pentru Apărarea Păcii. Acad. Mihail Ralea, președintele Consiliului Național pentru Apărarea Păcii din R. P. Romîna, și-a încheiat cuvîntarea cu următoarele cuvinte : «În epoca noastră de mari prefaceri sociale, de mari cuceriri tehnico-științifice, este necesar, mai mult ca oricînd, să se dea dovadă de rațiune și înțelepciune în politică, să se caute cu răbdare soluții pașnice în rezolvarea problemelor internaționale. Alături de partizanii păcii de pretutindeni, considerăm ca o îndatorire a tuturor guvernelor să manifeste deosebită grijă pentru a preîntîmpina războiul termo-nuclear, pentru a menține și întări pacea».

Au mai luat cuvîntul, afirmînd solidaritatea partizanilor păcii din țara noastră cu Cuba, prof. universitar Mihail Ghelmegeanu, muncitorul Toma Iarca, general-colonel în rezervă Ilie Crețulescu, prof. universitar Suzana Gîdea și prof. Dr. Nicolae Petruțian.

Arătîndu-se că «Simțămintele noastre de solidaritate deplină cu cauza dreaptă a poporului cuban, voința noastră de a apăra pacea, au fost exprimate clar în recenta declarație a guvernului R. P. Romîne», participanții la miting au adoptat o moțiune de solidaritate, în care se arată printre altele : «Sprijinim cu toată hotărîrea Declarația guvernului R. P. Romîne privind acțiunile agresive ale S.U.A. împotriva Cubei. Ne adresăm partizanilor păcii din lumea întreagă cu convingerea că ei vor face totul în scopul unirii eforturilor tuturor oamenilor cinstiți, pentru salvagardarea cauzei păcii și independenței popoarelor».

Apelul Prezidiului Consiliului Mondial al Păcii. — După cum ne informează ziarele, între 28—29 octombrie a avut loc la Stockholm ședința Prezidiului Consiliului Mondial al Păcii. Cu acest prilej a fost adoptat un apel către forțele iubitoare de pace, referitor la criza internațională provocată în Marea Caraibelor. Luînd în considerație «că inițiativa pașnică a guvernului sovietic a creat condiții pentru reglementarea crizei cubane pe calea tratativelor», apelul Prezidiului Consiliului Mondial al Păcii precizează că «situația creată pune sarcini noi în fața celor care luptă pentru pace. Ei nu trebuie să-și slăbească vigilența, ci

trebuie să lupte pentru a asigura îndeplinirea angajamentelor față de Cuba, să anuleze toate măsurile discriminării îndreptate împotriva Cu-bei, să preîntâmpine orice fel de nouă agresiune». De aceea, forțele iubi-toare de pace, se spune în încheierea Apelului, «trebuie să determine toate guvernele să treacă neîntârziat la reglementarea, pe calea trata-tivelor, a conflictelor potențiale grave care amenință pacea generală».

Știința și cultura în slujba înțelegerii internaționale și a păcii. — În cuvîntarea sa rostită la Paris, la sesiunea U.N.E.S.C.O., relatată de ziarele noastre din 26 noiembrie a. c., acad. Mihail Ralea, — după ce a trecut în revistă diferite aspecte, (unele negative, de ex. absența R. P. Chineze) ale acestei Organizații internaționale, — referindu-se la proiectul de program al U.N.E.S.C.O. pe exercițiul 1963—1964, a de-clarat că acesta «nu este încă de ajuns de pătruns de ceea ce ași numi probleme ale contemporaneității: învățămîntul, știința și cultura în slujba înțelegerii internaționale și a păcii, felul în care popoarele înțeleg importanța dezarmării generale și totale pentru progresul material și spiritual al omenirii». Făcînd un substanțial bilanț al activității Ro-mîniei în cadrul U.N.E.S.C.O., acad. Mihail Ralea își încheie cuvîntarea sa cu următoarele cuvinte: «Demnitatea omenească face necesară răs-pîndirea culturii și învățămîntului în rîndurile tuturor, pentru a pro-mova dreptatea, libertatea și pacea. Aceasta constituie pentru toate națiunile o datorie sfîntă care trebuie îndeplinită în spiritul colaborării și ajutorării reciproce».

În spiritul idealurilor păcii. — La 4 decembrie a. c., Conferința generală a U.N.E.S.C.O. a adoptat rezoluția propusă de R. P. Romîină cu privire la măsurile destinate a promova în rîndurile tineretului idea-lurile de pace, respect reciproc și înțelegere între popoare. Rezoluția, — cu același conținut, propusă pentru studiu la cea de a XV-a Adunare Generală a O.N.U., de către Dl. Gheorghe Gheorghiu-Dej, — a fost în-drumată de O.N.U. la U.N.E.S.C.O., urmînd ca această organizație să pregătească «un raport despre mijloacele proprii, privind intensificarea activității internaționale și naționale în acest domeniu». După cum ne informează ziarele din 6 decembrie a. c., «rezoluția constituie un apel adresat guvernelor, comisiilor naționale pentru U.N.E.S.C.O. și orga-nizațiilor publice, internaționale, regionale, naționale și locale, care se ocupă cu educația tineretului, să facă tot ce le stă în putință pentru ca tînăra generație să fie educată în spiritul idealurilor păcii și prie-teniei, ale respectului față de alte popoare, să combată orice propagandă ostilă păcii și prieteniei între popoare».

Așa cum se afirmă și în proiectul de Declarație, pe aceeași temă, difuzat ca document al O.N.U., de delegația R. P. Romîne, în ziua de 5 decembrie a. c., — «Educarea tineretului trebuie să aibă drept scop formarea unor oameni cu înalte calități morale, atașați profund nobi-lilor idei ale păcii, libertății, egalității și fericirii tuturor, ale dragostei și respectului față de om și de munca sa creatoare. Tînăra generație trebuie să dobîndească conștiința responsabilităților ce-i revin în lumea

de mîine, pe care este chemată să o conducă și să fie însuflețită de încrederea în viitorul fericit al omenirii».

Lupta pentru o pace trainică pe pămînt. — Presa noastră centrală din 13 decembrie a. c. publică raportul cu privire la «Situația internațională actuală și politica externă a Uniunii Sovietice», prezentat de N. S. Hrușciiov, președintele Consiliului de Miniștri al Uniunii Sovietice, la sesiunea Sovietului Suprem al U.R.S.S. Vorbind despre lichidarea crizei din regiunea Mării Caraibelor, N. S. Hrușciiov ne încredințează că «Politica păcii a repurtat o mare victorie moral-politică. În același timp noi sîntem datorî să depunem eforturi neobosite și pe viitor pentru menținerea și întărirea păcii. Situația ne impune să fim vigilenți în permanență și să ducem neobosit lupta pentru o pace trainică pe pămînt».

În continuarea raportului său, N. S. Hrușciiov a dezvoltat principiile : Să căutăm cu perseverență căile reglementării pașnice a problemelor nerezolvate și să trăim în pace și prietenie cu vecinii noștri.

Marșul păcii Hiroșima-Auschwitz. — După cum ne informează zia-rele din 14 decembrie a. c., patru japonezi : călugărul budist B. G. Sato, membru al Consiliului Mondial al Păcii, împreună cu alți trei tineri compatrioți, au pornit pe jos, din Hiroșima, la 6 februarie 1962, urmînd să ajungă la Auschwitz la 27 ianuarie 1963. Întrebat care e scopul acestui marș, B. G. Sato a răspuns că acțiunea lor urmărește «atît propaganda cît mai largă a ideilor luptei pentru pace și dezarmare în rîndurile poporului japonez, cît și lărgirea contactelor internaționale cu scopul de a promova ideea coexistenței pașnice, înțelegerea între toate statele».

La 27 ianuarie 1963, cînd vor sosi la fostul lagăr al morții din Auschwitz, ne informează B. G. Sato, va avea loc un mare miting sărbătorind astfel cea de a 18-a aniversare a eliberării orașului. Cu acest prilej, subliniază el, «participanții japonezi își vor face datoria de a avertiza tineretul împotriva neonazismului, îi vor expune adevărul despre Hiroșima și vor cere să nu se uite învățămintele pe care omenirea trebuie să le tragă în urma celor două mari tragedii ale istoriei contemporane : Hiroșima și Auschwitz».

Perspectivile păcii. — În expunerea făcută în sala Palatului R. P. Romîne la 30 Decembrie a. c., cu prilejul ședinței solemne a Marii Adunări Naționale, consacrată celei de-a XV-a aniversări a proclamării Republicii Populare Romîne, Dl. Gheorghe Gheorghiu-Dej, președintele Consiliului de Stat al R. P. Romîne, a spus printre altele, următoarele : «Pentru prima dată în istorie s-a creat posibilitatea ca problemele fundamentale ale vieții internaționale să fie rezolvate într-un mod nou, potrivit intereselor popoarelor. În epoca noastră războiul a încetat să fie o fatalitate inevitabilă. Astăzi, ca niciodată în lume, împotriva războiului luptă forțe uriașe și organizate ; ele sînt mai puternice decît forțele războiului, pot preîntîmpina izbucnirea unei noi conflagrații mondiale și asigura pacea în lume».

De aceea, în pragul Anului Nou 1963, în încheierea expunerii sale, Dl. Gheorghe Gheorghiu-Dej adresează, — la al 16-lea an al Republicii, — întregului nostru popor urări de noi victorii în lupta pentru avântul continuu al economiei și culturii socialiste, pentru cauza nobilă a socialismului și a păcii.

*

Încheind cronică acțiunilor în slujba păcii, pe anul 1962, considerăm necesară, dacă nu o concluzie, cel puțin o privire de ansamblu asupra acestor materiale documentare, menite să informeze pe cititorii revistei noastre de activitatea atât de bogată desfășurată de forțele iubitoare de pace din lumea întreagă.

Cea mai cuprinzătoare apreciere însă, în acest sens, a făcut-o Dl. Gheorghe Gheorghiu-Dej, președintele Consiliului de Stat al Republicii Populare Române, în cuvântarea rostită la posturile noastre de radio și televiziune, cu prilejul Anului Nou 1963. «Anul care s-a scurs, a spus Domnia Sa, a fost încă un an de luptă pentru apărarea păcii — bunul cel mai scump tuturor oamenilor de pe pământ, un an al întăririi forțelor socialismului, păcii și progresului, a forțelor care luptă pentru coexistența pașnică între toate statele, pentru libertatea și independența popoarelor. Întregul mers al istoriei ne arată că, în ciuda tuturor piedicilor, aceste forțe cresc mereu, că lor le aparține viitorul».

În ceea ce privește perspectivele de viitor ale luptei pentru apărarea păcii împărtășim, cu toți cetățenii Patriei noastre, aceeași nestrămutată dorință cu Dl. Gheorghe Gheorghiu-Dej «ca în anul care vine pacea între popoare să fie consolidată, omenirea să-și poată consacra toate forțele muncii pașnice, creatoare, pentru făurirea unei vieți de belșug și bunăstare».

GHEORGHE ALEXE

A N I V E R S Ă R I

LA A XV-a ANIVERSARE A REPUBLICII

La 30 decembrie din anul acesta (1962), se împlinesc 15 ani de la alungarea monarhiei și proclamarea Republicii Populare Române, patria noastră scumpă. În neuitata zi de 30 decembrie 1947, masele muncitoare, conduse de P.M.R., continuând revoluția populară începută la 23 August 1944, au răsturnat monarhia, principalul reazim al burgheziei și al moșierimii, și, alungînd pe ultimul rege, au făurit Republica Populară Română, statul dictaturii proletariatului.

Este o aniversare scumpă, a unui act istoric dintre cele mai importante pentru destinul și evoluția ulterioară a țării noastre; popasul acesta jubiliar este pentru noi un prilej de a ne aminti ce dezastre a însemnat monarhia pentru poporul român și ce rezultate fericite a avut înlăturarea ei din viața politică a țării.

Adus în țară în mai 1866 de către monstruoasa coaliție a burghezo-moșierimii, în frunte cu clica Brătienilor, după alungarea de pe tron a ultimului domnitor român, Alexandru Ioan Cuza, — regele Carol I de Hohenzollern aducea cu sine, pe lângă geamantanașul de prinț sărac și nebăgat în seamă de rudele lui bogate din Germania, o nestinsă poftă de a se pricopsi repede, pe spinarea țării pe care cio-coiși români i-o oferiseră plocon și: pe care n-a izbutit s-o iubească niciodată. Străin de aspirațiile și nevoile poporului adevărat, de «talpa țării», alcătuită din țărani și muncitorii ținuți pe atunci în cea mai cruntă robie feudală, Vodă Carol n-a coborît niciodată în mijlocul acelora, spre a-și pleca urechea la lipsurile și la dorințele lor de o viață mai omenească.

Ținînd cu strășnicie la augusta sa descendență și la înălțimea tronului pe care-l ridicaseră nu meritele sau drepturile sale personale, ci interesele de clasă ale jefuitorilor țării, «măria sa» nu s-a putut identifica niciodată cu țara cea adevărată pe care — după cuvîntul lui Bălcescu — o alcătuiește norodul, iar nu jefuitorii lui. Țara n-a fost pentru el decît o sursă de îmbogățire personală, sursă pe care, e drept, a știut s-o speculeze la maximum, în cîrdășie strînsă cu cei

ce-l aduseseră la cîrmă, ca pe un paravan în dosul căruia ei să-și poată face nestingheriți afacerile.

Nu e deci de mirare că cel ce se pretindea a fi rege «prin grația lui Dumnezeu și voința națională» a devenit repede aliatul credincios al burghezo-moșierimii și susținătorul permanent al intereselor ei. Cu concursul ei, toți cei patru regi care s-au succedat pe tron au devenit cei mai mari moșieri și capitaliști ai țării; ultimul dintre ei, Mihai I, era proprietarul a peste 150.000 ha de pămînt și principalul acționar la peste 30 mari întreprinderi industriale și bancare, în timp ce multe milioane de țărani nu aveau nici măcar loc de mormînt în pămîntul pe care-l munceau cu palmele lor pe moșiile boierești și nici o lețcaie în pungă pentru plata birului. Pentru milioanele acestea de țărani infometați și secerăți de lipsuri, de boli și de mizerie, ca și pentru celelalte milioane de truditorescu brațele din atelierele, fabricile și puținele uzine de pe atunci, regii nu aveau decît dispreț, ură și gloanțele cu care au străpuns piepturile celor 11.000 de țărani ai răscoalei din 1907, ale muncitorilor nevinovați, împușcați în piața Teatrului Național, la 13 decembrie 1918, ale greviștilor de la Lupeni, din 6 august 1929 și ale celor de la Grivița Roșie, din februarie 1933.

Dar, nu numai pentru țară a fost funestă regalitatea, ci și pentru Biserica Ortodoxă Romînă.

Amintim în această ordine de idei de răspunderea pe care o poartă primul rege al Romîniei pentru distrugerea cîtorva prețioase monumente de artă religioasă, a căror dispariție constituie o pierdere ireparabilă și o pagubă imensă, nu numai pentru biserică, ci și pentru țara întreagă, căruia aparțin de fapt monumentele de artă ale trecutului.

E știut că arhitectul francez André Lecomte de Nouy, adus de Carol I pentru «restaurarea» monumentelor noastre istorice și lipsit de orice înțelegere și sensibilitate față de valorile specifice și autentice ale artei noastre naționale, a dărîmat la pămînt fosta mitropolie din Tîrgoviște, biserica Sf. Dumitru din Craiova și biserica Sf. Nicolae-Domnesc din Iași, — toate din secolele XV și XVI — pentru a le reclădi, conform principiilor lui estetice, în noi forme, care nu mai seamănă de loc cu cele originale. Nu mai pomenim de distrugerea totală a incintei mînăstirești din jurul bisericii lui Neagoe Vodă din Curtea de Argeș, cu construcții din secolele XVI și XVII, precum și de fătuiala modernă dată acestei frumoase biserici transformată în mausoleu regal.

În schimb, același arhitect regal lăsa să se năruiască biserica fostului palat domnesc din Curtea de Argeș, cel mai vechi și mai de seamă monument al artei bizantine din țara noastră, — restaurat din fericire mai tîrziu de fosta Comisiune a Monumentelor Istorice — iar la doi pași de fostul palat regal din București, biserica Krețulescu, una din cele mai reușite realizări bucureștene ale stilului național brîncovenesc, se părăginea sub privirile nepăsătoare ale acestor regi, lipsiți de orice atenție și prețuire pentru comorile artei noastre naționale.

Iată numai cîteva din crimele pentru care foștii regi ai Romîniei

vor avea să dea seamă în fața tribunalului istoriei și al justiției divine. Nu e deci de mirare că, la plecarea din țară a ultimului rege, n-a plîns nimeni după el. Nici nu-i chemase poporul cînd au venit regi pe capul țării, nici nu i-a plîns și nu i-a regretat cînd au trebuit să plece. Iar țara n-a pierit fără regi ; dimpotrivă, de atunci, a început să crească și să înflorească sub soarele deplinei libertăți, ca o floare scăpată de umbra ultimelor buruieni care o sufocau.

Țara a devenit republică, guvernată de reprezentanții autentici și cei mai vrednici fii ai poporului muncitor, care a devenit pe deplin stăpîn în casa și pe destinele lui.

Au trecut de atunci 15 ani. Timp scurt desigur, dar în care ochii noștri uimiți au înregistrat atîtea prefaceri și înnoiri, importante realizări, îmbunătățiri și progrese în toate domeniile vieții noastre publice, care dovedesc superioritatea regimului politic actual.

Transformările uriașe și revoluționare îndeplinite în acest scurt răstimp constituie dovezi elocvente ale strălucitelor capacități creatoare și de autoconducere cu care este înzestrat poporul acesta, care acum, pentru prima oară, răzbate din înfuneric la lumină și de la robie la libertate.

O dată cu abolirea regimului monarhic, a fost posibilă democratizarea reală a țării, prin înlăturarea ultimelor rămășițe ale reacțiunii burghezo-moșierești. S-a făcut naționalizarea bogățiilor naturale și a principalelor mijloace de producție — mine și păduri, uzine, fabrici, întreprinderi de transport, societăți bancare și de asigurări — care au devenit bunuri ale întregului popor. Bogățiile țării, care umpleau mai înainte pungile regilor și ale camarilei lor, s-au transformat în mijloace de înflorire a țării și de ridicare a nivelului de trai al tuturor celor ce muncesc. S-a creat o industrie națională, îndeosebi o industrie grea, care asigură nu numai necesitățile interne, ci exportă produsele ei pînă în Extremul Orient, unde acestea sînt căutate și prețuite. Volumul bogățiilor naturale ale subsolului a sporit considerabil, prin descoperirea a noi zăcăminte de petrol, de gaze naturale și de mine-reuri diverse, a căror exploatare a schimbat cu desăvîrșire fizionomia unor regiuni sărace odinioară, și au făcut necesară crearea de noi ramuri industriale : utilaj petrolifer, chimia petroliului etc.

Uzine noi, fabrici și combinate sau complexe industriale uriașe au răsărit ca din pămînt în locuri altădată pustii, ca la Năvodari, în Dobrogea, la Săvinești și Borzești în Moldova ș. a. Orașe noi au răsărit pe harta țării : Onești, Victoria ș. a., iar cele vechi au întinerit ca prin farmec, schimbînd vechile cocioabe insalubre cu palatele de blocuri-locuințe imense, băltoacele ulițelor strîmbe cu magistrale, parcuri și scuaruri înflorite, iar felinarele și opaițele chioare de ieri cu lumina strălucitoare a neonului.

Hidrocentrale gigantice, ca cea de la Bicăz și cea în construcție de la Argeș dau și vor da din ce în ce mai multă lumină electrică la orașe și la sate.

Colectivizarea, acum încheiată peste tot, a dus la crearea de gospodării colective înfloritoare, în care agricultura se face cu mijloace mecanizate și după cele mai bune metode științifice de lucru, sporindu-se astfel considerabil fertilitatea solului, volumul și calitatea producției agricole, numărul și soiul animalelor de reproducere și de tăiere ș. a. m. d. ; toate acestea au adus după sine ridicarea nivelului de trai al celor ce muncesc.

Ce să mai vorbim de programul cultural în plin avânt din tînăra republică ? S-a lichidat definitiv piaga rușinoasă a trecutului : anal-fabetismul. Cultura și arta au devenit bunuri ale întregului popor prin gratuitatea învățămîntului și legarea lui strîns de viață, prin înmulțirea numărului școlilor de cultură generală, tehnice și profesionale, a facultăților și institutelor de învățămînt superior, a institutelor de cercetări științifice și de studii, prin tipărirea și difuzarea cărții pînă în cele mai largi mase de cititori, prin înființarea de noi biblioteci, cămine și case de cultură și de creație, teatre, cinematografe și muzee, prin cultivarea și stimularea talentelor artistice din popor, înființîndu-se școli populare de muzică și de diverse arte, ansambluri de dansuri, echipe de teatru, orchestre și coruri ș. a. m. d.

Știința, literatura și arta romînească au adus în anii democrației populare contribuții valoroase la patrimoniul culturii universale, iar artiștii, literații și oamenii noștri de știință, a căror muncă este prețuită și răsplătită de conducerea țării, duc pretutindeni mesajul culturii noastre naționale, impunînd respect străinilor sau smulgîndu-le aplauze și explozii de admirație, ca în turneul din America al ansamblului nostru artistic «Rapsodia Romîină».

Pe plan religios, alungarea regilor a înlesnit abolirea de către regimul democrat-popular al rușinosului Concordat cu Vaticanul, s-a recunoscut egalitatea tuturor cultelor în fața legilor și s-a promovat apropierea, cunoașterea reciprocă și colaborarea dintre ele în problemele de interes comun sau național, iar Biserica Ortodoxă Romîină și-a căpătat libertatea deplină de organizare și autoconducere. Sub înțeleapta păstorie a Prea Fericitului Patriarh Justinian, Biserica noastră și-a recăpătat dreptul de a-și organiza singură școlile de învățămînt teologic ; monentele artei religioase sînt scoase peste tot din ruină, reparate, restaurate și întreținute în bună stare de Biserică și de stat ; legăturile frățești cu celelalte Biserici Ortodoxe au fost reluate și întărite, iar slujitorii Bisericii noastre sînt îndrumați pe calea înțeleaptă a «apostolatului social», adică a sprijinirii activității obștești de transformare progresistă a țării.

În domeniul politic, țara noastră, în strînsă unire cu țările vecine și prietene din marele lagăr al socialismului, în frunte cu Uniunea Sovietică, duce o înțeleaptă politică de apărare a păcii, de promovare a relațiilor frățești între popoare, de susținere consecventă a drepturilor și libertăților democratice ale tuturor popoarelor mari și mici, de lichidare a colonialismului, a imperialismului și a tuturor sistemelor politice de înrobire și exploatare economică a țărilor slab dezvoltate.

Glasul autorizat al reprezentanților noștri la O.N.U. sau la alte organizații internaționale, ca U.N.E.S.C.O. ș. a., se face adesea auzit. S-au intensificat legăturile politice, economice și culturale cu numeroase țări, încît aportul și prestigiul R.P.R. în viața internațională sporește neîncetat.

Iată doar cîteva din aspectele bilanțului strălucit de realizări cu care tînăra și scumpa noastră Republică intră pe poarta istoriei universale după primii 15 ani din existența ei. Avem, deci, destule îndreptățiri să fim mindri că sîntem cetățeni ai ei și să fim siguri că, într-o asemenea țară, viața noastră și a urmașilor noștri va fi din ce în ce mai bună și mai fericită.

Cea de a 15-a aniversare a ei este pentru noi un potrivit prilej de a ne aminti cu mîhnire și revoltă de nefericirile apropiatului trecut patronat de regalele fantome și a ne întări cu dulcea speranță a viitorului luminos al Patriei, în care stăpîn și conducător este acum poporul.

Ca vlăstare ale acestui popor, căruia nedreptățile și suferințele de veacuri, ca și minunatele lui calități îi dau dreptul la o viață nouă, mai bună, mai dreaptă și mai fericită ; iar noi, slujitorii și credincioșii Bisericii strămoșești, ne exprimăm și de astă dată dragostea sinceră și fierbinte față de Patria noastră scumpă, Republica Populară Romîină, față de înțelepții ei ocîrmuitori și față de muncitorii care făuresc, cu priceperea, cu mîinile și cu truda lor frumusețea, belșugul și prosperitatea patriei.

Reînnoim totodată legămîntul suprem că vom contribui și noi, cu toate posibilitățile noastre, la progresul și înflorirea ei neîncetată, precum și la apărarea și întărirea păcii între oameni și popoare.

REDACTIA

ARTICOLE ȘI STUDII

ANUL BISERICESC (LITURGIC) ȘI SUBDIVIZIUNILE LUI

1. *Timpul și subdiviziunile lui ca mijloc de comemorare a economiei (istoriei sfinte) mântuirii.* 2. *Ziua liturgică.* 3. *Săptămîna liturgică.* 4. *Luna ca subdiviziune a anului bisericesc.* 5. *Anul bisericesc și cele trei mari perioade ale sale*

1. Înainte de Înălțarea Sa la cer, Mîntuitorul a făgăduit Sfinților Săi Apostoli : «Iată, eu (voi fi) cu voi în toate zilele, pînă la sfîrșitul veacului...» (Matei XXVIII, 20). Potrivit acestei făgăduințe, Biserica a fost preocupată încă de la început să perpetueze sau să facă simțită prezența spirituală, nevăzută, dar reală și perpetuă, a Mîntuitorului, în mijlocul credincioșilor ei, în tot timpul vieții lor. Cum ? — Căutînd să întrețină necontenit vie amintirea vieții, a învățaturii și a faptelor Domnului, precum și ale Sfinților, în mintea și în viața de toate zilele a credincioșilor, prin comemorarea periodică a acelor fapte. Scopul acesta l-a atins Biserica prin diferitele ei orînduiri și așezăminte de cult, dar mai ales prin întocmirea minunată a anului bisericesc (liturgic), cu sărbătorile, posturile și diferitele lui subdiviziuni și momente importante din punct de vedere religios.

Ideia și intenția aceasta străbate toate subdiviziunile naturale ale timpului, în cadrul cărora s-a scurs viața omenirii de totdeauna : ziua, săptămîna, luna și anul. Prin sărbătorile, posturile și slujbele bisericești, care se succed și revin într-o anumită ordine în fiecare an, noi nu numai că reîmprospătăm în minte sau comemorăm, ci și retrăim, oarecum, periodic, momentele importante din viața și activitatea lui Iisus, precum și din întreaga istorie sfîntă a mîntuirii, cu personajele și evenimentele ei mai de seamă, dinainte de venirea Domnului și de după înălțarea Lui la cer.

Totodată, prin întocmirea calendarului ei în cursul fiecărui an liturgic, Biserica țintește să înconjoare timpul vieții noastre pămîntești în patru cercuri concentrice. Ea caută adică să încadreze în curentul inepuizabil al harului divin și să sfințească, prin rugăciune

continuă, toate aceste subdiviziuni ale timpului : *ziua*, cu diferitele ei împărțiri (seara, dimineța, ceasurile etc.), *săptămîna*, *luna*, *anul* și *viața* noastră întregă (aceasta din urmă mai ales prin mijlocirea Sfințelor Taine și ierurgii) ¹.

2. Astfel, cea mai scurtă subdiviziune sau unitate de măsură, naturală, a timpului (indicată de luminătorii cerești), este *ziua*.

În cultul creștin, *ziua liturgică* nu începe cu miezul-noptii sau cu dimineța, ca în măsurătoarea civilă (laică) a timpului, ci cu seara. Ziua liturgică este adică răstimpul dintre două seri consecutive : de aceea, sărbătorirea și slujba oricărei zile liturgice începe cu Vecernia din ajunul zilei respective, care este cea dintîi dintre Laudele bisericesti zilnice. Datina aceasta este moștenită din tradiția iudaică de socotire a timpului, așa cum o vedem concretizată de ex. în referatul biblic al zidirii lumii, unde zilele creației sînt numărate începînd cu seara și continuînd cu dimineța : «Și a fost seară și a fost dimineță, ziua întâia... Și a fost seară și a fost dimineță, ziua a doua...», ș. a. m. d. (Geneză I, 5, 8) ².

Pe de altă parte s-a căutat un paralelism perfect între cursul unei zile liturgice și cel al istoriei mîntuirii ; adică reprezentarea simbolică a istoriei mîntuirii e mai adecvată, dacă se ia ca unitate zilnică intervalul de timp dintre două seri, mai ales dacă se are în vedere identificarea lui Hristos-Mîntuitorul cu Soarele (Răsăritul sau Lumina), așa de frecventă în literatura veche creștină (Hristos = «Soarele dreptății», «Lumina cunoștinței», «Răsăritul cel de sus» etc.). Ziua începe în acest caz cu amurgul serii, continuînd cu întunericul nopții și se sfîrșește cu lumina zilei, așa precum și istoria mîntuirii lumii începe cu întunecarea treptată a cunoștinței de Dumnezeu la primii oameni, continuă cu întinderea întunericului și a păgînatății peste întreaga omenire, se desăvîrșește cu lumina adusă de Evanghelia lui Hristos și se încheie cu lumina cea neînserată, în care vor intra toți dreptii după moarte sau după judecata viitoare ³.

Din punctul de vedere al importanței lor în viața religioasă, zilele liturgice se împart în două : zile de rînd (lucrătoare) — cele mai numeroase — și zile de sărbătoare — mai puține, dar mai importante.

Cele mai importante zile liturgice din cursul anului bisericesc, sînt : Vinerea Patimilor, Duminica Sfințelor Paști, și Duminica Rusaliilor, legate de cele trei evenimente de căpetenie din istoria sfîntă a mîntuirii : Patimile Domnului, Învierea Sa și Pogorîrea Sfîntului Duh.

1. Comp. P. Parasch, *Le guide dans l'année liturgique*, trad. de l'allemand sur la 11-e éd., par l'abbé Marcel Gautier. Tome I, Paris, 1935, pp. 13, 15—16.

2. Comp. și prescripțiile Legii Vechi, privitoare la serbarea Sabatului : «Aceasta e pentru voi zi de odihnă ; să postiți din seara zilei a noua a lunii ; din acea seară pînă în seara zilei a zecea a lunii să prăznuiți odihna voastră» (Lev. XXIII, 32).

3. Vezi de ex. *Intrebări către conducătorul Antioh* (lucrare anonimă), 54 (Migne, P. G., t. XXVIII, col. 632 A) : Serbarea Duminecii începe de Sîmbătă seara, pentru ca să simbolizeze chemarea lumii de la întunericul neștiinței la lumina cunoștinței.

Tot din cultul iudaic a moștenit Biserica creștină și felul de împărțire a zilelor în *Ceasuri*, pe care evreii îl adoptaseră și ei de la asiro-babilonieni. Lăsînd la o parte nopțile (care erau împărțite în patru sferturi, numite *străji* sau *vegheri*), ziua (adică intervalul de timp de dimineața pînă seara, socotit de 12 ore) era împărțită în patru sferturi de cîte trei ore fiecare, numite *Ceasuri*, și anume :

Ceasul I, cuprinzînd primele trei ore ale dimineții (aproximativ între orele 6—9 a. m. în vremea echinoctiilor de primăvară și de toamnă) ;

Ceasul III, cuprinzînd a doua parte a dimineții (aproximativ între orele 9—12 a. m.) ;

Ceasul VI, cuprinzînd al treilea sfert al zilei — amiaza — (aproximativ între orele 12—15) ;

Ceasul IX, cuprinzînd al patrulea și ultimul sfert al zilei — seara — (adică aproximativ orele 15—18).

Biserica creștină (atît cea Ortodoxă cît și cea Romano-Catolică) a reținut această veche împărțire, de origine orientală, a zilei, folosind-o în cultul ei mai ales pentru indicarea și denumirea diferitelor momente de rugăciune din cursul zilei ; ea se păstrează și astăzi în nomenclatura programului zilnic de rugăciune (a serviciului divin zilnic) din mînăstiri, deși, cronologic, slujbele zilnice cu denumirile de mai sus, din Ceaslov, nu se mai săvîrșesc exact la momentele din zi indicate de titulatura lor, ca odinioară. Dar prin aceste slujbe, putem spune că misterul mîntuirii este comemorat și reînnoit simbolic în fiecare zi. Într-adevăr, precum vom vedea pe larg ceva mai tîrziu, întreaga rînduială a celor *Șapte Laude bisericești* — adică ciclul slujbelor care alcătuiesc serviciul divin public al fiecărei zile liturgice, așa cum se săvîrșește el în mînăstiri și catedrale (Vecernia, Pavecernița, Miezonoaptea, Utrenia și Ceasurile) — ne amintește și simbolizează, zilnic, mai toată iconomia mîntuirii, de la cele mai îndepărtate începuturi ale ei (creația lumii și a omului), pînă la cele mai de pe urmă clipe ale vieții noastre și ale sfîrșitului lumii⁴.

3. Fiecare grup sau ciclu de șapte zile liturgice alcătuiește o *săptămînă liturgică*.

Împărțirea timpului în săptămîni era necunoscută lumii greco-romane dinainte de Hristos, care se servea de calendarul egiptean, solar. Ea exista la Iudei, care foloseau calendarul lunar, împrumutat de la Asiro-Babiloneni. Moise a consacrat religios această grupare a zilelor creațiunii, împărțind lucrarea creației lumii în șase zile, urmate de o zi de repaos. Diviziunea lucrării dumnezeiești creatoare a devenit astfel modelul, regula sau unitatea de măsură a activității omenești : șase zile de lucru, una de odihnă. Biserica creștină a moștenit de la

4. Comp. și Gr. Pletosu, *Dezvoltarea istorică a anului bisericesc*, în «Rev. Teologică» (Sibiu), an. 1907, nr. 7—8, pp. 276—277.

Sinagogă tradiția de a întrebuinta săptămîna ca unitate de măsură a timpului și de a socoti sîmbăta ca ultima zi a săptămîinii⁵.

Săptămîna liturgică începe deci cu duminica (respectiv cu Vechernia de sîmbătă seara) și se sfîrșește cu sîmbăta (respectiv cu Ceasul IX). Ea constituie o subdiviziune de mare importanță a anului bisericesc în cultul ortodox, deoarece reglementează succesiunea celor opt glasuri (ehuri sau moduri de cîntare) ale Octoihului în tot cursul anului : fiecare glas ține o săptămîna și revine astfel din opt în opt săptămîni, începînd de la Duminica Sfintelor Paști (glasul I în Săptămîna luminată, glasul II în săptămîna a doua/ după Paști sau a lui Toma, glasul III în săptămîna a treia după Paști sau a Mironosițelor ș. a. m. d.

În cărțile de slujbă toate cele 52 săptămîni ale anului bisericesc sînt denumite sau indicate, prin numărul lor de ordine, în funcție de cele două mari sărbători cu dată variabilă, ale cultului ortodox : Paștele și Rusaliele. Astfel, cele șapte săptămîni dintre Duminica Învierii Domnului și cea a Pogorîrii Sfîntului Duh sînt numite ori cu numărul lor de ordine de după Paști, ori cu denumirea duminicii cu care începe fiecare, de ex. : prima după Paști (săptămîna luminată), a doua după Paști (a Sfîntului Apostol Toma), a treia după Paști (a Sfintelor Mironosițe), ș. a. m. d. De la Duminica Rusalii înainte, șirul săptămînilor e indicat prin ordinea lor numerică începînd de la Rusalii (corespunzînd cu a duminicilor cu care sfîrșește fiecare săptămîna) : prima după Rusalii (între Duminica Rusaliiilor și Duminica I-a după Rusalii), a doua după Rusalii (între Duminica I-a și II-a după Rusalii), ș. a. m. d. Numărul săptămînilor de după Rusalii variază de la an la an, el fiind în funcție de data (variabilă) a Paștelui ; ordinea numerică a săptămînilor merge regulat pînă la Duminica dinainte de Înălțarea Sfintei Cruci (14 septembrie), iar de aci înainte suferă unele intervertiri (pe care ni le arată calendarul bisericesc de perete din fiecare an). De obicei se numără însă 33 săptămîni după Rusalii, ultima dintre ele coresponzînd totdeauna cu prima săptămîna a Triodului (între Duminica Vameșului și a Fariseului și cea a Fiului risipitor), sau prima dintre cele 10 săptămîni care mai rămîn pînă la Paștele viitor. Dintre acestea, primele trei (cele care preced postul Păresimilor) poartă denumirile duminicilor cu care începe fiecare : Săptămîna Vameșului și a Fariseului, săptămîna Fiului risipitor, săptămîna înfricoșatei Judecăți, iar următoarele șapte (ale Postului) poartă denumirea numărului de ordine pe care îl au în cadrul Postului : prima (a doua, a treia etc.) din Post (Păresimi), sfîrșind cu cea de a șaptea (dintre Duminica Floriilor și cea a Învierii), care obișnuit se numește a Sfințelor (și înfricoșatelor) Patimi.

Astfel, șirul săptămînilor din cursul anului bisericesc ortodox începe cu Săptămîna luminată (prima după Paști) și se termină cu cea a Sfintelor Patimi dinaintea Paștelui viitor. Un an bisericesc complet

5. Comp. L. A. Molien, *La prière de l'Eglise*. Idem, *L'année liturgique*. Paris, 1924, p. 8.

are 52 săptămîni (365 : 7), dar de la un Paște pînă la altul pot fi mai multe sau mai puține săptămîni, din pricina datei variabile a acestei sărbători : de ex., cînd Paștele din anul curent cade la o dată mai înaintată (tîrzie), iar cel din anul viitor la o dată mai devreme, numărul săptămînilor dintre acești doi Paști consecutivi e mai mic de 52 ; dacă însă, dimpotrivă, Paștele dintr-un an oarecare cade mai devreme iar cel din anul următor mai tîrziu, numărul săptămînilor dintre ele este mai mare de 52 ș. a. m. d.

Cele mai însemnate săptămîni liturgice din cursul anului bisericesc sînt : Săptămîna Patimilor Domnului și Săptămîna luminată (a Paștelui), indisolubil legate între ele. Din punct de vedere calendaristic, au de asemenea o importanță aparte : Săptămîna dinainte și cea de după Rusalii, Săptămîna dinainte și cea de după Înălțarea Sfintei Cruci (14 septembrie), precum și Săptămîna de dinainte și cea de după Nașterea Domnului.

În cadrul săptămîinii, fiecare zi (luni, marți etc.) este închinată, în serviciul liturgic, pomenirii unuia (unora) dintre persoanele sau momentele de seamă ale istoriei sfinte, toate în directă legătură cu persoana și cu activitatea Mîntuitorului și care, deci, pentru importanța lor, sînt comemorate săptămînal.

Astfel, *Duminica* este ziua sau sărbătoarea săptămînală a *Învierii Domnului*, cel mai mare eveniment din istoria sfîntă a mîntuirii.

Lunea este închinată cinstirii *sfinților Ingeri*, care au fost creați înaintea oamenilor și au slujit mîntuirii oamenilor, ca trimiși ai lui Dumnezeu, ca vestitori ai voii Lui și ca mijlocitori între Dumnezeu și oameni.

Marțea e închinată amintirii *Sfinților Prooroci* în general, cei mai vechi dintre sfinții calendarului creștin în ordine cronologică, și în deosebi a Sfîntului Ioan Proorocul, Înainte-Mergătorul și Botezătorul Domnului, care este ultimul și cel mai mare dintre proorocii și Sfinții Vechiului Testament (comp. Luca VII, 28).

Miercurea și *Vinerea* sînt închinare *Sfintei Cruci* și *Sfintelor Patimi* ale Domnului, pentru că Miercuri au făcut sfat cărturarii și arhieriei ca să prindă pe Iisus, iar Vineri L-au răstignit pe Cruce.

Joia e închinată amintirii *Sfinților Apostoli*, pentru că Joia a avut loc Cina cea de Taină, la care Domnul a dat Sfinților Săi Apostoli porunca și puterea de a sluji Sfînta Liturghie. Aceștia se bucură de privilegiul unei pomeniri sau sărbătoriri săptămînale, ca unii care au fost colaboratorii cei mai apropiați și ucenicii direcți ai Domnului, propovăduitorii și răspînditorii credinței creștine și temeliiile sau stîlpii Bisericii. Cu ei începe șirul martirilor și al Sfinților Legii celei Noi, după cum cu Sf. Ioan Botezătorul se încheie șirul dreptilor dinainte de Mîntuitorul.

Tot Joia se pomenește și *Sfîntul Ierarh Nicolae*, arhiepiscopul Mirelor Lichiei, unul dintre cei mai populari și venerați sfinți ai crești-

nătății ortodoxe, ca reprezentant al Sfinților Părinți (ierarhi), socotiți urmași și continuatori ai Sfinților Apostoli la conducerea Bisericii.

Sîmbăta e închinată amintirii *tuturor morților* și în primul rînd a *sfinților mărturisitori și mucenici*, care și-au dat viața pentru Hristos sau au pătimit pentru biruința credinței creștine în lume. De ce ? — Mai întîi pentru că în această zi Domnul a stat cu trupul în mormînt, iar cu sufletul și cu dumnezeirea *S-a coborît la iad, pentru a dezlega și a scoate din el pe toți dreptii Legii Vechi, cei din veac adormiți ; și al doilea, pentru că Sîmbăta, fiind ziua în care s-a terminat creațiunea lumii și în care Creatorul S-a «odihnit» de lucrarea Sa, e icoana sau preînchipuirea odihnei celei veșnice și fericite, de care se bucură Sfinții și Dreptii, după ieșirea lor din ostenele vieții pămîntești.

4. Ceva mai puțină importanță are în cadrul anului bisericesc ortodox împărțirea timpului în *luni*. Dacă în viața socială luna are atîta importanță ca unitate de măsură a timpului (mai ales în latura economică-financiară), nu tot așa stau lucrurile în sectorul vieții religioase și îndeosebi în domeniul cultului ortodox, unde rolul fundamental din punct de vedere cronologic îl joacă săptămîna. Cele 12 luni ale anului calendaristic iulian constituie subdiviziuni arbitrare și artificiale ale timpului, deoarece durata lor nu corespunde exact cu mersul lunii de pe cer (cu mișcarea ei de rotație în jurul pămîntului) și nu este aceeași pentru toate (variind de la 28 la 31 zile). De aceea, nici începutul lunilor nu corespunde totdeauna cu acela al săptămînilor ; în cursul aceluiași an, o lună începe cu o anumită zi din săptămîină (luni, marți, miercuri etc.), celelalte luni cu alte zile ale săptămîinii, care se schimbă de la an la an pentru fiecare lună.

Totuși, Biserica a adoptat și ea, în calendarul ei liturgic, sistemul de împărțire a timpului în luni, moștenit de la strămoșii noștri romani și așa de mult uzitat în viața publică (de Stat). Șirul lunilor anului bisericesc ortodox începe însă nu cu Ianuarie, ca în calendarul civil, ci cu Septembrie și se sfîrșește cu August, așa cum îl găsim în Sinaxarele de la sfîrșitul unor cărți de slujbă, ca Ceaslovul, Liturghierul și Molitfelnicul (vezi explicația în paragraful următor, despre *Anul bisericesc*)⁶. În calendarul creștin, fiecare zi liturgică, socotită după numărul ei de ordine din cadrul lunii respective (1 septembrie, 2 mai, 5 august etc.), este închinată amintirii, comemorării sau sărbătoririi unui anumit fapt (eveniment sau moment) din istoria mîntuirii sau unei (unor) anumite persoane sfinte, care se serbează o *singură dată pe an* și pe care ni le arată atît calendarele bisericești de perete și Sinaxarele de la sfîrșitul cărților de slujbă indicate mai sus⁷, cît și Sinaxarele din serviciul Utreniei, pe care le găsim în Mineie⁸. Așa de exemplu, ziua de 1 ianuarie este consacrată pomenirii și cinstirii

6. În calendarele bisericești de perete s-a adoptat însă ordinea lunilor din viața zilnică (începînd cu ianuarie și terminînd cu decembrie).

7. Acestea nu indică însă decît Sfinții principali sărbătoriți în fiecare zi a anului.

8. Numai acestea cuprind listele complete ale tuturor Sfinților pomeniți în fiecare zi.

deosebire a Tăierii-împrejur a Domnului nostru Iisus Hristos și totodată a Sfintului Vasile cel Mare; cea de 2 februarie ne amintește de aducerea Pruncului Sfânt la templu și întâmpinarea lui de către bătrînul Simeon; cea de 29 iunie sărbătorește pe Sfinții Apostoli Petru și Pavel, ș. a. m. d. Împărțirea anului bisericesc ortodox în luni a dat astfel naștere celor 12 Mineie (cărțile care cuprind slujbele sfinților din fiecare lună).

5. Spre deosebire de anul civil, care începe la 1 ianuarie⁹, *anul bisericesc* începe la 1 septembrie, pentru că, după tradiția moștenită din Legea-Veche, în această zi s-a început creația lumii și tot în această zi Și-ar fi început Mîntuitorul activitatea Sa publică, atunci cînd a citit în sinagogă cuvintele proorocului Isaia (cap. LXI, 1—2), care profeteau despre Sine: «Duhul Domnului peste mine, pentru că m-a uns să binevestesc săracilor... să vestesc *anul* milei Domnului» (Luca IV, 18—19)¹⁰.

Probabil însă că, la fixarea acestei date ca început al anului bisericesc, s-a avut în vedere și un motiv de ordin simbolic și anume analogia cu ziua liturgică. Precum ziua liturgică începe cu seara zilei naturale (solare), tot așa anul bisericesc începe cu toamna, anotimp care reprezintă amurgul anului solar. Între cele patru faze (subdiviziuni) ale zilei liturgice de o parte și cele patru anotimpuri ale anului bisericesc de alta, se poate stabili astfel un paralelism perfect, care apare clar în schema alăturată:

Ziua	Liturgică	Anul bisericesc
Seara	(Vecernia și Pavecernița)	Toamna
Noaptea	(Miezonoaptea)	Iarna
Dimineața	(Utrenia)	Primăvara
Ziua	(Ceasurile și Liturgia)	Vara

Astfel întocmit, anul bisericesc oferă, pentru reprezentarea simbolică a misterului mîntuirii, același cadru, mărit, pe care — în mic — îl oferă ziua liturgică.

La romano-catolici anul bisericesc începe cu prima Duminică din *Avent* (Adventus), adică duminica cea mai apropiată de 30 noiembrie, cu aproximativ patru săptămîni înainte de Crăciun.

9. Fixarea începutului anului civil la 1 ianuarie se datorește împăratului Iuliu Cezar prin introducerea în uz a calendarului «iulian», la anul 46 a. Hr. Înainte de el, începutul anului era primăvara, cu luna martie (corespunzătoare lui Nisan al evreilor), care era prima lună din an. În Apus împăratul Carol cel Mare fixase din nou începutul anului la 1 martie (apoi în Simbăta Patimilor), dar în 1564 Carol IX a revenit definitiv la 1 ianuarie ca început al anului (vezi L. A. Molien, *op. cit. și vol. cit.*, p. 17).

10. Vezi *Mineitul* pe septembrie, ziua 1, la Sinaxar și *Ceaslovul*, București, 1945, p. 398. — Comp. și *Prolog* pe septembrie, Neamțu, 1854, la 1 septembrie.

În centrul activității răscumpărătoare a Mîntuitorului și al istoriei mîntuirii noastre stă *Jertfa Mîntuitorului* adică Patimile și moartea. Sa pe Cruce, urmate de Învierea Sa din morți; tot așa, în centrul sau inima anului bisericesc stă Paștele sau sărbătoarea Învierii, cu săptămîna sfintelor Patimi dinaintea ei.

Ca mijloc de comemorare a vieții și activității răscumpărătoare a Mîntuitorului, anul bisericesc ortodox se poate împărți în trei mari faze sau perioade, numite după cartea principală de slujbă, pe care o folosim în fiecare din aceste perioade, și anume:

- a) Perioada Triodului (perioada prepascală);
- b) Perioada Penticostarului (perioada pascală);
- c) Perioada Octoihului (perioada postpascală); fiecare din acestea cuprinde un anumit număr de săptămîni.

a) *Timpul Triodului* ține de la Duminica Vameșului și a Farișeului (cu trei săptămîni înainte de începutul postului Paștelui) pînă la Duminica Paștelui (total 10 săptămîni). Primele trei săptămîni din această perioadă alcătuiesc vremea de pregătire sufletească în vederea începerii postului¹¹, iar restul de șapte săptămîni — adică însuși postul Paștelui — este vremea de pregătire, prin pocăință, post și rugăciune, pentru marea sărbătoare a Învierii, precedată de amintirea Patimilor Celui ce S-a răstignit pentru noi.

b) *Timpul Penticostarului* ține de la Duminica Paștelor pînă la Duminica I-a după Rusalii sau a tuturor Sfinților (total opt săptămîni).

c) *Timpul Octoihului* ține tot restul anului, adică de la sfîrșitul Penticostarului pînă la începutul Triodului. Este cea mai lungă perioadă din cursul anului bisericesc. Durata ei variază între 40—26 săptămîni, fiind în funcție de data Paștelui (cu cît într-un an oarecare Paștele cade mai devreme, iar în anul următor mai tîrziu, cu atîta perioada Octoihului dintre ele e mai lungă; dimpotrivă, cu cît într-un an oarecare Paștele cade mai tîrziu iar în anul următor mai de vreme, cu atîta perioada Octoihului dintre ele se scurtează). De altfel, toate aceste trei perioade fiind dependente de data (variabilă) a Paștelui, ele încep și sfîrșesc nu la date fixe, ci variabile de la an la an.

Fiecare din aceste trei perioade sau faze ale anului bisericesc are în centrul ei un moment liturgic, către care gravitează toate celelalte sărbători și anume:

Octoihul are ca sărbătoare centrală (culminantă) Nașterea Domnului, unită cu Boboteaza;

Triodul culminează cu Vinerea Patimilor;

Penticostarul se începe cu Paștele și se încheie cu Rusaliile (Pogorîrea Sfîntului Duh), cele mai mari sărbători le creștinătății ortodoxe.

11. Despre rostul acestor trei săptămîni în iconomia anului bisericesc, vezi mai pe larg *Triodul*, la Sinaxarul din Duminica Vameșului și a Farișeului, și Simeon al Tesalonicului, *Răspuns la întreb. 56* (trad. rom. cu titlul *Tractat asupra tuturor dogmelor creștinței noastre ortodoxe*, București, 1866, p. 328).

Fiecare din aceste perioade reînnoiește sau comemorează anual o anumită latură sau parte din viața și activitatea Mîntuitorului.

Astfel, perioada Octoihului comemorează și sărbătorește evenimentele dinainte de venirea Mîntuitorului, pînă în ajunul Patimilor Sale ; cu alte cuvinte, reînnoiește activitatea profetică, didactică sau învățătoarească a Domnului.

Perioada Triodului reînnoiește oficiul arhieresc al Mîntuitorului (activitatea Sa de Mare Preot), îndeplinit mai ales prin Jertfă, adică prin patimile și moartea Sa pe Cruce.

Perioada Penticostarului reprezintă și celebrează timpul dintre înviere și Înălțarea în slavă a Domnului, urmată de Pogorîrea Sfîntului Duh și întemeierea Bisericii creștine ; ea sărbătorește (comemorează) deci pe Iisus Cel slăvit și transfigurat, de după înviere, sau pe Mîntuitorul ca Împărat. E deci perioada biruinței asupra păcatului și a morții, vremea triumfului și a bucuriei spirituale, care urmează după vremea de luptă cu păcatul, de întristare și de pocăință.

Astfel, în cursul fiecărui an bisericesc, ni se reprezintă și se reînnoiește (comemorează) întreaga viață și activitate a Domnului, în toate cele trei laturi sau aspecte ale misiunii Sale : de învățător (profet), de arhieru (mare preot) și de împărat sau biruitor al păcatului și al morții. Cea mai importantă dintre acestea în iconomia mîntuirii este latura și activitatea arhierescă ; de aceea, celebrarea liturgică a Patimilor Domnului rămîne centrul vieții lui Hristos în Biserică și inima întregului an bisericesc ; tot ceea ce premerge și ceea ce urmează acestui timp nu constituie decît o pregătire și o încoronare sau desăvîrșire a lui ¹².

Se poate constata, de altfel, și o corespondență între cele trei cicluri ale anului liturgic de o parte și fazele anului natural (solar) de alta : anotimpului iernii îi corespunde Nașterea Domnului, care coincide cu solstițiul de iarnă, cînd zilele încep să crească, iar nopțile să scadă, simbolizînd învierea și biruința luminii asupra întunericului din lume (zorii mîntuirii) ; anotimpului primăverii îi corespunde sărbătoarea Paștelui cu învierea Domnului din morți, simbolizînd învierea naturii din somnul frigului și al morții (săvîrșirea mîntuirii) ; anotimpului verii, cu roadele ei bogate, îi corespunde sărbătoarea Cincizecimii (sărbătoarea secerișului la evrei), vremea de rodire a Bisericii, cînd Sfîntul Duh își revărsa darurile spirituale peste omenirea izbăvită din păcat.

Prin întocmirea anului bisericesc și prin orînduirile ei de cult, Biserica urmărește în primul rînd ca persoana și amintirea Mîntuitorului să fie prezentă și să domnească în chip tainic, dar real și continuu, peste fiecare din zilele și din anii vieții noastre. Datorită șirului de sărbători, fazele vieții lui Iisus, activitatea și învățătura Sa, sînt reproduse sau împrăpătate și reactualizate (făcute prezente) în chip liturgic (sacramental) în fiecare an pe pămînt. În chipul acesta, anul bisericesc ortodox reînnoiește, în cadrele timpului și ale experienței

12. Comp. V. Mitrofanovici și colab., *Liturgica*, ed. 1929, pp. 105—107

umane, viața cu Hristos și în Hristos ; e un fel de prelungire a întrupării și a vieții istorice a Mântuitorului, prin mijlocirea căreia Acesta continuă să trăiască în Biserică, deapănarea viu în viața credincioșilor, așa cum trăia odinioară pe pământ¹³.

Totodată, prin ciclul celălalt al sărbătorilor mineale (ale Sinaxarului sau Minologhiului) din cursul anului bisericesc, concomitent cu comemorarea Mântuitorului se reînnoiește anual și se perpetuiază în veșnicie amintirea vieții și activității tuturor celorlalte persoane sfinte din iconomia mântuirii și din istoria Bisericii : a profeților și a drepților dinaintea de El, care L-au așteptat și L-au prevestit, cât și a Sfinților Apostoli, propovăduitori, martiri și a tuturor sfinților care I-au urmat, care au activat și s-au jertfit pentru Biserica creștină, sau au contribuit, în vreun fel oarecare, la progresul și mărirea ei¹⁴.

Precum se vede, anul bisericesc ortodox e alcătuit din combinarea a două cicluri concentrice, dar deosebite, de sărbători sau zile liturgice :

a) Unul, mobil (cu date variabile de la an la an), care se învârtește în jurul marelui sărbători a Paștelui, și avînd în centrul său exclusiv persoana și activitatea Mântuitorului, pe care o proslăvește în tot cursul anului, prin cîntările Octoiului, ale Triodului și ale Pentecostarului (ciclul hristologic) ;

b) Altul fix, care comemorează îndeosebi șirul Sfinților pomeniți în fiecare zi din cele 12 luni ale anului calendaristic, începînd cu septembrie și terminînd cu august (ciclul sanctoral sau «mineal»).

Primul ciclu reprezintă o reminiscență a calendarului iudaic (lunar), iar al doilea e de origine pur creștină, fiind introdus în calendarul iulian (solar)¹⁵.

Fiecare zi liturgică din cursul anului bisericesc aparține astfel deopotrivă ambelor cicluri : ca zi a săptămîinii (luni, marți, miercuri etc.), ea aparține primului ciclu ; ca zi a lunii (1 septembrie, 2 octombrie, 5 noiembrie etc.), ea aparține celui de al doilea ciclu. De aceea, cu mici excepții (pe care le arată tipicul), potrivit acestei duble semnificații (întrebuințări), slujba completă a fiecărei zi liturgice, e un rezultat al combinării cîntărilor din Octoih (respectiv din Triod sau Pentecostar) cu cele din Minei.

Pr. Prof. ENE BRANIȘTE

BIBLIOGRAFIE SUPLIMENTARĂ

A. Stoelen, *L'année liturgique byzantin*, în rev. «*Irénikon*», t. IV (1928) ; K. Kirkoff, *Das heilige Jahr — der heilige Dienst*, în vol. *Das christliche Osten*, Regensburg, 1939, pp. 75—93 ; Dr. H. Alt, *Das Kirchenjahr des christlichen Morgen — und Abendlandes*, Berlin, 1860.

13. Comp. S. Boulgakoff, *L'Orthodoxie*, Paris, 1932, pp. 180—181 și *Cerul pe pământ*, trad. rom. în rev. «*Raze de lumină*», anul V, p. 47.

14. Comp. Pr. P. Vintilescu, *Curs* (dactilografiat) *de Liturgică Generală*, București, 1940, p. 144.

15. Comp. L. A. Molien, *La prière de l'Eglise*, vol. II, pp. 17—18 și L. Duchesne, *Origines du culte chrétien*, ed. V, Paris, 1925, p. 248.

CONDIȚIILE ÎN CARE A APARUT SIGILIUL ORAȘULUI BUCUREȘTI

BISERICA CENTRU AL VIEȚII ȚIRGOVEȚILOR

Practica sigilării este veche. În antichitate era deja generalizată pînă la ultimul cetățean. În evul mediu cîtăva vreme folosirea sigiliului a fost rezervată unor vîrfuri sociale dar începînd cu sec. X a reintrat în uz comun. În sec. XIII nu mai era nici o opreliște. Întocmai ca și vîrfurile feudale persoane particulare, bărbați și femei, asociații, organizații, tîrguri și orașe puteau să folosească sigiliul în deplină libertate. Nu-l aveau toți, dar împrumutînd un sigiliu străin și folosindu-l îi arătau valoarea și rostul lui. Nu are importanță dacă e vorba de sigiliu autentic sau neautentic din punct de vedere formal juridic. Esențial este că poate fi folosit fără restricțiuni atît unul cît și altul, indiferent dacă avem în vedere teza canonică sau teza dreptului civil.

Aceste aspecte ale dreptului de sigilare se oglindesc și în trecutul nostru. Studiul lor, pentru concluziile care se pot trage, merită să fie adîncit. Evoluția acestui drept nu poate fi mult deosebită de ce se constată în alte părți. Trebuie totuși să bănuim că și aici sînt caracteristici proprii, datorită încrucișerii practicilor vecine, de la bulgari, tătari, poloni sau de la unguri și mai ales din Bizanț. Nici una din aceste forțe politice total nu și-a putut impune sistemul său, în cazul cînd l-a avut într-o formă concretă.

Ținem să precizăm de la început că în ce privește recunoașterea sigiliului autentic în țara noastră nu putem invoca concepțiile și obiceiurile medievale apusene. Nici teza canonică, care consideră drept sigiliu autentic numai sigiliul vîrfului ierarhiei, nici cea a juriștilor, a dreptului civil, care variază de la popor la popor, bucurîndu-se de mai multă liberalitate doctrina germană : orice om poate avea sigiliu, care face mărturie în afacerile sale. Dar aceste concepții nu se constată că s-au aplicat și la noi. O legiferare precisă pentru folosirea sigiliului în imperiul german nu apare decît pe la mijlocul séc. XIV, dată cînd se reglementează folosirea lui și în Ungaria.

În cadrul acestor premise trebuie să vedem apariția și folosirea sigiliilor de către tîrgurile și orașele noastre, cu nuanțe uneori sensibile

de la o provincie la alta. Ne oprim puțin la cele din Țara Românească. Tîrgurile și orașele de aici sînt fără îndoială de două vechimi și urmează în mod normal regula a două regimuri deosebite. Unele au existat înainte de întemeierea statului politic, ca de exemplu Curtea de Argeș; altele s-au format după această dată, cum este Craiova. Cele dintîi și-au creat neîndoios dreptul de autogovernare, de municipalitate proprie, înainte de a exista domnia unică. Cele de al doilea apar din necesități economice și sînt la dispoziția seniorului, domn, boier sau cleric, stăpîn al pămîntului pe care se dezvoltă¹. Și la unele și la altele regimul juridic evoluează sub două aspecte, dar identic pentru fiecare în parte. Unele se formează prin aglomerări de tîrgoveți care se administrează prin reprezentanții obștii lor. Mai tîrziu vor recunoaște autoritatea virtuală a domnului. Tendința lor e ca pe bază de contract bilateral să iasă și de sub aservirea domnească. Cu timpul această autonomie sau semiautonomie dispăre cu totul, după cum dispăre și autoritatea domnească sau seniorială, evoluție care se încheie abia în sec. XIX. Esențial este dacă putem distinge aceste categorii de tîrguri și orașe încă de la început și dacă le putem urmări evoluția. În sine lucrul este posibil. Nu vrem să abordăm acum chestiunea originii și evoluției sigiliilor la noi, care cere o dezvoltare mai mare. Ne interesează numai problema sigiliului orașului București și aceasta vom încerca să o lămurim.

Mărturisim de la început că nu putem face distincție între sigiliul autentic și cel neautentic. Nu există nici o mărturie contemporană că domnul Țării Românești și-ar fi asumat dreptul regalian al sigiliului sau că l-ar fi acordat vreodată cuiva. Încontestabil, sigiliile se folosesc concomitent de domn, de boieri, de demnitari ca și de particulari și organizații libere sau de așezăminte. În sec. XVI această practică era deja generalizată. Din nefericire nu avem dovezi materiale de folosirea sigiliilor de către tîrguri și orașe înainte de acest secol. Se pare că numai Rîmnicul Vîlcii îl folosește încă de la sfîrșitul sec. XV. Cu toate acestea tîrgurile și orașele au dus o activitate intensă și s-au bucurat de privilegiu remarcabile. Dintr-un recent studiu de rîbdătoare analiză privitor la relațiile comerciale cu Brașovul în prima jumătate a sec. XVI, reiese că Bucureștii dețin al 8-lea loc ca număr de negustori (113), cifră mult inferioară spre exemplu Rîmnicul Vîlcii, care ocupă locul al 2-lea (249 negustori) sau Buzăul, care este al 5-lea (164 negustori)². De remarcat că în doi ani prezentați aci și valoric, Bucureștii nu se înscriu cu nici o cifră pentru export. Deci orașul nu ajunsese încă la producția de mărfuri care să depășească necesitățile locale. Aceasta ne face să credem că orașul era numai un centru al

1. V. și P. P. Panaitescu, *Viața feudală în Țara Românească și Moldova* (sec. XIV—XVII), București, 1957, p. 413—414.

2. Radu Manolescu, *Schimbul de mărfuri dintre Țara Românească și Brașov în prima jumătate a secolului al XVI-lea*, extras din «Studii și materiale de istorie medie», II (1957), p. 199—201. Păcat că nu a făcut o asemenea statistică centralizatoare și valoric — import, export, tranzit — cum a făcut pentru anii 1503 și 1530.

vieții politice și fără îndoială un popas pe drumul către Dunăre³. Este deci normal ca în documentele domnești emise aci așezarea să apară mai întâi ca cetate (*castrum, grad*), cetate nouă (*novograd*) sau cetate nouă de scaun (*nastolni novograd*). În 1516 se vorbește chiar de un «grămatic al cetății», dovadă de creștere a tranzacțiilor locale⁴. Termenul de «oraș» nu va apărea în acte domnești decât mai târziu⁵. Înainte de actele oficiale cuvântul apare însă, în forma clasică a actelor municipale, în înscrisul din 1563: «Scrie Necula al lui Bobanea județul cu cei 12 pîrgari și toți oamenii buni și bătrîni din orașul București». Tot aci e amintită și piața (*pașar*), deci element caracteristic al târgului sau orașului, în care locuitorii trăiesc prin ei înșiși și nu din cămara stăpînului⁶.

În acest timp se constată că domnii Țării Românești cunosc termenul de «oraș» (*varoș*) și recunosc că în țară există orașe⁷. Mai mult, își dau seama și de valoarea probatorie a sigiliului lor⁸. Deci nu putem crede că, dacă Bucureștii erau oraș încă de la început, domnii ar fi evitat să o spună.

Din cele de mai sus este limpede că Bucureștii au fost mai întâi cetate, în consecință stăpînire directă seniorială, în cazul acesta domnul țării. Nu sîntem în măsură să precizăm acum în ce constă posesiunea domnii ca instituție supremă a țării și în ce constă posesiunea domnului ca baștină a neamului său. În cazul de față și în timpul indicat cele două noțiuni în ce privește Bucureștii, par a se suprapune dar în urma unui proces de succesiune. Deci la început aci a fost posesiune feudală personală a domnului, servindu-i ca cetate de apărare, a devenit reședință a țării, fapt care i-a înlesnit întinderea urbanistică prin aglomerare de meseriași și de negustori, devenind un centru al domniei, și a sfîrșit prin a fi o așezare a orașenilor, de bună seamă cu toate obligațiile ce revin unui oraș față de domnie.

În sprijinul concluziei de mai sus ne vine însăși apariția și evoluția sigiliului orașului. Azi e cunoscut aproape în întregime lista actelor municipale bucureștene sigilate, cîte au ajuns pînă la noi, din 1563 și pînă la sfîrșitul sec. XVII. Toate au un singur tip sigilar, ha-giografic, în trei variante (Maica Domnului cu pruncul în brațe, Întîmpinarea Domnului și Buna Vestire). Legende au numai sigiliile din 1577 și 1580: «Acesta e sigiliul orașului București» (*sînu pecete ot varoși București*); din 1624: «Pecete de orașu de Bocorește»; din

3. Cf. discuția la Dan Berindei, *Orașul București în veacurile XIV, XV și XVI*, în «Comunicări și articole de istorie», București, 1955, p. 6—8 (Soc. de istorie și filologie, secția istorie).

4. *Documente privind istoria Romîniei, B, veacul XVI*, I, București, 1951, p. 113 (nr. 113); fotocopia de la 274 nu corespunde documentului pentru a putea verifica.

5. *Ibidem*, vol. IV, p. 461 (nr. 454 din 1580); vol. V, p. 465 (nr. 480 din 1590).

6. *Ibidem*, vol. III, p. 177. (nr. 212).

7. I. Bogdan, *Documente privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și cu Țara Ungurească în sec. XV și XVI*, vol. I, București, 1905, p. 96; Vlad Tepeș în 1476, pîrcălabii de orașe și vameșii de orașe (*prăcălab varoșki, vameș ot varoș*).

8. *Ibidem*, p. 108: Radu cel Frumos în 1470 cere Brașovenilor pentru încredințare cartea lor «sub sigiliul orașului» (*pod peciat varoșu*).

1632 : «Pecete Bucureștilor» și din 1644 : «Gherghina județul cu 12 pîrgari-leat 7152». Alte opt impronte ori sînt stricate, ori au tropare drept legende⁹.

Data fiind această situație putem concluda că atîta vreme cît cetatea a fost a domnului sau a domniei, nu avea nevoie de sigiliu. Stăpînul dispunea cum voia de mersul întregului organism social de aci. Cînd au apărut tîrgoveții, ei s-au strîns în jurul bisericilor. Acestea au luat ființă cu siguranță în două moduri : unele au fost ridicate de boierii care însoțeau neapărat pe domn formînd aparatul de stat al domniei, și acestea au fost mai numeroase (de exemplu Biserica Ghiormei, a lui Stelea spătar etc.) ; altele le-au făcut credincioșii, care se bucurau de libertatea relativă a tîrgoveților, desigur la început fiind numai una, simbolizată prin prima variantă iconografică reprezentînd hramul sau vreo icoană miraculoasă. Comunitatea orașenească, pentru trebuințele sale proprii, a împrumutat sigiliul bisericii. De aci tipul sigilar hagiografic pe sigiliile actelor reprezentanței orașenești din care nu lipsiau nici preoții. Faptul e curent în evul mediu, cînd sigiliul catedralei orașului asigură autenticitatea actelor emise în numele comunității. Nici biserica domnească, nici cele boierești sau mînăstirile, nu puteau să facă acest serviciu servind în principiu numai pe oamenii curților respective. Aceștia ori nu aveau dreptul de tranzacție, ori făceau apel la sigiliul bisericii respective. Cele mai vechi acte municipale nu arată tranzacții între persoane dependente.

Uneori județii și-au confecționat sigiliu propriu, dar tocmai fiindcă obștea pe care o reprezentau era legată de biserica sa, n-au înlăturat tipul sigilografic, care devenise astfel tradițional. El nu angaja tranzacțiile dintre membrii obștei și nu devenea probant decît pentru ei (*propria negotia*), fără a avea și caracterul de sigiliu autentic (*in alienis negotiis*). Actul în sine devine însă instrument probatoriu și în cancelaria domnească iar domnul nu înțelege să se substituie atribuțiilor reprezentanței obștești. Așa trebuie înțeleasă hotărîrea lui Ștefan Surdul din 1592, cînd confirmă conținutul din «cartea județului Vilcan cu 12 pîrgari din orașul domniei mele din București», ca și a «județului Sima cu 12 pîrgari și bătrîni și preoți» tot de acolo, după ce mai verificase cauza cu vlădica Nichifor împreună cu «județul și cu preoții și cu bătrîni și cu toți pîrgarii și negustorii din București»¹⁰.

Atît deocamdată. Asupra modului cum au ajuns Bucureștii în acest stadiu, vom lămuri într-un studiu în curs de redactare privitor la vechimea orașului București.

A. SACERDOȚEANU

9. Em. Vîrtosu, *Din sigilografia Moldovii și a Țării Romînești*, în «Documente privind istoria Romîniei. Introducere», II, București, 1956, p. 498—501.

10. *Documente*, vol. VI, p. 33 (nr. 40).

ZUGRAVI ȘI INSCRIȚII LA BISERICA DIN CĂLINEȘTII-PRAHOVEI

Călătorul care pornește de la stația Băicoi și trece peste apa Prahovei, pe tăpșanul care se întinde ca o masă netedă, pînă departe spre miazăzi-răsărit, iar spre apus și miazănoapte pînă sub poalele dealurilor de la Măgureni și Filipeștii de Pădure, dă de satul Călinești, în marginea căruia, spre miazăzi, se înalță puternică biserica din vremea lui Matei Basarab. Ea a fost zidită în 1646, precum arată inscripția de deasupra ușii de intrare. Printre cei dintîi care s-au ocupat și de această biserică — ca de atîtea altele — a fost profesorul Nicolae Iorga. În drumurile lui de-a lungul și de-a latul țării, Nicolae Iorga copiază inscripția de fundare a bisericii și menționează piatra de mormînt de lîngă această biserică, a unei copile din neamul Cantacuzinilor, moartă în 1857¹.

Aceeași inscripție de fondare o menționează și Virgil Drăghiceanu², — cu nume greșit citite — iar după el, cu adaosuri dar tot cu greșeli, arhitectul Gr. Ionescu³.

Piatra de mormînt a ctitorului a fost publicată de Virgil Drăghiceanu⁴.

Deoarece toate aceste date și inscripții sînt în parte greșite, iar în al doilea rînd se găsesc împrăștiate în publicații, astăzi foarte rare, am socotit că e nevoie să fie adunate la un loc și puse la îndemîna cercetătorilor și ostenitorilor în acest domeniu, în publicația de față. E de la sine înțeles că după atîția ani de la prima lectură, inscripțiile se citesc astăzi mult mai greu. Cîteva cuvinte despre arhitectura și pictura bisericii, înainte de a trece la inscripții.

Arhitectura. Planul bisericii are forma de treflă. Turla pronaosului, sprijinită pe un larg pat de forma unui patrat, a fost redusă după

1. N. Iorga, *Țara Romînilor*, I. *Romînia*, 1, jud. Prahova, Vălenii de Munte, 1910 p. 17 și 18 (adaos); Idem, *Inscripții*, II, p. 265.

2. Virgil Drăghiceanu, *Biserica din Călinești-Prahova*, în «Anuarul Com. Mon. Ist.», 1915, Buc., 1915, p. 113.

3. Arhit. Gr. Ionescu, *Biserica din Călinești-Prahova*, în «Bul. Com. Mon. Ist.», 1931, p. 83.

4. «Anuarul Com. Mon. Ist.», 1915, Buc., p. 94.

vrem cutremur, la forma actuală, care nu corespunde cu arhitectura bisericii, iar cele două turlle laterale, cu scări de acces la turla centrală, care servește și de clopotniță, se pare că a fost adăogate mai târziu ⁵. Virgil Drăghiceanu crede că acestea au fost adăogate cu prilejul restaurării din 1850 ⁶.

Decorația exterioară e alcătuită din ocnițe și rînduri de cărămidă aparentă, alternată cu porțiuni tencuite, care dau impresia că sînt bucăți de piatră tăiată. Briiele de cărămidă așezate în zimți, sau în rînduri drepte și bumbi smălțuiți, impresionează de la depărtare. Dacă te apropii, constai că zimții din briul de mijloc distonează, cărămida este de fabricație recentă, bumbii de smalț reinnoiți aproape toți, nu mai prezintă patina celor vechi, încît renovarea din 1908 amintește pe cea făcută de Kalinderu la biserica mînăstirii Sadova, cam în aceeași vreme însă cu mult mai puțin gust decît cea din Călinești.

Acoperișul, în pantă domoală, pare turtit din pricina transformărilor suferite de biserică în cursul timpului.

Pictura. După o inscripție zugrăvită în altar, la proscomidie, pictura ar fi fost făcută în culori de apă în 1823. Data aceasta nu se mai poate verifica astăzi, din pricină că inscripția s-a șters în parte, cu prilejul diverselor cercetări și poate cînd pictura s-a spălat de fum, în anii din urmă. Pictura e de calitate foarte slabă și abia a fost adusă la lumină de sub fumul gros care o acoperea, acum cîțiva ani prin grija părintelui paroh Tonciu.

Inscripțiile din biserică. Pisania săpată în relief, în piatră nisipoasă și așezată deasupra ușii de intrare, are cuprinsul de mai jos, în lectură ușor deosebită de lectura celor care au trecut înaintea mea pe aici: «*Această cinstită dumnezeiască casă ziditu-se-au⁷ pre hramul al Uspe-niei⁸ B(ogorodi)țe vă dni⁹ Io Matei Voevod poameani gospodi¹⁰ Tănase¹¹, Tudora, Costea¹², Iorga vel spătar, Catrina, jupanîța ego¹³, Maria dăștira¹⁴. Vasilachi ispravnicul Mșța (luna) Maiu¹⁵ dni¹⁶ 25, Vleat 7154*» ¹⁷.

5. Arhit. Gr. Ionescu, *l. c.*, p. 84.

6. V. Drăghiceanu, *l. c.*, p. 113.

7. *Ziditu-s'a*, la N. Iorga; *ziditu-s'au*, la Gr. Ionescu.

8. *Uspenii*, la Gr. Ionescu.

9. Adică: *în zilele*.

10. *Pomenește, Doamne*.

11. *Tanasie*, la N. Iorga.

12. *Coce, Iorga*, la N. Iorga; *Cocearoga*, la V. Drăghiceanu; *Coce Iorga*, la Gr. Ionescu, care adaogă cuvintele (scris Rogă).

13. *Jupîneasă lui*, la N. Iorga.

14. *Maria, dăștira*, adică fiica, în loc de: *ar știra*, fără sens, la N. Iorga, după care a luat și Gr. Ionescu.

15. *August*, la Drăghiceanu, greșit, în loc de *mai*.

16. *Zile*.

17. 1646.

Din inscripția zugrăvită la proscomidie se pot citi următoarele : «*Această sfântă biserică s-au zidit din temelie*¹⁸, *cu cheltuiala dumnealor jupan Tănase, Teodora, soția sa, Vasilache ispravnicul, Maria soția*¹⁹ *sa, Mihai spătar*²⁰, *Catrina*²¹ *soția sa, în zilele binecredinciosului nostru Domn Matei Basarab Voivod*²² *...rămânind nezugrăvită pînă la anul 182 și 3 (sic)*²³ *...mitrop...*».

Pe zidul de nord, tot la proscomidie, se mai citesc următoarele nume, care nu au fost publicate pînă acum : «*Nicu zugravu*²⁴ *...u, Ioana, Stoica (?) , Randa (desigur Rada), Casandra, Tănase, Pîrvu, Ioana, Pană (?) , Nedelcu, Ioana, Barbu, Costantin, Stana*».

Icoane. Cîteva icoane, poartă date și nume diferite, cîteodată numele zugravilor din sec. XIX. Pe icoana împărătească înfățișînd pe Iisus Hristos : «*Manole, Stancu, 1813*». Pe icoana Maicii Domnului : «*Dumitru, Ioan, 1813*». Pe patru icoane împărătești, de factură realistă, inscripția cu numele zugravului : «*Costache Elade zugr., 1834*».

Două icoane, asemănătoare cu cele întîlnite des la bisericile din Valea Teleajenului, datorită zugravului Ioan din Turcheș²⁵, se datoresc zugravului Barbu, al cărui nume se află notat pe icoana Maicii Domnului, sub forma : «*Barbu zug.*». Acest Barbu se mai întîlnește în regiune, la biserica Vărbilău din părțile Prahovei. În adevăr, pe icoana Maicii Domnului de la biserica din Vărbilău stă însemnat numele și data : «*Barbu zugravu, 1805*»²⁶.

Celălalt zugrav, Costache Eladie, semnează patru icoane împărătești pe care aflăm cuvintele : «*Costache Eladie, zugrav, 1834*». E desigur același zugrav Costache Eladie care zugrăvește icoanele schi-

18. *Temelii*, la Gr. Ionescu.

19. Maria aceasta s-ar putea să fie fiica ctitorilor, pomenită în pisanie, înaintea lui Vasilachi ispravnicul, cu care se va fi căsătorit după terminarea bisericii.

20. Lipsește cuvîntul *spătar* la Gr. Ionescu.

21. (*Dă*)*jina*, la Gr. Ionescu.

22. *Voevod*, la același, după care urmează : «*ani dela Adam 7124 iar dela Hristos 1616*».

23. 1832 la V. Drăghiceanu și Gr. Ionescu. După această dată, Gr. Ionescu adaogă cuvintele : «*și s-au zugrăvit cu cheltuiala dumnealor (preo?)ului Dumitru...*».

24. Un Nicolae zugrav, semnînd și *zograf*, întîlnim semnat pe o icoană a lui Iisus de la mînăstirea Ghighiu, din 1809, pe o alta la biserica din Adîncea (între Ploiești și Tîrgoviște) din 1819. Un Nicolae din Săteni reinnoiește tot în 1819 zugrăveala ușilor diaconesti, cu chipurile celor doi arhangheli Mihail și Gavriil, din tîmpla Mitropoliei din Tîrgoviște (V. Brătulescu, *Zugravi de biserici din sec. XVIII și XIX*, «*Glasul Bisericii*» an. XVIII, nr. 3—4, martie-aprilie 1959, p. 272 ; St. Meteș, *Zugravii bisericilor romînești*, Cluj, 1929, p. 95.

25. Zugravul Ioan din Turcheș face icoanele de la biserica din Măneci-Ungureni în 1802 și zugrăvește biserica din Berivoiul Mic, din părțile Făgărașului la 1789.

26. V. Brătulescu, *o. c.*, p. 271.

tului Crasna din anii 1834—1835²⁷, iar în 1827—1828, biserica din Coslegi²⁸, tot din părțile acelea ale Ploieștilor.

Un grafit zgîriat în ușorul de piatră, din latura de sud a ușii de intrare cuprinde următoarele cuvinte: «*Leat 1829. Ianu(arie) Popa Dumitr(u)*».

Pietre mormîntale. Prima e a ctitorului Tănase și a soției sale Tudora și a fost publicată de Drăghiceanu în Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice²⁹, în 1915, iar de N. Iorga în *Inscripții II*, p. 265.

Prin grija părintelui I. Tonciu, fostul paroh al bisericii din Călinești, piatra aceasta a fost încastrată înlăuntrul bisericii, în zidul de nord al pronaosului, fiind salvată astfel de la o pieire sigură. Inscriptia aceasta se citea mai bine acum 46 de ani, cînd a publicat-o V. Drăghiceanu; se citește și astăzi, însă cu oarecare greutate, din pricina așezării orizontale, fiindcă rîndul de jos, fiind scris cu marginea în afară, trebuie citit invers, adică privind de sus în jos, lucru foarte greu. Cum am spus însă, se poate totuși descifra cele ce ur-

mează: «*прѣстави сѧ раба бж҃їа ѡпанхъ тѣнасіе и ѡпанница его тѣдора ек дни в маѣтѣн воеводѣ мѣца юнїе дни 6 клѣт 7154*», adică: «*A răposat robul lui Dumnezeu Tănase și jupâneasa lui Tudora, în zilele lui Io Matei Voevod, luna iunie, zile 6, anul 7154*» (1646).

Deci ctitorii au murit și au fost îngropați în anul zidirii bisericii, la cîteva zile după terminarea ei. Așa se explică de ce a rămas nezugrăvită 177 de ani. Din cauza degradărilor suferite, în acești aproape 40 de ani, din urmă, ultimele cuvinte se citesc foarte greu.

O piatră de mormînt din dreapta intrării, în afara bisericii, menționată de N. Iorga, acoperă trupul fraged al unei copile, moartă la mai puțin de un an. Cuprinsul inscripției, în alfabetul de tranziție, săpat în cîmpul pietrei, împodobită pe margine cu ornamente florale, caracteristice epocii, e următorul: «*Elisabeta Cantacuzino, născută la 15 Aprilie 1858 și încetată din viață la 25 Februarie 1859*».

Țîmpla e de zid și prezintă ca intrări în altar numai ușile împărătești și ușa de nord, cea de sud lipsind.

Icoanele împărătești sînt cele zugrăvite de Constantin Eladie la 1834, iar cele din registrele superioare sînt zugrăvite de-a dreptul pe zid.

Pardoseala e alcătuită din lespezi de piatră, care se păstrează încă destul de bine.

27. Idem, *Biserici din Valea Teleajenului*, Bul. Com. Mon. Ist., XXXI (1938), p. 179, 180, fig. 23, 24 și 26.

28. Idem, *Biserici din Prahova*, în Bul. Com. Mon. Ist., 1939, p. 63; Coriolan; *Resturi istorice din satele Coslegi, Dirvari și Radila-Prahova* (Bul. Com. Mon. Ist., an. XIX (1926), p. 120) și St. Meteș, *Zugravii bisericilor românești*, Anuarul Com. Mon. Ist., 1926—1928, Cluj, 1929, p. 88.

29. L. c., p. 112.

În rezumat, biserica aceasta a fost clădită la 1646 de ctitori puțin cunoscuți, care au murit foarte curînd după zidirea bisericii și s-au îngropat aici ; a fost zugrăvită la 1823, după lectura din urmă, la 1832 după lectura dinainte de curățirea inscripției zugrăvită la proscomidie, iar moșia a intrat în stăpînirea Cantacuzineștilor, în rîndul celor din jurul Călineștilor, poate chiar din anul 1646 ; în orice caz la puțin timp după moartea ctitorilor³⁰.

Rîndurile de mai sus se datoresc insistenței părintelui Tonciu, de a trece pe la Călinești — în drumul către Filipeștii de Pădure și către Măgureni, — unde a zugrăvit cele două biserici — vestitul zugrav Pîrvul Mutul, de care va fi vorba mai pe larg cu un alt prilej.

Prof. VICTOR BRĂTULESCU

---

30. Viile și moșia din Călineștii Prahovei figurează în diata bătrînei postelnicese Elena, soția lui Constantin Cantacuzino postelnicul, ucis din porunca lui Ghica vodă la Snagov, diată scrisă de cronicarul Stoica Ludescu, omul de casă al Cantacuzinilor, la cererea Elenei și datînd din 18 septembrie 7176 (1667). În această diată, bătrîna postelnicesă dispune cum să fie împărțite moșiile, viile, bălțile, pădurile, stînele, robii etc., între cei șase frați: Drăghici, Șerban (voievod), Constantin (stolnicul), Mihai, Matei, Iordache (N. Iorga, *Documente privitoare la familia Cantacuzino*, Buc., 1902, p. 86, 125, 171, 213).

DIN ISTORICUL BISERICII MINTULEASA DIN BUCUREȘTI

Biserica Mîntuleasa se găsește pe strada cu același nume, la nr. 20. Despre istoricul acestei biserici se cunosc destul de puține lucruri și nici cercetările mai noi nu au reușit să aducă prea multă lumină asupra unei serii întregi de chestiuni privitoare la trecutul ei¹.

Pisania, cunoscută din două lecturi, avînd unele deosebiri, ne dă ca an al zidirii data de 25 septembrie 1733. Ctitorii sînt : Maria, sora lui Manta cupețul, împreună cu Stanca, soția lui Manta cupețul, care era mort la această dată². De la numele acestui Manta se numește familia urmașilor săi Mîntulescu.

În rîndurile ce urmează, aducem conținutul — în parte inedit — al unor documente privind istoricul bisericii și care dau unele date despre ctitori. Astfel, la 12 noiembrie 1718, Manta cupețul, împreună cu fratele său Mihai, cumpără 200 stînjeni de moșie la Inotești, județul Saac, de la Mihai Cioceanul, fiul lui Tănase Cioceanu logofăt³.

La 2 aprilie 1739, Maria, sora lui Manta⁴ — care era mort la această dată, — împreună cu soția și fratele acestuia, dăruiesc cei 200 stînjeni minăstirii Stavropoleos și egumenului ei, Ioanichie Stavropoleanu⁵.

În încheiere, dăm în anexă și o tradiție populară privind construirea bisericii. Ea se află într-un manuscris al lui Eugen Mîntulescu-Manta, descendent din ctitori, — manuscris purtînd următorul titlu : «Biserica Mîntuleasa. O informațiune». Manuscrisul a fost în posesia pr.

---

1. Ultima lucrare în acest domeniu este *Repertoriul bibliografic al monumentelor feudale din București*, de N. Stoicescu, ed. Academiei R.P.R., Buc. 1961, p. 234—235.

2. Vezi N. Iorga, *Inscripții din bisericile României*, vol. 1—2, Buc. 1907, p. 324—326 și Pr. Marin Dumitrescu *Istoricul a 40 de biserici din România*, vol. III, p. 93.

3. Anexa I.

4. În act este numit Măntica cupeț, nume sub care mai apare și la 6 februarie 1735 în diata lui Constantin sin Maxim cupeț. (Academia R.P.R. XIV/12, cu o copie la Arhivele Statului Buc., ms. 131, f. 1—3; publicată de I. Ionașcu, *Documente bucureștene privitoare la proprietățile minăstirii Colțea*, Buc. 1941, p. 124—125 și de George Potra, *Documente privitoare la istoria orașului București 1594—1821*, ed. Academiei R.P.R., Buc. 1960, p. 340—344.

5. Anexa II. Mențiune și la general P. V. Năsturel, *Biserica Stavropoleos din București*, Buc. 1906, p. 66.

prof. Nicolae M. Popescu, care a avut bunăvoința de a ni-l încredința spre publicare. Iată ce spune autorul în prefață :

«Am căutat ani de-a-rîndul documente privitoare la biserica Mîntuleasa, fără ca să fi putut afla ceva. Cele ce urmează sînt fără pretenție, informațiuni ce le am de la tatăl meu. Poate vor fi alții mai norocoși. Pînă atunci, aceste simple informațiuni pot servi ca punct de plecare unui început și de monografie a acestei biserici».

Nu vom da nici o interpretare acestei tradiții, rămîbind ca noi documente s-o confirme.

Anexe. I. — 1718, noiembrie 12. Mihai Cioceanul, fiul lui Tănase logofătul Cioceanul, vinde lui Manta cupețul și fratelui său Mihai 200 stînjeni de moșie în hotarul Inoteștilor în județul Saac.

«† Adecă eu Mihai snă Tănasi(e) log(o)ffăt) Cioceanul dat-am zapisul meu ca să fie de mare credință la mîna dumnealui jupinului Mantii cupețul și jupinului Mihai fratelui dumisale, precum să să știe că avînd eu o moșie rămasă de la părinții miei, care moșie iaste în hotarul Inoteștilor ot sud Saac, din totul hotarul acei moșii pe jumătate, după cum scrie și în hrisovul răposatului Matei voevod și o dovedește și cartea dumnealor boiarilor cainiacani care m-au judecat acum în zilele domnului nostru Ioan vorvod cu Efrim snă Fronie cupeț ot Zănoaga și mi s-au ales ca să stăpînesc dîn totul hotarul Inoteștilor moșia pe jumătate.

Deci eu din bunăvoia mea și nesilit de nimenea, trebuindu-mi bani, am vîndut dumnealor din partea mea stînjini 200 și am tocmît stînjănul pã tl. 80. Deci după tocmiala noastră am luat acești bani toți deplin în mîinile mele tl., 100 (sic), ca de acum înainte să aibă a stăpînirea dumnealor și oricine s-ar trage din dumnealor cu bună pace.

Și pentru mai adevărată credință am iscălit mai jos și mi-am pus și pecetea ca să să crează.

noem(brie) 12 dni lt. 7227 (1718)

- † Eu Mihai snă Tănasi(e) ot Cioceni
- † Eu Sava snă Mihai Cioceanul
- † Eu Costandin brat Savii
- † Eu Oprea sin Mihai Ciocean adeverezu
- † Eu Sărbăni sin Mihail Ciocean adeverezu
- † Eu Necula căpt. Mistecul (?) mărturie
- † Mai (?) Popescu mărturie».

(Arhivele Statului București, «Mînistirea Stavropoleos», VII/2; cu două copii, VII/3, 4).

II. — 1739, aprilie 2. Maria, sora Mănticăi cupețul, împreună cu Mihai, fratele lui și Stanca, fosta soție a Mănticăi, dăruiesc 200 stînjeni de la Inotești mînistirii Stavropoleos.

«† Adecă eu Marija, sora Mănticăi cupețul i Mihai, dinpreună cu cumnată-mea Stanca ce au ținut-o răposatul frate-mieu Măntica; dat-am adevăratu zapisul nostru la cinstita mîna sfinții-sale părintelui Stavropoleos chir Ioanichie, ca-s fie de bună credință, precum să-s știe că am afierosit la sfința biserica sfinții sale de aici din București unde să cinsteaști Mihail și Gavriil și al sfințului părintelui nostru Atanasie cel mare, 200 de stînj(eni) de moșie în sud Saac, ce să hotărăște cu moșia Inoteasca, care moșie au fost și fraților miei ce scriu mai sus Mănticăi i Mihai de cumpărătoare de la Mihai sin Tănasi(e) logf. Cioceanul, după cum arată și zapisul de cumpărătoare ce s-au dat la mîna sfinții sale ca-s fie sfintei biserici și sfinții sale moșie stătătoare și ohabnică în veci și să o stăpînească sfinția sa de acum înainte cu bună pace, de către noi și de către tot neamul nostru. Pentru că o am dat de a noastră bunăvoie nesilite de nimenea,

ca-s fie pentru pomenirea a tot neamului nostru și pentru mai buna și adevărata cre-
dință am întărit scrisoarea aciasta cu iscălitura și cu pecetea noastră, fiind și alte măr-
turii ce să vor iscăli mai jos ca să-s crează.

L. P. Eu Mariia L. P. Eu Stanca adeverez

«† ... (iscălitură grecească indescifrabilă).

† Visarion...

† Eu Dumitrașco biv staroste martor».

(Arhivele Statului București, Mănăstirea Stavropoleos, VII/7).

*

III. Tradiția despre construirea bisericii Mîntuleasa : Maior Eugen Mîntulescu Manta : «Biserica Mîntuleasa. O informațiune»⁶ :

«Pe locul unde se află astăzi biserica Mîntuleasa, se găsea o gră-
dină mare ca mai bine de două pogoane.

În fundul acestei grădini cu fața către răsărit, era o casă boerească
cu multe încăperi, cu grajd, magazii și șură pentru trăsuri. Această
grădină și casa aparținea familiei Manta și se moșteneau din tată în fiu.

Aici locuia bătrîna văduvă Mîntuleasa, soția lui Matei Manta (por-
tarul)⁷ și cu fiica sa Maria, văduvă și ea fără copii.

Mîntuleasa, femeie de o frumusețe rară, era foarte luxoasă și
cheltuitoare. Desele petreceri ce făcea, precum și luxul ce-l ducea, chiar
către bătrînețe, a făcut ca averea ce i-o lăsase soțul său să se micșo-
reze din ce în ce mai mult.

Cînd începuse să fie părăsită și de prieteni, s-a hotărît ca, pe locul
său, în fața casei, să zidească o sfîntă biserică, pentru pomenirea ei și
a soțului ei, cu care avusese un trai foarte bun și fericit.

A tocmit un meșter — era sîrb — care să-i facă planul și socotea
cît are să o coste toată lucrarea.

Văduva Mîntuleasa nu a avut parte să-și vadă visul împlinit, căci
o boală grea i-a curmat zilele. După moartea sa, fiica sa Maria, cu
banii ce-i lăsase mama sa, a început zidirea bisericii.

Dar socotelile nu se potriveau, și cu banii rămași de la mama sa,
biserica nu a putut fi terminată. Nu a fost făcută decît zidăria. Astfel,
ea a rămas multă vreme numai din roșu. Mai tîrziu, Nae Rătescu⁸,

6. Această informațiune moștenită în familie o am de la tatăl meu, căpitan Gheor-
ghe Mîntulescu Manta (1841—1926), transmisă de către bunicul meu jupan Dumitru
Manta (1790—1863) și confirmată de către pr. Stan de la biserica Apostol, pe care
tatăl meu l-a cunoscut personal.

7. Matei Manta, căsătorit cu Marghioala, a trăit pe vremea cînd era pe tronul
Țării Romînești Șerban voievod și a fost în serviciul celui domn (Manta portarul,
1646—1717).

8. Nae Rătescu, căsătorit cu Stanca, fiica lui Mihai Manta (cupeșu), s-a ocupat
cu negoțul.

ginerele lui Mihai Manta⁹ (Manta cupețul) cu care locuia împreună și vecini cu Mintuleasa, s-a hotărât să termine biserica în tovărășie cu socrul său, mare negustor cu avere.

Ea a fost terminată abia în anul 1732 și tirnosită în ziua Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil, hramul bisericii și patronul lui Mihai Manta cupețul.

Pe pisania bisericii stă scris :

«Această sfântă și dumnezeiască biserică unde să cinstește hramul sfinților îngeri Mihail și Gavriil și este făcută din temelie de jupîneasa Maria sora jupînului Manta cupețu, Nae, jupîneasa Stanca fiica jupînului Manta în anul 1732 septembrie».

Primul preot s-a numit Stan, străbunic al preotului Stan de la biserica Apostol din Calea Văcărești, pe vremuri pendinte de biserica Dobroteasa, care avea mai mulți preoți de seamă în București.

Tirnosirea bisericii s-a făcut cu mare alai la care au luat parte mulți arhieriei și preoți și toată mahalaua cît a încăput în grădină.

Maior Eugen Mintulescu-Manta».

Pr. N. CAZACU
Biserica Batiștei

⁹. Mihai Manta, căsătorit cu Tița, s-a ocupat cu negoțul (Manta cupețu, 1682—1767).

O „GRAMATĂ“
A PATRIARHULUI DOSITEI AL IERUSALIMULUI
PENTRU BISERICA CRONICARULUI STOICA LUDESCU
(1670)

În comuna Ludești, la sud-vest de Tîrgoviște și nu departe de Găești — fosta capitală a județului Vlașca — se află o biserică zidită de presupusul autor al cronicii : «Istoria Țării Românești», căreia i se mai spune și «Letopisețul cantacuzinesc», — Stoica Ludescu. Despre acesta, s-a știut multă vreme că a fost un logofăt de cancelarie domnească și un devotat al Cantacuzinilor în vremea de urgie din a doua jumătate a sec. XVII. O «slugă bătrînă», cum i se spune în cronică și documente chiar.

În urma cercetărilor din urmă, s-au adus știri noi asupra acestui deosebit de simpatic personaj. Astfel, se știe azi, că el se trage de neam din satul Săcșori — astăzi desființat — de lângă Afumați Bucureștiului. Tatăl său era un Șerban — de unde-și zice el uneori Stoica Șerbănescu — iar bunicul său ar fi fost Seman, județul Bucureștiului. El s-a născut probabil la București, pe la 1612, casele părintești fiind așezate între actualul spital Colțea și statuia lui Mihai Viteazul. A intrat în slujbă domnească de timpuriu, fiind chiar scriitorul actului vestit, dat de Leon Tomșa, la 23 iulie 1631, contra grecilor, — și lucrează în cancelaria domnească mai bine de 40 de ani. Stoica Ludescu a reușit, de altfel ca toți logofeții timpului, să-și agonisească o avere apreciabilă, care consta din moșia moștenită de la Săcșori și poate prin cumpărare de pământ, la Pitești (Piteasca), Gănești și Stoenesti, lângă Săcșori. Ludeștii, după care i se dă frecvent numele, este o moșie de moștenire prin soție, donație sau cumpărătură.

Devotat partidei cantacuzine, el suferă în timpul prigoanei, de la 1672—1673, pornită de partida Bălenilor contra celor dintii. Iată ce spune un document dat de Șerban Vodă Cantacuzino, în martie 1684 : «căzut-au Stoica logofătul în zilele lui Grigorie Vodă, la mare nevoie și închisori și prăzi și fiu-său Costandin încă fiind pribeag, atunci Dumitru logofăt Mațoga în loc de să-l caute și să-i facă bine la nevoia

lui, precum să fâgăduise... el mergea la temniță de îl necăjea în tot felul și mutându-l din temniță la alte închisori și mai grozave».

Pentru atașamentul și suferințele sale, Stoica logofătul este înălțat de Șerban Cantacuzino la rangul de «istravnic al scaunului Tîrgoviștei», adică reprezentantul autorității domnești, în lipsa domnitorului stabilit statornic la București. Aceasta se întâmplă la 14 mai 1680, deci când Stoica logofătul era în vîrstă destul de înaintată. Din alte date, aflăm că el era încă în viață la anul 1692¹.

Un om cu situația sa, relațiile și posibilitățile lui materiale, s-a gândit, ca și contemporanii săi de altfel, să ridice un lăcaș dumnezeiesc, pentru liniștea lui sufletească și poate și pentru satisfacția unor vanități. Deci, nu e de mirare că Stoica, ce-și zice Ludescu — după această moșie — va înălța o biserică în acest sat dîmbovițean. Această biserică întrunește calități care au făcut ca oamenii de știință s-o declare monument istoric și să fie obiectul cercetărilor arhitectonice. Cel care s-a ocupat de aproape din acest punct de vedere de biserică lui Stoica din Ludești este marele arhitect — acum mort — N. Ghica-Budești². Vom cita din studiul său cîteva însemnări caracteristice: «Are 19 metri lungime, pe 6 lățime, în exterior. Este o biserică originală ca dispoziție de plan și ca înfățișare — altarul are aceeași dispoziție ca la biserică domnească din București.

Pronaosul prezintă de asemenea o boltire originală, ca la pronaosul bisericii minăstirii Dealului și a minăstirii Brebu. Pridvorul are de asemenea o dispozițiune neobișnuită, pe care nu o mai întîlnim decît la biserică din Filipeștii de Pădure». «După alte considerațiuni arhitectonice, marele arhitect, impresionat de așezarea pitorească a acestei biserici înseamnă: «Cadrul de verdeată dinprejur precum și bradul bătrîn ce străjuiește biserică, mărește încă farmecul enigmatic al acestui monument stingher»³. Din puținele date menționate aci, se vede că Stoica logofătul Ludescu era un om de gust în alegerea amănuntelor, după care urma să se înalțe zidirea sa; un eclectic, luînd de la bisericile și minăstirile pe care le văzuse, ceea ce i se părea mai deosebit, arătos și frumos, și care urmau să fie construite la ridicarea monumentului său. El nu uitase nici cadrul național pe care-l admira, cum vedem, arhitectul Ghica — un om cu un înalt simț al frumosului și al armoniei.

Dar acest monument de artă a fost studiat și de istorici, și în special de prof. Al. Lepădatu⁴. Aci, ni se arată că această biserică este ctitoria lui Stoica Ludescu și a stăpînului său, Șerban Vodă. «Ea da-

1. Pentru toate acestea, a se vedea: I. Ionașcu: *Despre logofătul Stoica Ludescu*, în «Analele Universității Parhon», Buc., Seria studiilor sociale, 1956, p. 261—298 și *Documente inedite din perioada 1517—1774*, în «Studii», revistă de istorie, an. VIII, iulie-august 1955, p. 103—112.

2. *Evoluția arhitecturii în Muntenia și în Oltenia, veac. XVII*, în «Bul. Com. Mon. Ist.», an. XXV (1932), p. 69—70.

3. Aci se mai dau planuri și fotografii de biserici, foarte sugestive.

4. *Noi monumente istorice. Biserica din Ludești*, în «Bul. Com. Mon. Ist.», an. I (1908), nr. 4, p. 161—165.

tează de pe la 1680 și e construită în locul unei alte biserici mai vechi, ceea ce se dovedește prin existența mormîntului din 1662 al Ecaterinei, soția numitului Stoica Ludescu».

Pe temeiul documentelor ce înfățișăm aci, afirmăm că această biserică este făcută numai de Stoica Ludescu și nu și de Șerban Vodă. Pe de altă parte, credința noastră este că această biserică este zidită de Stoica cronicarul Ludescu, înainte de a domni Antonie Vodă din Popești, și anume pe timpul stăpînirii scaunului de Ghiculești (Gheorghie Ghica, 1659 noiembrie—1660 septembrie și Grigore Ghica, 1660 septembrie—1664 noiembrie), față de care — cu siguranță — Stoica a stat în rezervă. Că așa trebuie să fi fost, o dovedește însăși existența mormîntului soției sale din 1662. Că, poate ar fi existat o altă biserică mai veche, mai modestă, o infirmă documentul Patriarhului Dositei, care imită hrisovul lui Antonie Vodă, cînd vorbind de biserică, el spune : «care iaste zidită de temelie ei și înfrămșețată cu toată podoba ei, de creștin robul lui Dumnezeu Stoica Logofăt... fiind la un loc plin de pădure... loc cu nevoe și fără de nici un felio de hrană» ; și altele, ca acesta : «cine va munci să taie pădure» ; toate acestea arată că sîntem în «pădurea mereae» — cum se vorbea pe atunci — a dealurilor dîmbovițene, cum se mai întîlnesc și azi chiar, pe Potoc în sus.

În concluzie : lume puțină, pădure multă de defrișat, iată locul în care a ridicat Stoica biserica sa. Și, ceva în plus : să fi înmormîntat el soția sa, la 1662, undeva, în cîmp, și peste oasele sale să fi ridicat biserică mai apoi, ca odinioară creștinii primitivi peste mormintele martirilor ? Nu credem !

Concluzia la care ajungem : însemnarea de pe Evanghelia dăruită de Șerban Cantacuzino Vodă bisericii din Ludești, amintită de prof. Lepădatu, este o danie modestă, făcută de domn slugii credincioase, Stoica cronicarul, pe care începea să-l urască, după ce acesta din urmă scrisese diata marei postelnicese, fata lui Radu Vodă Șerban, mama Cantacuzinilor, care n-avea prea mare simpatie pentru viforosul ei fiu, Șerban.

Expresia din această însemnare : «cu ajutorul Mării sale»⁵, este o simplă expresie reverențioasă și nimic mai mult. Nu ne oprim asupra inscripției din 1863⁶, care nu este decît o ilustrare a cum trebuie și cu ce atenție urmează a se citi inscripțiile puse, după trecerea anilor, de la zidirea unei biserici. Este o pură fantezie, în care apar din loc în loc, reminiscențe istorice. Aci, trebuie doar să amintim că locul ziditorului adevărat este luat de Șerban Cantacuzino voevod și mitropolitul țării, Filaret Mihalitzi (1754—1760). De altfel, prof. Al. Lepădatu semnaleză nepotrivirea din urmă.

În scurt, dacă se va lua cineva după însemnarea de pe Evanghelia de la Șerban Vodă și inscripția de la 1863⁷, este cu totul greșit.

5. Al. Lepădatu, *l. c.*, p. 162. †

6. *Ibidem.*

7. A se vedea în «Bul. Com. Mon. Ist.», ms. amintit.

Ipotezele pe care le-am făcut, vin să fie întărite prin «gramata» patriarhului Dositei al Ierusalimului, ce dăm aci. Se știe că acesta, ca și nepotul său, Hrisant Notara, au avut în mare dragoste Țările Române, deși câteodată au întâmpinat și mici neplăceri neașteptate ⁸.

Iată mai jos «gramata» lămuritoare :

În timpul domniei lui Antonie Vodă din Popești (1669—1672), apare la București Dositei — Dosoftei, — patriarhul Ierusalimului, după ce se uitaseră oarecum lamentațiunile unui Teofan, care apăruse, cum se știe, cu lațul de gît, în fața lui Vasile Lupu, cerîndu-i să-l scape de datorii. Cu acest prilej, Dositei întărește închinarea către Mitropolie a minăstirii Colțea, potrivit dorinței ctitorului acesteia, care era Colțea clucerul ⁹. La aceasta se vor fi adăugat și alte blagoslovenii, printre care și aceasta ce urmează, pentru biserica lui Stoica logofăt Ludescu:

(Pecete mare aplicată)
a Patriarhiei din Ierusalim).

«Dosoteai cu mila lui Dumnezeu Patriarh al Sfinții cetăți Erusalimoului și a toatăi Palestine i procî.

Dăm în știre tuturor ce li se cuvine a ști, pre carii va alege moult milostivul Dumnezeu, Mântuitorul și stăpînul capul nostru tuturor a fi Domnu și biruitorio Țării aceș tîia și tuturora boiarilor mari și ai doilea și tuturora slujitorilor căți veți oumbra cu deregătorii prin Țară, pentru sînta și dumnezeiasca besearcă de pre apa Potocului den saful Ludeștii ot sud Dâmbovița, orunde să prăzneaște hramul Ouspenie Bȃte, carea iaste zidită den temelîa ei și înfrămîșețată cu toata podoaba ei, de creștin robul lui Dumnezeu Stoica logof. Ludescul. Deci fiindu la un loc plin de pădure și fără de nici un venit de nici o parte, ca-s poală trăi carii vor fi lăcuitori și paznici sîntei besearci, iar dară după ce au dăruit Domnul. Dumnezeu pre Măria sa creștin și bun credincios Antonie Voevodul, cu domnie și cinstitul supărat cu steagul a ținea Țara Rumânească, fiind ales și moșnean den pămîntul acesta, și știind că iaste această sîntă besearcă, la acel loc cu nevoe și fără de nici un fealio de hrană, cum iaste mai sus zis, au cugetat cătră Dumnezeu și cătră Prea curala lui Maică, de au dat voe ca cine va munci să tae pădure, si-s facă vii acolo ce să ară alăge vinăriciol domnescu să fie miluit la această sîntă besearcă, veri cît să va alege partea domnească, de pre hotarul Ludeștilor i Teleșli. Să aib a luarea Preuții carii vor fi la aceasta sîntă besearcă ce scrie mai sus, den 10 veadre de vin l vadră cu poclonul și cu părpărul după obicei.

Iar carii vor fi vinăricari domnești nimica treabă să n'aibă, ca să fie acei sînte besearici de ajutor și de întărire, și de untdelemnul la candile, luminându sîntele icoane : și de ce ar mai trebui la sînta besearcă să i se facă, și ce să ar strica să se direaga, ca să se cliame și Măria sa ctilor nou. Așjiderea și pentru l popă și l diacon carii vor fi lăcuitori și paznici la această sfântă besearcă, încă să fie în paci de bir popescu, de lianaci, și de poclonul sîntii Mitropolii. Nimica oamenii sîntii Mitropolii carii vor fi birari treab cu dănsii să n'aib. Pentruca aducandu-mă mult milostivul Dumnezeu și pre smerenia noastră într'aceasta (țară) pravoslavnică, și vazându și hrisolul Marii sale creștinului Domn și bun credincios Antonie Voevodul și cartea Mitropolitului Teodosie al locului acestuia, facute și întărite cu mare blestem și groaznic(ă) afurisenie asupra cui va strica și va călca mila și tocmeala carea scrie mai sus. Derept aceea am dat și smerenia noastră această carte (a) smereniei noastre, întărita cu mare blestem și afurisenie, carii den lăcuitorii Țării, au hie Domnu, au Mitropolit, au boiar mare au al doilea, au veri carii vor merge cu deregătorii, fiindu vinăricarii intrăcest județ, de vor păzi și vor întări aceasta milă pre tocmeala ce scrie mai sus, să fie blagoslo-

8. D. Stăniloae: *Viața și activitatea Patriarhului Dosoftei al Ierusalimului și legăturile lui cu Țara Românească*, 1929, passim.

9. Arhivele Statului, Buc., *Mitropolia București*, pach. CDXXXVII/1.

viți, iară carele nu va păzi nici va întări, ci va calca și va sparge, pre acela Domnul Dumnezeu sa-l boat(ă) și în trup și în suflet, și să fie treclet și alurisit de Domnul nostru Vladica Is Hs și de 318 stăi oți ij sus vă Nichei. Asijderea și de smerenia noastră, parte să aibă cu Iioda și cu afuri(s)itul Ariia la un loc, Amin. Aceaste scriem și întărim mai jos cu pecetea și cu iscalitura smereniei noastre, ca să-s crează. Pis art. 14. vlt 7178.

† «Δωσίδεος πατριάρχης τῆς Ἱερουσαλήμ»¹⁰.

Un cititor atent al acestei «gramata» va constata următoarele :

1. Ea poartă data de 14 martie 7178 (1670), deci ea prelungește cu 10 ani în urmă data întemeierii bisericii (1680), pe care o presupunea prof. Al. Lepădatu¹¹ ;
2. Ea arată ca singur ctitor al acesteia pe Stoica cronicar Ludescu și nu și pe Șerban Cantacuzino, Filaret mitropolitul, ș.a.¹² ;
3. Că biserica era la un loc «plin de pădure» și fără nici un venit «ca-s poata trăi» slujitorii ei ;
4. Că numai după ce «au dăruit Domnul Dumnezeu pre Măria sa Antonie Vodă», alesul Cantacuzinilor, și deci binevoitor și față de bătrînul logofăt, i s-a dăruit vinăciul domnesc, «veri cît să va aleage partea domnească, de pre hotarul Ludeștilor i Telești»¹³.

De subliniat că această danie s-a făcut după ce a venit la domnie Antonie Vodă, iar mai înainte nu, deși — credem noi — ctitoria lui Stoica exista de mai mulți ani ;

5. Se mai scutesc «de bir popesc» — 1 popă și 1 diacon, carii vor fi lăcuitori și paznici la această sfântă besearcă» ;
6. Patriarhul nu face decît să întărească aceste danii pe care le făcuse Antonie Vodă și le întărise și Teodosie mitropolitul. Stoica logofăt Ludescu, un om cu experiență, dorea această întărire de mai mare prestigiu — patriarhală — gîndindu-se la lucrurile nesigure și atît de schimbătoare ale vremii. Domnii cădeau, iar mitropoliții erau trimiși la Tismana sau la Cetățuia Rîmnicului, ca proimi. Deci, o măsură de extremă prudență, care nu este surprinzătoare la un «cancelarist» ca Stoica cronicar Ludescu.

Am mai avea ceva de adăugat : urmărind mai departe soarta elegantei biserici de la Ludești, am găsit încă două hrisoave privitor la dînsa. Unul, provine de la Ștefan Vodă Cantacuzino și este dat lui Mihai vel clucer, «strănepotul răposatului Stoica Ludescu logofătul» și poartă data de 16 martie 1715¹⁴. Al doilea, pornește de la Nicolae Vodă Mavrocordat, eliberat aceluiași Mihai, care acum era vtori vistier, adică al doilea vistier și ieșea din cancelaria domnească, la 4 iunie 1717¹⁵.

Aceste hrisoave prezintă interes prin faptul că arată că dania făcută de Antonie Vodă din Popești, întărită de mitropolitul Teodosie și

10. Idem, *doc. 2*.

11. *l. c.*, p. 161.

12. *l. c.*, p. 162.

13. Dania se făcea la leat 7177 (1669), cum se constată din hrisoavele următoare.

14. St. D. Greceanu, *Genealogii documentate...* vol. II, 1916, p. 23.

15. *Ibidem*, p. 25. Data de la cel din urmă este cam suspectă.

recunoscută de Dositei, patriarhul Ierusalimului, a fost întărită și de domnii următori. În cele două hrisoave amintite mai sus se menționează că dania lui Antonie Vodă este făcută la leat 7177 (1669), — deci înainte de întărirea patriarhului Dositei — și reînnoită apoi de Duca Vodă, la 7184 (1676), de Șerban Vodă la 7192 (1684) și de Constantin Brîncoveanu, la 7197 (1689). Așadar, o grijă constantă a ctitorului fondator Stoica Ludescu.

Nu uităm să amintim și de un fapt oarecum suspect : în «gramata» patriarhului Dositei, care desigur că reproducea hrisovul lui Antonie Vodă, nu se amintește nimic de 50 bolovani de sare ce i s-ar fi dăruit aceleiași biserici de la Ludești. Originalele acestor hrisoave nu le-am văzut, dar urmărind textul după Greceanu, găsim ceva care nu mi se pare potrivit, și anume : «și 50 bolovani sare... de la malul ocniei». Aceste cuvinte mi se par interpolate, căci după toate probabilitățile, n-au existat în hrisovul de bază al lui Antonie vodă. Pe de altă parte, aceste cuvinte n-au nici un sens, căci în hrisoavele românești, când este vorba de sare, se precizează de unde se ia aceasta : de la Vel ocna, de la ocna cea mică, de la Ghitioara, de la Slănic, de la Telega, dar n-am întâlnit niciăieri această curioasă expresie : «de la malul Ocnei».

În cele prezentate aci, am încercat să arăt că biserica de la Ludești (Dîmbovița) este exclusiv opera cunoscutului logofăt Stoica — pus autorul Letopisețului cantacuzinesc — Stoica, ce-și zice Ludescu după moșia sa de acolo. Că data fundațiunii acesteia trebuie fixată cu cel puțin zece ani înapoi decît s-a crezut pînă acum. Și în plus, că «sluga bătrînă» a Cantacuzinilor s-a dovedit a fi un bun creștin și un bărbat de prestigiu, pentru care chiar un patriarh de Ierusalim, ca Dositei, să-i dea o «gramată», — și astfel, să-i satisfacă rugăminta pe care i-o ascultase mai de vreme domnitorul și mitropolitul țării.

TOMA G. BULAT

CONTRIBUȚII CU PRIVIRE LA INCEPUȚURILE ARTEI CREȘTINE SEMNIFICAȚIA UNOR REPREZENTĂRI ȘI SIMBOLURI

Vom analiza în acest articol, — în mod succint — cum au fost înțelese ipotezele începuturilor artei religioase și vom arăta cauzele determinante ale reprezentărilor și simbolurilor creștine. Aceasta cu atât mai mult cu cât este vorba și de monumente de artă din țara noastră.

Pictura. «Primele picturi creștine, aflate în catacombe, sînt o imitație a picturilor de perete antice, care înlocuiesc chipurile păgîne cu simboluri și reprezentări creștine».

«Italia. La sfîrșitul secolului al IV-lea, apare arta mozaicului, venită din răsărit, pentru ca începutul secolului al VI-lea să marcheze triumful stilului bizantin, care devine o lege foarte restrînsă, dar cu o tehnică foarte îndemînată».

«Arta bizantină înlătură orice activitate creatoare, executînd o repetare mecanică a chipurilor și scenelor religioase»¹.

«Franța. În secolul al VII-lea, literele majuscule ale manuscriselor erau împodobite cu corpuri de animale și de preferință cu pești, lucrute grosolan și mai mult din instinct decît din știință, iar părțile laterale ale ușilor erau decorate cu un modest ornament de perle împletite, de broderii, slabe aparente de amintiri romane, pe care francii le adunau pentru a-și înfrumuseța cataramele, inelele, brățările și fibulele»².

«Pictorii franci, incapabili de a merge cu imaginația mai departe, nu puteau depăși pe miniaturistii timpului lor, avînd grija astfel de a fi niște copiiști — mai mult sau mai puțin fericiți — mai mult sau mai puțin involuntari.

«Didier, ultimul rege al lombarzilor (detronat în 774), reunește artiștii care au lucrat după tot ceea ce a mai lăsat arta antică greco-romană și după alte modele aduse din Bizanț, unde arta desenului era la mare cinste, propagă și încurajează activitatea celor mai diverse studii, în dorința de progres.

«Savantul englez Alcuin (735—804), însărcinat de Carol cel Mare de a organiza școli în Franța, văzînd toate acestea, s-a înflăcărat și a scris: «Printre noi a apărut o nouă Atenă».

«Occidentalii cunoșteau lumina artei bizantine, căci între orient și occident, comerțul de opere de artă era activ. Pelerinii și negustorii aduceau încontinuu din călătoriile lor fildeșul și stofele bizantine, care erau foarte prețuite în Franța. Toate acestea ascundeau o puternică influență greco-romană.

«Cartea, de asemenea circula peste tot, aducînd Franței o lecție, alif prin miniaturile care o împodobeau cît și prin plăcile de argint gravat care o acopereau.

«În ceea ce privește pictura franceză, nu este posibil a determina prin probe evidente caracterul idealului spre care se îndreptau sub Carol cel Mare artiștii de la sfîrșitul secolului al VIII-lea și începutul celui al IX-lea. Este deci necesar de a căuta exem-

1. Alfred Steinitzer, *Einführung in die italienische Kunst*, München, 1923.

2. Lecoy de la Marche, *Les manuscrits et la miniature* (Apud, Paul Mantz, *La peinture française du IX-e siècle à la fin du XVI-e*, Paris, 1897 (în introducerea lui Olivier Merson).

Intrarea Mântuitorului în Ierusalim. Maica Domnului cu Pruncul în brațe

ple sau chiar supoziții în artele vecinilor și în particular, din mozaicurile și în miniaturile manuscriselor, două arte pe care lumea carolingiană, îndreptată spre bizantinism, le-a cultivat mereu cu pasiune»³.

«Obiectele aduse din orient furnizau artiștilor, care lucrau la adăpostul catedrelor și marilor abații, subiecte pe care le copiau și totodată, o tehnică pe care o umitau.

«Se știe — prin Fortunat, prin Grégoire de Tours, prin expunerile Vieților Sfinților, atât de numeroase, că interiorul bisericilor era decorat cu picturi și mozaicuri, care redau scene din istoria Bibliei și din viața lui Iisus Hristos, după modelele romane și orientale»⁴.

Sculptura. «Pe coasta bazinului oriental al Mediteranei, s-a conservat o parte din frumoasa tradiție clasică, prin păstrarea tehnicii orientale, în care sculptura era o artă...

«În această regiune, s-au dezvoltat din secolul al IV-lea pînă în al VI-lea două curente care s-au continuat în arta bizantină și pînă în arta occidentală: arta elenistică din marile orașe grecești din orient: Antiohia, Efes și Alexandria, unde — în lemn, ivoriu sau metal — artiștii s-au străduit să conserve frumusețea ideală și noblețea artei grecești..., și arta siriană a minăstirilor coptilor din Egipt, foarte naturală, foarte umană, dar și brutală în realismul său...

«Italia. Puținele statui păstrate în Muzeul Laterano, și anume «Bunul Păstor și Sf. Petru», din biserica Sf. Petru, care datează din secolul al V-lea, sînt realizări copiate.

«Cele mai importante monumente ale artei vechi creștine sînt sarcofagiile executate în relief și semirelief, care par ca o continuare serioasă a lucrărilor antice.

«Pe lângă reprezentările biblice se găsesc și reprezentări simbolice.

«Un loc deosebit îl ocupă sarcofagiile din Ravenna, cu o ornamentică în care continuă să trăiască ultima reminiscență grecească. Lucrări însemnate ale artei minore se află ca podoabe ale altarelor, precum și obiecte pentru ritul creștin.

«Chenarele ușilor, în sistem de metal turnat, «nielotüren», de la biserici, gravate în suprafață metalică și acoperite cu fire de argint și aur, executate în a doua jumătate a secolului al XI-lea și în secolul al XII-lea, sînt lucrute sau în Bizanț, sau sînt cel puțin de stil bizantin, de ex.: Domul din Amalfi, Monte Cassino, Salerno, Monte San Angelo; de asemenea San Marco în Veneția.

«Cu primul impuls al artei romanice, în a doua jumătate a secolului al XII-lea, apar și reprezentări în relief din metal.

«Trebuie menționată arta sculpturii în fildeș, care are un aport important la luxul bisericesc și laic.

«Începutul secolului al XII-lea marchează un pas hotărîtor în Italia de nord, prin trezirea la o nouă viață artistică ce se manifestă în reîntoarcerea la sculptura în piatră: aceasta s-a învederat o dată cu dezvoltarea arhitecturii, care a cuprins sculptura și crearea unui nou mod de construcție a fațadelor și portalelor.

«Aceste prime produse ale stilului romanic dezvoltă o tendință clară pentru o expresivitate vie, chiar dacă figurile sînt naive și greoaie în mișcare.

«Culmea acestei plastici nord-italiene este cuprinsă între anii 1178—1196.

«În Toscana începe decorarea figurativă a fațadelor bisericilor și a amvonului pe la mijlocul secolului al XIII-lea, cu o executare mai grosolană.

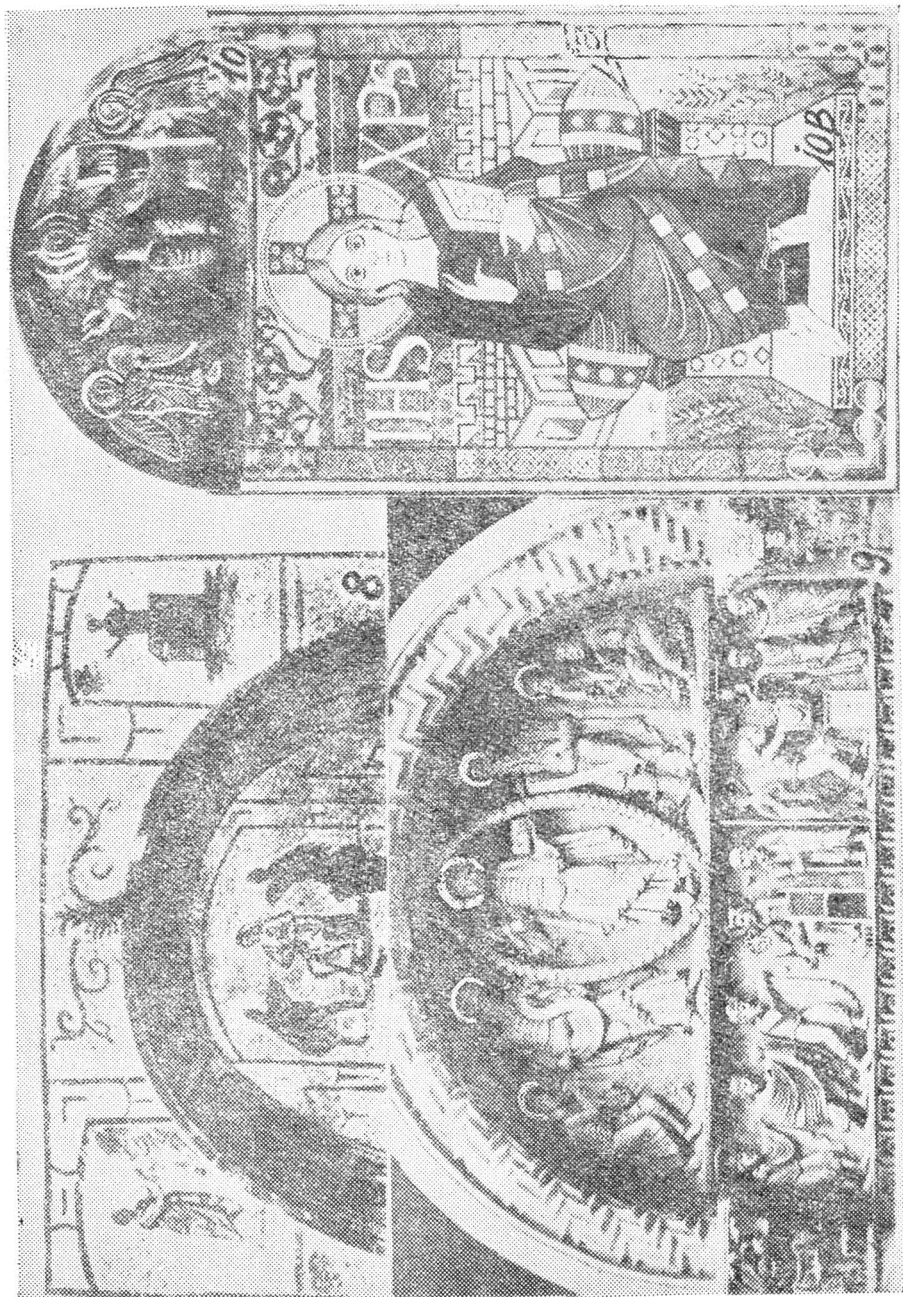
«În plastica Italiei de sud se desprinde influența bizantină: sculptura devine de la o tratare plană, pur ornamentală, din ce în ce mai în relief pînă ce figurile ies libere, în afara fondului; exemple avem în numeroase domuri din Apulia»⁵.

«Franța. Biserica, pătrunzînd după jumătatea secolului al II-lea în Italia, s-a arătat șovăitoare în reprezentarea sculpturală a lui Iisus Hristos și a sfinților.

3. Paul Mantz, *op. cit.*, p. 42.

4. Marcel Aubert, *La sculpture française du Moyen Age et de la Renaissance*, Paris et Bruxelles, 1926; Jules Adeline, *Lexique des termes d'art*, Paris, f. an' „Haute relief: sculptură executată astfel încît figurile apar plasate înainte, de pe o suprafață plană cu care nu au decît cîteva puncte de legătură, pîrînd că sînt detașate complet. Ronde-bosse. Figurile în ronde-bosse sînt acelea cărora li se poate urmări întregul contur al reliefului; cele în demi-bosse sînt basoreliefuri”.

5. Alfred Steinitzer, *op. cit.*

Inchinarea magilor. Iisus tronând

«Această artă s-a prelungit astfel în Galia pînă în secolul al V-lea, în două centre artistice, specializate îndeosebi în sarcofagiile de piatră.

«În școala de sud-vest, anumite vase sînt ornate cu ramuri de viță cu ciorchini, ornamente ca o creangă aplecată, cu desene geometrice, de origină siriană.

«În școala de sud-est, din Arles, artiștii greci și romani continuau să sculpteze sarcofagi cu personaje dispuse pe mici arcade, reprezentînd scene din Biblie și din Evanghelie.

«Basoreliefurile sculptate pe părțile laterale ale vasului reprezentau diferite scene care simbolizau Învierea și în special învierea lui Lazăr.

«În secolul al V-lea, năvălînd barbarii în Galia, arta în relief dispăre, luîndu-i locul arta argintăriei, care triumfă în toată Europa.

«Epoca artei carolingiene este caracterizată printr-o dublă influență: aceea a Bizanțului, cît și aceea care ia naștere sub dominația barbară.

«Pelerinii călătoreau în orient, la Locurile Sfinte; preoții cereau minăstirilor din Egipt secretele ascetismului, iar călugării din orient fondau în Galia și Irlanda minăstiri; negustorii sirieni veneau să-și vindă mărfurile: ivorii de Alexandria, stofe prețioase, giuvaeruri, argintărie de Siria și Bizanț, — toate acestea dovedind raporturi foarte frecvente între occident și orient. Mulți ani, la Paris și Ravenna, sediul episcopal a fost ocupat de sirieni.

«Împărații din orient și papii acopereau cu daruri pe regii merovingieni și pe primii carolingieni: cu tăvi de aur și argint, lădițe de ivoriu, manuscrise cu miniaturi, moaște înfășurate în stofe prețioase, mălășuri și tapițerii cu personaje și decoruri orientale sau cu plăci emailate, cum este celebra raclă a Sfintei Cruci, care a fost donată Sf. Rade-gonde, păstrată și astăzi la Poitiers.

«Totuși, peste tot în nordul Franței, sculptura statuilor în piatră și lemn era inexistentă, numai din cauza ezitării de a reprezenta în «rond-bosse» divinitatea și sfinții. Această ezitare s-a păstrat încă din primele secole și s-a prelungit și în epoca carolingiană, după cum este relatat în «Libri Carolini».

«Baza decorurilor sculpturale era un ansamblu de elemente: oameni și vegetale.

«Din epoca carolingiană, progresul se face simțit mai ales în Lombardia și în mai multe centre germane.

«Se decorau raclele, amvoanele, catapetesmele, cu figuri executate pe plăci de aramă sau de argint, sau pe plăci de aur aplicate pe ipsos, sau de ceră și montate pe lemn.

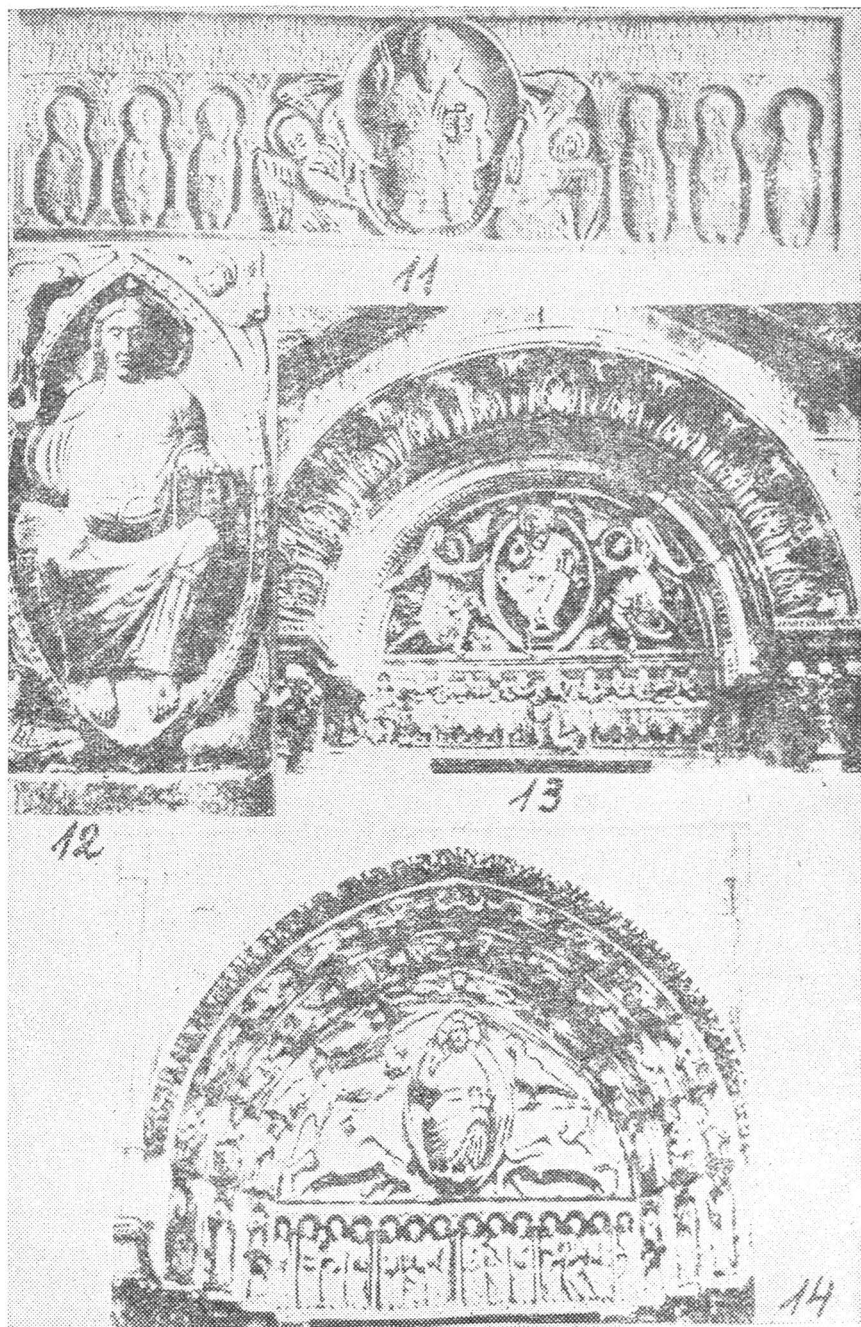
«Frumosul «altar» donat catedralei din Bâle de către Henric II al Germaniei (1002—1024), păstrat în Muzeul din Cluny, reprezintă într-un relief pe Iisus Hristos binecuvîntînd între trei îngeri și Sf. Benoit.

«Lucrătorii în stuc, topitorii de metale și lucrătorii în fildeș au reușit să arate foarte repede calea sculpturii în piatră, exprimînd în relief ceea ce miniaturistii, pictorii și mozaicarii figurau în plan.

«Din secolele VIII—XI, se mai păstrează unele decorațiuni de stuc, care erau folosite la capiteluri și cornișe în Elveția, nordul Italiei și în Franța. Turnătorii în metal executau în Italia și Germania din secolul al XI-lea mari porți de bronz, mobile liturgice, ornate cu mici figuri foarte bine lucrare în «haut-relief» și chiar uneori, veritabile «rond-bosse».

«Pe lângă argintari, stucatori și turnători în metale, lucrătorii în fildeș au reușit să găsească rapid arta de a reprezenta figura umană și încă din epoca carolingiană; unele ateliere, în special cele din Reims, rivalizau în ceea ce privește abilitatea de a reda viața și mișcarea, cu modelele lor bizantine și alexandrine.

«Astfel s-a întîmplat cu sculptorii în piatră, cărora le-a trebuit două secole pentru a învăța meșteșugul lor. Ei au căutat să imite argintăriile, lucrările în stuc, în ivoriu și lucrările turnate, căutînd cîteodată să imite modelele, încît au copiat detaliile inerente tehnicii speciale a acestor arte. Astfel, mormintele de piatră, cum este acela al Sf. Adeloch de la Strasburg, copiază raclele renane; timpanele unde Iisus Hristos este în gloria Sa, înconjurat de apostoli, așezați în zone suprapuse, amintesc lucrările de argintărie; altele, ca acelea ale lui Condiu în Rhône, apar ca o copie mărită a unei lucrări în fildeș. În fine, se pune întrebarea dacă aspectul însuși al sculpturii în piatră, cea mai veche din

Iisus tronînd

Burgogne, și cea din Languedoc, ale căror corpuri turnate în tipare, de stofe plate, cu pliuri executate în formă de șnururi, nu dovedesc imitarea operelor de metal.

«In secolele X și XI, se poate urmări aproape în toată Franța progresul sculpturii, care se antrenează a reprezenta figura umană la suprafață.

«In sud, se găsesc primele lucrări artistice, care se pot numi în adevăr cu acest nume.

«Provence și Languedoc au suferit mai adânc influența romană, pe care n-a distrus-o complet dominația vizigoților; la Auvergne, cu toate distrugerile barbarilor, se conservă încă în munții săi anințiri intacte ale antichității. Dezmembrarea imperiului lui Carol cel Mare, în urma năvălirii normanzilor, a întârziat în provinciile de nord renașterea la care visase acest împărat, în timp ce din secolul al XI-lea, Languedocul se bucura de o civilizație magnifică, producând invidia nordului Franței.

«In regiunile din sudul Franței se găsesc primele opere de sculptură. Din secolul al X-lea, se sculptau în mod curent în Auvergne statui de lemn pictate, sau acoperite cu plăci de aur, argint sau de alt metal; statui ale Fecioarei, statui reprezentând sfinți sau sfințe.

«Aceste statui, care se numeau «Majestăți», erau foarte numeroase și foarte venerate de credincioși. La Sinodul din Rodez, la începutul secolului al XI-lea, se vedeau reunite pe pașiștea din fața porților orașului, câteva din aceste «Majestăți» ale Fecioarei și de sfinți — patroni ai mânăștirilor învecinate.

«Cele mai vechi școli, a căror influență a fost considerabilă, au fost cele din Languedoc și Bourgogne, care încep în secolul al XI-lea.

«Prima provincie din Franța, care a învățat arta de a reprezenta figura umană în «rond-bosse» a fost Auvergne.⁶

Istoriografia românească, referitor la «stilul romanic», ajunge la următoarele concluzii ipotetice:

«Căutînd expresii cît mai convingătoare, sculptorii din Italia de nord, ca și cei din Provența, au recurs la adaptări din arta antică, și uneori și la împrumuturi de proveniență bizantină»⁷.

Sculptura gotică. «In mijlocul secolului al XII-lea, s-a manifestat în Ille de France o renaștere artistică strălucită; sculpturii s-au eliberat de formele vechi decorative. Artiștii nu se mulțumesc de a repeta numai formulele învățate în atelier; ei încep să-și arunce ochii și în afară de ateliere, încep să iubească natura, florile cîmpului și frunzele pădurii; ei le priveau, le studiau, obținînd baza unei noi gramatici ornamentale.

«Le-a trebuit aproape o jumătate de secol ca să se dezobișnuiască de frunzele de acantă și: frunze plate, prea des repetate și devenite seci, pentru a da viață ornamentelor cu motive noi, luate după măcieș, fragi, după *vița de vie* și altele, care înfloreau la începutul secolului al XIII-lea pe fața catedralei Notre Dame din Paris»⁸.

Țările Românești. Pictura. «Bisericele avînd pereții interiori construiți din birne, sînt acoperiți de o tencuială neregulată, destul de grosolană, peste care se aplică un al doilea strat de tencuială, mai fină, care primește pictura. Alteori, pictura este executată nu pe tencuială, ci pe un strat de preparație de gips, întins pe o pinză de in sau cînepă, care se aplică pe pereți. Mai rar, pictura este lăcută direct pe lemn, dar numai după ce s-a aplicat pe acesta un strat subțire de preparație, care să absoarbă și să mențină culoarea. Tehnica acestei picturi este tempera, iar pentru monumentele mai recente (veacul al XIX-lea) uleiul.

«Cele mai vechi ansambluri de pictură păstrate în bisericile de lemn sînt din secolele XVII și XVIII. Faptul că n-au ajuns pînă la noi decît realizări atît de tîrziu, nu scade din însemnătatea lor, dat fiind că *ele reproduc vechea pictură, ieșită dintr-o străveche tradiție iconografică*. In ceea ce privește programul iconografic al acestor ansambluri, el cuprinde subiecte numeroase, mai ales din Vechiul Testament, de pildă episoade din Cartea Facerii, alături de acele din Noul Testament, în deosebi din ciclul Patimilor».

Referitor la arta românească în *Transilvania*, în secolele XIII—XV, ni se relatează că: «Ceea ce caracterizează monumentele, din punct de vedere al arhitecturii și al pic-

6. Marcel Aubert, *op. cit.*

7. Virgil Vătășianu, *Stilul romanic*, 1961, București.

8. Marcel Aubert, *op. cit.*, *Stuc: tencuială de gips imitînd marmura*.

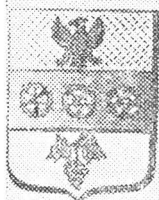
15

16

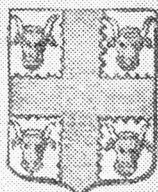
16 bis

17B

17

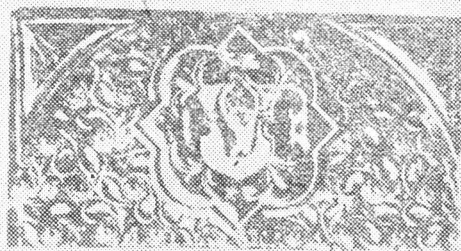
17A

17C

17D

17E

Iisus tronind, și steme reprezentind simbolul «Capul de bour»

turii, este legătura cu arta romanică, artă care s-a dezvoltat în Apus (Franța și Italia) în secolele VIII—XII și ale cărei ultime valuri ating Transilvania prin ordinele călugărești, prin meșterii veniți din aceste țări și prin legăturile de familie pe care regii unguri le-au avut cu Italia și Franța».

«Această pictură este înrădită, din punct de vedere al iconografiei, al stilului și al tehnicii, cu școala meșteșugarilor din Italia de sud, la care se mai adaugă și elemente de pictură și iconografie bizantină, pătrunse din sudul Carpaților în a doua jumătate a veacului, al XIV-lea. Unele teme iconografice foarte vechi, care se întâlnesc în pictura monumentelor italiene până în veacul al XI-lea, au pătruns astfel în pictura românească, constituind decorul monumentelor înainte de dezastrul produs de invazia tătarilor».

Țara Românească. «Minăstirile întemeiate în vremea primilor Basarabi au jucat un rol deosebit în viața culturală și artistică a țării. Este evident că și înainte de veacul al XIV-lea a existat la noi o viață monahală, dar probabil în forme reduse. Primele lăcașuri minăstirești au fost adăpostite în locuri retrase, în regiuni muntoase. S-au păstrat două schituri rupestre, din secolul al XIV-lea: schitul Cetățuia sau Negru Vodă și Corbiu de Piatră. O constatare interesantă, referitor la pictura schitului Negru Vodă, este că iconografia conține teme mai vechi decât secolul al XIV-lea, teme care se întâlnesc și în monumentele rupestre ale Capadociei (Asia Mică) și Italiei sudice».

«Minăstirile domină viața culturală cu caracter religios».

«În evoluția conținutului picturii din Țara Românească se pot observa două faze. În secolele XIV—XV, Liturghia stă la baza întregului program iconografic și călăuzește gândirea pictorilor, mai ales în bisericile domnești și metropolitane. În veacul al XVI-lea, repertoriul tematic se îmbogățește prin introducerea scenelor privitoare la cultul Fecioarei, adică a episoadelor din viața Maicii Domnului, precum și cu episoadele din viețile sfinților, cu scena Judecării din Urmă, picturi care vor împodobi bisericile și bolnițele minăstirești. Începând din secolul al XVII-lea, imnurile religioase (acatistul Fecioarei, acatistul Sf. Nicolae, psalmii, troparele în cinstea Maicii Domnului) și tema Judecării din Urmă, care decorează obișnuit zidul de răsărit al pridvorului, sugerează zugrăvirilor noi și mult mai variate compoziții.

«Astfel, decorul pereților are drept scop, în primul rând, ilustrarea și explicarea Evangheliilor, a dogmelor, sinaxarelor (calendarelor), riturilor liturgice, imnurilor, cântărilor istoriei ecleziastice etc. Ne aflăm în fața unui sistem, a unei tradiții iconografice, în care pictorul nu are libertatea să inoveze decât într-o slabă măsură.

«Cercetarea izvoarelor acestei picturi ne indică două curenți: unul pornește din Constantinopol, celălalt de la Mistra, Athos sau Serbia».

«Programul iconografic a fost transmis cu variații foarte mici, de la moment la moment, de-a lungul veacurilor».

«Picturile murale ale minăstirii Snagov, cu toate refacerile suferite la mijlocul secolului al XVI-lea și repictările din secolele XVIII—XIX, sînt importante pentru că păstrează programul iconografic din secolul al XIV-lea».

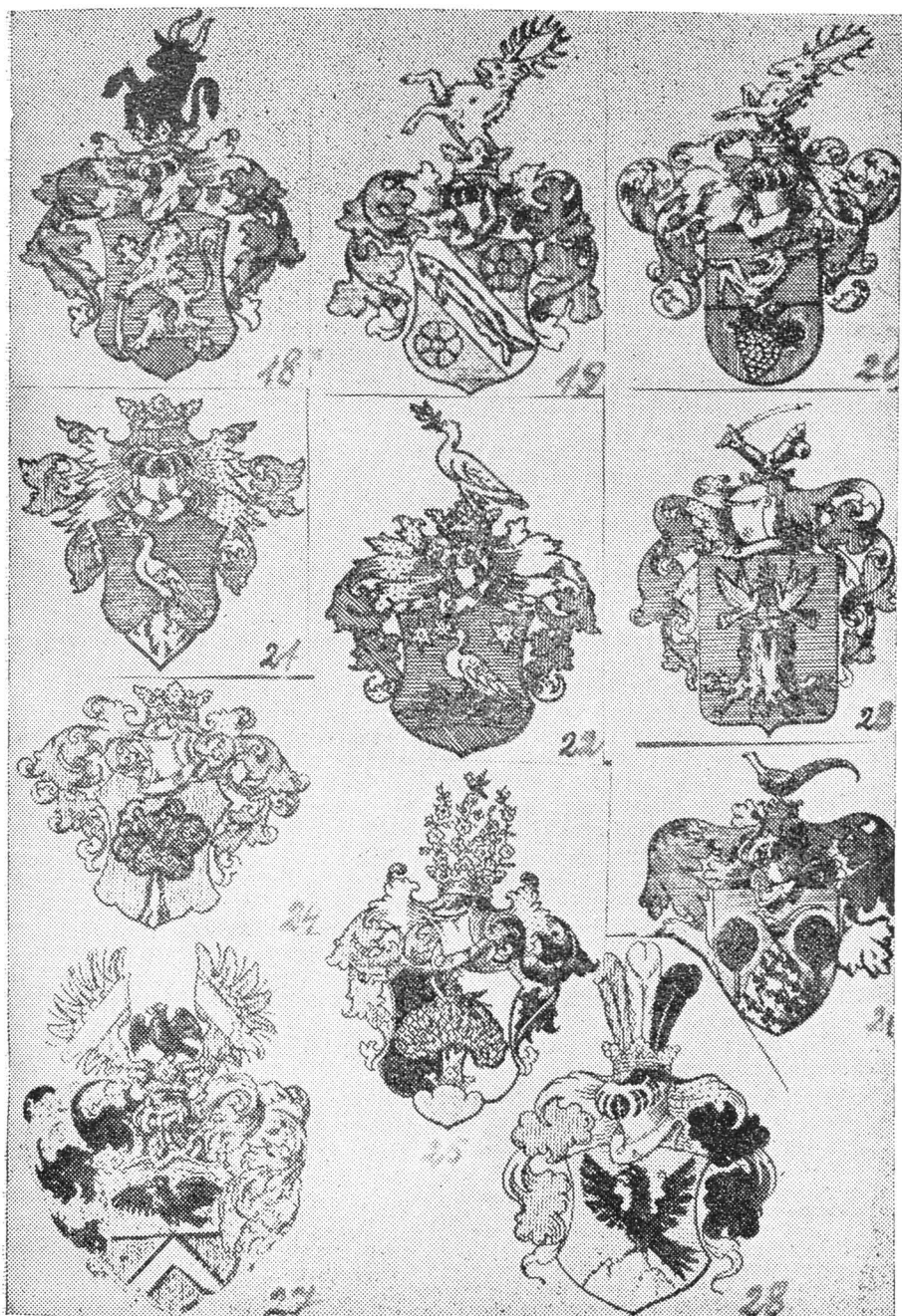
«Pictura minăstirii Cozia a fost aproape total refăcută de meșterii lui Brîncoveanu. S-a păstrat însă programul iconografic original și chiar compozițiile».

Moldova. «Sub Petru Mușat, discipolii lui Nicoșim, aduși din Țara Românească pentru a întemeia minăstirea Neamț, pun bazele primei mari organizații minăstirești. Sub Ștefan Mușat, urmașul său, se construiește biserica Sf. Nicolae din Poiana. Construcțiile religioase — biserici și minăstiri — iau o și mai mare dezvoltare sub Alexandru cel Bun, după aplanarea conflictului cu patriarhia din Constantinopol, cînd autoritatea bisericii se consolidează, ea devenind, ca în orice stat feudal, un stîlp puternic în sprijinul domniei».

«Documentele vremii dau știri, începînd din primele decenii ale veacului al XV-lea, din care rezultă că pictura a fost practică de meșterii romîni din acea vreme pe o scară întinsă.

«Elementele bizantine și balcanice precumpănesc și în cea mai veche pictură din Țara Românească, pe cînd în Transilvania, ceea ce vine din Bizanț se îmbină cu înrîurirea puternică, exercitată de arta zugrăvirilor din Italia de sud».

Sculptura. Transilvania. «Modul de a împodobi chenarele ușilor și ferestrelor leagă aceste monumente de artă romanică apuseană și datează din secolul al XII-lea».

Steme maghiare cu simboluri creștine

Țara Românească. «Cadrele profilate în piatră de la uși și ferestre (palatul domnesc de la Curtea de Argeș) dovedesc participarea la această construcție a unor meșteri probabil din Transilvania».

«Vechea sculptură a mînăstirii Cozia, datînd din veacul al XIV-lea, se caracterizează prin tehnica reliefului plat (méplatul), iar ca ornamentație prin motive de origine orientală... În sculptura monumentală deconativă, paralelă cu acest gen, ale cărui origini îndepărtate trebuie căutate în orient, exista și o sculptură mult mai simplă, aceea a chenarelor de la uși și ferestre, chenare cu profile romanice ori gotice, întîlnite la monumentele de la Cîmpulung și la curțile domnești de la Argeș. În sculptura funerară, reprezentată printr-o serie de lespezi de la Argeș, se observă aceleași curente. Tot la Argeș, piatra funerară a lui Radu I Basarab, deși de forma unui sarcofag, ceea ce ne face să ne gîndim la influențe occidentale, este decorată cu elemente orientale».

Moldova. «Sculptura în piatră ocupă, în general, în arta moldovenească, un loc mai redus. Pînă la sfîrșitul veacului al XVI-lea, este folosită la împodobirea chenarelor de uși și ferestre, a nervurilor bolților, balustradelor, a capitulelor coloanelor și pilăstrilor, a consolelor. Tot sculptate în piatră mai erau și pisanile și stemele»⁹.

Semnificația unor reprezentări și simboluri creștine. Intrarea Mîntuitorului în Ierusalim. Un fragment din mozaicul basilicii din Bethleem¹⁰, înfățișează plastic *Evangelhia lui Matei (XXI, 8—11)*:

«Iar cei mai mulți din mulțime își așterneau veșmintele pe cale, iar alții tăiau ramuri din copaci și le așterneau pe cale.

«Iar mulțimile care mergeau înainte și care veneau pe urmă, strigau, zicînd: Osana Fiul lui David, binecuvîntat este cel ce vine întru numele Domnului! Osana întru cei de sus!»

«Și intrînd El în Ierusalim, s-a cutremurat toată cetatea, zicînd: Cine este acesta? «Iar mulțimile ziceau: Acesta este Iisus, prorocul din Nazaretul Galileii» (vezi fig. 1).

Intr-o redactare a *erminiei de pictură bizantină, din secolul al XIV-lea, tema «Intrarea Domnului nostru Iisus Hristos în Ierusalim»* este astfel descrisă:

«Cetate și deal pe dinafară; și Hristos șezînd pe un asin și binecuvîntînd și dinapoi apostolii și dinaintea lui Hristos pe deal un copac și sus în copac băieți taie ramuri cu topoarele și le aruncă pe pămînt; și alt băiat suindu-se și privînd în jos la Hristos; și din jos de asin alți băieți, unii țin ramuri, alții se trîntesc, alții aștern haine pe jos și alții scot ghimpi din picioarele lor. Și afară de poarta cetății Iudei, bărbați și femei, ținînd copii în brațe și pe umeri, ținînd ramuri și aceștia; și alții de pe ziduri și de prin ferestrele cetății privind spre Hristos».

Tema reprezentării Mîntuitorului intrînd în Ierusalim o aflăm într-o seamă de *gravuri medievale*. Printre altele și pe două linguri, folosite la împărțirea creștinilor ortodocși¹¹ (vezi fig. 2) și catolici¹² (vezi fig. 3).

Reprezentările Mîntuitorului din aceste gravuri se deosebesc prin aceea că în prima, El poartă părul lung și barbă, indicînd pe nazarineanul ortodox.

Aceeași imagine se află și pe *sigiliul comunei Dijon (Franța)*, din secolul al XIII-lea (vezi fig. 4). Pe marginea sigiliului se află legenda precedată de o cruce, iar în exergă, douăzeci de portrete.

Acest sigiliu avea înainte explicația: «În centru un om călare; pe margine portretele demnitarilor comunei»¹³.

Maica Domnului cu Copilul Divin, primind ofrandele magilor.

Italia. Prima reprezentare a acestei teme înscrisă în Erminii se află redată în minialurile unui vechi manuscris al Genezei¹⁴. Fecioara este îmbrăcată într-o rochie lungă

9. *Scurtă istorie a artelor plastice în R.P.R., I, — Artă românească în epoca feudală, 1957, București.*

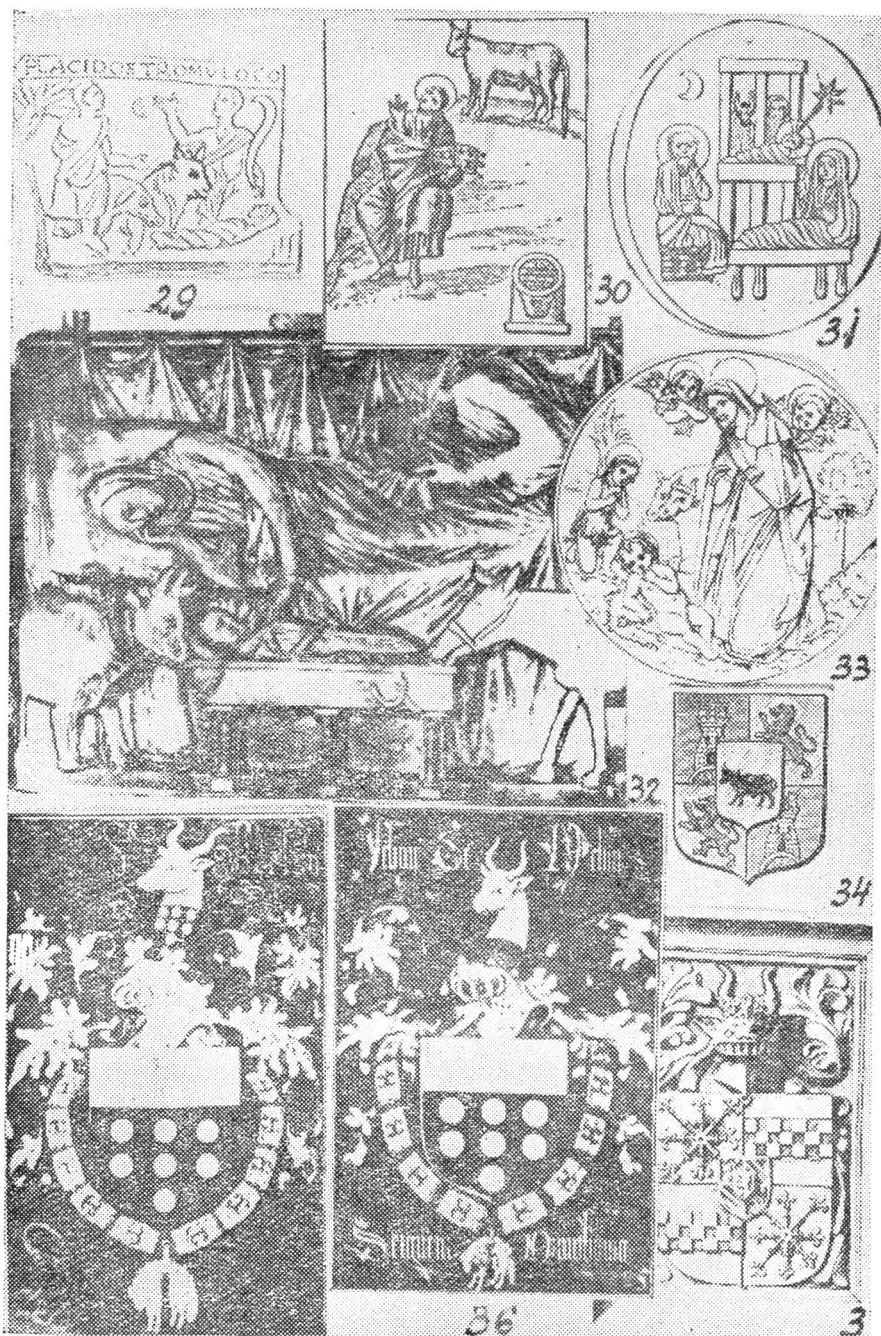
10. Care, deși datează din sec. XII, este copiat după un tipar mai vechi, (cf. C-te Melchior de Vogüé, *Les Eglises de la Terre Sainte*, Paris); Reproducerea Erminiei, după Vasile Grecu, *Erminii de pictură bizantină, 1942.*

11. Reprodus după A. Parmentier, *Album historique*, 3 vol., 1909, Paris.

12. Arevalo, dans son commentaire à Sedulius.Carmen pascale, lib. III v. 300.

13. Cf. A. Parmentier, *op. cit.*

14. Buonarruoti, *Osservazioni storiche sopra alcuni medaglioni antichi*, In Roma, 1698.

Reprezentarea simbolului capul de bou, aflat în artă și heraldică

(stola) sau o dalmatică, ornată cu două benzi de purpură și uneori de «calliculae» (discuri de metal sau de stofă). Așezată de obicei pe un scaun, susține pe genunchii Săi pe Copilul Divin, care primește ofrandele magilor.

Figura 5 reprezintă imaginea Fecioarei, după o *frescă* aflată în cimitirul Domitille, din care au fost suprîmăți magii, în număr de patru, așezați doi în fața scaunului și doi în spate¹⁵.

De asemenea, în cimitirul Saint-Caliste, se află o *pictură* reprezentînd aceeași scenă (vezi fig. 6).

Aceste două monumente de artă, de un stil și execuție atît de admirabilă, au fost date în secolul al II-lea.

Culmea gloriei în *pictura* catacombelor o aflăm în secolul al II-lea și începutul celui de al III-lea, din care fac parte catacombele Petrus și Marcellius din Roma: Izvorul minune, Noe și *Inchinarea Magilor*¹⁶ (vezi fig. 8).

Franța. Această temă a fost redată și în *sculptura* franceză medievală. Astfel, timpanul portalului lateral al bisericii Charité-sur-Loire, executat în a doua jumătate a secolului al XII-lea, reprezintă: Schimbarea la Față, *Inchinarea Magilor* și Întrarea în templu (vezi fig. 9)¹⁷.

În *sigilografia* medievală abundă această scenă, astfel în sigiliul comunei Strassbourg (secolul al XIII-lea): Fecioara și Iisus-Copil, sub o galerie cu boltă și coloane, iar în spate se vede o biserică¹⁸ (vezi fig. 7).

Iisus tronînd și binecuvîntînd. Cu ocazia datării unui relief aflat în luneta catedralei din Alba-Iulia, se fac următoarele relații:

«Evoluția plasticii figurative în arta bisericii catolice este următoarea: în secolul al XI-lea, începuturile plasticii figurative, mai ales în Franța de sud și în Lombardia, sînt încă extrem de primitive și realizările pot fi înțelese ca niște ideograme informale. Abia către sfîrșitul veacului al XI-lea figurile încep să se închege, să dobîndească un aspect mai inteligibil...

«În această situație se găsește și plastica romanică din Transilvania și pare surprinzător și greu de înțeles cum o serie de istorici de artă, care s-au ocupat de cel mai vechi monument transilvănean, timpanul portalului primei bazilici din Alba-Iulia (vezi fig. 10), încastrat acum în interiorul catedralei actuale deasupra portalului de sud, nu s-au sfiit să-l dateze în prima treime a secolului al XI-lea sau chiar încă în secolul al X-lea.

«Timpanul din Alba-Iulia provine de la prima clădire pe care nu am putut-o data decît în funcție de acest relief...

«*Naiivitatea interpretării* și elementele stilistice arată limpede că este vorba de forme plastice elaborate de sculptura romanică din secolul al XI-lea, mai probabil în legătură cu plastica lombardă. Dar chiar și în Lombardia și în Franța, faptul că figurile au dobîndit deja un aspect uman, oricît de primitiv și de schematic ar fi, ne obligă să punem relieful în legătură cu sculpturile din jumătatea a doua a aceluiași veac. Apare limpede că, admițînd chiar prezența unui sculptor chemat din depărtare anume la Alba-Iulia, nu putem presupune o executare a acestui relief înainte de anul 1100, dar avem latitudinea în schimb, să-l datăm ceva mai tîrziu, pentru că în zona răsăriteană a artei catolice dăinuie forme arhaice pînă către sfîrșitul fazei romanice»¹⁹.

Iar în altă parte, comențînd aceeași sculptură, se ajunge la următoarea concluzie: «Relieful din luneta primei catedrale din Alba-Iulia datează din primii ani ai veacului al XII-lea. Proporțiile și stilizarea figurilor și a costumelor, ca și motivul de împletituri decorative, dovedesc că ne găsim în fața operii unui meșter format în ambianța lombardă»²⁰.

Tema sculpturii de la Alba-Iulia, aflată în Erminiile de artă bizantină, prima dată am găsit-o reprezentată în mozaicul absidei bisericii San Pudenziana din Roma. Această

15. M. De' Rossi, *Dell'ampiezza delle Romane Catacombe*, Roma 1860.

16. Alfred Steinitzer, *op. cit.*

17. Marcel Aubert, *op. cit.*, Iisus este prezentat printr-o cruce.

18. A. Parmentier, *op. cit.* Toate sublinierile ne aparțin.

19. Virgil Vătășianu, *Istoria artei feudale în Țările Române*, București, 1959.

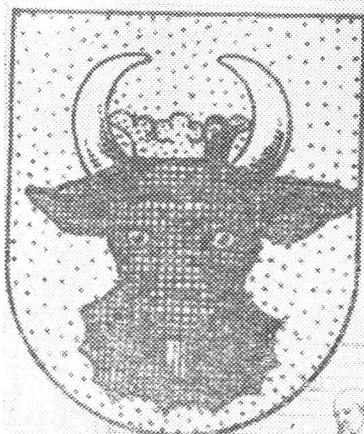
20. Idem, *Stilul romanic*, București, 1961.

38

39

40

41

42

compoziție grandioasă este prima operă cu reprezentare figurată și datează din anul 390²¹ (vezi fig. 15).

Figura 10 bis reprezintă pe Iisus Hristos tronând și se află în Evangheliul scris de Godeskalk pentru Carol cel Mare (743—814)²².

Această temă, înscrisă în Erminii, este reprodusă în decursul timpului datorită faptului că arta religioasă este hieratică și rigidă cît privește *tema*, totuși, în evoluția ei această artă s-a reinnoit.

Una din cele mai vechi pietre sculptate, este grinda intrării (linteau) bisericii Saint-Genis-des-Fontaine (în Roussillon — Pirineii orientali), datată în anul 1020 și reprezintă pe Iisus Hristos în măriștea gloriei Sale, purtată de doi îngeri, iar la dreapta și la stînga avînd cîte trei mici personaje lucrate primitiv (vezi fig. 11). Sculptura este executată inegal și nu scoate prea mult în relief figurile din suprafața ei.

Aceeași *temă*, executată tot atît de «primitiv», o aflăm în biserica Saint Sernin din Toulouse, într-un basorelief de marmură și datează de la sfîrșitul secolului al XI-lea (vezi fig. 12). Această sculptură face parte din cele mai venerabile dovezi ale efortului vechilor artiști francezi, care sculptau în piatră sau marmură marile personaje și reprezintă pe Iisus Hristos în gloria Sa, doi îngeri și doi apostoli. Această reprezentare este inspirată din iluștrările bizantine și face parte din sculptura romanică, școala Languedoc²³.

Din mijlocul secolului al XII-lea este datat timpanul portalului bisericii Saint Julien de Jouzy (Saon et Loire), în care se constată influența școlii burgunde (vezi fig. 13).

Tema aceasta este redată și în timpanul porții centrale a intrării catedralei din Chartres: Iisus Hristos între simbolurile Sfinților Evangheliști însoțite de cîte o carte; precum și cei douăzeci și patru de bătrîni apocaliptici (vezi fig. 14). Sculptura gotică din care face parte acest monument istoric dovedește o puternică influență bizantină, întărind susținerea noastră că s-a lucrat conform anumitor dogme înscrise în Erminii de-a lungul veacurilor.

Figura 17 reprezintă o pictură care datează de la sfîrșitul secolului al XI-lea sau începutul celui următor și se află în biserica Sf. Savin din Viena: Mîntuitorul tronînd, cu mîna dreaptă binecuvîntînd, iar în cea stîngă ținînd Evanghelia.

Mărimé, referitor la pictura aflată în biserica Sf. Savin, scrie:

«Capetele se disting adesea printr-o noblețe unică și niște trăsături foarte regulate, care amintesc de departe, pe drept cuvînt, tipurile pe care le admirăm în arta antică»²⁴.

Domul din Cefalu-Sicilia, este posesorul celui mai strălucitor mozaic de factură bizantină, datînd din anul 1148; și tratează aceeași temă (vezi fig. 16).

Reproducerea aceleiași *teme*, atît în sculptură, cît și în pictură, la date și locuri diferite, dovedește că au existat pe lîngă Erminiile de pictură, și Erminii de sculptură figurativă, însă catolice.

Referitor la «naivitatea interpretării reliefului de la Alba-Iulia», se poate susține că într-adevăr, artistul a fost neîndemînic. «Această operă este naivă, dar te emoționează și se simte sub stîngăcia artistului o credință umilă și fierbîntă exprimată cu sinceritate», totuși executată după anumite reguli înscrise în Erminii.

«Caracterul dur și puternic al artei romanice noi îl vedem în monumente a căror forță reiese din grandoarea lor».

Trebuie precizat că numai arta creștină stă la baza artei bizantine, care este foarte diferită de artele antice.

Steme maghiare și simboluri creștine. Sîntem în posesia unei lucrări rare de heraldică maghiară²⁵, care întărește susținerile noastre, referitoare la simbolurile religioase impuse în steme de către Biserica Romano-Catolică²⁶.

21. Alfred Steinitzer, *op. cit.*

22. Aflat în Biblioteca Luvrului — Paris (cf. Max Osberon, *Geschichte der Kunst, Berlin*, 1920).

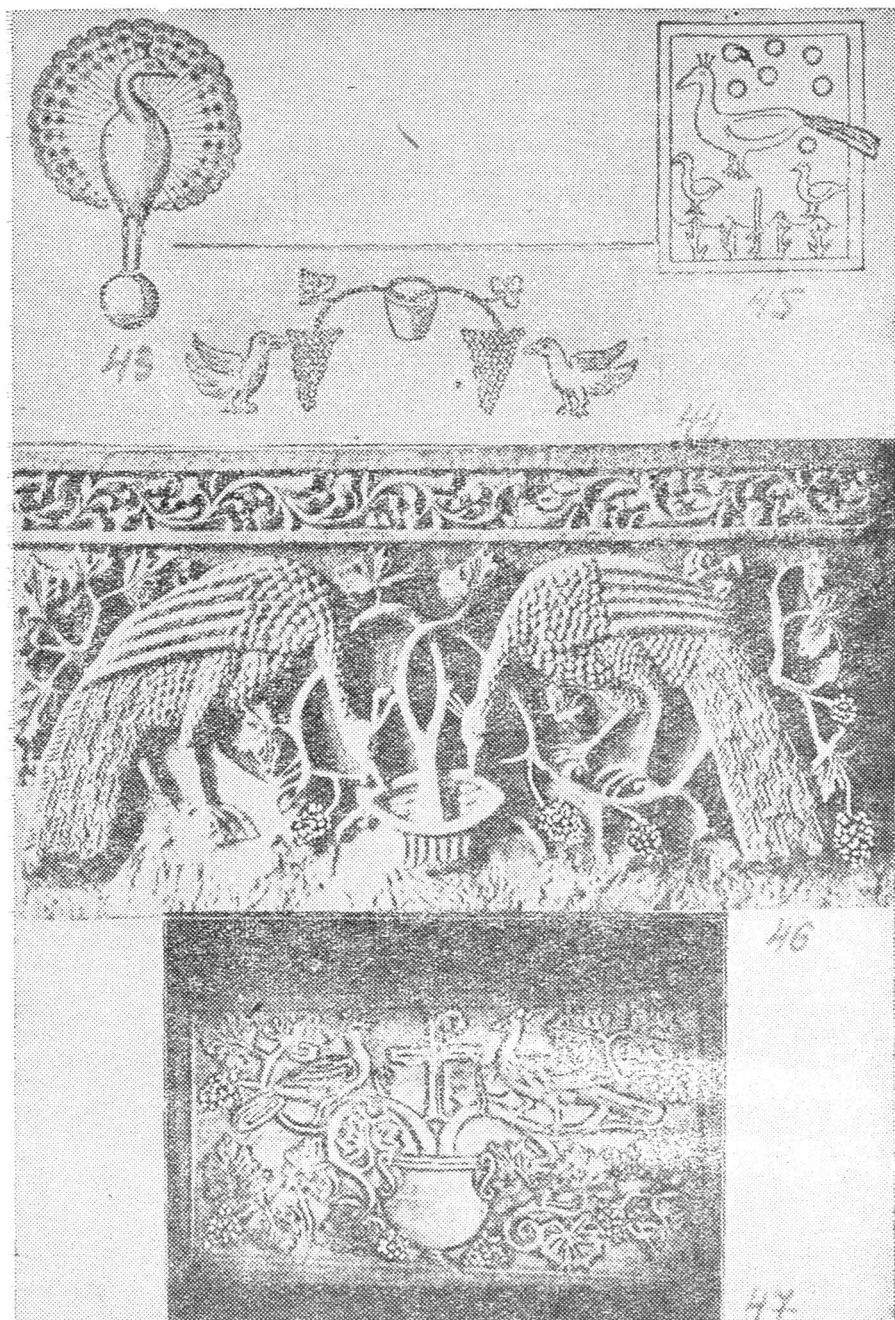
23. Marcel Aubert, *op. cit.*

24. Paul Mantz, *op. cit.*

25. Sándor Imre, *Czimerlevelek, Flüzet I, II, Brașov, 1910, 1912.*

26. Stelian Metzulescu, *Erminiile în arta creștină medievală europeană*, în „Glasul Bisericii”, An. XXI, 1962, nr. 3—4.

Reprezentarea simbolurilor creștine, păunul și vița de vie

Astfel, stema lui Cekus András și a fraților săi, conferită o dată cu înobilarea lor de către Ferdinand al II-lea la 12 ianuarie 1629, în Viena. Această stemă are drept cimier *un bou* (vezi fig. 18).

Stema lui Vad, denumit Szakács Iánosnak, conferită o dată cu înobilarea sa de către Ferdinand al II-lea la 27 iunie 1627 în Viena. Stema are ca simbol *un pește*, iar drept cimier *un cerb* (vezi fig. 19).

Stema lui Philep Iánosnak și a familiei sale, conferită o dată cu înobilarea lor de către Máttyás al II-lea, la 30 noiembrie 1609 în Pozsony. În scutul acestei steme, despărțit în două (coupé), are în partea de sus ca simbol *un cerb*, iar în partea de jos o ramură de viță cu un ciorchine; drept cimier poartă *un cerb*.

Stemele conferite lui Rác Péter în 1646, lui Birtalan Iános în 1648 și lui Kovács Balint în 1609, au în scut ca simbol «porumbelul cu ramura de măslin în cioc» (în a doua stemă și drept cimier, iar în a treia stemă are în scut doi porumbei cu ramuri de măslin în cioc) (vezi fig. 21, 22 și 23).

Stemele conferite lui Hegyi Bálint în 1632, lui Lengyel György în 1638 și lui Balásfy Iános în 1582, au ca simbol în scut «copacul vieții» (vezi fig. 24, 25 și 26).

Stema lui Bierdämpfel Iános conferită o dată cu înobilarea sa de către Rudolf al II-lea, la 13 august 1607, în Praga, este împărțită în două (coupé): în partea de sus are ca simbol un «porumbel negru indian» (schwarze indianische Tauben), cu aripile întinse, în cioc ține un inel turcesc auriu, iar în partea de jos a scutului un câprioș argintiu (silberfarben Sporn). Acest «câprioș» este semiluna reprezentată sub formă geometrică²⁷ (vezi fig. 27).

Referitor la «porumbelul negru indian», în descrierea maghiară el este tradus: «vultur» (sas).

Stema lui Poczik Iános, conferită o dată cu înobilarea sa de către Ferdinand II, la 28 iunie 1624 în Viena, are ca simbol pe scut un șoim (latinul falco, în text) (vezi fig. 28).

Acest «șoim», care a fost semn în stema oguzilor și guzilor, mai târziu a cumaniilor, a fost împămîntenit în Ungaria medievală²⁸.

În legătură cu simbolul religios «capul de bou».

Vasta răspândire a artei creștine medievale a făcut ca simbolurile creștine să fie folosite cu aceleași înțelesuri în toate țările creștine, între care și în Țările Române. Între aceste simboluri creștine, este și acela al «boului» din stema Moldovei. Redarea acestui simbol, atât în sculptură și pictură, încă din primele secole ale creștinismului, cât și înscrîerea lui în sigilografia, numismatica și heraldica medievală și modernă europeană, pînă în prezent a fost socotită tradițională, avînd ca bază *legende*. Mai târziu s-a susținut că au existat *legături familiare* între deținătorii acestor steme, și că ele s-ar datoră *dregătoriilor deținute* de posesorii lor, în țara care avea înscris în stemă acest simbol.

Istoriografia romînă din trecut a văzut în simbolurile Țărilor Romînești înscrise în steme o influență occidentală. Astfel: «În scutul fasciat, în coiful cu podoabă de vultur sau de bou, care constituie mai târziu partea principală a stemei, se află poate elementul cel mai reprezentativ al influenței apusene în țările noastre și al caracterului ei feudal. Legăturile noi de alianță de la jumătatea veacului al XIV-lea au impus Principatelor Romîne această fațadă occidentală a vieții lor politice». «Se poate spune că în perioada medievală a istoriei sale, înțiruirea Apusului feudal n-a lăsat aci imagine mai reprezentativă decît stemele acestei țări»²⁹.

Avem prilejul a dovedi că acest simbol religios a fost redat sub diferite forme și face parte din cele patru simboluri ale Mîntuitorului.

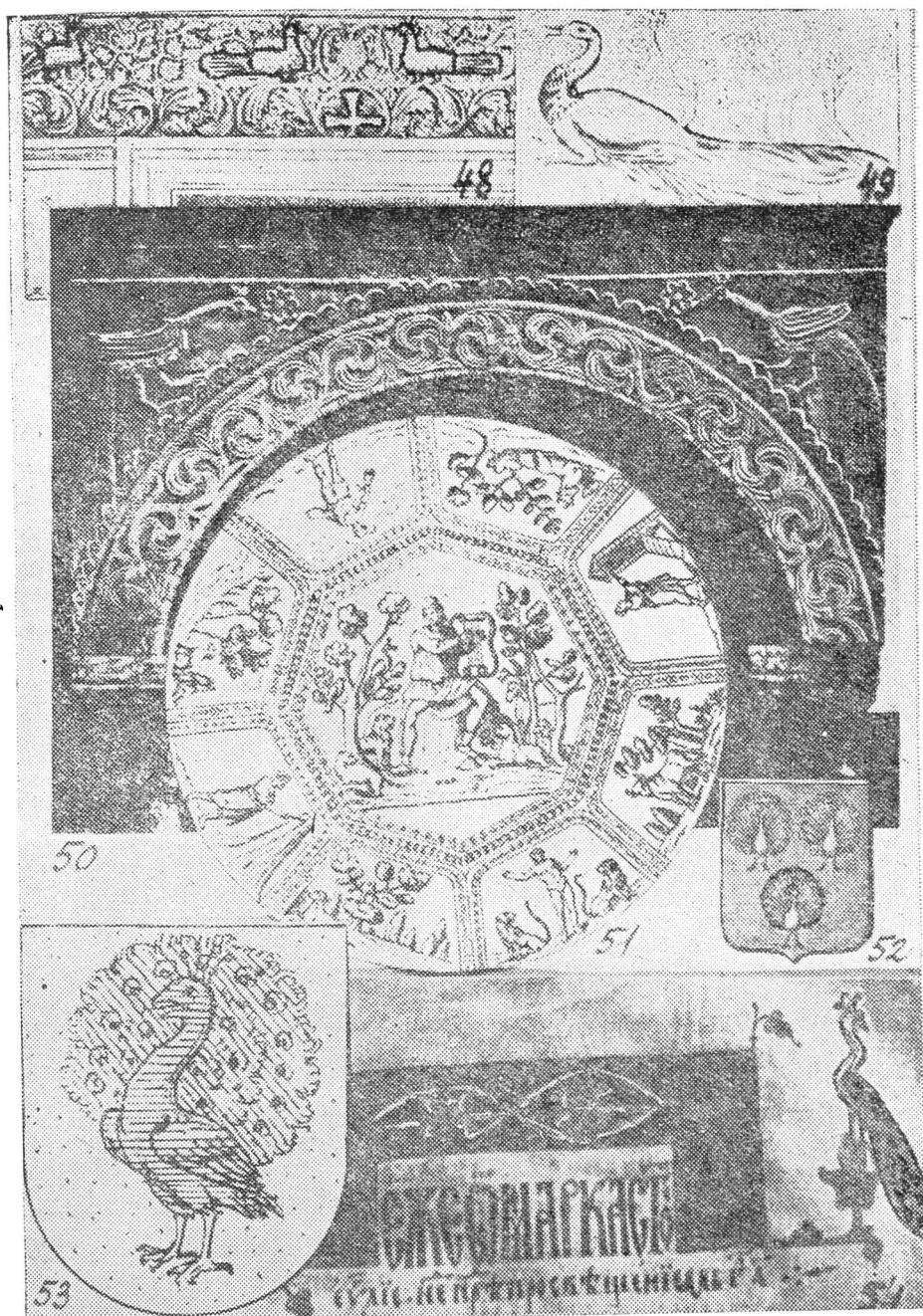
Italia. Simbolul «boului» îl aflăm sculptat deseori pe simple pietre de mormînt creștine. Un fragment din anul 343 redă «Vizita păstorilor» (vezi fig. 29)³⁰.

27. Stelian Metzulescu, *Semiluna, simbol heraldic*, în „Glasul Bisericii”, an. XX, nr. 9—10, 1961.

28. Vezi: „Revista istorică romînă”, vol. I, fasc. I, 1931, București, p. 50—62; Andrei Veress, *Originea stemelor Țărilor Romîne*, în „Revista istorică romînă”, vol. I, fasc. III, 1931.

29. „Revista istorică romînă”, București, 1931, vol. I, fasc. I, p. 61.

30. J. B. De' Rossi, *Inscriptiones christianae urbis Romae...* 1857.

Reprezentarea simbolului creștin : păunul

O *piatră gravată*, care datează din secolul al VII-lea, redă tema Nașterea Domnului (vezi fig. 31).

Figura 33, care reprezintă una din celebrele *picturi* ale lui Luca della Robbia (1400—1482), redă aceeași temă.

Franța. Nașterea Domnului o aflăm redată și în *sculptura franceză* din epoca gotică; astfel, catedrala din Chartres este posesoarea unui basorelief în piatră, datînd de la mijlocul secolului al XIII-lea (vezi fig. 32).

Mozaicul din San Vitale din Ravenna, executat în jurul anului 556, redă pe Sfinții Evangheliști, însoțiți de *simbolurile* lor. Astfel, Sfîntul Evanghelist Luca are *emblemă* «boul» (vezi fig. 30)³¹.

Tot *tema «Nașterii Domnului»*, înscrisă în Erminii, o vedem redată în *pictură germană*; astfel, la Sigmaringen, se află pictată de von Zeitblom (vezi fig. 41) și de von M. Schaffner (vezi fig. 42).

Simbolul religios «capul de bou» făcînd aluzie la jertfa Mintuitorului.

În *heraldica medievală franceză*, reprezentarea acestui simbol abundă. Astfel, stema familiei Carmoi are înscris în scut un écusson în care se vede simbolul «boului» (vezi fig. 34), pentru ca în blazonul familiei Borel d'Hauterive (Dauphiné) să vedem o cruce cantonată de patru «capete de boi» sau «bouri» (vezi fig. 17 A).

De asemenea blazonul aflat pe piatra de mormînt a seniorului Melun d'Antoing, cavaler al ordinului «Lîna de aur», are drept cimier un «cap de bou» (vezi fig. 35 și 36).

Menționăm că acest «ordin» a fost fondat de Philippe le Bon, în anul 1430.

În armoariile lui Philippe de Clèves (secolul al XV-lea), simbolul capului de bou este încoronat și acoperă toată casca; este un panou în lemn sculptat, avînd intenția evidentă de a da însuși coifului aspectul unui cap de bou, ale cărui coarne serveau de cimier (vezi fig. 37).

Blazonul lui Adolphe de Clèves, de asemenea cavaler al ordinului «Lîna de aur», are drept cimier un cap de bou încoronat, care acoperă casca (vezi fig. 38).

Acest simbol ca atribut al Mintuitorului, este înscris și într-o seamă de steme aparținînd unor familii franceze și în special din Flandra (Belgia)³².

Unii heraldiști occidentali redau steme cu simbolul «capului de bou» sau «bour», ne-arătînd semnificația lui (vezi fig. 17 C).

Alți heraldiști fac următoarele mențiuni:

«Acest animal este simbolul muncii. Boul, taurul, ca și bourul, sînt confundați în armoarii și trebuie să fie reprezentați cu botul gros și scurt, avînd între coarne un smoc gros de păr»³³.

Germania. Figura 40 redă stema avînd ca simbol heraldic un «cap de bour». «Acest semn a trebuit să fie totdeauna desenat aspru, păsos și sălbatic. Unii heraldiști deosebesc boul de bour prin coarnele și copitele altfel vopsite; de asemenea prin încovoierea o dată sau de două ori a coarnelor».

«Se crede că heraldiștii vechi au prezentat în blazoane numai bourul, animal sălbatic și de vînat»³⁴.

Moldova. Figura 39 reprezintă *blazonul lui Ștefan cel Mare*, aflat pe un monument heraldic: un scut înclinat, timbrat cu un coif, avînd în virî un bour cu o stea între coarne; *capul bourului este surmontat de două stele*. Întreaga reprezentare este înconjurată de *ornamente florale*.

Încă din secolul al XIV-lea, Moldova are înscris în stemă simbolul «boului», care adaptîndu-se locului, devine «bour» sau «zimbrul Moldovei», pe marginea căruia s-au creat o seamă de legende populare. Astfel, redăm «*Stihuri în stema domniei Moldovei*», aflate în «*Carte romînească de învățătură*» de la Iași (1643):

Totuși în cronici, stihurile compuse stemei Moldovei, redau semnificația acestui simbol în așa fel, încît ele constituie o adevărată enigmă.

31. A. Parmentier, *op. cit.*

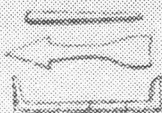
32. Emil Gavaert, *L'héraldique, son esprit, son langage et ses applications*, Paris (1923); M. Bachelin-Deflorenne, *La science des armoiries*, Paris, 1880.

33. Luovan Geliot, *La vraie et parfaite science des armoiries ou l'indice armoiriel*, vol. I, II (sur l'imprimé à Paris, 1660, réimpression et publiée en 1895).

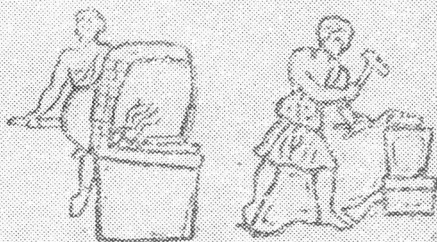
34. Louvan Geliot, *op. cit.*; H. Gourdon de Genouillac, *Les mystères du blason*, Paris,

55.

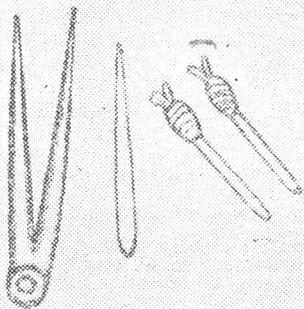
56.

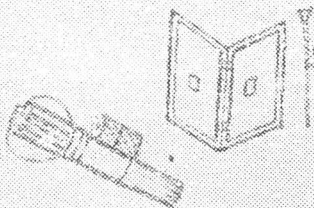
58.

57.

59.

60.

Profesiuni, instrumente și embleme reprezentate în arta creștină

«Deși vezi cîndva sîmnu groaznicu,
să nu te miri cînd să arată putearnicu,
Că putearnicul putearia-l închipuiaște,
și slăvitul podoaba-i schizmeaște
Cap de buir și la Domnii Moldovenești,
ca puteria aceii hieri să o socotești,
De unde mari domni spre laudă și-au făcut cale,
de-acolo și Vasilie Voevod, au început lucrurile sale».

Această semnificație este redată și în stihurile din «Șapte taine» de la Iași, 1644, «Psaltirea în versuri» de Dosoftei (Uniev, 1673), apoi în «Viața Sfinților» (Iași 1682—1686) și altele³⁶.

Ungaria. Profesorul Zsigmond Jakó de la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj, fiind rugat de noi să ne comunice dacă Cekus Andrast (Ungaria), posesorul stemei avînd în cimier un cap de bou (vezi fig. 18), în genealogia acestuia sau în demnitățile lui a avut vreo legătură cu Moldova sau cu Maramureșul, — prin scrisoarea din 9 februarie 1962, a binevoit să ne răspundă: «Familia Czékus n-a fost niciodată în legătură cu Moldova și nici cu Maramureșul. Această familie a avut moșii în județele Gömör și Borsod; deci regiunile aflate pe teritoriul Slovaciei și Ungariei».

Polonia. Simbolul capului de bour abundă în heraldica poloneză. Astfel, în voivodatul Kalisz, în secolul al XII-lea, este pomenită stema în al cărei cîmp este înscris un cap de bour avînd între coarne o coroană; cîmpul scutului este format din pătrățele albe și negre.

Stema familiei Wieniawa, amintită în secolul al XIV-lea, are în cîmpul galben înscris un cap de bour negru, coarneau sînt astfel aranjate, ca și cum ar fi o semilună. A doua stemă, a familiei Kiellicz, despre care se vorbește în secolul al XVI-lea, în al cărei cîmp galben se află înscris un «bivol negru»; în cimier o coroană³⁷.

Concluzii pe marginea simbolului creștin «capul de bou». Susținerile istoriografiei românești, referitoare la simbolul «capului de bour», aflat în stema Moldovei, sînt multe și interesante.

De exemplu, s-a afirmat că reprezenta simbolul personal al familiei domnitoare, în momentul cînd el a fost adoptat ca cimier în stemă (vezi fig. 39)³⁸. Această susținere trebuie abandonată, ea nefiind documentată.

Compunerea stemei alături de zidul mînăstirii Bistrița-Neamț (vezi fig. 17 D), care însoțește pisană din 1554, de asemenea stema de pe ușa de lemn de tisă din biserica mînăstirii Tazlău, executată de călugărul «Cozma maistru» (vezi fig. 17 E), precum și stema lui Ștefan cel Mare (vezi fig. 39), împreună cu steaua alăturată între coarneau «bourului» și care intră în compunerea acestei steme, dezleagă această pînă acum «enigmatică» stemă.

Acest rebus al heraldicii medievale românești a fost dezlegat ipotetic printr-o «legendă» și este rezolvat numai de istoria bisericească.

Crucea, ornamentele florare, ca și steaua, știm că sînt simboluri creștine; astfel în stema de la biserica mînăstirii Neamț, steaua — care de obicei este reprezentată între coarneau «bourului» — este înlocuită de o cruce, fapt care denotă că artistul pietrar cunoștea tot atât de bine semnificația simbolurilor creștine. De asemenea artistul care execută reprezentarea alăturată pe ușa de lemn din biserica mînăstirii Tazlău, în care este redată stema Moldovei, încadrată de ornamente florare, este tot atât de bine cunosător, și nu un fantezist cum se credea pînă acum³⁹.

1868: „Boul și taurul simbolizează munca grea și agricultura, răbdarea și perseverența în muncă și, pe baza acestei opinii, sînt citate monumentele antice decorate cu capete de boi nelăjuți, înconjurați de ghirlande și coroane de flori, care după Pierrus, simbolizează recompensa unei munci îndelungate”.

35. Maximilian Gritzner, *Grundsätze der Wappenkunst*, Nürnberg, 1889.

36. Vezi Ion Bianu și Nerva Hodos, *Bibliografia românească veche*, tom. I—IV, 1903-1941, la tom. III și IV cu Dan Simonescu; Aurelian Sacerdoteanu, *Predosloviile cărților românești*, I, București, 1938.

37. Kasper Niesiecki S. I., *Herbarz polski*, tom. 1—10, W. Lipsku, 1839—1846.

38. „Revista istorică română”, I (1931), p. 58—59; mai tirziu, M. Berza, *Stema Moldovei în veacul al XVI-lea*, în „Studii și cercetări de istoria artei”, nr. 1—2, 1956, p. 157.

39. M. Berza, *l. cit.*, p. 107, jos în notă.

Am arătat cu altă ocazie semnificația acestor simboluri creștine⁴⁰.

Simbolul «capului de bour», în asociere cu aceste simboluri, este dovada evidentă că face parte dintre simbolurile creștine.

Vom rezuma aceste asocieri de simboluri :

1. — *In fig. 39*, vedem simbolul capului de bour, avînd între coarne o stea și este surmontat de alte două stele. Imprejurul întregii reprezentări se văd elemente florale.

2. — *In fig. 17 A*, vedem o cruce cantonată de patru capete de bouri. Aici, steaua este înlocuită cu simbolul crucii.

3. — *In fig. 17 C*, vedem două stele între coarnele bourului.

4. — *In fig. 17 D*, vedem o cruce între coarnele bouului, înlocuind steaua.

5. — *In fig. 17 E*, vedem un scut în care este înscris capul de bou, avînd o stea între coarne; totul este înconjurat de elemente florale.

6. — *In fig. 40*, vedem o coroană între coarnele bourului, înlocuind steaua.

7. — *In fig. 35 și 36*, vedem simbolul capului de bou fără stea, în schimb împrejur, elemente florale.

8. — *In fig. 37 și 38*, vedem simbolul capului de bou încoronat; lipsește steaua dintre coarne, totul încadrat cu elemente florale.

Pentru întărirea susținerii noastre, vom arăta semnificația fiecărui simbol care se află în asocierea «capului de bou».

Coroana este emblema victoriei.

Florile sînt emblema gloriei cerești, simbolul Sfîntului Duh; în heraldică simbolizează speranța.

Soarele și luna (semiluna), reprezentate aproape pe toate monedele și sigiliile Țărilor Romînești, însoțind simbolul vulturului și al capului de bour, exprimă eternitatea și amintesc că Iisus Hristos este eternul conducător al spiritului.

Soarele și luna simbolizează speranța creștină. Aceste reprezentări exprimă cele două naturi ale lui Iisus Hristos: soarele care strălucește prin propria sa lumină simbolizează divinitatea, iar luna omenescul și amîndouă se unesc în persoana Mîntuitorului, participînd la splendoarea Sa.

Stelele sînt semnele divinității și eternității Mîntuitorului; ele indică domeniul suveran pe care Tatăl Său I l-a dat.

În heraldică, stelele simbolizează destinul rău sau bun, într-o interpretare ipotetică.

Din cele arătate mai sus, reiese clar că simbolul «capul de bou sau de bour» este reprezentat totdeauna în asociere cu alte simboluri religioase.

Vița de vie. Motivul decorativ al acestui simbol îl aflăm în arta siriacă.

Tema este reprezentarea plastică a cuvintelor Mîntuitorului și este înscrisă în erminii :

«Eu sînt vița cea adevărată și Tatăl Meu este lucrătorul...» (Ioan XV, 1).

«Eu sînt vița, voi coardele. Cel ce rămîne în Mine și Eu în el, acesta aduce roadă multă, pentru că fără de Mine nu puteți face nimic...» (Ioan XV, 5).

Încă din primele secole ale creștinismului, majoritatea catacombelor și mormintelor creștine au fost ornamentate cu tulpini de viță de vie, reprezentînd pe Mîntuitorul, iar ramurile cu ciorchini de struguri pe credincioși.

Principala preocupare a primilor creștini de a ornamenta mormintele cu viță de vie a fost de a reda viața veșnică prin imagini privitoare la înviere și bucuria vieții de apoi⁴¹.

40. Stelian Metzulescu, *Semiluna, simbol heraldic*, în „Glasul Bisericii”, an. XX, nr. 7—8/1961; Idem, *Erminiile în arta creștină medievală europeană*, în „Glasul Bisericii”, an. XXI, 1962, nr. 3—4; Idem, *Reprezentări religioase pe steaguri*, an. XXI, (1962), nr. 9—10.

41. M. L'Abbé Martigny, *Dictionnaire des antiquités chrétiennes*, Paris, 1889.

Un *monument de marmură*, de la sfârșitul secolului al IV-lea, sub inscripție este ornat cu un butuc de viță având ramurile ridicate și încârcate cu struguri⁴². O piatră de mormînt, aflată într-o catacombă, redă aceeași imagine⁴³ (vezi fig. 44).

Reprezentarea viței de vie abundă în toate ramurile artei, singură sau în asociere cu alte simboluri creștine (vezi fig. 46, 47, 48).

În *heraldica* medievală europeană, simbolul creștin al viței de vie este înscris în blazoane de familii; astfel, avem familia Maréchal de Charentenay (Franche-Comté) (vezi fig. 16 bis) și familia De Rozières (Lorraine) (vezi fig. 17 B)⁴⁴.

Păunul este simbolul învierii.

Această semnificație simbolică este întărită și prin faptul că «păunul» reprezentat în cimitirele romane creștine este însoțit de alte figuri care fac aluzie la dogma învierii și a imortalității și care, împreună, formulează admirabil aceeași gândire: Bunul Păstor, Învierea lui Lazăr, și altele⁴⁵.

În unele catacombe sau cimitire din Italia, păunul este reprezentat așezat pe un glob, avînd coada deslăcută și elalînd penele sale lungi și pline de ochiuri rotunde. Prin această pictură, artistul a avut intenția evidentă de a exprima prin glob pămîntul pe care-l părăsesc corpurile ce se înalță, iar prin pene cerul către care se îndreaptă (vezi fig. 43). Primul monument cu această reprezentare a fost descoperit în cimitirul Sf. Marcellin și Petru, iar al doilea în catacomba Sf. Agnes⁴⁶.

O deosebită atențiune merită pictura aflată în catacomba creștină din Milano, aproape de bazilica Sf. Nazarie, unde păunul cu puii săi sînt însoțiți de șapte stele (vezi fig. 45). Știm că stelele sînt semnele divinității și eternității Mîntuitorului.

Păunul asociat cu simbolul «viței de vie» este redat cu o eleganță excepțională. El este așezat în mijlocul unei grădini a plăcerilor, imaginînd raiul, oferind astfel un dublu simbol al imortalității. Astfel, o placă de marmură din secolul VIII-lea, aflată în Muzeul Național din Berlin, reprezintă doi păuni stînd față în față, pe ramuri de viță încârcate cu frunze și ciorchini, cu capetele aplecate spre un vas (vezi fig. 46).

O reprezentare asemănătoare o aflăm pe o placă de marmură din Ravenna; deasupra vasului (în mijloc), se vede o cruce (vezi fig. 47).

Grinda unei porți din Dana-Siria reprezintă trei păuni, iar o cruce se află sub un vas din mijlocul acestei înălțășări (vezi fig. 48)⁴⁷.

Figura 50 reprezintă un fragment din cavoul Foscherara, aflat în «Piața Sf. Domenico» (Bologna-Italia), în care doi păuni, cu câte o floare în cioc, urcă⁴⁸ (vezi fig. 50).

În alte cazuri, păunul este reprezentat ca simbol al primăverii. Un exemplu se află într-un colț al sarcofagului lui Iunius Bassus⁴⁹ (vezi fig. 49).

Cimitirul Domitile posedă două monumente creștine din primele timpuri, reprezentînd două picturi în care este figurat mitologicul Orfeu înconjurat de animale și păsări domestice și sălbatice, de insecte, și încadrat de trei «copaci ai vieții». Pe o ramură din dreapta lui Orfeu vedem un păun (vezi fig. 51).

Primii creștini au venerat imaginile lui Orfeu ca autor al prezicerii adevărate a lui Dumnezeu și a lui Iisus Hristos, Fiul Său.

Biserica primitivă creștină a privit pe Orfeu ca o figurație a Mîntuitorului⁵⁰.

42. Michele D'Rossi, *Dell'ampiezze delle Romane Catacombe*, Roma, 1860.

43. Marangoni, *Acta S. Victorini*, Romae, 1740.

44. M. Bachelin-Deflorenne, *La science des armoiries*, Paris 1880.

45. S. Augustin, *De civitate Dei* (scrisă după anul 410), Basel, 1506.

46. Bottari, *Sculture e pitture sagre estratte dai cimiteri di Roma, pubblicate già dagli autori della Roma sotterranea*, 3 vol. Roma, 1737—1754.

47. A. Parmentier, *op. cit.*: „frunzișuri și păsări fantastice”.

48. Guido Zucchini, *Bologna*, Bergamo, f. an. (Italia artistică, nr. 76).

49. Bottari, *op. cit.*

50. M. L'Abbé Martigny, *op. cit.*; Wilhelm Lübke, *Grundriss Kunstgeschichte*, Stuttgart, 1892, de unde am reprodus fig. 51.

Intr-un studiu al nostru am reprodus un sigiliu al corporației bogasierilor din anul 1849, atunci când am arătat semnificația simbolurilor creștine, corabia și butoiul; în acest sigiliu este reprezentat și Orfeu⁵¹.

Heraldica medievală abundă în reprezentarea simbolului «păunul»: astfel, în blazonul familiei D. Guizelin, vedem trei păuni (vezi fig. 52)⁵².

De asemenea în heraldica germană, păunul apare în blazoane, fără să i se arate semnificația simbolică (vezi fig. 53)⁵³.

In miniaturistica Țărilor Românești, acest simbol înfrumusețează manuscrisele; astfel figura 54 reprezintă «pagina întâi a Evangheliei lui Marcu, din Evangheliarul slav, scris de Nicodim la 1405».

Profesiuni, instrumente și embleme reprezentate în arta creștină.

În antichitate, era obiceiul ca pe monumentele sepulcrale să fie reprezentate ca un simbol instrumentele profesiei defunctului, însoțite deseori de epitafe în care se menționau aceste profesii.

Aceste reprezentări sînt înscrise în erminii.

Se știe că Sfîntul Evanghelist Luca era medic. De asemenea se crede că martirijii Cosma și Damian erau de asemenea medici și exercitau gratuit știința lor în favoarea celor săraci⁵⁴.

Un diptic creștin grec arată pe acești doi sfinți reprezentați cu instrumentele profesiei lor, conform modelului adoptat de arta clasică, cu o spatulă între degetul gros și cel arătător al mîinii drepte, iar în mîna stîngă ținînd cutia cu leacuri (vezi fig. 55)⁵⁵.

Profesiunea de sculptor este indicată printr-o nivelă, un echer și o linie, sau printr-un ciocan de fier, o nivelă și alte instrumente⁵⁶.

O nivelă cu lichid, însoțită de o daltă și un pîrboi, figurează de asemenea pe o piatră de lîngă biserica Sf. Agnes, în afara zidurilor Romei (vezi fig. 56). Această inscripție datează de la sfîrșitul secolului al IV-lea⁵⁷.

Un monument, datînd din secolul al III-lea, care este mormîntul lui Eutropos, demonstrează obiceiul de a reprezenta atît profesiunea defunctului, prin instrumente, cît și prin inscripții.

Acest monument aflat în cimitirul Sf. Elena din Roma, are reprezentat pe sculptorul de sarcofagii ocupat cu lucrarea unei urne, cu ajutorul unui tînăr care ar putea să fie fiul său, și este înconjurat de instrumentele profesiei sale. Pe aceeași piatră se vede un basorelief mai mic, care este terminat: la mijloc se vede inscripția grecească «Eutropos», acostată de doi delfini (vezi fig. 57)⁵⁸.

Figura 58 reprezintă o piatră de mormînt allată în Muzeul Lateran, care redă profesia de fierar.

Locașul de veci al unui pictor poartă ca emblema profesională un compas, o sulă și două pensule (vezi fig. 59).

Pe o marmură din catacombe este gravată emblema profesională a unui copist («librarius»): table cerate, un stil și o legătură de trestii, așezată lîngă o călimară. Acești «librarii» erau scriitori pe lîngă creștini, încă de la începutul Bisericii și trebuiau să multiplice cărți sfinle și operele Sfinților Părinți⁶⁰ (vezi fig. 60).

51. Stelian Metzulescu, *Reprezentări și inscripții religioase aflate pe steagurile din trecutul Țărilor Românești*, în rev. „Glasul Bisericii”, an. XXI (1962) nr. 9—10.

52. M. Bachelin-Deflorenne, *op. cit.*

53. Maximilian Gritzner, *op. cit.*; G. de Genouillac, *op. cit.*: „Păunul este simbolul bogăției pompoase și strălucitoare”.

54. M. L'Abbé Martigny, *Dictionnaire des antiquités chrétiennes*, Paris 1889.

55. Paclaudi, *De cultu S. Iovannis Baptistae*, Romae, 1755 (Apud M. L'Abbé Martigny, *op. cit.*).

56. Louis Perret, *Les catacombes de Rome*, Paris.

57. M. L'Abbé Martigny, *op. cit.*

58. Raphael, *Inscriptionum antiquarum quae in aedibus paternis aeservantur explicatio*, Romae, 1699.

59. Marangoni, *Acta S. Victorini*, Romae, 1740.

60. Perret, *op. cit.*

Antichitatea creștină abundă în reprezentări de instrumente și embleme, redată pe morminte. Dintre cele mai reprezentative, amintim pe acelea care exprimă ocupația femeilor: un război de țesut; de asemenea persoane rustice, fiind în mână greble și seceri, care redă pe cultivatorul sărac din cîmpia romană. Apoi profesiunea de brutar, reprezentată printr-un vas plin cu grâu. Tot atât de interesante sînt reprezentările numiților «fossores», care săpau subteran.

Toate aceste reprezentări erau sau sculptate în piatră, sau pictate, în cimitirele antice creștine.

Concluzii. Analizînd în ansamblu cum au fost înțelese începuturile artei creștine în diferite țări din occident, ca și la noi, observăm că lucrările de istoria artelor au fost întocmite fără a se ține seama că iconografia religioasă a avut un singur izvor, care a fost arta bizantină, «iar tratatele (erminiile) de pictură apuseană se preocupă exclusiv de partea tehnică a picturii: adică de culori, de amestecul și întrebuințarea lor».

Această artă bizantină, după cum am văzut, în Italia încă de la început, înlătură orice activitate creatoare, executîndu-se o repetare mecanică a chipurilor și scenelor religioase, pentru ca în Franța obiectele aduse din orient să furnizeze artiștilor care lucrau la adăpostul catedralelor și marilor abații, subiecte pe care le copiau și totodată o tehnică pe care o imitau.

Totuși, se mai susține că începuturile picturii în Transilvania sînt înfrurite — din punct de vedere al iconografiei, al stilului și al tehnicii — de școala meșterilor din Italia de sud, la care se mai adaugă și elemente de pictură și iconografie bizantină, pătrunse din sudul Carpaților în a doua jumătate a secolului al XIV-lea.

Nu numai atât, în ciuda Minervei, s-a accentuat că unele teme iconografice foarte vechi, care se întîlnesc în pictura monumentelor italiene pînă în veacul al XI-lea, au pătruns astfel în pictura romînească, constituind decorul monumentelor înainte de dezastrul produs de invazia tătarilor.

Toate aceste erori se datoresc faptului că nu au fost cercetate temele iconografice care, — absolut toate — sînt înscrise în erminiile de artă bizantină.

«Pictura bisericească bizantină, ca și orice artă religioasă, s-a fixat în anumite forme și tipuri, neschimbătoare prin tradiție.

«Sinodul al 7-lea Ecumenic stabilea că reprezentațiunile și chipurile din pictura bisericească, precum și orînduirea lor, nu sînt o invenție a pictorilor, ci o tradiție și o așezare hotărîtă a Bisericii întregi și a Sfinților noștri Părinți bisericești»⁶¹.

Din cele arătate, mai desprindem că cercetătorii monumentelor de artă au ținut seama în primul rînd de rolul predominant al influenței diferitelor curente, și în al doilea rînd de originea imaginilor picturale sau sculpturale, care au fost reproduse în decursul timpului.

Aceste reprezentări, pentru faptul că și-au menținut tema, au fost socotite tradiționale, fără a se arăta care a fost factorul determinant care a păstrat-o intactă: erminiile.

Nu numai în cazul cînd n-ar fi existat «manuscrisul nr. 296 Coislin din secolul al XII-lea, aflat în Biblioteca Națională din Paris, în care se păstrează un mic fragment dintr-o scriere din secolul al IX-lea, al lui Elpios Romuel»⁶², unde se descrie înfățișarea lui Adam, a profeților, a Domnului Iisus Hristos și a mai multor ierarhi, — precum și *Erminia* de pictură a lui Teofan, compusă în secolul al X-lea⁶³ sau «Schedula diversarum artium» (mic tratat de diferite arte) a lui Theophilus Presbyter (a lui Teofil preotul), de pe la începutul secolului al XII-lea»⁶⁴, am fi fost întru totul de acord că «sculptorul a fost chemat din depărtare, anume la Alba-Iulia, pentru cioplirea în piatră a reliefului aflat în luneta Catedralei» și nu era un artist local.

61. Vasile Grecu, *Erminii de pictură bizantină*, 1942.

62. „Analele Societății de studii bizantine”, XIV, Atena, 1938, p. 412, (Apud Vasile Grecu, *Erminii de pictură bizantină*, 1942, p. 11.

63. L. Bréhler, *L'art byzantin*, Paris 1924, p. 186.

64. V. Grecu, *l. cit.*, p. 1.

Toți istoricii artelor au văzut în reprezentările și simbolurile religioase «motivele decorative» aflate în arta orientală antică și romană». În realitate, aceste motive au îndeplinit numai rolul de a influența pe întocmitorii temelor înscrise în erminii, ele fiind adaptate. Alți cercetători separă motivul decorativ al artei antice de tema artei bizantine, constatând astfel că arta religioasă medievală s-a inspirat direct din arta antică. Astfel, sculptura romanică din a doua jumătate a secolului al XII-lea a fost caracterizată: «căutând expresii cât mai convingătoare, sculptorul din Italia de nord, ca și cei din Provența, au recurs la adaptări din arta antică și uneori și la împrumuturi de proveniență bizantină».

Referitor la influența «greco-orientală», căreia i se datorește întreaga artă religioasă în Țările Românești, s-a crezut că «a fost transmisă prin intermediul unui lung șir de etape de asimilare locală, în rîndul cărora un rol decisiv l-au jucat centrele meșteșugărești de la Gurile Dunării»⁶⁵. Această susținere a avut ca sprijin: inscripții grecești, documente și zapise, în care se arată cine a executat monumentele de artă, *nu însă și după ce criterii și după ce modele*.

Știm că întreaga artă religioasă în Țările Românești ne-a fost transmisă numai prin erminii de artă⁶⁶.

Cercetînd istoria artei bisericești, am reușit să aflăm și rostul unor reprezentări înscrise în arta medievală europeană.

Aceste reprezentări gravate pe sigilii au fost executate în timpul cruciadelor, cînd Roma era centrul lumii occidentale.

Gravarea acestor imagini a pus în derută o seamă de istorici, astfel sigiliul comunei Dijon (Franța) din secolul al XIII-lea, a fost descris: «În centru, un om călare; pe margini portretele demnitarilor comunei» (vezi fig. 4).

Am arătat cum erminii de artă bizantină au devenit obligațiuni din primii ani ai creștinismului, care impuneau reguli din care nu se putea ieși, arătîndu-se cu minuțiozitate reprezentarea personajelor biblice, și totuși, în decursul timpului, au suferit influențele diferitelor curente și școli de artă, care au contribuit la o reînnoire a artei inițiale, păstrîndu-se cu sfințenie tema inițială.

«Adevărul e pretutindeni, dar nu-l recunoaște decât acela care-l caută».

STELIAN METZULESCU

65. Corina Nicolescu, *Decorul mănăstirii Neamț în legătură cu ceramica monumentală din Moldova în secolul al XV-lea*, în „Studii și cercetări de istoria artei”, nr. 1-2, p. 135 și nota 3.

66. Stelian Metzulescu, *studii citate*.

D O C U M E N T A R E

MINEIELE DE LA NEAMŢ 1830 - 1832

Printre cărţile de cult, necesare clerului, se numără şi Mineiele, care conţin slujba din fiecare zi a anului cu tipicul necesar la fiecare sfânt în parte. În afară de partea imnologică ele cuprind şi o scurtă expunere privind viaţa fiecărui sfânt în parte. Din totalitatea celor 12 volume, avem câte o carte pentru fiecare lună. Tipărirea lor necesita o muncă deosebită şi destul de costisitoare.

Primele Mineie au fost cele tipărite de Mitrofan, episcopul Buzăului, la tipografia din acel oraş în 1698¹. Putem spune că apariţia lor a marcat «introducerea limbii româneşti în biserică»². În Mineiele de mai sus partea imnologică era în limba slavă, iar vieţile sfinţilor în limba română. Tocmai peste 40 de ani apar la Râmnic primele Mineie în limba română³. Ele au fost traduse în cea mai mare parte de episcopul Damaschin, un adept înfocat al introducerii limbii româneşti în Biserică şi au fost tipărite din iniţiativa episcopului Chesarie de Râmnic.

1. 111. Mineiul tipărit de episcopul Mitrofan. Buzău, 1698.

12 volume în folio.

«Mineiul pe luna septembrie»: 2 foi nenumerotate + 139 foi numerotate.

«Luna lui octombrie»: 152 foi numerotate

«Luna lui noiembrie»: 164 foi numerotate.

«Luna lui decembrie»: peste 173 foi numerotate.

«Luna lui ianuarie»: 86 foi numerotate.

«Luna lui februarie»: 117 foi numerotate.

«Luna lui martie»: 120 foi numerotate.

«Luna lui aprilie»: 98 foi numerotate.

«Luna lui mai»: 101 foi numerotate.

«Luna lui iunie»: 108 foi numerotate.

«Luna lui iulie»: 146 foi numerotate.

«Luna lui august»: 132 foi numerotate.

Bibliografia veche românească, vol. I, p. 365—369; vol. IV, p. 209.

2. N. Iorga, *Istoria bisericii româneşti*, vol. II, p. 14.

3. *Mineiul pe octombrie*. Râmnic, 1776.

La 1804—1805 apare la Buda o altă ediție de Mineie⁴, revizându-se traducerea după originalele grecești. Această carte se vindea în Moldova parțial sau integral cu 80 de florini nelegate și 94 legate⁵. Ediția de la Buda e trasă pe hîrtie albă, tare, cu literă frumoasă și este considerată printre cele mai frumoase lucrări tipografice bise-ricești.

După cum se vede, Mineiele erau foarte rare și lipsa lor era resimțită. De-abia în 1830 la tipografia mînăstirii Neamț prin îndemnarea... <însuși⁶ prea sf<i> nțitul nostru mitropolit a Moldovei, Kiriu Kir

In folio, 3 foi nenumerotate + 210 foi numerotate, ed. I.

In folio, 3 foi nenumerotate + peste 254 foi numerotate cu greșeli, ed. II.

Bibliografia rom. veche, vol. II, p. 215—217; vol. IV, p. 255—256.

415. *Mineiul pe noemvrie*. Rîmnic, 1778. In folio, 3 foi nenumerotate. Bibliogr. rom. veche, vol. II, p. 226—228.

419. *Mineiul pe dechemvrie*, Rîmnic, 1779. In folio, 3 foi nenumerotate + 231 foi numerotate. Bibliogr. rom. veche, vol. II, p. 231—233.

420. *Mineiul pe ianuarie*, Rîmnic, 1779. In folio, 4 foi nenum. + 253 foi numer. Bibl. rom. veche, vol. II, p. 233—237.

421. *Mineiul pe februarie*, Rîmnic, 1779. In folio, 5 foi nenum. + 161 foi numer. Bibl. rom. veche, vol. II, p. 237—241.

422. *Mineiul pe martie*, Rîmnic, 1779. In folio, 4 foi nenum. + 151 foi numerot. Bibl. rom. veche, vol. II, p. 241—244.

433. *Mineiul pe aprilie*, Rîmnic, 1780. In folio, 3 foi nenumerotate + 143 foi numerotate. Bibl. rom. veche, vol. II, p. 254—256.

434. *Mineiul pe mai*, Rîmnic, 1780. In folio, 4 foi nenum. + 151 foi numerotate. Bibl. rom. veche, vol. II, p. 256—260.

435. *Mineiul pe iunie*, Rîmnic, 1780. In folio, 3 foi nenumerotate + 135 foi numerotate. Bibl. rom. veche, vol. II, p. 260—262.

436. *Mineiul pe iulie*, Rîmnic, 1780. In folio, 3 foi nenumerotate + 185 foi numerotate. Bibl. rom. veche, vol. II, p. 262—264.

437. *Mineiul pe august*, Rîmnic, 1780. In folio, 3 foi nenumerotate + 192 foi numerotate. Bibl. rom. veche, vol. II, p. 265—267.

438. *Mineiul pe septembrie*, Rîmnic, 1780. In folio, 240 foi numerotate. Bibl. rom. veche, vol. II, p. 267—268.

4. 681. *Mineiul mare*, Buda, 1805.

Mineiul pe ianuarie. In folio, 4 foi nenumerotate + 221 foi numerotate.

Mineiul pe februarie. In folio, 6 foi nenumerotate + 140 foi numerotate.

Mineiul pe martie. In folio, 4 foi nenumerotate + 126 foi numerotate.

Mineiul pe aprilie. In folio, 4 foi nenumerotate + 120 foi numerotate.

Mineiul pe mai. In folio, 4 foi nenumerotate + 127 foi numerotate + 3 foi nenumerotate.

Mineiul pe iunie. In folio, 3 foi nenumerotate + 105 foi numerotate + 1 foaie nenumerotată.

Mineiul pe iulie. In folio, 3 foi nenumerotate + 150 foi numerotate.

Mineiul pe august. In folio, 4 foi nenumerotate + 147 foi numerotate + 4 foi nenumerotate.

Mineiul pe septembrie. In folio, 6 foi nenumerotate + 205 foi numerotate + 4 foi nenumerotate.

Mineiul pe octomvrie. In folio, 3 foi nenumerotate + 175 foi numerotate.

Mineiul pe noemvrie. In folio, 3 foi nenumerotate + 191 foi numerotate.

Mineiul pe decemvrie. In folio, 3 foi nenumerotate + 193 foi numerotate.

Bibl. rom. veche, vol. II, p. 456—461.

5. N. Iorga, *Studii și documente*, XII, p. 162—163.

6. *Mineiul pe ianuarie*. Mînăst. Neamț, 1830, f. 2 nenumerotată. Bibliogr. romî-nească veche, vol. III, p. 691—692; vol. IV, p. 319—321.

Veniamin, păstoriul cel bun, carele cite de folos și de priință gândind și făcînd patrioților săi prin prevegħialnica sa ocrotire nu numai bîntuialele lumestii să silește ai apăra, ci și pentru cele ce privesc spre folosul sufletelor lor și cîstigarea cea dorită a chironomiei de sus, avînd mai deosebită îngrijare cu oserdie covîrșitoare și cu neînfrînta sîrguință, pre cea cătră ceriu norocită suire dorindu-le pentru fiii săi cu duioșie lucrează, făcînd prea sf<i>nția sa pre cele colțuroasă căi netede și scoțînd din mijloc toate înpiedecările, au înlesnit scoposul nostru cel de D<u>mnezeu plăcut și cu ajutorul lui D<u>mnezeu ne-au adus întru a fi mai lesnicioși spre sporirea tipariului, prin care iată vă facem pre toți părtași cărților acestor trebuitoare, și de suflet mîntuitoare, făcîndu-vă știut și aceasta, o, iubitorilor de H<risto>s cetitori, fiindcă viețile tuturor sf<i>nților s-au tipărit pre larg, cu multă cercare și luare aminte. Aicea în sf<i>nța mănăstire Neamțului, au găsit de cuviință prea asf<i>nțitul mitropolit, Kiriu Kir Veniamin a nu să tipări Sinaxarele la aceste Minee, căci Sinaxarele la multe locuri nu să unesc cu cele adevărate Vieților Sfinților.

S-au mai făcut schimbare și la unele din cuvente, precum în loc de Troiță, s-au pus Treime, după cuvîntul limbii noastre, și în loc de mărire, s-au pus slavă, însă numai la locurile cele cuviincioase, despre cum s-au găsit la Mineiele cele grecești. Asemenea și tipicurile și învătăturile cele cuviincioase pentru sf<i>nții Trei Ierarhi, adică de față nu ne-am pus, duple cum am urmat de am pus la alte praznice tipicul de față, ci atît pentru acești trei ierarhi, cum și pentru înaintea Praznuirii întîmpinării, pentru praznicul întîmpinării și pentru otdania lui».

Tipărirea acestor 12 volume de Mineie, a necesitat din partea tipografilor o muncă susținută, timp de doi ani. Mineiul lunii ianuarie a apărut la sfîrșitul anului 1830⁷. În continuare s-au tipărit Mineiele celorlalte luni, iar tipărirea unui volum dura aproximativ 35 de zile⁸.

7. B.R.V. Bibliografia romînească veche, vol. III, p. 288—289 și 314.

8. *Mineiul pe ianuarie*. In folio, 2 foi nenumerate + 185 foi numerotate.

Mineiul lunii februarie. In folio, 1 foaie + 97 foi numerotate + 4 foi nenumerate.

f. 97v: «S-au început această lună a să tipări la ianuarie în 19 zile și s-au sfîrșit la februarie în 20».

Mineiul lunii martie. In folio, 1 foaie + 89 foi numerotate.

f. 89v: «Acest Minei s-au început a să tipări în februarie în 25 de zile și s-au sfîrșit la martie în 30».

Mineiul lunii aprilie. In folio, 1 foaie + 90 foi numerotate.

f. 90: «Acest Minei s-au început a să tipări la aprilie, în zioa dintii și s-au sfîrșit mai în 5».

Mineiul lunii mai. In folio, 1 foaie + 92 foi numerotate + 4 foi nenumerate.

f. 92v: «Această lună s-au început a să tipări mai 7 zile și s-au sfîrșit la iunie 11 zile».

Mineiul lunii iunie. In folio, 1 foaie + 99 foi numerotate + 4 foi numerotate.

f. 99v: «S-au început iunie 12 zile și s-au sfîrșit la iulie în 15 zile».

Mineiul lunii iulie. In folio, 1 foaie nenumerotată + 121 foi numerotate + peste 4 foi nenumerate.

f. 1 nenumerotată de la sfîrșit: «Acest minei s-au tipărit la iulie în 16 zile și s-au sfîrșit la august în 27».

Volumele sînt de format in-folio, tipărite pe două coloane cu negru și roșu, numărul foilor variînd între 90 și 150. Ultimul volum al lunii Decembrie a fost terminat «*la mai în 2 zile 1832*». Din punct de vedere grafic, volumele se prezintă frumos și sînt împodobite cu multe vignete și frontispicii lucrate de meșterii nemțeni.

La sfîrșitul vol. 12 — Mineiul pe Decembrie — se află o notă cu numele tipografiilor care au tipărit această valoroasă lucrare. *Deoarece în Bibliografia romînească veche nu sînt menționați, credem că este necesar să scoatem la lumină numele acestor harnici lucrători ai tiparului.*

Tipografiile care au condus lucrările tipăririi celor 12 volume, sînt «*shimonahul Isaia și de ieromonahul Inochentie*».

Pe Isaia îl întîlnim iscălit în Viețile sfinților, apărute la Neamț, 1813, doar în frontispiciu cu cîteva inițiale. De-abia în 1819 el semnează la București o *Apologhie și Viața Sf. Vasile cel Mare*⁹ pe foaia de titlu, deci el a fost tipograful principal, ca peste 11 ani să i se dea în grijă ediția de Mineie.

Ieromonahul Inochentie nu a mai fost întîlnit în altă carte.

În afară de acești doi tipografi, care au avut răspunderea tipăririi celor 12 volume de Mineie, la acest lucru greu au mai ajutat și alți călugări tipografi din minăstirea Neamț. Însă potrivit obiceiului ca acești harnici lucrători să nu-și lase numele însemnat în carte, nu-i putem ști totdeauna pe toți.

Descoperim că în ultimul volum, adică în Mineiul pe decembrie, pe u'tima filă, o parte din tipăritorii acestei ediții, și-au însemnat și numele, după cum urmează :

f. 8v nenumărată de la sfîrșit : «Părinți și frați care s-au ostenit pentru dragostea lui Dumnezeu și pentru sf<î>nta ascultare, la tipăritul acestor Mineie.

Sfinția sa părintele Macarie ieromonahul, dascălul și îndreptătorul după izvodul cel ellinesc.

Mineiul lunii august. In folio, 1 foaie + 121 foi numerotate + 2 foi nenumărate.
f. 121 : «Acest minei s-au început a să tipări la august în 28 zile și s-au sfîrșit la octomvrie în 7 zile».

Mineiul lunii septembrie. In folio, 1 foaie + 128 numerotate + 4 foi nenumărate.
f. 128v : «Pe acest minei am început a-l tipări la octomvrie în 8 zile și l-am sfîrșit la noemvrie în 18».

Mineiul lunii octomvrie. In folio, 1 foaie + 130 foi numerotate + 5 foi nenumărate.

f. 130v : «Pe acest minei l-am început a-l tipări în noemvrie 25 și l-am sfîrșit la dechemvrie 31 zile».

Mineiul lunii noemvrie. In folio, 1 foaie + 156 foi numerotate + 4 foi nenumărate.
f. 156v : «Pe acest minei l-am început a-l tipări la ianuarie în 12 și l-am sfîrșit la martie în 4 zile».

Mineiul pe decembrie. In folio, 1 foaie + 165 foi numerotate + 8 foi nenumărate.
f. 1 nenumărată de la sfîrșit : «Și acest Minei l-am început a-l tipări la martie în 5 zile și l-am sfîrșit la mai în 2 zile».

9. Bibliografie romînească veche, vol. III, p. 288—289, 314.

Sf<i>n<ția> sa pâr. Kiriac, ieromonah epistat tipografiei.
 „ sa pâr. Nichita monah prubariu
 „ sa pâr. Filothei monah prubariu
 „ sa pâr. Cleopa monah prubariu
 „ sa Theodosie monah, săpătorul stambelor
 „ sa pâr. Isachie monah, tipăritoriu
 „ sa pâr. Daniil, monah tipăritoriu
 „ sa pâr. Varsanufie, monah tipăritoriu
 „ sa pâr. Gordie, monah tipăritoriu

Și ceilalți împreună ostenitori.

Ne rugăm cinstiților cetitori,

Să fiți lesne ertători.

De veți afla greșale în cuvinte
 Sau în slove tipărite,
 Că noi cu tot sufletul ne-am silit
 Cu tipicul cel bisericesc,
 Despre cât s-a putut de le-am potrivit.

Așa dar ne rugăm la toți cetitorii,

Să fim ertați noi ostenitorii».

Pe foile Mineiului din Decembrie găsim însemnate, din loc în loc, numele câtorva tipografi, și anume la ff. 43v, 56 și 70v: «Filothei», și la f. 156: «Filotheu», apoi la f. 142v: «Nichita» și «Ni<chi>ta», la f. 147: «Nicolai», la f. 78v și la f. 128v: «Nicolae». În Mineiul pe Octombrie la f. 45 găsim numele lui «Iacov».

Aceste nume sînt înscrise în frontispiciile de compoziție tipografică și anume, din loc în loc, scot cîte un element și introduc cîte o literă din numele lor. În acest fel ies mai puțin la iveală, însă îmbucurător pentru noi este că ele există.

După cum am arătat, Mineiele urmează tradiția tipăriturilor nemțene, adică sînt foarte bogat și frumos ilustrate. Cel care a săpat cele mai multe gravuri pentru Mineie, și are o activitate rodnică în acest domeniu este *Theodosie*.

Theodosie își începe activitatea la Mînăstirea Neamț. Primele stampe săpate de el apar în Psaltirea tipărită la Mînăstirea Neamț¹⁰.

În toate cele 12 volume, pe verso foii de titlu, este o gravură mare de 31 cm×19,5 cm, reprezentînd înălțarea lui Iisus Hristos, în partea de sus, iar în partea de jos două mînăstiri, cu următoarea inscripție: «Mînăstirea Pantocrator, care acum se numește Mănăstirea Neamțului, 1831. Theodosie monah».

În toate volumele, fiecare început de text se deschide cu un frontispiciu mare, avînd pe Iisus Hristos pe tron, cu coroane de lauri în mîini și la picioare, iar de jur împrejur flori și frunze stilizate, îmbinate armonios. Ascuns în dosul frunzelor și florilor, putem descifra cu greutate numele autorului «*Theo<dosie> 1830*».

10. B.R.V., III, p. 443—444.

În general, la fiecare zi aflăm la început un frontispiciu mic, ori cu figuri de sfinți, ori numai cu flori și frunze stilizate. Cea mai mare parte sînt lucrute tot de «Theodosie». De fapt are cîteva tipuri pe care le repetă în funcție de sfîntul sau sfinții serbați în ziua respectivă.

Astfel, are reprezentat cîte un sfînt, sau mucenic, doi, trei sau grupuri mai mari.

Dăm în continuare lista acestor frontispicii grupate pe tipuri : «Theodosie 1830».

Mineiul pe ianuarie. Părintele Teoclist, f. 23, Sf. Teodosie, f. 78, 116v, 161, Sf. Antonie, f. 91v ; *Mineiul pe februarie* : Sf. Isidor f. 15 ; Sf. Martinian, f. 59v ; *Mineiul pe mai* : Sf. Pahomie, f. 41v ; Sf. Isaachie, f. 87v ; *Mineiul pe iunie* : Sf. David, f. 80v ; *Mineiul pe august*. Sf. Pimen, f. 100.

«Theo<dosie> 1830».

Mineiul pe ianuarie : Sf. Vasile, f. 2 ; *Mineiul pe februarie* : Sf. Partenie, f. 25 ; Sf. Pamfil, f. 57v ; Sf. Tarasie, f. 86 ; *Mineiul pe martie* : Sf. Teofilact, f. 19 ; *Mineiul pe iunie* : Sf. Tihon, f. 47.

«The<odosie> 1830».

Mineiul pe februarie : Sf. Timotei și Eustațiu, f. 71 ; *Mineiul pe martie* : Sf. Theodot și Ischie, f. 3 ; *Mineiul pe aprilie* : Sf. Ioan al Laurei și Sf. Pafnutie, f. 49v ; *Mineiul pe octombrie* : Sf. Ioan cel Milostiv și Nil, f. 54 ; *Mineiul lunii decembrie* : Sf. Elefterie și Pavel, f. 64.

«The<odosie> 1830».

Mineiul pe august : Sf. Andrei Stratilat și alții, f. 73 ; *Mineiul pe decembrie* : Sf. mucenic Sevestian și alții, f. 75v.

«The<odosie> 1830».

Mineiul pe octombrie : Sf. Ioanichie, Nicandru și Ermeu, f. 16v.

«Theo<dosie> 1830».

Mineiul pe ianuarie : Sf. Teopenit și Teona, f. 31 ; *Mineiul pe iulie* : Sf. Pachint și Emilian, f. 66 ; *Mineiul pe august* : Sf. Fotie și Anichit, f. 46 ; *Mineiul pe octombrie* : Sf. Marchian și Martirie, f. 101 ; *Mineiul pe noiembrie* : Sf. Cosma și Damian, f. 1 ; Sf. Paramon și Filimon, f. 144v.

«Te<odosie> 1830».

Mineiul pe octombrie : Sf. Aretha și soțiile lui, f. 98.

«Th<eodosie> 1830».

Mineiul pe ianuarie : Sf. Grigore și Dometian, f. 73v ; Sf. Atanasie și Chiril, f. 108v ; Sf. Climent și Agatanghel, f. 123 ; *Mineiul pe aprilie* : Sf. Simeon Persul și Acachie, f. 43 ; *Mineiul pe mai* : Sf. Epifanie și Gherman, f. 32v ; Sf. Eladie și Therapont, f. 77v ; Sf. Eutihie și Nichita, f. 81 ; *Mineiul pe octombrie* : Sf. Amfilohie și Grigorie, f. 117.

«Te<odosie> 1830».

Mineiul pe septembrie : Sf. Theodora și Autonom, f. 50.

«Th<eodosie> m<onahul> 1830».

Mineiul pe ianuarie : Sf. Silvestru, f. 9 ; *Mineiul pe februarie* : Sf. Haralambie, f. 40 ; Sf. Vlasie, f. 43v ; *Mineiul pe martie* : Sf. Chiril, f. 46 ; Sf. Iacov, f. 53 ; *Mineiul pe aprilie* : Sf. mucenic Antipa, f. 28 ; Sf. Vasile Mărturisitorul, f. 31 ; Sf. Martin, f. 35 ; Sf. mucenic Vasilie, f. 75v.

«Theodosie 1831».

Mineiul pe februarie : Sf. Casian Rîmleanul, f. 95v ; *Mineiul pe martie* : Sf. Gherasim, f. 9 ; Sf. Benedict, f. 37 ; Sf. Ioan Scărarul, f. 84 ; *Mineiul pe aprilie* : Părintele Nichita, f. 6v ; Sf. Ioan ucenicul Sfintului Grigore, f. 47 ; Sf. Theodor, f. 53 ; *Mineiul pe mai* : Sf. Simeon, f. 67v ; *Mineiul pe septembrie* : Sf. Hareton, f. 115v ; *Mineiul pe octombrie* : Sf. Ilarion, f. 85v.

«The<odosie> 1831».

Mineiul pe aprilie : Sf. Terentie, Maxim, Macarie și alții, f. 26 ; *Mineiul pe mai* : Sf. Theodot și alții, f. 48 ; *Mineiul pe iulie* : Sf. 45 mucenici din Nicopolia, f. 33v.

«Th<eodo>s<ie> 1831».

Mineiul pe iunie : Sf. Dorotheu, f. 16 ; Sf. Eusebie, f. 64v. *Mineiul pe iulie* : Sf. Pageratie, f. 31v. *Mineiul pe septembrie* : Sf. Grigore al Armeniei, f. 123. *Mineiul pe octombrie* : Sf. Dionisie Aeropaghitul, f. 15 ; Sf. Ierotei, f. 18v ; Sf. Iacov, f. 95 ; Sf. Zinovie, f. 123v. *Mineiul pe noiembrie* : Sf. Pavel, f. 23v.

«Th<eodo>s<ie> 1831».

Mineiul pe iunie : Sf. Timothei, Alexandru și Antonina, f. 29.

«Th<eodo>s<ie> 1831».

Mineiul pe septembrie : Sf. Foca și Codrat, f. 91.

«The<odosie> 1831».

Mineiul pe decembrie : Sf. mucenic Ignatie, f. 88v.

«Theodosie».

Mineiul pe februarie : Sf. Vicol, f. 22 ; Sf. Meletie, f. 46v ; Sf. Leon, f. 63v ; Sf. Leon episcopul Cataniei, f. 68v ; Sf. Policarp, f. 77v ; Sf. Porfirie, f. 89. *Mineiul pe martie* : Sf. Sofronie, f. 29v. *Mineiul pe aprilie* : Părintele Evtimie, f. 16. *Mineiul pe mai* : Părintele Athanasie, f. 3 ; Sf. Mihail, episcopul Sinadiei, f. 65. *Mineiul pe iunie* : Sf. Nichifor, f. 3 ; Sf. Mitrofan, f. 12v ; Sf. Kiril, f. 26. *Mineiul pe august* : Sf. Emilian Mărturisitorul, f. 33v. *Mineiul pe septembrie* : Sf. mucenic Severian, f. 33v ; Sf. Eumenie, f. 81v.

«Theodosi<e>».

Mineiul pe decembrie : Părintele Patapie, f. 30v.

«Theodo<sie>».

Mineiul pe ianuarie : Sf. Grigore, f. 141v.

«The<odosie>».

Mineiul pe aprilie : Sf. mucenici Ianuarie și Theodor, f. 55. *Mineiul pe mai* : Sf. Timotei și Maura, f. 5v. *Mineiul pe iunie* : Sf. proroc Elisei și părintele Methodie, f. 41 ; Sf. Petru și Pavel, f. 88v. *Mineiul pe iulie* : Sf. Cosma și Damian, f. 1 ; Sf. Andrei și Martha, f. 10 ; Sf. Macarie și Dia, f. 68v. *Mineiul pe august* : Sf. Flor și Lauru,

f. 69v ; Sf. Adrian și Natalia, f. 97. *Mineiul pe septembrie* : Sf. Antim și Theoctist, f. 14v. *Mineiul pe octombrie* : Sf. Serghie și Vach, f. 26v ; Sf. Filip și Theofan, f. 40v ; Sf. Anastasia Rîmleanca și Avramie închisul, f. 119v. *Mineiul pe noiembrie* : Sf. Galaction și Epistimia, f. 21 ; Sf. Onisifor și Porfirie, f. 40v ; Sf. Climent și Petru, f. 127.

«The<odosie>».

Mineiul pe aprilie : Sf. mucenici din Kuzic, f. 83v. *Mineiul pe noiembrie* : 33 mucenici din Metilin, f. 26v.

«The<odosie>».

Mineiul pe octombrie : Sf. Terentie, Neonil și alții, f. 115v.

«The<odosie>».

Mineiul pe noiembrie : Sf. Olimp și alții, f. 44 ; Sf. Mina și alții, f. 48v.

«Te<odosie>».

Mineiul pe iunie : Sf. Samson, f. 83. *Mineiul pe iulie* : Sf. Ștefan, f. 43 ; Sf. Golinduhai, f. 44 ; Sf. Marina, f. 62v ; Sf. proroc Ilie Thesviteanul, f. 72 ; Sf. Calinic, f. 111v. *Mineiul pe august* : Sf. mucenic Macavei, f. 1v ; Sf. mucenic Diomid, f. 62 ; Sf. proroc Samuil, f. 66 ; Sf. mucenic Lupp, f. 84. *Mineiul pe octombrie* : Sf. Iacov, f. 33 ; Sf. Evlampie, f. 37v ; Sf. Nazarie, f. 64v. *Mineiul pe noiembrie* : Sf. Romano, f. 82v ; Sf. Grigore Decapolitul, f. 89. *Mineiul pe decembrie* : Sf. proroc Avacum, f. 3.

«The<odosie>».

Mineiul pe iulie : Sf. Eufimia, f. 35v ; Sf. Maria Magdalena, f. 85v. *Mineiul pe septembrie* : Sf. Eufimia, f. 75. *Mineiul pe octombrie* : Sf. Haritina, f. 21v. *Mineiul pe decembrie* : Sf. mucenița Anastasia, f. 100v.

«The<odosie>».

Mineiul pe iulie : Sf. Proclu, Ilarie și Mihail Maleina, f. 38v. *Mineiul pe august* : Sf. Isaachie, Daamat și Faust, f. 12.

«Th<eodosie>».

Mineiul pe octombrie : Părintele Cosma, f. 49v. *Mineiul pe decembrie* : Părintele Amerovie, f. 28.

«Th<eodosie>».

Mineiul pe aprilie : Sf. mucenic Caliopie și părintele Gheorghe episcopul Mitilinieii, f. 18. *Mineiul pe iunie* : Sf. Vartolomeu și Varnava, f. 31v. *Mineiul pe iulie* : Sf. mucenici Kiril și Iulita, f. 51v. *Mineiul pe septembrie* : Sf. Mamant și Ioan Pustnicul, f. 10. *Mineiul pe octombrie* : Sf. Ioil și Var, f. 80v.

«Th<eodosie>».

Mineiul pe martie : Sf. Basileus, Efrem și alții, f. 16v ; Sf. Marcu și alții, f. 80v. *Mineiul pe aprilie* : Sf. Patrachie și alții, f. 50. *Mineiul pe iulie* : Sf. Athinogheni și cei zece ucenici, f. 55 ; Sf. Ermolae și alții, f. 98v.

«The<odosie>».

Mineiul pe decembrie : Sf. proroc Naum, f. 1.

«The<odosie>».

Mineiul pe ianuarie : Cuvioși părinți uciși în Sinai și Raitha, f. 91v.

«*The<odosie> 1830*».

Mineiul pe ianuarie : Aducerea moaștelor Sf. Ioan arhiepiscopul Țarigradului, f. 152v.

În afară de acestea mai sapă frontispicii cu scene deosebite, cum sînt următoarele :

Aflarea capului Sf. Ioan, semnat «*The<odosie>*» în *Mineiul pe februarie* la f. 80 și în *Mineiul pe februarie* la f. 71, la a treia aflare a capului Sf. Ioan.

Cei 42 de mucenici de «*The<odosie> 1831*» în *Mineiul pe martie*, la f. 13v.

Înmormîntarea Sf. Ioan, în *Mineiul pe ianuarie*, f. 152v și 164 de «*The<odosie> 1830*».

Aducerea moaștelor Sf. Nichifor de «*The<odosie> 1830*» în *Mineiul pe martie*, f. 35 ; și la Aducerea moaștelor Sf. Foca în *Mineiul pe iunie*, f. 88v și la Aducerea moaștelor Sf. Ștefan în *Mineiul pe august*, f. 8v. Pomenirea Sf. părinți uciși în mănăstirea Sf. Sava de «*The<odosie>*» în *Mineiul pe martie*, f. 50v.

Aducerea moaștelor Sf. Kir și Ioan de «*The<odosie>*» în *Mineiul pe iunie*, f. 85v.

Adormirea Sf. Ana de «*The<odosie>*» în *Mineiul pe iulie*, f. 94.

Punerea briului Născătoarei, de «*The<odosie>*» în *Mineiul pe august* la f. 117.

Acoperămîntul Născătoarei, de «*The<odosie>*» în *Mineiul pe septembrie* la f. 6 și în *Mineiul pe octombrie* la f. 6.

Întoarcerea moaștelor Sf. Apostol Vartolomeu și Tit în *Mineiul pe august*, f. 92 de «*The<odosie>*».

Punerea cinstului vestmînt al Sfintei Născătoare în Vlaherne, de «*Theo<dosie>*» în *Mineiul pe iulie*, f. 4v.

În afară de frontispicii, Mineiele au și ilustrații mai mari, dintre care unele lucrate de Theodosie.

Astfel, în *Mineiul pe august*, la f. 55 este Adormirea Maicii Domnului (8 cm×6,4 cm) de «*The<odosie>*», Sf. Dumitru (5,5 cm×5 cm) semnat «*The<odosie>*» în *Mineiul pe octombrie*, f. 104.

Intrarea în biserică a Născătoarei (7,5 cm×5,6 cm) de «*Theodosie m<onahul> 1832*» în *Mineiul pe noembrie* la f. 102 ; Sf. Ioan Gură de aur (5,5 cm×5 cm) de «*The<odosie>*» la f. 59 ; Sf. Spiridon (5,5 cm×5 cm) de «*The<odosie>*» în *Mineiul pe decembrie* la f. 48v, la f. 142v Sf. Iosif, David și Iacov (7,5 cm×5,5 cm) de «*Theo<dosie>*», Sf. Ioan (2,5 cm×2 cm) de «*The<odosie>*» la f. 7 ; Sf. Panteimon (6 cm×5 cm) de «*The<odosie>*» în *Mineiul pe iunie*, f. 103v.

Alt gravor iscusit este Ghervasie. El sapă foaia de titlu pentru *Mineie*.

Ghervasie este un bun gravor ridicat la Neamț încă din 1817. Stampele lui le întîlnim și la București.

Foaia de titlu pentru *Mineie* este săpată de Ghervasie.

Titlul este încadrat într-o gravură cu compartimente : la mijloc sus : Sf. Troiță ; în stînga : Sf. Maria, Sf. Cosma, Sf. Iosif Cuviosul cu Sf. Mitrofan, cuviosul, Sf. Theodor Studitul, Sf. Grigore Bogoslovul, Sf. Anatol, de «*Gherv<asie> 1831*».

În *Mineiul pe decembrie* la f. 6v nenumerotată de la sfîrșit este reprodusă o gravură cunoscută a lui, înălțarea (11,5 cm×15 cm) de «*mo<nah> Gherv<asie> let 1817*».

În *Mineiul pe ianuarie* se găsesc două frontispicii lucrate de Ghervasie, și anume :

Sf. Pavel Tobelul și Ioan Colibașul de «*Gherv<asie> m<ona-hul>*», f. 92v și Sf. Eftimie, f. 118 v.

În afară de Theodosie, îl mai întîlnim și pe *Nicolae*, ca autor la o serie de frontispicii mici, descifrate de noi. Ele înfățișează toți sfinții și mucenici, sau unele speciale, ca Aflarea moaștelor mucenicilor din Eugenia de «*Necol*» în *Mineiul pe februarie*, f. 74v ; Prăznuirea nașterii Sf. mucenic Sozont de «*Nic<olae>*» în *Mineiul pe septembrie*, f. 30 ; Sf. Theodor (2,5 cm×2 cm) de «*Ni<colae>*» în *Mineiul pe decembrie*, f. 147.

«*Necol<ae>*».

Mineiul pe februarie : Sf. Simeon și Ana, f. 11v ; Sf. Onisim, f. 55 ; Sf. Arhip, f. 66. *Mineiul pe aprilie* : Sf. Apostol Marcu, f. 72. *Mineiul pe mai* : Sf. proroc Ieremia, f. 1 ; Sf. Evanghelist Ioan, f. 18 ; Sf. Apostol Simion Zilotul, f. 27v ; Sf. Carp, f. 76v. *Mineiul pe iunie* : Sf. Amos, f. 45 ; Sf. Apostol Iuda, f. 56v. *Mineiul pe iulie* : Sf. Acula, f. 49v ; Sf. proroc Iezechil, f. 82. *Mineiul pe august* : Sf. Apostol Matei, f. 36v ; Sf. proroc Mihea, f. 51. *Mineiul pe septembrie* : Sf. Ioan Cuvîntătorul, f. 105. *Mineiul pe octombrie* : Sf. Apostol Toma, f. 23v ; Sf. Apostol Luca, f. 75v. *Mineiul pe noiembrie* : Sf. Andrei, f. 146v ; Sf. Matei, f. 74v. *Mineiul pe decembrie* : Sf. proroc Angheu, f. 68v.

«*Necol<ae>*».

Mineiul pe noiembrie : Sf. Gurie, Samona și Aviv, f. 71v.

«*Neco<lae>*».

Mineiul pe martie : Sf. Eutropie, Cleonie și Vasilisc, f. 7. *Mineiul pe septembrie* : Sf. Trofim, Sevatie și Dorumasedont, f. 84v. *Mineiul pe octombrie* : Sf. proroc Tarah și Andronie, f. 49v ; Sf. Ghervasie, Protasie și Chelsie, f. 64v.

«*Nic<olae>*».

Mineiul pe februarie : Sf. Nichifor, f. 36v ; Sf. Theodor Tiron, f. 60. *Mineiul pe martie* : Sf. Conon, f. 11v ; Sf. Codrat, f. 27v ; Sf. Agapie, f. 39v ; Sf. Savin, f. 41v. *Mineiul pe aprilie* : Sf. mucenic Euxihie din Chesaria, f. 24 ; Sf. mucenic Gheorghe, f. 61v. *Mineiul pe mai* : Sf. Acachie, f. 14v ; Sf. Isidor, f. 39v ; Sf. Vasilisc, f. 63 ; Sf. Erniu, f. 89v. *Mineiul pe iunie* : Sf. Theodot, f. 20v ; Sf. Theodor Stratilat, f. 22v ; Sf. Iulian Tarsineanul, f. 62. *Mineiul pe iulie* : Sf. Procopie, f. 28. *Mineiul pe august* : Sf. Eusignie, f. 17v ; Sf. mucenic Miron, f. 66. *Mineiul pe septembrie* : Sf. Nichita, f. 69v. *Mineiul pe*

octombrie : Sf. Nestor, f. 113v. *Mineiul pe noembrie* : Sf. Iacov Persul, f. 136v. *Mineiul pe decembrie* : Sf. Bonifatie, f. 85.

«Nic<olae>».

Mineiul pe februarie : Sf. Theodor Stratilat și Zaharia, f. 30. *Mineiul pe mai* : Sf. Isaiia și Hristofor, f. 24v. *Mineiul pe noembrie* : Sf. Avdin și Varlaam, f. 85v.

«Neco<lae>».

Mineiul pe decembrie : Sf. mucenici Mina, Ermoghen și Evgraf, f. 37.

«Ni<colae>».

Mineiul pe februarie : Sf. Procopie, f. 91. *Mineiul pe august* : Sf. mucenic Dometie, f. 30.

«Ne<colae>».

Mineiul pe septembrie : Sf. Vavila și prorocul Moise, f. 19.

«N<i>c<olae>».

Mineiul pe august : Sf. Alexandru, Ioan și Pavel cel nou, f. 112.

«Ni<colae>».

Mineiul pe aprilie : Sf. Apostoli Iason și Sosipatru și alții, f. 80.

«N<icolae>».

Mineiul pe ianuarie : Sf. mucenic Polieuct, f. 70. *Mineiul pe februarie* : Sf. Agathi, f. 18. *Mineiul pe aprilie* : Sf. Sava Stratilat, f. 68v. *Mineiul pe mai* : Sf. Iov, f. 12 ; Sf. Thala'eu, f. 53. *Mineiul pe iunie* : Sf. Leontie, f. 54. *Mineiul pe iulie* : Sf. Pachint, f. 8 ; Sf. Evdochiu, f. 117v. *Mineiul pe octombrie* : Sf. Loghin Sutașu', f. 70 ; Sf. Artemie, f. 84.

«N<icolae>».

Mineiul pe ianuarie : Sf. Vasile, Grigore și Ioan, f. 167. *Mineiul pe aprilie* : Sf. Claudiu, Diodor, Panniu, Serapian și alții, f. 12 ; Sf. Apostoli Irodion, Agav, Ruf și alții, f. 21v. *Mineiul pe mai* : Sf. Andronie, Unia și alții, f. 45v. *Mineiul pe iunie* : Sf. Iustin și alții, f. 1. *Mineiul pe iulie* : Sf. Apostoli Prohor, Nicanor, Timon și Parmena, f. 109 ; Sf. Sila, Siluan și alții, f. 115. *Mineiul pe august* : Sf. Agatonie și alții, f. 84. *Mineiul pe septembrie* : Sf. Calistrat și alții, f. 113. *Mineiul pe noembrie* : Sf. Achindim, Pigasie și alții, f. 7 ; Sf. Filimon și alții, f. 111v.

«N<icolae>».

Mineiul pe iulie : Soborul Sf. Arhanghel Gavriil, f. 43.

«N<icolae>».

Mineiul pe ianuarie : Sf. Maxim mărturisitorul și mucenicul Neofit, f. 124v. *Mineiul pe noembrie* : Sf. Ștefan cel Nou și Irinah, f. 139v.

«N<icolae>».

Mineiul pe ianuarie : Sf. cuvioasa Sineglitichia, f. 31 ; Sf. Xenia, f. 127. *Mineiul pe mai* : Sf. Pe'aghia, f. 8 ; Sf. muceniță Glicheria, f. 37 ; Sf. Theodosia, f. 85. *Mineiul pe iunie* : Sf. Agripina, f. 66v. *Mineiul pe iulie* : Sf. Hristina, f. 90v.

«N<icolae>».

Mineiul pe aprilie : Sf. mucenița Irina, Agapia și Hionia, f. 41.

Mineiul pe septembrie : Sf. Minodora, Mitrodora și Nimfodora, f. 47.

«Nic<olae>».

Mineiul pe aprilie : Sf. Apostol Iacov, Sosipatru și Sf. mucenic Dada, Maxim și Chintilian, f. 80.

Cele 12 volume sînt bogat ilustrate și pe lângă frontispiciile și gravurile descrise pînă aici, lucrute de Theodosie, Ghervasie și Nicolae, am găsit numeroase frontispicii cu figuri de sfinți fără semnătură. Presupunem că ele au fost săpate tot de Theodosie și Nicolae.

Dăm mai jos descrierea lor :

Mineiul pe noiembrie : Sf. părinte Grigore, episcopul Neochesariei, f. 78.

Mineiul pe aprilie : Sf. Apostol Iacov, f. 87.

«1830»

Mineiul pe februarie : Sf. Vasile Mărturisitorul, f. 93v. *Mineiul pe martie* : Sf. Teofan Mărturisitorul, f. 32v ; Sf. Ipatie, f. 87v. *Mineiul pe aprilie* : Făcătorul de minuni Tit, f. 4 ; Cuviosul părinte Teodor Sikeotul, f. 59. *Mineiul pe mai* : Părintele Teodor cel sfînt, f. 44. *Mineiul pe iulie* : Sf. părinte Sisoi cel Mare, f. 22v. *Mineiul pe septembrie* : Sf. Kiriac, f. 119v.

Mineiul pe septembrie : Sf. Simeon Stîlpnicul, f. 1v. *Mineiul pe noiembrie* : Sf. Alipie Stîlpnicul, f. 132. *Mineiul pe decembrie* : Sf. Daniil Stîlpnicul, f. 40.

Mineiul pe septembrie : Sf. proroc Zaharia, f. 23v.

Mineiul pe ianuarie : Sf. Apostol Petru, f. 97. *Mineiul pe martie* : Sf. mucenic Vasile, f. 55v. *Mineiul pe aprilie* : Sf. mucenic Artemon, f. 33 ; Sf. mucenic Simeon, f. 77v. *Mineiul pe mai* : Sf. mucenic Moise, f. 30.

Mineiul pe august : Sf. mucenic Lavrentie, f. 40 ; Sf. mucenic Euplu, f. 43.

Mineiul pe aprilie : Sf. Apostoli din cei șaptezeci Aristah, Pud și Trofin, f. 37.

Mineiul pe octombrie : Sf. Apostol Stahie, Amplie, Urban, Aristovul și Narchis și Sf. mucenic Epimah, f. 126v. *Mineiul pe noiembrie* : Sf. Apostoli Olimp, Rodion, Sosipatru, Terție, Erast și Cuprt și Sf. mucenic Orest, f. 44.

Mineiul pe ianuarie : Soborul sfinților celor șaptezeci de apostoli, f. 23.

Mineiul pe august : f. 15 și *Mineiul pe octombrie* : f. 90, Sf. șapte coconi cei din Efes.

Mineiul pe noiembrie : Sf. mucenița Acexima, episcopul Iosif, preotul și Astala diaconul, f. 10v.

Mineiul pe decembrie : Sfinții douăzeci de mii care au ars în Nicomidia, f. 152v.

Mineiul pe septembrie : Sf. părinte Ioachim și Ana și Sf. mucenic Sevirian, f. 42v.

Mineiul pe decembrie : Zămislirea Sf. Ana, f. 33.

Mineiul pe septembrie : Zămislirea prorocului Ioan Botezătorul, f. 95v.

Mineiul pe septembrie : Sf. mucenița Sofia și trei fecioare ale ei Pistis, Agapi și Elis, f. 78v.

Mineiul pe februarie : Sf. părinte Axentie, f. 52v. *Mineiul pe martie* : Sf. Alexie, f. 43v. *Mineiul pe iulie* : Sf. Lampadie, f. 17. *Mineiul pe noiembrie* : Sf. apostol Filip, f. 66v. *Mineiul pe decembrie* : Sf. Sofronie, f. 5.

Mineiul pe ianuarie : Părintele Gheorghe Hozevitul și Maica Domnica, f. 65v. *Mineiul pe iunie* : Sf. mucenița Aculina și Sf. Trifilie episcopul, f. 38v.

Mineiul pe iunie : Sf. Onufrie și Petru al Athosului, f. 35v. *Mineiul pe octombrie* : Sf. mucenic Carp și Panul, f. 54v.

Mineiul pe martie : Sf. Ilarion, Ștefan făcătorul de minuni, f. 76v. *Mineiul pe aprilie* : Sf. Iosif Scrutorul de cântări și Gheorghe cel din Mateo, f. 8v. *Mineiul pe iunie* : Sf. părinte Visarion și Ilarion cel Nou, f. 18. *Mineiul pe iulie* : Sf. Toma și Acachie, f. 24v ; Sf. părinte Simeon cel Nebun și Ioan Pustnicul, f. 82. *Mineiul pe octombrie* : Sf. proroc Onie și Andrei Criteanul, f. 72v.

Mineiul pe mai : Sf. Constantin și Elena, f. 55.

Mineiul pe ianuarie : Sf. apostol Timotei și Sf. mucenic Anastasie Persul, f. 129v.

Mineiul pe ianuarie : Sf. proroc Malahia și Sf. mucenic Gordie, f. 15v.

Mineiul pe ianuarie : Sf. părinte Xenofont și soția, împreună cu doi fii, f. 150v.

Mineiul pe august : Pomenirea minunii ce s-au făcut în Kolasse de arhanghelul Mihail, f. 27.

Mineiul pe martie : Buna Vestire, f. 63.

Mineiul pe octombrie : Sf. Pelaghița, f. 30v. *Mineiul pe decembrie* : Sf. mucenița Iuliana, f. 95v.

Mineiul pe septembrie : Sf. Eufrosina, f. 102v ; Sf. Fecla, f. 99.

Mineiul pe ianuarie : Sf. mucenița Tatiana, f. 83v. *Mineiul pe martie* : Sf. Evdochia, f. 1. *Mineiul pe mai* : Sf. mucenița Irina, f. 10. *Mineiul pe iunie* : Sf. Fevronia, f. 76. *Mineiul pe iulie* : Sf. mucenița Chiriachi, f. 24v. *Mineiul pe decembrie* : Sf. mucenița Eugenia, f. 112v.

Frontispiciu cu o cruce.

Mineiul pe mai : Pomenirea Sf. Cruci, f. 14. *Mineiul pe august* : Scoaterea cinstitelor lemne ale cinstitei Cruci, f. 1.

Frontispiciu cu frunze stilizate și un medalion cu ochiul lui Dumnezeu în mijloc :

Mineiul pe aprilie : f. 90v. *Mineiul pe mai* : f. 82. *Mineiul pe iulie* : f. 1 nenumărată. *Mineiul pe septembrie* : f. 127. *Mineiul pe octom-*

bric : f. 1 nenumerotată. *Mineiul pe noiembrie* : f. 156. *Mineiul pe decembrie* : f. 1 nenumerotată.

Alt frontispiciu cu ochiul lui Dumnezeu în mijloc și frunze stilizate în părți.

Mineiul pe mai : f. 18v, 48v, 63v, 65. *Mineiul pe iunie* : f. 6, 69v, 89. *Mineiul pe august* : f. 23v, 50v, 55v, 88v, 105v. *Mineiul pe septembrie* : f. 35, 54v, 63, 91, 105v. *Mineiul pe octombrie* : f. 6v, 45, 58, 104v. *Mineiul pe noiembrie* : f. 33, 59v, 96v. *Mineiul pe decembrie* : f. 20, 165.

Frontispiciu mic cu ochiul lui Dumnezeu.

Mineiul pe februarie : f. 9, 19, 26, 31v, 36v, 41, 47, 58, 66v, 71v, 78, 86v, 91v, f. 1v nenumerotată și f. 2. *Mineiul pe martie* : f. 3v, 7, 9v, 12, 14, 19, 27v, 32v, 35v, 37v, 44, 48v, 58v, 61, 66, 70v, 77, 85, 88. *Mineiul pe aprilie* : f. 1v, 4v, 9, 12v, 16, 18v, 29, 33v, 35v, 39v, 51, 56, 64, 73, 76. *Mineiul pe mai* : f. 1, 4, 8, 10, 15, 20v, 30v, 32v, 42, 48v, 50v, 63, 63v, 68, 72v, 76, 78, 81v, 87v, 90, f. 1v nenumerotată și f. 2. *Mineiul pe iunie* : f. 1v, 3v, 7v, 11, 16v, 18v, 23v, 29v, 36v, 39, 47, 54v, 62v, 67, 71v, 76v, 81, 86, 91, f. 2 nenumerotată. *Mineiul pe iulie* : f. 11, 18, 23, 25, 32, 39v, 58v, 63, 69, 76v, 86, 96, 99v, 118, f. 2v nenumerotată și 3. *Mineiul pe august* : f. 9, 18, 25v, 33, 37v, 40v, 43v, 57v, 60v, 63v, 67, 74, 80, 89v, 92v, 97v. *Mineiul pe septembrie* : f. 3v, 15v, 37v, 43v, 50, 74v, 79, 85, 92, 96v, 99v, 107v. *Mineiul pe octombrie* : f. 21v, 27v, 34, 41, 124. *Mineiul pe noiembrie* : f. 2, 24v, 99. *Mineiul pe decembrie* : f. 8, 14v, 22, 31, 51, 64v, 69, 76, 80v, 86v, 90v, 96v, 101v, 113v, 121v, 125, 132, 140v, 153v, 161v.

Frontispiciu cu o cruce, tablele legii și un potir în mijloc.

Mineiul pe februarie : f. 11v, 15, 22v, 50v, 55v, 61, 69, 75, 81, 86, 89, 96, f. 2v nenumerotată. *Mineiul pe martie* : f. 51, f. 3v nenumerotată. *Mineiul pe mai* : f. 33v. *Mineiul pe iunie* : f. 32v. *Mineiul pe iulie* : f. 17, 57. *Mineiul pe august* : f. 22v, 29, 54v, 113, 121. *Mineiul pe septembrie* : f. 9v, 20, 26v, 30v, 34v, 56v, 65, 69, 71v, 74v, 102. *Mineiul pe octombrie* : f. 2, 19, 38, 45, 46v, 49, 50v, 59v, 73, 77v, 84v, 87v, 95v, 102, 113, 114, 127. *Mineiul pe noiembrie* : f. 8, 11v, 17, 21v, 27v, 41, 62, 71, 72, 95v, 110v, 111, 117v, 122v, 128, 134v, 137v, 145, 149v. *Mineiul pe decembrie* : f. 1v, 5v, 43, 75, 78, 95, 102v, 107v, 133, 137, 138v, 140v, 141v, 142v, 143, 145v, 152v, 157.

Frontispiciu cu un glob cu o cruce deasupra :

Mineiul pe februarie : f. 6v. *Mineiul pe martie* : f. 27. *Mineiul pe aprilie* : f. 62. *Mineiul pe iulie* : f. 14v, 73. *Mineiul pe noiembrie* : f. 96. *Mineiul pe decembrie* : f. 12v, 49, 119v.

Vignete :

Doi îngeri care țin un coș cu flori :

Mineiul pe noiembrie : f. 121, 155v. *Mineiul pe decembrie* : f. 55v, 95v, 128v.

Vas cu flori :

Mineiul pe aprilie : f. 90v. *Mineiul pe octombrie* : f. 130v. *Mineiul pe decembrie* : f. 7v nenumerotată.

Vignetă cu serafim și frunze stilizate :

Mineiul pe aprilie : f. 90v. *Mineiul pe mai :* f. 92v. *Mineiul pe iulie :* f. 1v nenumerotată. *Mineiul pe septembrie :* f. 127v. *Mineiul pe noiembrie :* f. 158v. *Mineiul pe decembrie :* f. 1v nenumerotată.

Vignetă cu un glob cu o cruce deasupra și frunze stilizate :

Mineiul pe martie : f. 89v. *Mineiul pe aprilie :* f. 90v.

Serafim :

Mineiul pe iunie : f. 68v.

Serafim :

Mineiul pe octombrie : f. 104, f. 1v nenumerotată. *Mineiul pe noiembrie :* f. 39. *Mineiul pe decembrie :* f. 19.

Oaie cu un steag cu crucea pe el :

Mineiul pe septembrie : f. 36v.

Gravuri nesemnate :

Mineiul pe ianuarie :

f. 1v : «Tăierea împrejur» (7,5 cm × 5,5 cm).

f. 48 : Botezul lui Iisus (7,5 cm × 5 cm).

f. 61 : Soborul și Ioan Botezătorul (7,5 cm × 6 cm).

Mineiul pe februarie :

f. 6 : Întîmpinarea Domnului (7,5 cm × 6 cm).

Mineiul pe martie :

f. 21 : Sf. 40 de mucenici, care s-au muncit în iazerul Sevastiei (7,5 cm × 5,5 cm).

Mineiul lunii iunie :

f. 5v : Sf. Ioan cel Nou (5,8 cm × 5 cm).

f. 69 : Nașterea Sf. Ioan (7,5 cm × 5,5 cm).

f. 96v : Soborul celor doisprezece apostoli (7,5 cm × 6 cm).

Mineiul pe august :

f. 23 : Schimbarea la față (7 cm × 6 cm).

f. 105 : Tăierea capului Sf. Ioan (8 cm × 6 cm).

Mineiul pe septembrie :

f. 1 : Pomenirea Sf. Simeon Stilpnicul și a maicii lui Martei și soborul Născătoarei cel din Miasime (7,5 cm × 5,5 cm).

f. 35v : Facerea lui Serghie patriarhul (7,5 cm × 5,5 cm).

f. 62 : Înălțarea crucii (7,5 cm × 5,5 cm).

Mineiul pe octombrie :

f. 45 : Pomenirea sfinților ce s-au adunat la Nicheia a doua oară (7,5 cm × 5,5 cm).

f. 57 : Sf. cuvioasa Paraschiva (5,8 cm × 5,2 cm).

Mineiul lunii noiembrie :

f. 32 : Soborul arhanghelilor Mihail și Gavriil (7,5 cm × 5,5 cm).

f. 121v : Sf. Ecaterina și Mercurie (7,2 cm × 5,5 cm).

Mineiul lunii decembrie :

f. 7 : Mucenița Varvara (7,5 cm × 5,5 cm).

f. 12 : Sf. Sava (7 cm × 5 cm).

f. 43v, 78v : Sf. Strămoși (7,5 cm × 5,5 cm).

- f. 56 : Sf. Evstratie, Axentie, Evghenie, Mardare și Orest (7,5 cm × 5,5 cm).
 f. 70v : Sf. proroc Daniil, Ananil (7,5 cm × 5,5 cm).
 f. 128v : Nașterea lui Iisus (7,5 cm × 5,5 cm).
 f. 138 : Maica Domnului cu Iisus (6 cm × 5 cm).
 f. 156 : Omorîrea pruncilor (7,5 cm × 5,5 cm).

REPERTORIUL

1. FILOTEI, monah.

Irmologhion, M-rea Neamț, 1827. In 4°, 2 foi nenumerate + 344 p. + 14 foi nenumerate. B.R.V. 1313.

f. 6v nenumerotată : «Filotheu monah, prubariu».

2. ISAIA.

1. *Viețile sfinților pe luna aprilie*. M-rea Neamț, 1813. In folio, 1 foaie + 173 numerotate. B.R.V. 839.

f. 55 : «I<saia>».

f. 57 : «Is<aia>».

f. 102 : «Is<a>ia».

f. 107v : «I s<a>ia».

f. 163v : «Isaia».

2. *Viețile sfinților pe luna mai*. M-rea Neamț, 1813. In folio, 1 foaie + 296 foi numerotate. B.R.V. 840.

f. 70 : «Isaia».

3. *Apologhion*. București, 1819. In 4°, 2 foi nenumerate + 262 p. B.R.V. 1030.

f. t. : «De monahul Isaia, tipograf din mănăs<tirea> Neamțului».

4. *Viața Sfintului Vasile cel Nou*. București, 1819. In 4°, 1 foaie + 150 p. B.R.V. 1050. «De monahul Isaia, tipograf din mănăstirea Neamțului».

3. GHERVASIE, monah.

1. *Octoih de canoane pentru Pavecerniță*. M-rea Neamț, 1816. In 4°, 9 foi nenumerate + 327 foi numerotate. B.R.V. 916.

Titlul încadrat într-o gravură cu compartimente : în partea de sus Sf. Treime înconjurată de doi îngeri, jos Înălțarea lui Iisus și biserica mînăstirii Neamț și clopotnița, dreapta Sf. Ioan al Sucevii, Sf. cuvioasa Paraschiva ; stînga Sf. mare mucenic Gheorghe, Sf. muceniță Varvara de «*Gheru<asie> m<onah>*».

2. *Adunare a cuvintelor pentru ascultare și viața starețului Paisie de la Neamț*, M-rea Neamț, 1817. In 4°, 1 foaie + 366 p. + 19 foi nepag. B.R.V. 930.

Titlul încadrat într-o gravură cu compartimente. In partea de sus : Sf. Treime înconjurată de doi îngeri, jos : Înălțarea lui Iisus și biserica cu clopotnița mînăstirii Neamț, dreapta : Sf. Ioan al Sucevii, Sf. cuvioasa Paraschiva, stînga : Sf. mare mucenic Gheorghe, Sf. mucenică Varvara de «*Gheru<asie> m<onah>*».

3. *Psaltire*. M-rea Neamț, 1817. In folio, 6 foi nenumerate + 191 foi numerotate + 6 foi nenumerate. B.R.V. 946.

Titlul încadrat într-o gravură cu compartimente. In partea de sus : Sf. Treime înconjurată de doi îngeri, jos : Înălțarea lui Iisus și biserica cu clopotnița mînăstirii Neamț, dreapta : Sf. Ioan al Sucevii, Sf. cuvioasa Paraschiva, stînga : Sf. mare mucenic Gheorghe, Sf. mucenică Varvara de «*Gheru<asie> m<onah>*».

f. t.v, f. 44v, 177 : Înălțarea lui Iisus (11,5 cm × 15 cm), «*let 1817 <cu cifre arabe> mo<nah> Gheru<asie>*».

Sub gravura de pe foaia t.v, este următorul topar : «*Înălțatu-te-ai întru slavă H<ristoa>se D<u>mnezeul nostru, bucurie făcînd ucenicilor cu făgăduința sf<i>nțului B<u>h, încredințindu-se ei prin blagoslovenie, că tu ești fiul lui D<u>mnezeu, izbăvitorul lumii*».

4. *Ejrem Syrul, Cuvinte și Inoățăuri*. M-rea Neamț, 1818. In folio, 3 vol. B.R.V. 991.

Titlul înconjurat într-un chenar cu gravuri; sus: Sf. Apostol Ioan, Sf. Apostol Iacov, Sf. Apostol Andrei, Sf. Apostol Petru; jos: Sf. Apostol Toma, Sf. Apostol Matei, Sf. Apostol Iacov Alfeu, Sf. Apostol Iuda; dreapta: Sf. Apostol Vartolomei, Sf. Apostol Filip; stînga: Sf. Apostol Pavel, Sf. Apostol Simeon, de: «*Gheru<asie> m<onah>*».

f. tv: Înălțarea lui Iisus Hristos (11,5 cm × 15 cm), «*let 1817 <cu cifre arabe> <de> mo<anahul> Gheru<asie>*».

Dedesubt următorul tropar:

«Înălțatu-te-ai întru slavă H<ristoa>se D<u>mnezeul nostru, bucurie făcînd ucenicilor cu făgăduința sf<i>ntului D<u>h, încredințîndu-se ei prin blagoslovenie că tu ești fiu lui D<u>mnezeu izbăvitorul lumii».

5. *Noul testament*. M-rea Neamț, 1818. In 4°, 8 foi nenumerotate + 604 foi numerotate + 4 foi nenumerotate. B.R.V. 992.

Titlul încadrat într-un chenar cu flori și frumos stilizate de «*Ghervasi<e> mon<ah>*».

6. *Apologhia*. București, 1819. In 4°, 2 foi nenumerotate + 262 p. B.R.V. 1030.

f. tv: Iisus Hristos îmbrăcat în haine de arhieru, binecuvîntează cu mîna dreaptă, iar în mîna stîngă ține o carte deschisă (10 cm × 6,3 cm) de «*Ghervasi<e> monah*».

Dedesubt: «Amin, amin grăesc voao: că cele ce ascultă cuvintele mele și crede celui ce m-au trimis pre mine, are viața vechi».

7. *Cuvintele lui Isac Syrul*. M-rea Neamț, 1819. In folio, 8 foi nenumerotate + 151 p. B.R.V. 1037.

Titlul încadrat într-o gravură cu compartimente de «*Gheru<asie> m<onah>*».

8. *Apostol*. București, 1820. In 4°, 1 foaie + 178 foi numerotate. B.R.V. 1064.

f. 25: Pogorîrea Sfîntului Duh (11 cm × 14,5 cm) de «*Ghervasii monah*».

9. *Penticostar*. București, 1820. In folio, 2 foi nenumerotate + 217 foi numerotate. B.R.V. 1079.

f. 23: Toma necredinciosul (11 cm × 14,7 cm) de «*mon<ahul> Ghervasi<e>*».

f. 154v: Pogorîrea Sf. Duh (11 cm × 14,5 cm) de «*Ghervasii monah*».

10. *Psaltirea... scurtată de Sfîntul Augustin*. București, 1820. In 14°, 31 p. B.R.V. 1081.

p. 2: Iisus Hristos îmbrăcat în haine de arhieru, binecuvîntează cu mîna dreaptă, iar în mîna stîngă ține o carte deschisă (10 cm × 6,3 cm) de «*Ghervasi<e> monah*».

11. *Psaltire*. București, 1820. In folio, 5 foi nenumerotate + 172 foi numerotate + 2 foi nenumerotate. B.R.V. 1083.

f. 78: Toma necredinciosul (11 cm × 14,7 cm) de «*mon<ahul> Ghervasi<e>*».

f. 83v și 120: Pogorîrea Sfîntului Duh (11 cm × 14,5 cm) de «*Ghervasii monah*».

f. 126: Trecerea Mării Roșii (15,7 × 11,4 cm) de «*Gherva<sie> m<onah>*».

12. *Athanasie cel Mare. Intrebări și răspunsuri theologicești*. București, 1821. In 8°, 32 p. B.R.V. 1111.

p. 2: Iisus Hristos îmbrăcat în haine de arhieru, binecuvîntează cu mîna dreaptă, iar în mîna stîngă ține o carte deschisă (10 cm × 6,3 cm) de «*Ghervasi<e> monah*».

13. *Evangelhie*. M-rea Neamț, 1821. In folio, 4 foi nenumerotate + 676 p. B.R.V. 1120.

f. tv: Înălțarea lui Iisus Hristos (11,5 × 15 cm) «*let 1817 <cu cifre arabe de> <mo<nah> Gheru<asie>*».

Dedesubt: Troparul Hramului, vezi nr. 3 B.R.V. 946, apoi urmează:

«Plinînd rînduiala cea pentru noi și cele de pre pămînt unindu-le cu cele cerești, te-ai înălțat întru slavă H<ristoa>se D<u>mnezeule, de nicăeri despărțîndu-te, ci rămîinînd nedepărtat și strigînd celor ce Te iubesc pre Tine, Eu sînt cu voi și nimenea împotriva voastră».

14. *Acatist*. București, 1823. În 4°, 1 foaie + 162 p. B.R.V. 1172.

f. 1v nenum.: Buna Vestire (9,8 cm × 6 cm) de «*Ghervasie mon<ah>*».

p. 54: Maica Domnului cu Iisus în brațe, ține sceptrul cu mâna dreapta și globul în stînga (9,8 cm × 6 cm) de «*monah Ghervasie*».

15. *Psaltire*. M-rea Neamț, 1824. În folio, 6 foi nenumerate + 20 foi numerotate. B.R.V. 1216.

Titlul înconjurat într-un chenar cu gravuri, sus: Sf. Apostol Ioan, Sf. Apostol Iacov, Sf. Apostol Andrei, Sf. Apostol Petru; jos: Sf. Apostol Toma, Sf. Apostol Matei, Sf. Apostol Iacov Alfeu, Sf. Apostol Iuda; dreapta: Sf. Apostol Vartolomei, Sf. Apostol Filip; stînga: Sf. Apostol Pavel, Sf. Apostol Simeon, de «*Gheru<asie> m<onah>*».

f. t.v: Înălțarea lui Iisus Hristos (11,5 × 15 cm) «*let 1817 <cu cifre arabe de> mo<nah> Gheru<asie>*».

Dedesubt următoarea inscripție:

«Înălțatu-te-ai întru slavă H<ristoa>se D<u>mnezeul nostru, bucurie făcînd ucenicilor cu făgăduința sf<i>ntului D<u>h, încredințîndu-se ei prin blagoslovenie, că tu ești fiul lui D<u>mnezeu, izbăvitorul lumii».

f. 179v: Sf. Apostol Pavel (10 cm × 6 cm) de «*Ghervasi mo<nah>*».

f. 180v: «Schimbarea la față (7,2 cm × 5,7 cm) de «*Ghe<rvasie>*».

16. *Ceaslov*. București, 1825. În folio, 4 foi nenumerate + 567 p. B.R.V. IV, 450.

f. 4v nen.: Iisus Hristos îmbrăcat în haine de arhieru binecuvîntează cu mâna dreaptă, iar în mâna stîngă ține o carte deschisă (10 cm × 6,3 cm) de «*Ghervasi<e> monah*».

p. 372: Buna Vestire (9,8 cm × 6 cm) de «*Ghervasie mon<ah>*».

p. 408: Maica Domnului cu Iisus în brațe, ține sceptrul în mâna dreaptă și globul în stînga (9,8 cm × 6 cm) de «*monah Ghervasie*».

17. *Irmologhion*. M-rea Neamț, 1827. În 4°, 2 foi nenumerate + 344 p. + 14 foi nenumerate. B.R.V. 1313.

f. t.v: Înălțarea lui Iisus în mijloc, de jur împrejur cu chenar de sfinți; sus: Maica Domnului, Sf. Treime, Sf. Ioan Botezătorul; jos: Sf. Apostol Petru, Sf. Apostol Iuda, Sf. Apostol Iacov, Sf. Apostol Pavel; dreapta: Sf. Evanghelist Matei, Sf. Evanghelist Luca; stînga: Sf. Evanghelist Ioan, Sf. Evanghelist Marcu (16 cm × 11,5 cm) de «*Gheru<asie> mo<nahul>*».

18. *Acatistul Născătoarei...*, ed. II. București, 1827. În 4°, 1 foaie + 154 p. B.R.V. 1356.

f. t.v: Buna Vestire (9,8 cm × 6 cm) de «*Ghervasie mon<ah>*».

19. *Acatistiar*. București, 1830. În 12°, 4 foi + 380 p. B.R.V. 1470.

p. 58: Buna Vestire de «*Ghervasie mon<ah>*» (9,8 cm × 6 cm).

20. *Ceaslov Mare*. București, 1830. În 4°, 4 foi nenumerate + 577 p. B.R.V. 1480.

p. 426: Buna Vestire de «*Ghervasie mon<ah>*» (9,8 cm × 6 cm).

21. *Psaltire*. București, 1830. În 4°, 40 + 335 p. B.R.V. 1495.

p. 149: Toma necredinciosul (11 cm × 14,7 cm) de «*mon<ahul> Ghervasi<e>*».

p. 160, 228: Pogorîrea Sf. Duh (11 cm × 14,5 cm) de «*Ghervasii monah*».

p. 239: Trecerea Mării Roșii (15,7 cm × 11,4 cm) de «*Gherva<sie> m<onahul>*».

4. NICHITA.

1. *Viețile sfinților pe luna aprilie*. M-rea Neamț, 1813. În folio, 1 foaie + 173 foi numerotate. B.R.V. 839.

f. 104v: «Nichita».

5. NICOLAE.

1. *Arătare pre scurt a dumnezeieștilor dogme*. M-rea Neamț. În folio, 6 foi nenumerate + 527 p. + 3 foi nenumerate. B.R.V. 898.

p. 213: «*Nicolae*».

6. THEODOSIE.

1. *Psaltire*. M-rea Neamț, 1824. In folio, 6 foi nenumerotate + 201 foi numerotate. B.R.V. 1216.

f. 168, 174: Sf. Ioan Zlataust (5,5 cm × 5 cm) de «*The<odosie>*».

f. 180: Sf. marele mucenic Pantelimon (5,8 cm × 5 cm) de «*The<odosie>*».

f. 181: Adormirea Maicii Domnului (8 cm × 6,2 cm) de «*The<odosie>*».

2. *Antologhion*. M-rea Neamț, 1825. In folio, 4 foi nenumerotate + 568 p. + 88 p. B.R.V. 1232.

Titlul încadrat, sus: Maica Domnului, Sf. Treime, Sf. Ioan Botezătorul; jos: ceata mucenițelor, Înălțarea lui Iisus Hristos, ceata cuvioșilor; dreapta: ceata îngerilor, ceata apostolilor, ceata ierarhilor; stînga: ceata patriarhilor legii vechi, ceata prorocilor, ceata mucenicilor, de «*The<odosie>*».

p. 375: Sf. Nicolae (15 cm × 11 cm) de *Th<eo>d<osie> m<ona>h, 1823* <cu cifre arabe>.

3. *Nicodin de la Athos*. Pentru păzirea celor cinci simțiri. M-rea Neamț, 1826. In 4°, 42 p. + 1 foaie nenumerotată + 506 p. B.R.V. 1283.

p. 14: Monahul Nicodim (7 cm × 5,5 cm) de «*The<odosie>*».

DANIELA BARBULESCU

A DOUA INFLUENȚĂ SUD-SLAVĂ ÎN RUSIA

D. S. LIHACEV, CÎTEVA PROBLEME DE VECHĂ CULTURĂ SLAVONĂ *

«A doua influență sud-slavă în Rusia» a jucat un rol foarte important în istoria dezvoltării culturale a acesteia în secolele XIV și XV.

Pînă acum, această problemă, atît de complexă, a fost cercetată sumar și unilateral de istorici, istorici literari și filologi. Și anume, înaintașii lui D. S. Lihacev, n-au determinat suficient domeniile culturii vechi ruse în care s-a manifestat cea de a doua influență sud-slavă în secolele XIV—XV. Ei n-au reușit să precizeze «dacă această influență s-a resimțit numai asupra grafiei literelor, ortografiei, limbii și stilului operelor literare», cum susținea A. I. Sobolevski în studiile sale¹ sau că, «în aceeași măsură, atîngea și problemele picturii, arhitecturii, vieții bisericești, ale curentelor de idei». N-au precizat dacă aceste laturi ale influenței sînt unite printr-o mișcare generală de idei filozofico-religioase, proprii acelor vremuri, care a cuprins toate domeniile culturii țărilor slave din sud și răsărit, sau că trebuie să vorbim numai despre influențe izolate în diferite domenii ale culturii. De asemenea, n-au lămurit în ce măsură influența a doua sud-slavă în Rusia a fost îmbinată cu cea bizantină. Ceva mai mult, nu s-a studiat, sub toate aspectele ei, problema îmbinării organice a celei de a doua influențe sud-slave în Rusia cu influența rusă în țările sud-slave. Și, în fine, nici nu s-a făcut încercarea de a separa fenomenele de influență reciprocă a culturilor slave de fenomenele provocate de unitatea lor de origine și sincronizarea posibilă a dezvoltării lor.

Numai după lămurirea tuturor acestor probleme se vor putea obține cunoștințe precise și temeinice asupra acțiunii multilaterale a celei de a doua influențe sud-slave în Rusia: cauzele istorice, care au provocat-o, necesitatea ei, pregătirea culturii ruse pentru a o recepta și roadele ei bogate și variate în cîmpul culturii și vieții bisericești și laice a Rusiei vechi pravoslavnice, în secolele XIV—XV.

Ocupîndu-se cu influența sud-slavă în Rusia, vasta lucrare a lui A. I. Sobolevski, «Influența sud-slavă în literatura rusă din secolele XIV—XV» (Petersburg 1894 și 1903), «în cea mai mare parte a constatat această influență dar n-a studiat-o» (Lihacev, *Unele probleme ale studiului celei de a doua influențe sud-slave în Rusia...*, p. 96).

Studiul foarte documentat și cu perspectivă largă istorico-filozofică pentru înțelegerea fenomenelor, intitulat «Unele probleme ale studiului celei de a doua influențe sud-slave în Rusia» (Moscova, 1960), al binecunoscutului cercetător sovietic D. S.

* În D. S. Lihacev, Некоторые задачи изучения второго южнославянского влияния в России (= *Unele probleme ale studiului celei de a doua influențe sud-slave în Rusia*), în Академия наук СССР Советский Комитет славистов, Исследования по славянскому Литературоведению и фольклористике. — Доклады советских ученых на IV международном съезде славистов —, Издательство Академии наук СССР Москва 1960, pp. 95—151.

1. A. I. Sobolevski, Южно-славянское влияние на русскую письменность в XIV—XV веках. Речь, читанная на годичном акте Археологического института 8 мая 1894, St. Petersburg, 1894; idem, Южно-славянское влияние на русскую письменность в XIV—XV веках. — în cartea „Переводная Литература Московской Руси XIV—XVII веков“, St. Petersburg, 1903.

Lihacev, mare specialist, actual, în problemele culturii vechi slave și ruse, este cea mai serioasă și competentă contribuție recentă adusă problemei în discuție, deși autorul ei nu pretinde să dea o rezolvare definitivă vreuneia dintre problemele aflate de complicate ale influenței a doua sud-slave în Rusia, care solicită încă, deopotrivă, contribuția viitorilor cercetători — lingviști, istorici, istorici literari și istorici ai artei.

Completînd și precizînd în cele arătate mai sus pe înaintașii săi, D. S. Lihacev pune următoarele probleme:

I VOLUMUL INFLUENȚEI

Forma grafică a manuscriselor evidențiază faptul că «în secolul al XV-lea semiunciala veche (старший полуустав) este înlocuită cu semiunciala nouă (младшим полууставом). Deosebiriile dintre ele sînt destul de lămurite în știință... Esențial este că între acestea nu este nici o etapă de trecere. Și, totodată, semiunciala nouă, fără a depinde de semiunciala veche, exprimă foarte clar dependența ei față de grafia sud-slavă — din manuscrisele bulgare și sîrbe» (p. 96).

Între cele două scrieri semiunciale nouă și veche sînt deosebiri nu numai în ce privește grafia literelor, ci și în privința alfabetului. Semiunciala nouă are o serie de litere pe care nu le cunoaște semiunciala veche și unciala (de exemplu: *у, ы* cu partea întîi în formă de *ь, з* și invers; *е* iotizat, *е* înclinat la începutul rîndului; *ѡ* cu prima parte în formă de *ѣ*, etc.).

Deosebirile dintre cele două scrieri semiunciale, nouă și veche, au fost bine determinate de A. I. Sobolevski și clar formulate de B. M. Șepkin. O completare esențială la tezele acestor doi cercetători, cu privire la influența semiuncialei sud-slave asupra celei rusești, aduce M. N. Speranski în studiul lui, «Scrișul grecesc și cel de legătură în manuscrisele rusești din secolele XV—XVI», unde «se stabilește nu numai influența sud-slavă ci și cea grecească indirectă, asupra manuscriselor rusești (influența scrierii minuscule grecești)» (p. 97).

Ornamentarea diferită a manuscriselor scrise în semiunciala veche și semiunciala nouă, primele ornamentate teratologic, monstruos (cu chipuri de animale sălbatice), iar cele din urmă cu ornamente geometrice, lipsa formelor de trecere între cele două feluri de ornamentație, culorile diferite și miniaturile în cele două categorii de manuscrise, precum și dependența vădită a stilului geometric de cel sud-slav, vădesc, toate, aceleași deosebiri clare între cele două scrieri (semiunciala veche și semiunciala nouă) și deci influența sud-slavă asupra culturii vechi ruse (cf. p. 47).

Modul cancelaristic de a lega documentele în suluri a venit în Rusia, după M. N. Tihomirov, tot de la slavii de sud, la care cel mai vechi document în formă de sul păstrat este datat din ultimul sfert al secolului al XIV-lea (înainte de 1382, — Hrisovul lui Ioan Șisman dat mînăstirii din Vitosi).

Fenomenele legate de ortografie și limba literară, în special, sînt însă cele mai bogate și evidențiază din plin prezența și acțiunea multilaterală și creatoare a celei de a doua influențe sud-slave în Rusia. Redate foarte clar de A. I. Sobolevski, într-o sinteză (în lucrarea sa: „Переводная Литература Московской Руси XIV—XV веков“, pp. 3—4), aceste fenomene «întrunesc următoarele tendințe: 1) tendința de a separa limba cărții de limba poporului; 2) de a stabili mai mult sau mai puțin regulile sta-tornice ale scrierii; 3) de a apropia limba de limba bisericească slavă, purificînd-o de elementele populare de mai tîrziu; 4) de a desființa în limbă și ortografie speci-ficurile rusești locale; 5) de a apropia limba și ortografia de întrebuiințarea «maternă» grecească (în ortografie: întrebuiințarea a doi de *г* în loc de *нр*, *б* în loc de *п* după *м*, *д* în loc de *т* după *н*; imitația grecească în sintaxă, neologisme etc.)» (pp. 97—98).

De inovațiile în domeniul ortografiei și limbii literare este legată «apariția în Rusia a «împletirii de cuvinte» («плетения словес»), adusă din țările sud-slave, — a unui stil literar special care a luat naștere în Bulgaria în epoca lui Eftimie și s-a păstrat puternic în Rusia pînă în secolul al XVII-lea inclusiv» (p. 98).

Dar influența sud-slavă în Rusia se îmbrînca puternic cu influența bizantină manifestată în Rusia pe cale indirectă (prin slavii de sud), cît și pe cale directă: în grafia manuscriselor rusești, în ortografie, în formări noi de cuvinte (calcuri din greacă), în ornamentație (geometrică, — ornamentație neobizantină), în domeniul sti-

lului literar, al «împletirii de cuvinte», deși acest lucru este mai puțin studiat, notează Lihacev (p. 98).

Ea, influența bizantină, care este mai clară decât cea sud-slavă, cu care se îmbină, poate fi demonstrată în conținutul scrierilor din această perioadă. «Majoritatea operelor literare aduse la noi (în Rusia, n. n.) în sec. XIV—XV, de la slavii de sud sînt traduceri din limba greacă. Operele sud-slave originale (în mod principal Viețile) constituie, subliniază Lihacev, relativ o mică parte din monumentele scrise aduse la noi. Aici avem (din greacă — n. n.) noile redacții ale traducerilor: Tetraevanghelul, Apostolul, Psaltirea, mineiele, literatura imnografică, Cîntarea Cîntărilor, Cuvîntările lui Grigorie Teologul, Scara lui Ioan Scărarul, Pandectele lui Nicon Muntenegreanul, Întrebări și răspunsuri ale lui Pseudo-Atanasie, Viața lui Antonie cel Mare, Viața lui Varlaam și Ioasaf, Patericul sinaitic, Cuvîntările lui Melodie de Patra etc., pe de altă parte, traduceri noi, necunoscute înainte în textele slave, ale operei lui Vasile cel Mare, Isac Sirul, Ava Dorotei, Grigorie Sinaitul, Grigorie Palama, Simeon Noul Teolog, Ioan Gură de Aur etc.» (pp. 98—99).

Concomitent cu traducerile bulgare și sîrbe din grecește se fac și traduceri rusești: la Constantinopol, la Athos și direct în Rusia. «Cu traduceri din grecește s-a ocupat chiar mitropolitul Alexei și mulți cărturari ai Bisericii din acel timp. Succesorul lui Alexei la scaunul mitropolitan, Kiprian, a copiat la mînăstirea Studion din Constantinopol, «Scara lui Ioan Scărarul... iar apoi în Golenișcevo — suburbie a Moscovei — «multe cărți sfinte de pe limba greacă pe limba rusă, a transpus și destule scrieri spre folosul nostru ne-a lăsat».

În continuare, autorul nostru, prezentînd succint, documentat și critic, elementele influenței sud-slave și bizantine, în Rusia, în arta secolelor XIV—XV, face de la început preciziunea că «dacă pentru scris (для письменности), influența bizantină, în secolele XIV—XV, constituia parcă o parte din influența sud-slavă, atunci pentru pictură, dimpotrivă, influența sud-slavă intra ca parte componentă în influența bizantină care o îngloba» (p. 99).

Monumentele de pictură, mărturii vii ale influenței bizantine și sud-slave, în Rusia, nestudiată, și neaprofundată încă sub acest aspect de istoricii artei, sînt prezentate cronologic și selectiv începînd cu grecul Isaia care împreună «cu alții» a pictat, în jurul anului 1338, biserica «Intrării în Ierusalim» și încheind cu Teofan Grecul (pp. 99—100). Acesta, în 1378, pictează biserica «Schimbarea la Față» de pe strada Iliin din Novogorod. În 1395—1396 el trece la Moscova și pictează cu Simion Ciornii biserica «Nașterea Domnului» cu pridvorul Lazăr; lucrează în Nijni-Novgorod și în alte localități. În 1399, el pictează catedrala Arhanghelsk, din Kremlinul Moscovei, iar din 1405, împreună cu sfărețul Prohor, din Gorodeț și Andrei Rublev, pictează catedrala «Buna Vestire» tot acolo (în Kremlin, n. n.) (p. 100).

În pofida surselor scrise, destul de sărace pentru acele vremuri, care înregistrează interesul pentru pictura bizantină în Rusia, există mărturii neîndoielnice ale influenței bizantine și sud-slave creatoare pentru secolele XIV—XV. «Legătura picturii rusești cu «Renașterea Paleologilor», afirmă Lihacev, a fost atât de vastă încît este foarte greu să găsim un monument al picturii rusești din a doua jumătate a secolului al XIV-lea—începutul secolului al XV-lea, în care să nu fie observată această legătură, ci, dimpotrivă. În special această legătură se evidențiază în pictura monumentală din Novgorod și Pskov, din sec. XIV (frescele mînăstirii Snetogorsk, mînăstirii Skovorodsk, bisericii «Mîntuitorului» de pe strada Iliin, a «Nașterii Maicii Domnului» pe cîmpia Volotov, a lui «Teodor Stratilat» pe Rucie (rîu), a «Nașterii Maicii Domnului» pe Krasnii Polea etc.). «Renașterea Paleologilor» capătă în Rusia forme rusești și dă naștere, în unire cu tradițiile locale naționale, noilor școli ale picturii rusești» (pp. 100—101).

În pictura rusă s-au manifestat și influențe directe sud-slave, în primul rînd cele sîrbești. Mărturii ale influenței sîrbești în pictura rusă sînt picturile bisericii «Mîntuitorului» pe Kovalev (1380), acum pierdute, care se apropie nespus de mult de frescele bisericii sîrbești a «Mîntuitorului» din Ravanîța (1381), — apropiere stabilită din punct de vedere iconografic, stilistic și paleografic (pe baza analizei scrisului însemnărilor rusești, apropiat de semiunciala sîrbă) și după sîrbismele lingvistice cuprinse în însemnări, de D. V. Ainaiov și G. Millet, și mai apoi, în timpul nostru, de V. N.

Lazarev (pp. 101—102). «Dar influența directă a picturii sîrbești asupra picturii «Volov» nu poate fi bine stabilită» (p. 102).

Se observă influența bizantino-sîrbească și în iconografie, în special în icoana «Deisis» din satul Krivoi de la sfîrșitul secolului XIV și în icoana «Ana cu Fecioara Maria» (din muzeul Troița Serghiev-Lavra), legată de specificurile sîrbești ale cultului Maicii Domnului, din sec. XIV (pp. 102—103).

Legăturile ruso-sîrbe în domeniul picturii sînt evidente, dar «nu poate fi admis rolul de legătură al Serbiei între Italia și Rusia în transmiterea icoanelor italo-cretane în Rusia», teză susținută de M. N. Tihomirov, N. P. Kondakov, și nici concepția lui G. Millet, N. P. Kondakov și I. P. Lihacev, care exagerau importanța școlii italo-cretane și determinau greșit locul Italiei în «Renașterea Paleologică» (p. 103).

Influența arhitecților sîrbi asupra arhitecturii moscovite de la sfîrșitul sec. XIV—începutul sec. XV, presupusă dar necercetată, este un fapt posibil, de care trebuie să ținem seama, știind că la 1404 sîrbul Lazăr construiește în Kremlinul Moscovei clopotnița cu ceas. Merită atenție, în acest sens, asemănarea dintre mînăstirea Andronikov din Moscova și bisericile sîrbești din secolul al XIV-lea (p. 104).

Influența sud-slavă se presupune, de asemenea, în formele crucilor de piatră novgorodiene din sec. XIV—XV.

Faptele enumerate mai sus mărturisesc că, într-o măsură mai mare sau mai mică, cea de a doua influență sud-slavă în Rusia nu s-a mărginit numai la scris. Totuși ele sînt insuficiente, pentru a ne da seama de influența sud-slavă în plinătatea ei pe aceste meleaguri. «Rezolvarea problemei volumului influenței sud-slave în Rusia, a raporturilor sale cu influența bizantină, va depinde de faptul cît de intensiv se vor face în acest domeniu cercetările concrete speciale. Prezintă un interes însemnat, pentru lămurirea influenței sud-slave și bizantine în Rusia, de asemenea și cercetarea caracterului însuși al culturii bizantine multinaționale, la crearea căreia au luat parte chiar și slavii, fapt prin care se explică și ușurința însușirii ei de către slavii de sud și răsărit» — concludе, foarte judicios, cercetătorul sovietic D. S. Lihacev (p. 105).

Dar și faptul însuși al influenței inverse, rusești, în țările sud-slave este foarte important pentru explicarea cauzelor celei de a doua influențe sud-slave în Rusia. Trebuie remarcați, în acest sens, în ordine cronologică, cercetătorii: M. N. Speranski, A. I. Sobolevski, iar în timpul din urmă, Boniu St. Anghelov, care au sesizat și formulat teza influenței ruse în țările sud-slave (vezi pentru lucrările acestora p. 105 și notele 44, 45, 46). Aici, Lihacev face observația că «influența rusă în Bulgaria și Serbia este remarcată numai în monumentele literare. În domeniul artei această influență nu este remarcată, cu toate încercările făcute în această direcție. Pe de altă parte, și în domeniul scrierii, influența rusă asupra literaturii sud-slave este prezentată printr-un număr comparativ mic de fapte. Pricinile sînt clare: această influență a fost mai mică decît influența literaturii sud-slave asupra celei ruse; sărăcia faptelor se explică și prin aceea că moștenirea scrisă bulgară și sîrbă (precum și moștenirea în domeniul artei) s-a păstrat comparativ mai slab decît cea rusă» (p. 106).

Centrele comuniunii culturale dintre slavii și grecii în general și dintre ruși, bulgari, sîrbi, greci etc. (aici putem să menționăm și pe românii noștri) în particular, în secolele XIV—XV, sînt, precum bine știm, Muntele Athos, Constantinople, mînăstirile din Bulgaria.

«Bulgaria în întreg secolul al XIV-lea a fost acel centru imens prin care trecea influența bizantină în Serbia și Rusia, centru în care această influență bizantină căpăta coloratura slavă, se întărea în numeroase traduceri consfințite (освященных) de reforma patriarhului «Eftimie» (p. 106).

«Studiul influenței ruse asupra slavilor de sud, continuă Lihacev, este foarte important pentru determinarea fondului aceluși schimb cultural care a avut loc în secolele XIV—XV, între Bizanț și țările slave. În special, este important să se determine dacă a existat o influență inversă a artei ruse asupra celei sud-slave. Dacă această influență inversă a literaturii ruse și a artei ruse asupra literaturii și artei sud-slave s-a dezvoltat în proporții mai mult sau mai puțin importante, atunci, în fața noastră, contactul reciproc, schimbul cultural și cauza acestuia nu pot fi văzute în privilegiile unei literaturi asupra alteia, de unei arte asupra alteia» (pp. 106—107).

Și mai important este faptul acesta: «Dacă influențele și influențele reciproce se realizează pe un front larg, în cele mai diferite domenii ale culturii (precum am văzut deja aceasta), atunci înseamnă că în fața noastră avem fenomene ale unei mișcări intelectuale, destul de puternică pentru a cuprinde diferite țări și destul de profundă pentru a se resimți, în același timp, în literatură, în scriere în întregime, în pictură și religie».

De aici necesitatea imperioasei cercetări aprofundate a influenței reciproce: faptele acestea și fondul de idei al acelei mișcări intelectuale ce stă la baza acestora (p. 107).

II. CARACTERUL STILULUI NOU APĂRUT ÎN LITERATURA RUSĂ DE LA SFÎRȘITUL SECOLULUI AL XIV-LEA

Este problema majoră a influenței a doua sud-slave în Rusia și contribuția științifică, serioasă, originală, a lui Lihacev.

Lămurirea sensului filozofic, pălruș în Rusia, al reformei cărturărești a patriarhului Eftimie de Tirnova, — reformă de principii ale traducerii din limba greacă, reformă a limbii literare, a ortografiei și grafiei — va avea o deosebită însemnătate, subliniază Lihacev, pentru determinarea esenței celei de a doua influențe sud-slave în Rusia (p. 107).

Reforma patriarhului Eftimie, care a temeluit un stil nou și o artă nouă sud-slavă, «a avut, fără îndoială, o importanță foarte mare în viața culturală a țărilor sud-slave și a slavilor de răsărit, și a fost, după cum se vede, una din manifestările culturale ale secolului al XIV-lea. Ea s-a răspândit cu o iuțeală foarte mare, dovedind prin aceasta că răspundea unor necesități inerente, pentru contemporanii săi avea un sens important. Ea a dat naștere unei activități puternice de traduceri, întrucât vechile traduceri erau socotite ca inexacte. Nemulțumirea față de manuscrisele vechi îi obliga să se ocupe în mod intens cu corectarea lor, cu copierea, păstrându-se noile reguli, îi forța să introducă în Rusia manuscrise noi, reformate» (p. 107).

Lipsindu-i lucrări teoretice, ideologice, din acea vreme, autorul se străduiește, în continuare, să surprindă cit mai mult din sensul filozofic al reformei patriarhului Eftimie de Tirnova, după unica operă a elevului acestuia, Constantin Costenceski Filozoful. Opera se intitulă «Povestire despre litere» și nu este nicidecum teoretică, ci mai degrabă practică; ea cuprinde însă și unele opinii (păreri) generale. Spre sfârșitul secolului al XIX-lea ea a fost editată de Acad. I. V. Jagici în întinsa lui ediție: „Рассуждения южнославянской и русской старины о церковно-славянском языке“ (Petersburg, 1896). Lucrarea este prefațată cu un studiu introductiv amplu, în care editorul expune și caracterizează părerile lui Constantin Costenceski și urmată de «Priviri asupra operei», de același. Din nefericire însă, Jagici nu surprinde sistemul concepțiilor lui Costenceski; ba mai mult, ignorând legătura strinsă dintre concepțiile filozofice ale acestuia și concepția despre lume din acel timp și concepțiile isihaiștilor care au avut o influență covârșitoare asupra operei patriarhului Eftimie de Tirnova, iar prin el și asupra lui Constantin Costenceski, el ajunge la aprecieri negative asupra operei și concepțiilor acestuia din urmă. Trece peste exemplificările făcute în acest sens din Jagici (vezi p. 108), cărora li se dă de cercetătorul nostru răspunsul științific cuvenit (vezi pp. 108—109). Părerile personale ale lui Constantin Costenceski își găsesc explicația în părerile despre limbă, cuvânt, scriere, proprii unui cerc întreg de reprezentanți ai noului curent în scriere, ca urmare a reformei patriarhului Eftimie.

În învățătura lui Constantin Costenceski, primul lucru care solicită atenția noastră este importanța cu totul deosebită, dusă până la fanatism, pe care o atribuie el, fiecărui fenomen formal (exterior) de limbă și scriere» (p. 109). «Constantin Costenceski pleacă de la convingerea că fiecare specific al grafiei, al ortografiei și pronunțarea cuvântului își au sensul lor. A înțelege un lucru este a-l numi corect (понять вещь — это правильно ее назвать)». Cuvântul și fondul (sensul său) sînt indisolubil legate, pentru dînsul. «De aici și neliniștea lui extraordinară pentru fiecare caz de disensiune între ele, care rezultă din cauza scrierii incorecte, din pricina formei inexacte a cuvîntului. Aceste disensiuni pot duce la erezie și în orice caz la concepții greșite. De aici, ca problemă principală a științei, el consideră crearea unei limbi corecte, a ortografiei corecte, a scrierii corecte» (p. 109).

Costenceski se străduiește să desființeze greșelile posibile în limbă, ortografie și scriere, încearcă, prin numeroase exemple, să evidențieze legătura dintre forma și conținutul (sensul) cuvântului, să arate sensul fiecăruia specific al ortografiei și grafiei pînă în cele mai mici amănunte. Ezeziile își au izvorul în lipsurile sau prisosurile în scriere: «откуда прозвѣленіе ересем точно от уаишенія божественаго писанія, или пакъ нѣаншїа си рѣчь приаженїа (Konst. K. 107—108) (= De unde încolțirea ereziilor tocmai din lipsa scrierii dumnezeiești sau iarăși a prisosului adică anexei)». Pentru el fiecare literă în cuvînt își are importanța sa și este capabilă să modifice sensul cuvîntului, de aceea divergențele dintre texte îl supără. Mai mult, el vede un sens intern, special, chiar în literele înseși, atribuie fiecărei litere rolul său individual. El cere, de exemplu, să se păstreze în scris deosebirea riguroasă între **ѣ** și **е**, deși deosebirile acestor litere în pronunțare nu sînt clare nici chiar pentru el însuși, și vorbește despre «natura literelor», cu exemplificări bogate (p. 110 — vezi și p. 111).

«Correspondența cuvîntului și esenței (dintre complexul sonor și noțiunea, sensul cuvîntului, n. n.) și cerința care reiese de aici a exactității absolute a formei exterioare a cuvîntului, nu se refereau în ideile lui Constantin Costenceski asupra tuturor limbilor, ci numai asupra aceluia care puteau fi numite bisericești sau «sfinte». Aceasta se referea la limba științei sau, după timpul de atunci, la limba Bisericii, a Sf. Scripturi și a liturghiei. Această limbă după concepțiile medievale, nu se putea amesteca cu limba obișnuită, ea trebuia să fie superioară, spirituală. Literatura laică (însemnările letopisețelor, descrierile călătoriilor) se folosea de o limbă literară specială, apropiată de limba scrierii de cancelarie, dar în care iarăși putea să existe o «literatură» a ei, care nu se asemăna cu literatura limbii bisericești — a «limbii slavo-bisericești» (Церковнославянскогo)» (p. 111).

Sistemul lui Constantin Costenceski introducea o limbă bisericească slavă superioară și nicidecum una obișnuită în familia puținelor limbi sfinte. Aceasta stabilea legătura limbii slave bisericești cu limba greacă «maternă» și sublinia această legătură în grafia literelor, în sistemul semnelor de deasupra rîndurilor și în rînduri, în ordinea literelor alfabetului.

Cea mai mică inexactitate comisă în scrierea și ortografia limbii bisericești «sfinte» (slave) putea da naștere la erezii; în fond aceste greșeli erau deja o erezie, deoarece între limbă și scriere pe de o parte și fenomenele limbii — pe de altă parte — exista, după părerea lui C. Costenceski, o legătură organică.

Cerința exactității absolute (ortografice, lingvistice etc.) în transmiterea textelor sfinte, se explica și prin neîncrederea generală a lui Constantin Costenceski, în rațiunea omului. După Costenceski numai Sf. Scriptură este capabilă să redea adevărul, tocmai de aceea ea trebuie să fie transmisă cu o exactitate maximă.

Constantin Costenceski n-a fost original în concepțiile lui; el a fost elevul apropiat al patriarhului Eftimie de Tirnova. Iar acesta din urmă făcea parte din rîndurile isihaiștilor (Eftimie a fost elevul apropiat al isihastului Teodosie de Tirnova) (p. 112). Deci la baza concepției lui Constantin Costenceski despre lume și viață, și a concepțiilor sale despre limbă, scriere, cuvînt, stil, stă ideologia isihasmului atotputernică în vremea aceea nu numai în Bizanț, ci în întreaga Peninsulă Balcanică, întinzîndu-se pînă în Rusia, chiar în același veac al XIV-lea, în a doua jumătate a lui și începutul veacului al XV-lea.

«Isihaiștii, spune Lihacev, vedeau în cuvînt esența fenomenului denumit de ei, în numele lui Dumnezeu ei vedeau chiar pe Dumnezeu însuși. De aceea cuvîntul care numeste un fenomen sfînt este tot așa de sfînt, după isihaiști, ca și fenomenul însuși. Această învățătură despre limbă și cuvînt a fost răspîndită de Eftimie și elevii lui asupra întregii scrieri (scris). Iată aici pentru ce traducerea literală (буквализм и дословность) străbate toată activitatea de traduceri facilitînd formarea calcurilor din grecește, a înfrunturilor complexe de construcții sintactice și diferite neologisme» (pp. 112—113).

«Isihasmul a avut cum se știe rădăcini neoplatonice» (în ceea ce privește expresia care îmbracă adevărul mîntuitor, n. n.) (p. 113), și era destinat unui cerc restrîns de creștini. De aceea, și în sistemul lui Constantin Costenceski, urmaș al isihasmului, găsim «aceeași pecete a aristocratismului», ca și în tot stilul literaturii panegirice din secolul al XIV-lea: aceasta este literatura pentru cei aleși, pentru un

număr mic de învățați, literatura pentru cei ispitiți (versați) în citirea dumnezeieștii Scripturi» (p. 113). «Normele reformei lui Eftimie separau scrierea bisericească de cea de cancelarie, tot așa și procedeele stilistice ale literaturii panegirice care o ridicau deasupra vorbirii obișnuite. Orunând cărțile corecte (исправные) celor coruple (рас-ленным), Constantin Filozoful afirma că primele (cele corecte) sînt destinate celor cunoscători ai scrisului, iar cele de al doilea fel, sînt pentru prostime (для невежд). Cunoșcătorii se vor simți prost în cărțile scrise neglijent (cu greșeli), iar prostimea (mulțimea) în cele corecte» (p. 113).

Stilul combinat (витийственный стиль) sud-slav pătruns în Rusia, în secolul al XIV-lea, era strîns legat de aceeași concepții despre limbă, cuvînt, care au stat la baza reformei culturale a patriarhului Eftimie de Tîrnova. Cuvîntul denumea esența fenomenelor. A cunoaște fenomenul, însemna a-l exprima printr-un cuvînt, a-l numi. De aici decurge, pe de o parte, intoleranța excesivă față de orice greșeală, de deosebirea manuscriselor aceleiași lucrări, de exagerările săvîrșite în traduceri, și «atașamentul extraordinar, pe de altă parte, față de traducerea literală (буквализм переводов), față de citatele din Sfînta Scriptură (из священного писания), de formulele tradiționale, tendința ca exprimarea verbală să provoace aceeași dispoziție (sentiment) ca și fenomenul însuși, tendința de a crea din opera scrisă o icoană originală, o operă pentru venerare (cult) — произведение для поклонения —, de a transforma opera literară într-un text de rugăciune» (pp. 113—114).

«Impletirea de cuvinte» («плетение словес»), o caracteristică dominantă a stilului sud-slav pătruns în Rusia, se baza — zice Lihacev — pe raportul cel mai atent față de cuvînt: față de partea sa sonoră (aliterații, asonanțele etc.), față de etimologia cuvîntului (îmbinarea cuvintelor cu rădăcină comună, terminații similare din punct de vedere etimologic etc.), față de subtilitățile semanticii lui (îmbinările sinonimice, tautologice etc.), pe afecțiunea față de formările noi de cuvinte (на любви к словесным новообразованиям), față de cuvintele (noi) compuse, față de calcuri din limba greacă. Calcurile din greacă, căutarea cuvintelor, îngrămădirea epitetelor, sinonimelor etc., plecau de la aceleași idei despre identitatea cuvîntului și sensului (esenței), a scrierii dumnezeieștii și a binefacerii dumnezeieștii, care erau la baza reformei. Căutările încordate ale expresivității emoționale, tendința pentru expresie, se bazau pe aceeași convingere că viața sfinților trebuie să reflecteze o părticică din esența ei, să fie scrisă cu cuvinte «asemănătoare» („подобными“) și să evoce aceeași evlavie (venerație) pe care a provocat-o și el în persoană (p. 114).

La baza acestei concepții noi și progresiste pentru vremea aceea, despre cuvînt, limbă, scriere, ortografie, expresivitate artistică și emoțională și deci a reformei patriarhului Eftimie, stă un curent general de idei, o ideologie filozofică a epocii aceleia, isihasmul, care trebuie studiat de viitorii cercetători în strînsă relație cu reforma patriarhului Eftimie.

Și D. S. Lihacev, care a văzut ca nimeni altul, profund și multilateral, legătura organică dintre reforma patriarhului Eftimie de Tîrnova și isihasmul, dintre stilul limbii scrise a celei de a doua influențe sud-slave și palamismul, și-a dobîndit un incontestabil merit deosebit în lumea cercetătorilor literaturii și culturii în general vechi slave, fiind un deschizător de drumuri.

În continuare, autorul ne arată ce prezintă acest stil nou, original, în literatura de la sfîrșitul secolului al XIV-lea în Rusia.

Varianta rusă a acestui stil a fost cea mai consecventă în realizarea noilor principii de artă care au luat naștere la slavii de sud și în Bizanț, în secolul al XIV-lea.

S-au întreprins diferite caracterizări ale stilului nou sud-slav venit în Rusia, pe la sfîrșitul secolului al XIV-lea și începutul secolului al XV-lea, împreună cu cea de a doua influență sud-slavă. Dar caracteristicile date acestui stil nou, în literatura științifică, nu se impun printr-o precizie și adîncire a celor relevate. Se vorbește în general despre «procedeele de artă literară», despre «artificialitate, bombasticism și înfloritură de stil» ale acestui stil nou, sau întîlnim, referitor la același stil, afirmații ca acestea: «cuvîntarea devine ciudată, lăbărită, este plină de inovații verbale», este un stil «al panegiricelor cu multe cuvinte retorice și bombastice» etc. Astfel de afirmații conțin, indiscutabil, și adevăr, dar sînt încă departe de esența însăși a stilului caracterizat. Extrem de importante sînt cercelările întreprinse asupra stilului diferiților

scriitori sud-slavi din sec. XIV—XV. Intre acestea, cel mai mare interes îl prezintă cartea foarte bogată în material a lui Svetana Vranskaia : **СЪТНАНН ПОУКАТИ НА ПАТРИАРХЪ ВЪТНМН** (= «Corectările de stil ale patriarhului Eftimie»), Sofia, Edit. de Stat, 1942, — asupra căreia cercetătorul nostru își spune cuvântul cu toată competența, subliniindu-i meritele și aducînd observațiile cuvenite în ce privește evidențierea specificurilor individuale ale stilului, care scapă totuși cercetătorului bulgar (p. 115). Nici încercările, de altfel foarte palide, de a explica stilul prin condițiile istorice, nu pot fi, de asemenea, satisfăcătoare. Fără a lua în considerație legătura strînsă ce există între noul stil și concepția despre lume a epocii, «nu pot fi determinate, subliniază Lihacev, toate specificurile stilului» și cu atât mai mult, «însuși triumful stilului epocii celei de a doua influențe sud-slave» (p. 116).

Stilul caracteristic epocii celei de a doua influențe sud-slave în Rusia solicită din partea cercetătorilor săi o caracterizare precisă și o definiție exactă a esenței sale, ceea ce și realizează succint Lihacev.

Sub raport stilistic, literatura rusă medievală se diferențiază: a) Intr-o literatură a stilului înalt, slav-bisericesc, în care intrau Viețile Sfinților, literatura bisericească panegirică, literatura «cuvîntărilor» și a învățăturilor; b) o literatură a stilului medieval, cu genuri apropiate de scrierea de cancelarie sau care sînt egale cu cele literare și cu funcție de pură cancelarie: letopisețele, povestirile istorice, memorialele de călătorii și pelerinaje, care se compuneau, în general, într-o limbă apropiată de cea a cancelariei, și c) literatura stilului de jos, cunoscută deocamdată în operele satirice tardive, ai căror autori se folosesc în special de limba vorbită sau parodiază limba altor genuri. În secolul al XVIII-lea această împărțire stilistică pe genuri a literaturii capătă o formulare specială în învățătura lui Lomonosov despre cele trei stiluri (pp. 116—117).

Stilul celei de a doua influențe sud-slave în Rusia s-a reflectat numai în literatura înaltă a epocii medievale, și în special în literatura bisericească. Un specific foarte important al stilului acestei literaturi, asupra căruia Lihacev ne atrage atenția de la început este: descoperirea «a ceea ce este absolut și permanent în particular, în concret și vremelnice, «imaterialul» în material, adevărurile creștine în toate fenomenele vieții» (p. 117). «Prin urmare, principiul stilistic este identic cu cel moral: «În corpul material să-l poarte pe cel imaterial» (Viața lui Grigorie Sinaitul, 5). Acest principiu este diametral opus celui care este propus de arta timpului nou, — acelei «sete de concretizare» proprie artei secolelor XIX—XX. Timpurilor medievale le este proprie, dimpotrivă, «setea de abstract, tendința către abstractizarea lumii, către distrugerea concretului și materialului, spre căutarea corolațiilor simbolico-teologice, și numai în formele scrierii care nu erau socotite ca înalte, concretizarea liniștei și istoricizarea povestirii» (p. 117).

Limba literaturii înalte bisericești medievale, continuă D. S. Lihacev, este izolată de vorbirea obișnuită și aceasta nu este întimplătoare. Acest fapt este condiția de bază a stilului literaturii «înalte» («высокой»). O «altă» limbă a literaturii trebuia să fie o limbă solemnă (приподнятым) și într-o oarecare măsură abstractă. Asociațiile obișnuite ale limbii înalte literare medievale sînt caracteristice prin aceea că ele sînt separate de vorbirea de toate zilele, sînt deasupra ei și sînt rupte de viața concretă și de vorbirea obișnuită. Cu cît este mai mare ruptura dintre vorbirea literară și vorbirea obișnuită, cu atât este mai mare și abstractizarea lumii, căutată și realizată de literatura înaltă bisericească. De aici, tendința care străbate tot evul mediu de a face ca limba literaturii înalte să fie o limbă «sfîntă», de care să nu se poată atinge viața de toate zilele, care să nu fie accesibilă tuturor, ci numai oamenilor învățați, cu o ortografie complicată. Din operele înalte literare se elimină pe cît posibil terminologia obișnuită politică, militară, economică, denumirea fenomenelor concrete ale naturii din țara respectivă, unele amintiri istorice etc. (pp. 117—118). Vorbirii concrete și terminologiei proprii li se preferă exprimarea abstractă, perifraza, termeni grecești pentru denumiri de noțiuni și fapte concrete. Un exemplu: lui князь «stăpînul acelei țări» se preferă страгир etc. Se elimină cuvintele proprii, dacă persoana în cauză este episodică: человек един («un bărbat», înlocuit cu «мужъ некто» «bărbat oarecare» (Viața Sf. mucenic Boris și Gleb..., p. 50). Fenomenele de genul acesta sînt bine explicate și ilustrate de Lihacev cu exemple din «Viețile Sfinților» și literatura panegirică a secolelor XIV—XV (pp. 118—119).

Abstractizarea este susținută permanent de analogii din Sf. Scriptură, ce însoțesc expunerea evenimentelor din viața Sfinților. Acestea ne fac să analizăm viața sfin-

tului respectiv sub «specie aeternitatis», să vedem în tot ceea ce ni se relatează numai ce este general și să căutăm în tot un sens instructiv.

Îmbinările steriotipe, «eticheta» obișnuită a expresiilor, repetarea imaginilor, comparațiilor, epitetelor, metaforelor etc., sînt alte caracteristici și mijloace de realizare a stilului înalt din secolele XIV—XV, evidențiate de Lihacev, care, toate, facilitează abstractizarea expresiei și a fondului narațiunii (p. 119). «Arta medievală în genurile sale bisericești tinde să distrugă concretizarea fenomenelor, se caracterizează prin tendința către exprimarea abstractă, către abstracția artistică» (p. 119).

Limba literară medievală este plină de expresii de șablon cu pronunțat caracter emfatic, legate de cele înfîlțite de cititor în limba serviciului religios, în limba Sf. Scripturi și a operelor Părinților Bisericii. Acestea sînt fixe, nesupuse schimbării «fondului de bază», curat, al literaturii bisericești și «trec din operă în operă». Evitarea specificurilor individuale a stilului este trăsătura caracteristică a literaturii genurilor bisericești (p. 119—120). Iar «munca scriitorului se compară cu întocmirea unui buchet de flori — flori din alte opere —. Cu cît este mai important cercul (круг) operelor din care scriitorul își adună florile stilului, cu atît mai puternic ele îl dispun pe cetitor asupra sensului cucernic prin solemnitatea lor obișnuită, cu atît mai ușor ele evoacă evlavia și conștiința de înălțime a ceea ce ele (florile) descriu. De aici bogăția de citate din Sf. Scriptură (из священного писания), în special din Psaltire, al căror rol stilistic în literatura «înaltă» medievală este imens și original» (p. 120).

Comparațiile, analogiile, epitele, metaforele etc. mai au încă o bază: «Tradiția acelor idei teologice care stau la baza lor». De aceea, «tropii artistici, subliniază pe bună dreptate Lihacev, nu tind la ușurarea percepției simțite concret de către cititorii, a ceea ce descrie, ci la indicarea asupra esenței lăuntrice religioase a fenomenului, esență deja descoperită de teologie, iar în literatură amintită numai iarăși din nou» (p. 120).

În ce privește tendința de abstractizare, literatura rusă bisericească medievală, spre deosebire de întreaga literatură bisericească medievală, introduce în această tendință generală un specific al ei extraordinar de puternic și caracteristic: «o emotivitate ridicată pînă la exaltare, o expresie îmbinată cu abstractizarea, o abstracție a sentimentelor, aneștată la abstracția gîndirii teologice» (p. 120).

Îmbinarea abstractizării cu emotivitatea accentuată, este evidentă în întrebunțarea diferențelor tropii poetici și în primul rînd în sinonime.

Sinonimia în literatura epocii noi își are un loc important, bine cunoscut, semantic și stilistic. «Autorii stilului nou se folosesc de sinonime pentru a evita repetarea unora și aceluiași cuvinte, pentru a sublinia o anumită nuanță a semnificației, pentru a diferenția, — în sinonime —, deosebirile semantice» (p. 121). Același rol, importanță și răspîndire, le are sinonimia și în folclor. Sinonimele apar în dublete. Cele mai răspîndite îmbinări sinonimice sînt cele aduse de tipul: «dreptate-adevăr» («правда-истина») — «neam-trib» («род-племя»), «cinste-laudă» («честь-хвала») și altele. În aceste îmbinări perechi, fiecare cuvînt își păstrează semnificația sa specifică, iar îmbinarea însăși capătă în semnificația ei o nuanță nouă, complementară, specială. În fața noastră avem de fapt un cuvînt nou cu noi valori semantice, cu un nou cerc de asociații poetice și oarecum întărit în semnificația lui.

Cu totul altfel stau lucrurile în îmbinările sinonimice ale stilului «înalt» al literaturii bisericești ruse din sec. XIV—XV. Aici, sinonimele se pun de obicei, alături, nu sînt unite laolaltă și nici împărțite. «Autorul parcă evită să aleagă un cuvînt definitiv pentru a determina cutare sau cutare fenomen și pune alături două sau mai multe sinonime, egale unul altuia» (p. 121). Rezultatul acestui procedeu este că atenția cititorului nu mai este atrasă de nuanțele și deosebirile semantice, ci de acel comun care este între cuvintele sinonimice alăturate. Mai mult, simpla vecinătate a sinonimelor le limitează reciproc, șterge nuanțele și deosebirile semantice, existente între ele, care se exclud una pe alta, permițînd numai degajarea principalului: «a focului arzînd și a flăcării care arde» («огню горяшу и пламени распяляющаяся») (Viața lui Ștefan, episcopul de Permsk..., 1897, pag. 52) etc.

Același efect îl are și folosirea de către scriitori, a mai multor comparații sinonimice alăturate: «pe copil în pîntece purtîndu-l, ca pe o bijuterie oarecare de mare valoare și ca pe o piatră scumpă și ca pe un mărgean de minune, ca pe un vas ales» (Viața

lui Serghie...», 1885, p. 12). Îmbinarea comparațiilor asemănătoare micșorează puterea de concretizare a acestora, «nu permite atenției cititorului să se oprească la partea sensibilă, șterge toate deosebirile de aspect, păstrînd numai ceea ce este comun și abstract, pe de altă parte lăsînd cititorului sentimentul importanței faptului despre care este vorba, punînd accentul stilistic pe ceea ce se repetă sinonimic. Ingrămădirea sinonimelor și a îmbinărilor sinonimice, a comparațiilor asemănătoare, atît de caracteristice stilului sud-slav, nu numai abstractizează expunerea, ci intensifică pînă la limită expresivitatea și emfaticitatea ei» (pp. 121—122).

Aceluiași scop al abstractizării expunerii și întăririi expresiei sale servesc îndeosebi îmbinările-perechi de cuvinte asemănătoare ca valoare, răspindite în «împletirea de cuvinte» apropiată îmbinărilor sinonimice. Evitînd să întrebuițeze o noțiune, o imagine, scriitorii creează «fie un lanț întreg de noțiuni și imagini apropiate, fie noțiuni și imagini-perechi, în care însă o noțiune poate fi formală și concretă, iar cealaltă (sau celelalte) — poate să fie înrudită și mai abstractă sau toate noțiunile pot fi formale față de cea înrudită care le unește și care numai se subînțelege, dar în text lipsește». Un exemplu: «tăcea ca mutul și era singur» («Viața lui Serghie...», p. 48 și 57). Propriu acestui fenomen este pierderea valorii concrete și materiale a cuvintelor; cuvintele se abstractizează semantic, intră în îmbinări fără sens din punctul nostru de vedere (p. 122).

Autorii evită, pe cît pot, definiții și caracteristici precise, definitive, fiind mereu în căutare de cuvinte și imagini noi, ce vor să dea impresia de profunzime și secret a fenomenului ce nu poate fi exprimat prin cuvinte, «a primatului principiului spiritual asupra celui material» (p. 122), potrivit ideologiei filozofice a acelor timpuri ce stă la baza stilului literar al celei de a doua influențe sud-slave în Rusia.

Strîns legat de îmbinările cuvintelor cu o singură rădăcină, este un alt fenomen, al *jocului de cuvinte* original, «al zig-zagurilor». «Acest joc de cuvinte are un caracter special, el trebuie să atribuie epunerii importanță, erudiția și «înțelepciunea», să-l facă pe cititor să caute sensul «veșnic», secret și profund în fiecare maximă, să le comunice (maximelor) gravitatea (însemnătatea) mistică. În fața noastră parcă am avea Sf. Scriptură, un text pentru citirea unei rugăciuni, o icoană exprimată verbal, înfrumusețată cu bijuterii stilistice. «Tristețea m-a cuprins și mîhnirea m-a îmbrățișat» («Viața lui Serghie», 6) — vorbește despre sine autorul vieții lui Serghie de Radonej (p. 123).

Toate aceste procedee, subliniază Lihacev, nu contribuie la claritatea sensului cît îl întunecă, dar atribuie, în același timp, stilului o înaltă emotivitate. Cuvîntul influențează pe cititor nu atît prin conținutul său logic, cît prin tensiunea generală a valorilor multiple secrete (tainice) care-l farmecă prin consonanțe și repetiții ritmice. Viețile Sfinților din secolele XIV—XV abundă în exclamații, monoloage exaltate ale sfinților, monoloage lăuntrice, care abstractizează expunerea, și în ingrămădiri bombastice de sinonime, epiteze, comparații, citate din Sf. Scriptură etc. (p. 123).

Neologismele, o altă trăsătură a stilului scriitorilor secolelor XIV—XV, sînt împrumutate din grecește sau creații lexicale după modelul grecesc, în majoritatea cazurilor. Acestea, fiindcă nu posedă asociații obișnuite, sînt necesare scriitorilor acestei epoci, pe de o parte, pentru a sublinia importanța, «spiritualitatea» și «imposibilitatea» de exprimare a fenomenului, iar pe de altă parte să dea un caracter «savant» vorbirii și scrisului lor. Ele nu urmăresc noutatea exprimării, ci coloratura savantă, complexă, sublimă și deci abstractă, a acesteia (p. 124).

Cît privește scopurile artistice pe care și le puneau autorii Vieților și Panegricelor Sfinților, de la sfîrșitul sec. XIV și începutul sec. XV, trebuie să recunoaștem că «ele au văzut în munca scriitorilor o artă adevărată și complexă, tindeau să scoată din cuvînt cît mai multe efecte exterioare posibile, jucîndu-se cu cuvintele, creînd diferite combinații simetrice, ciudată «împletire a cuvintelor», un «păienjenis» verbal (Viața lui Ștefan, episcopul Permului, 111).

Trebuie subliniată, zice Lihacev, tendința scriitorilor, din sec. XIV—XV, pentru *plinătatea verbală*. Autorul Vieții Sf. Serghie de Radonej chiar ne și arată rostul acesteia, în cuvintele: «saturația și lungimea cuvîntului este crainicul auzului, așa cum mîncarea multă este pentru corp» (Viața lui Serghie, 22). Prin cuvîntarea mult lărgită,

prin descrierea îndelungată, scriitorul urmărea să desfunde urechile ascultătorilor, să-i facă să înțeleagă ceea ce ei ascultă fără interes și oarecum plictisiiți. Ținta urmărită de scriitor consta deci în expresia imaginii, în comunicarea știrilor despre sfânt cititorului, crearea unei atitudini de evlavie față de sfânt. Aceasta este explicația târâgării extreme a povestirii și a repetițiilor fără sfârșit. «Căutările «saturației verbale» îi face pe autori să dea enumerări lungi («lacrimi fierbinți, plîsete de la inimă, oftări adânci, veghe toată noaptea, cântări de trezvie, rugăciuni neîncetate, statul în picioare, cetirea cu atenție, deasa îngenucher» — Viața lui Serghie, 49), să recurgă la perifraze («abia fără a fugi de la locul acela, fără a trece însă într-o parte sau alta și a nu pleca în nici o parte de acolo» — Viața lui Ștefan, episcopul Permului, 27), să imbine negația cu afirmația contrarie («N-au învins dar iarăși foarte învinși au fost» — Viața lui Ștefan, episcopul Permului 41), să descompună noțiunea de gen în toate elementele alcătuitoare..., să citeze toate formele unei noțiuni străine («idoli ciopliți, sculptați, tăiați...» — Viața lui Ștefan, episcopul Permului, 35), să enumere simptomele («idoli surzi, fără grai, muți» — Viața lui Ștefan, 45) etc. (p. 125).

Dar tendința pentru abstractizarea fenomenelor se referă numai la acelea care trebuiau abstractizate în conformitate cu ideile teologice din acel timp; în cazurile însă cînd cititorul trebuia să simtă în mod clar starea concretă și materială a fenomenului respectiv, scriitorii perioadei sec. XIV—XV o făceau expresivă în gradul cel mai înalt. De pildă, vrînd să sublinieze insensibilitatea idolilor, Epifanie scrie: «Au urechi dar nu aud, au ochi dar nu văd, au nas dar nu miros, au mâini dar nu pipăie, au picioare dar nu merg și nici nu se mișcă din loc..., nu beau, nu mîncă» (Viața lui Ștefan, episcopul Permului, 28—29) (p. 125). Deci, cu ajutorul aceleiași «saturații verbale», repetiții, imbinări sinonimice, enumerări, descompuneri ale noțiunii de gen în specii, subspecii etc., se obține concretizarea și dezvelirea fenomenului «material». «Deosebirea de abstractizare constă în aceea că pentru abstractizare, «spiritualul» se caracterizează prin material, iar materialul prin «spiritual»; în cazul cînd este necesar să se creeze impresia unei stări concrete și materiale pline a fenomenului, materialul se caracterizează tot prin material. Însă aceasta din urmă se întîmplă foarte rar. Exemplul dat cu idolii din Perm este o excepție» (p. 126).

Procedeele abstractizării folosite de stilul înalt al literaturii secolelor XIV—XV, sînt în strînsă legătură cu problemele pe care și le puneau scriitorii acelor vremuri, sînt dependente de concepția teologică despre lume și viață, în vogă atunci, a orientului ortodox.

Dependența strictă a stilului față de concepția autorului despre lume și viață o găsim și în întrebuițarea epitetelor, pentru dezvăluirea calităților și subtilităților fenomenelor, necesare scriitorului de atunci ca creștin și teolog învățat. «Epitetele acestui stil sud-slav nu vizează ceea ce este plastic și evident. În ele nu se dezvăluie aspectele concrete ale fenomenului... ci esența lui «veșnică»; concomitent, cu ajutorul epitetelor, scriitorul urmărește să obțină o coloratură emotivă puternică a fenomenelor descrise. Epitetele subliniază cu precădere aspectul ideal al obiectului, simptomul care constituie sensul său «veșnic» și spiritual: «plîsete provocatoare de bucurie», «rugăciuni de comuniune cu Dumnezeu» («*боговещательные молитвы*»), «slavă ce nu putrezește» («*тлѣнная слава*») (p. 126). Alături, epitetul dezvăluie nu fondul bisericesc al obiectului, ci calitatea lui esențială («Tatăl iubitor de copii» — «*Чадолубивый отец*») sau prezintă o imbinare tautologică cu cuvîntul definit («sfeșnic tare luminos» — «*многосвѣтлый свѣтильник*», «putoare mirositoare» — «*воня благовонна*») (p. 126).

Stilul celei de a doua influențe sud-slave în Rusia, este determinat de problemele de artă, ce se puneau scriitorilor veacurilor XIV—XV, îndeosebi hagiografilor. Hagiografia devenise un gen literar conducător al epocii. Noua concepție despre artă a scriitorilor din această perioadă care aducea, în primul rînd, o atitudine nouă față de om, conștiința valorii vieții sale interioare, a trăirilor sale individuale — îi face pe scriitorii sec. XIV—XV să atragă atenția deosebită asupra elementelor expresiei emoționale, asupra exprimării imaginilor etc. «Dar stilul rămîne mai departe abstractizant. Cunoașterea lumii se lărgește, problemele de artă se lărgesc și ele, starea statică a descrierilor epocilor anterioare se înlocuiește cu un dinamism accentuat, dar arta nu iese încă din limitele religiozității și nicidecum nu tinde spre concretizare. De aceea, fenomenul cel mai caracteristic și cel mai însemnat în descrierea oamenilor,

în literatura Vieților de la sfârșitul sec. XIV și începutul sec. XV este un «psihologism abstract» original» (p. 127).

Stările psihologice, sentimentele eroului, cetitorului și autorului sînt provocate pînă la limită, stările extatice se înlocuiesc una pe alta aproape încontinuu. Totuși acest psihologism este abstract: stările psihologice izolate nu se integrează într-o psihologie unitară a persoanei în acțiune, caracterul omului nu este descoperit în literatura rusă medievală a sec. XIV—XV.

Descriind aceste stări psihologice, scriitorii acestei perioade sînt preocupați nu de exactitatea celor relatate, ci de transmiterea impresiilor șirnite de acestea; ei subliniază dimensiunile sentimentelor, importanța și inefabilul lor mistic, imputîndu-și lipsa lor de putere pentru a descrie în modul cel mai înalt sfințenia sîntului. «Patimile sînt atît de puternice, încît corpul omului cînd înnegrește, cînd se cojește, oamenii varsă «rîuri de lacrimi» sau amușesc într-o tăcere îndelungată, se află în extaz mistic. În aceste condiții chiar și minunile devin nu numai fapte ale concepției religioase, ci și un element esențial și cel mai necesar al stilului literar» (p. 128).

Caracteristicile stilului literaturii înalte din timpul celei de a doua influențe sud-slave în Rusia, au demonstrat că la baza acestuia stă o anumită concepție filozofică religioasă, — isihasmul — și o anumită metodă artistică de creație al cărui conținut poate fi și mai bine conturat prin comparația acesteia cu metodele artistice ale altor arte supuse, și ele, aceleiași influențe din veacurile XIV—XV.

Lihacev analizează apoi și stilul picturii sec. XIV—XV «din punctul de vedere al accelerației principiilor comune, care unesc stilul picturii din acel timp cu stilul literaturii» (p. 128). Aceasta, pentru a scoate și mai bine în evidență baza ideologică și stilul înalt al literaturii și picturii din timpul celei de a doua influențe sud-slave în Rusia.

Influența sud-slavă, în special cea sîrbă, s-a resimțit, indiscutabil, nu numai în literatură, ci și în pictură (frescele bisericii Mîntuitorului la Kovalev, a Bunei Vestiri din Gorodiște). În Rusia, această influență sud-slavă a venit în sînul stilului est-european al picturii sec. XIV, numit, de obicei (dar nu tocmai potrivit — după Lihacev) «Re-naștere Paleologică».

Afinitatea stilului picturii din sec. XIV cu metoda artistică a literaturii Vieților și Panegiricilor de la sfârșitul sec. XIV și începutul sec. XV, se constată într-o serie întregă de fenomene. «Psihologismul abstract», propriu stilului sud-slav în literatură, «se resimte și în pictura din acel timp. Frescele din Novgorod și Pskov din sec. al XVI-lea (Snetogorsk, Melitovsk, Scovorodsk, a Mîntuitorului de pe strada Iliin, Volotovsk, Teodor Stratilat, a Mîntuitorului de pe Kovalev), se disting printr-o emotivitate exagerată, printr-o expresivitate, prin încercări de a reda mișcarea impetuoasă, de a abstractiza imaginile oamenilor și însuși staffajul arhitectural, de a face și una și alta parcă mobile, mișcîndu-se în spațiul abstract, de a descrie figurile oamenilor, parcă zburînd în aer, în avînt extatic, cu îmbrăcămîntea foarte filfiată, de a introduce un ritm general în toată compoziția picturii» (p. 129).

Ca subiecte tipice pentru pictura sec. XIV—XV, trebuie remarcate, în primul rînd, zice Lihacev, subiectele din ciclul protoevanghelic: compozițiile care ilustrează evenimente din viața Maicii Domnului, superioare ca concepție artistică celor analoge din sec. XI—XII și contemporane lor, bizantine, sud-slave și apusene (Cf. pp. 129—130). «Compozițiile din ciclul protoevanghelic sînt caracteristice prin umanismul, psihologismul și emotivitatea lor» (p. 130).

«Și mai multă emotivitate este în compoziția cunoscută sub numele de «Hristos în mormînt» («Pieta») și foarte răspîndită în Bizanț, în țările sud-slave, precum și în Rusia (picturile Volotov, Kovalev, a Bunei Vestiri din Gorodiște, într-o serie de icoane). Acest subiect este extrem de emotiv, sentimentele sînt exprimate în el de obicei cu o mare expresie. Această expresie, dramatismul, emotivitatea excesivă îl uimesc pe spectator în toate frescele novgorodiene din sec. XIV, indiferent de subiectele pe care le prezentau: Adormirea Maicii Domnului, Punerea în Mormînt, Înălțarea, Coborîrea la Iad, Intrarea în Ierusalim, Nașterea lui Hristos, Nașterea Maicii Domnului etc.» (p. 130).

Învățații N. G. Poliridov și V. N. Lazarev văd în această emotivitate și psihologicitate accentuată, cit și în expresivitatea exprimării, «o simplificare» a subiectelor bisericesti, concretizarea, umanizarea și apropierea lor generală de realism. Pictorii sec.

XIV se apropie de o înțelegere mai pătrunzătoare a realității, de o zugrăvire mai complexă a ei, tendința însă către abstract nu scade nicicum și în parte ea chiar crește. «Pictura sec. XIV este plină de mistică, de năzuințe după viața de dincolo, de renunțare la tot ceea ce este material. Invașiunile, ca și înainte, sînt abstracte. Figurile oamenilor sînt «dematerializate» într-un grad și mai mare ca înainte», deși oamenii (sfinții) sînt zugrăviți cu gesturi largi și cuprinși de sentimentele care-i stăpînesc (p. 131).

«În toate acestea pictura rusă din sec. XIV se aseamănă mult cu literatura din același secol, deși această legătură, se înțelege de la sine, poate fi remarcată numai în forma cea mai generală: acolo, unde literatura și pictura vin în contact în sfera concepției artistice a lumii și ideologiei. Dar există aci și deosebiri: noile curente în pictura rusă, din cauza internaționalizării limbii artei plastice, se resimt foarte de timpuriu — chiar la începutul și jumătatea sec. al XIV-lea (frescele de la mînăstirea Snetagorsk din 1313 și frescele mînăstirii Mihailo-Scovorod de la jumătatea sec. al XIV-lea), în timp ce în literatură trăsăturile noului mod (stil — n.n.) sud-slav apar nu mai devreme de sfîrșitul sec. al XIV-lea. De aceea, (adică datorită internaționalizării timpurii a limbii artei plastice, — n.n.), poate, în pictură trăsăturile noi au apărut mai de vreme decît în literatură; în prima ele au fost și mai mature. În special în pictură se poate remarca un interes mai mare față de ceea ce este individual, decît în literatură» (p. 131). Interesul pictorului pentru accentuarea individualului, pentru o mare variație umană, pentru individualizarea și umanizarea chiar și a chipurilor de îngeri, este subliniat de N. G. Porfiridov în picturile Volotov, în frescele lui Teofan Grecul din Biserica Mîntuitorului, de pe strada Iliin, care par «aproape imposibile pentru timpul cînd au fost executate» și (la fel ca la Volotov) «ca forță și expresivitate nu stau în urma creațiilor marilor maeștri din epoca Renașterii, a virtuții michel-angeliene» (N. G. Porfiridov, Древний Новгород. Черкни из истории русской культуры XI—XV вв., pp. 280—281) (p. 132).

Lui Lihacev i se par înțelegerea «aceia care văd o anumită legătură între curentele mistice ale gîndirii sociale din sec. XIV în Balcani și noile fenomene în domeniul picturii», ca B. V. Mihailovski și V. N. Lazarev care subliniază această legătură pentru creația lui Teofan Grecul, pătrunsă de un subiectivism pronunțat (pp. 132—133).

Dar legătura dintre pictura lui Teofan Grecul și anumite idei a fost văzută și de contemporanii acestuia care îl supranumiseră «filozoful». «Însă nu numai pictura lui Teofan a fost legată de mișcările mistice din secolul al XIV-lea. Aceleași particularități (trăsături) tipic eretice, zice Lihacev, au fost remarcate de cercetători și pentru picturile volotoviene, executate la porunca șefului meșteșugarilor din Novgorod, arhiepiscopul Vasile Kalika» (p. 133).

«Legătura stilului nou în literatură cu noile curente intelectuale poate fi relevată limpede chiar în compoziția literaturii de traduceri din secolele XIV—XV». Astfel un tablou cit de sumar al operelor literare apărute în literatura rusă — religioasă —, după prima jumătate a sec. al XIV-lea, ca urmare a raporturilor cu slavii de sud, «arată destul de clar direcția intereselor care condiționau această influență (sud-slavă în Rusia, n.n.): «în fața noastră — continuă Lihacev — avem, cu predilecție, noutăți din literatura contemplativă ascetică a isihaiștilor sau opere recomandate de ei și întinse lor. Aci se numără operele lui Grigorie Sinaitul și Grigorie Palama precum și Viețile lor, operele patriarhului Calist (de Constantinopol) și Eftimie de Tîrnova, a lui Filotei Sinaitul, Isaac Sirul, Ioan Scărarul («Scar»), Maxim Mărturisitorul, Vasile cel Mare, Ilarion cel Mare, Ava Dorotei, călugărul Filip («Dioptra»), Dionisie Areopagitul, Simeon Noul Teolog și alții» (pp. 133—134).

Interesul pentru temele creștine-ascetice își pune pecetea și pe operele cu caracter semilaic, răspîndite în Rusia în acel timp (sec. XIV—XV), ca: Alexandria sîrbă creștinizată, Povestea despre Ștefăniță și Ihnilat, literatura apocrifă din acel timp etc.

Curentele mistice din secolul al XIV-lea, care au cuprins Bizanțul, pe slavii de sud și în forma intelectuală Rusia, subliniau și propovăduiau primatul interiorului asupra exteriorului, adică al sufletului asupra trupului, «tăcerea» și posibilitatea comuniunii individuale cu Dumnezeu pe calea contemplației, trăirii și extazului mistic. Este

vorba, în primul rând, de curentul isihast (de la *ἡσυχία* «tăcere») sau palamit (de la Grigore Palama, doctrinarul lui, mort în 1359).

Promotorul noii mișcări în scriere, literatură, patriarhul Eftimie de Tîrnova, a fost, cum spuneam, elevul patriarhului Teodosie de Tîrnova, prietenul patriarhului Calist al Constantinopolului și elev al lui Grigorie Sinaitul, fondatorul mișcării isihaste. Ca ucenic al lui Teodosie el a fost educat «în principiile aspre ale isihaiștilor» (P. Sîrcu) (p. 134).

Școala isihaiștilor a jucat un rol proeminent în contactul cultural dintre bulgari și sîrbi sau mai exact dintre greci, bulgari și sîrbi, în sec. XIV, realizat în parte (contactul) prin minăstirea Parorie a Sf. Grigorie Sinaitul care avea viețuitori din cele trei popoare.

În Rusia, isihasmul și-a exercitat influența în mod principal prin Sf. Munte Athos, unde existau mulți viețuitori ruși care se ocupau și cu transcrierea cărților. «Ca centru al noilor curente mistice (în Rusia) devenise minăstirea Troița-Serghieiev al cărei fondator era Serghie de Radonej, «dulcețile dumnezeiești ale tăcerii gustînd» (Viața lui Serghie, 57) (p. 134).

De aici, din Troița-Serghieiev, a «ieșit reprezentantul principal al noului stil literar, Epifanie Înțeleptul, și reprezentantul principal al noului curent în pictură, Andrei Rublev (conversația mută a îngerilor este tema de bază a Troiței lui Rublev)» (p. 134).

Isihia (*ἡσυχία*) «tăcerea» isihaiștilor era unită cu sentimentul înăspriț al cuvîntului, cu conștiința unei forțe tainice, speciale a acestuia și a necesității exprimării juste în cuvînt a fondului fenomenului, cu învățătura despre aptitudinea creatoare a cuvîntului (pp. 134—135).

Pentru toate acestea, Lihacev cere cercetătorilor să studieze cu totul deosebit, învățătura complexă a isihaiștilor. Căci «în ea, zice Lihacev, s-a resimțit același interes pentru psihologia omului, pentru «omul lăuntric» (după expresia lui Grigorie Sinaitul fondatorul isihasmului), pentru trăirile sale individuale, pentru posibilitățile comuniunii personale cu Dumnezeu, precum și acele căutări a ceea ce este intim în religie, care erau caracteristice numeroaselor fenomene culturale din sec. al XIV-lea» (p. 135).

Studiînd isihasmul, Lihacev ne face atenți să nu-l izolăm de celelalte curente intelectuale și religioase, mistice, ale epocii: palamismul, varlaamismul. Căci și acestea, în învățătura lor, prezintă «trăsături ale noului», care se pot remarca de asemenea și în mișcările propriu-zis eretice din sec. XVI, în bogomilismul bulgar și în strigolismul rusec (p. 135).

Isihasmul, susține Lihacev, nu era nicidecum o erezie în sensul propriu al cuvîntului, dovadă evidentă fiind isihaiștii izolați și în primul rând chiar Eftimie de Tîrnova, care au luptat în mod activ împotriva ereziilor. «Însă legătura vie, zice el, a acestui curent mistic cu neoplatonismul, atitudinea liberă față de latura rituală a religiei, individualismul mistic original, făceau din el un fenomen tipic al Prerenășterii, caracteristic epocii gotice tirzii în apus» (p. 135).

Cît privește aprecierea critic-științifică a curentelor mistice din sec. al XIV-lea, care au cuprins pe greci, pe slavii de sud și mai apoi pe slavii de răsărit — rușii — în împrejurările istorice cunoscute, Lihacev găsește neîntemeiată, și aceasta pe bună dreptate, teza emisă de N. S. Derjavin (în *История Болгарии*, tom. II, 1946, p. 134) și susținută de D. Anghelov în lucrarea sa, recentă: «*Bogomilismul în Bulgaria*» (*Богомилство в Болгарии*) (1954), potrivit căreia: a) Isihasmul ca nouă învățătură religioasă-filozofică urmărea numai «să distragă pe individ de la realitatea reală și să-l pună în contact direct cu o oarecare «energie dumnezeiască»; b) că el este o învățătură teologică, influențată de neoplatonism și de alte sisteme filozofice ale gândirii omenеști seculare, ce «n-a putut să fie răspîndită în masele largi ale poporului», rămînînd ca «un bun numai al unui cerc ales de cugetători din mijlocul clerului bizantin și bulgar», — pe cînd, «dimpotrivă, învățătura bogomilică este mai simplă și mai înțeleasă», s-a răspîndit «în popor» dezvoltîndu-se «în forme noi, corespunzătoare spiritului vremii și pline de dispoziții mistice și ascetice» (pp. 135—136).

Răspunzînd acestora, Lihacev îl arată (isihasmul) ca o expresie a protestului social împotriva supunerii personalităților ritualurilor bisericești, ca o mărturie a tendinței spre diferite trăiri în afara Bisericii etc. (p. 136).

Lihacev arată, întemeiat pe elemente teoretice și fapte concrete izolate, legătura strânsă dintre învățăturile mistice și mistico-eretice din sec. XIV și diferitele fenomene ale literaturii și artei ale aceleiași vremi.

În acest sens, i se pare reușită, în gradul cel mai înalt, interpretarea lui M. V. Alpatov, dată picturilor volotoviene ca sistem care indică calea spre perfecțiune. «Această interpretare, notează Lihacev, arată în mod evident legătura picturilor volotoviene cu învățăturile isihaste despre ridicarea individuală a omului către Dumnezeu». M. V. Alpatov arată legătura ideilor isihaste cu tendințele prerenășterii sec. XIII—XIV: «Înainte ca omul medieval să se hotărască să proclame natura umană demnă să fie proslăvită, iar lumea reală — ca obiect principal al artei, el a căutat mult timp pe «pământul păcătos», năcar o reflecție a binelui suprem». De aici, în arta apuseană, din sec. XIII—XIV, tema pelerinajului pe pământ a lui Hristos în diferite chipuri.

În răsărit, în aceeași epocă, compoziția volotoviană prezintă pe Hristos în «chipul unui oarecare egumen sărman» (p. 137).

«Luminarea mistică, extazul, mișcările puternice sufletești, sentimentul de evlavie și raportul direct cu Dumnezeu, se resimt astfel împede în temele «stilului paleologic» al picturii — ca și în tendința autorilor Vieților de a trezi trăiri analoge și la cititorii lor» — conchide Lihacev.

Pe reprezentanții diferitelor curente intelectuale și mistice din sec. XIV, D. S. Lihacev nici nu-i împarte și nici nu-i opune pe unii altora, iar adepții acestora, isihăștii, palamiții și varlaamiții prezintă, deopotrivă, după el, și pe bună dreptate, «semnele timpului nou» — fenomene tipice pentru epoca Prerenășterii est-europene —, deoarece istoria care își are judecata ei, recunoaște, «ambele părți ca juste», desigur «nu în sens absolut, ci în sens pur istoric», adică și concepțiile varlaamiților și concepțiile palamiților (pp. 137—138). De aceea, continuă același Lihacev, «unitatea fenomenelor în domeniul literaturii, artei, gândirii filozofico-teologice, care cuprind Bizațul, țările sud-slave și Rusia, ne permit să vorbim nu despre curente izolate în artă, literatură și în gândirea filozofico-teologică, ci despre o singură mișcare est-europeană, pe care mai bine ar fi s-o definim Prerenăștere est-europeană, ce a cuprins Bizațul, Bulgaria, Serbia, Rusia, Caucazia și, într-o oarecare măsură, Asia Mică» (p. 138). Nu trebuie excluse de sub raza acestei mișcări unice și multilaterale, est-europene, cu substrat ideologic isihast-palamic, nici regiunile locuite de românii noștri, credem noi, care trăiau într-un dialog viu, profund și multilateral cu sud-slavii, mai ales, în acest veac al XIV-lea, cunoscându-se documentar evenimente, fapte și persoane care-l dovedesc de o parte și de alta. Cercetările viitoare, sperăm, să învedereze acest lucru.

Prerenășterea est-europeană nu este Renaștere, deoarece ea, față de a doua, «poartă încă, într-o măsură însemnată, un caracter religios, este legată de misticismul gotic tardiv, de emoționalitatea și expresivitatea gotică de mai târziu. Această mișcare nu se opune încă evului mediu. Principiul religios nu este împins pe planul al doilea cum se întâmpla în Renașterea din apusul Europei. Dimpotrivă, ea se dezvoltă în limitele gândirii religioase și ale culturii religioase. De asemenea, ea este plină de interes față de cultura antică și grecească, poartă deja un caracter «savant» bine exprimat și este legată în Bizaț de studiile filozofice» (p. 138).

Termenul de «Prerenăștere est-europeană», propus de Lihacev pentru definirea acestei mișcări «sui generis» în literatura și pictura Bizațului, țărilor sud-slave și Rusiei, în sec. XIV—XV, este mult mai reușit și adecvat realității decât denumirile: «Renaștere paleologică» — acceptată de oamenii de știință ai artei referitor la o parte din fenomenele culturale în pictură —, «Renaștere» și «Prereformă» — denumiri propuse de cercetătorul german Konrad Onasch, căci «Prerenășterea est-europeană n-a trecut la noi, subliniază Lihacev, în adevărata Renaștere. Rusia, țările Balcanice și Bizațul n-au cunoscut nici umanismul, nici adevărata Renaștere» (p. 139).

III. TRASATURILE NAȚIONALE RUSEȘTI ÎN MIȘCAREA PRERENAȘTERII

Existența unor deosebiri naționale în mișcarea «Prerenășterii est-europene» este un fapt incontestabil: în domeniul picturii Prerenășterii est-europene ele au fost «suficient de detaliat studiate»; în literatură însă «n-au fost studiate» pînă acum.

Remarcînd absența studiilor în acest sens și motivele acesteia, Lihacev precizează că «dependența stilului panegirist rus față de cel sud-slav, nu constă numai în împrumutul procedeeelor izolate (fîrește, asemenea împrumuturi au fost multe), cît mai ales în mutarea la noi (în Rusia, n. n.) a sistemului însuși al stilului și a metodei artistice care stă la baza acestui sistem, a raportului nou față de lumea lăuntrică a omului» (p. 139).

Evidențierea trăsăturilor naționale rusești ale stilului tipic perioadei celei de a doua influențe sud-slave în Rusia (sec. XIV—XV), autorul o face întemeindu-se, în mod principal, tot pe Viețile lui Epifanie Înțeleptul (Filozoful), pe care făcuse și caracterizarea generală a acestuia, mai înainte. De ce își întemeiază considerațiile sale științifice în această materie pe Epifanie Înțeleptul, autorul ne-o spune el însuși: «Epifanie ne dă cele mai pregnante și succesive modele (varianțe — образцы) întregi, lăuntrice, ale stilului nou»; prin el, spre deosebire de autorii sud-slavi, stilul nou și-a atins, în epocă, cea mai mare și mai succesivă dezvoltare a sa în Rusia (pp. 139—140).

«Viețile sud-slave din secolul XIV, traduceri și originale, nicidecum nu pot fi considerate modele ale Vieților rusești ale lui Epifanie» (p. 140). Paralela întreprinsă de Lihacev între Viața isihastului Romil, scrisă de isihastul Grigorie Călugărul și Vieți ruse, scrise de Epifanie, este cît se poate de concludentă în acest sens (cf. pp. 140—141). Din aceasta reținem următoarele: «Grigorie (Călugărul, autorul Vieții lui Romil) interpretează în mod puternic și generalizează toate evenimentele particulare ale Vieții în spiritul învățaturii isihastăilor («deoarece tăcerea primește plînsul» — Viața lui Romil, 17), totalizează faptele concrete (care adesea se dau în ordinea enumerării) într-o sentință generală, le unește într-o singură categorie abstractă etc.

Învățătura isihastăilor se resimte într-un grad mai mare în Viața lui Romil decît în Viețile scrise de Epifanie (p. 141).

Același lucru se poate spune și despre alte Vieți sud-slave, din acel timp — originale și traduceri (Viața lui Grigorie Sinaitul, Teodosie de Tînova, Ilarion de Meglena și Ivan Rilski). Sfinții isihăști apar în ele ca năstavnici (învățători) «ai facerii de bine» și ca luptători împotriva ereziilor (împotriva varlaamîților, împotriva bogomililor, împotriva lui Achindin, adversar al Sf. Grigore Palama etc.). Viețile de sfinți sud-slave se disting printr-o atenție încordată față de viața lăuntrică a oamenilor, descriu cu predilecție istoria dezvoltării spirituale a sfinților, «biografia lor internă», pentru care evenimentele din afară, ale vieții, servesc numai ca un fel de semne ale ei. Stilistic însă, toată această atenție față de trăirea lăuntrică a omului, nu-și găsește în ele o expresie clară, înaltă ca în Viețile lui Epifanie Filozoful (p. 141).

Trebuie subliniat aci solitudinea deosebit de mare pe care au avut-o față de stilul nou al literaturii Vieților din Rusia, nu Viețile sud-slave, ci operele panegirice ale scriitorilor sud-slavi, în primul rînd cele ale lui Grigorie Tamblac. Stilul acestuia este nu numai abstractizant, ci extraordinar de expresiv, vădește «toate acele elemente ale stilului nou» atît de caracteristice operelor lui Epifanie. «În special ne uimesc comparațiile pompoase și dezvoltate, zice Lihacev. Aici avem și nori de lacrimi și zeci de mii de săgeți care străbat sufletul (Grigorie Tamblac, la Emil Caluzniaki, «Aus der Panegyrischen Literatur der Südslaven», Wien, 1901, p. 56), și «pietere viii» (Grigore Tamblac..., 29), și «flacăra suferinței» (ibidem, 36) și «muntele cuminte» (ibidem, 41), — tot ceea ce mărește pînă la extrem expresivitatea expunerii, hiperbolizează sentimentele și întărește dinamismul». Panegiristul Grigorie Tamblac vădește preocupări de ritmică a textului și plinătate verbală realizată prin îngrămădiri de comparații și îmbinări sinonimice. Dar, cu toate acestea, el nu atinge măiestria literară a lui Epifanie Înțeleptul, care «n-are egali nici între scriitorii sud-slavi și nici între scriitorii ruși din sec. XIV—XV, deși arta «împletirii de cuvinte» («плетения словес»), la aceștia din urmă, ajunge la o dezvoltare foarte înaltă» (p. 142).

Comun și sud-slavilor și întregii mișcări a «Prerenașterii est-europene», «stilul «împletirii de cuvinte», a atins dezvoltarea cea mai mare în Rusia». Tot aici, în Viețile ruse, el primește și o răspîndire independentă, însă cu trăsături specific isihaste mai puțin pronunțate, deși ideile isihaste, care l-au alimentat, au înregistrat, la un moment dat, în epocă, aceeași dezvoltare egală, în Bizanț, în țările sud-slave și Rusia. În ce privește stilul «împletirii cuvintelor», scriitorii ruși n-au urmat în mod mecanic modelele sud-slave, ci au preluat, în mod creator, procedeele acestui stil, dezvoltîndu-le

în spiritul noii concepții a Prerenășterii, despre valoarea vieții interioare a omului și a trăirilor sale emotive (p. 142).

Ce anume au împrumutat rușii în noul stil panegirist, de la slavii de sud, și ce au dezvoltat ei în mod creator, se va ști numai după ce se vor fi făcut cercetările corespunzătoare speciale, arată Lihacev (*ibidem*).

Există trăsături naționale care unesc laolaltă literatura rusă, supusă influenței sud-slave, și pictura rusă, supusă influenței așa-zisei «Renașteri paleologice». Acestea pot fi stabilite, comparând în literatură pe Epifanie Filozoful cu Pahomie Sîrbul și în pictură pe Andrei Rublev cu Teofan Grecul, ceea ce și face de altfel Lihacev.

«Pahomie Sîrbul și Teofan Grecul, în Rusia, erau «talente trecătoare», care au lucrat mult în cea de a doua patrie a lor, împrumutând și ei de la dînsa mult, dar care în general și-au păstrat originalitatea lor națională». Comparind metodele artistice ale lui Pahomie Sîrbul și Teofan Grecul cu metodele artistice ale rușilor Epifanie Filozoful și Andrei Rublev, dar trecînd cu vederea, voit, specificurile pur individuale, inerente, ale creației lor, va deveni clar și convingător un singur lucru: «în creația acestor doi din urmă se manifestă tradițiile artistice ale Rusiei premongole: în creația lui Andrei Rublev, tradițiile picturii vladimiro-suzdale din sec. XII, pe care el și le-a însușit; în operele lui Epifanie Filozoful — tradițiile oratoriei și hagiografiei premongole» (p. 143). Peste predecesorii săi, Epifanie Filozoful își trage seva artei sale din tradițiile Rusiei Kievine înfloritoare în sec. XI—XII. «Epifanie Filozoful a fost meșter neîntrecut al «împletirii de cuvinte» («плетения словес»), cu rimele, asonanțele, repetițiile ritmice etc. Stilul operelor lui Pahomie Sîrbu, însă, este mai simplu și lipsit de măiestria plină de talent a lui Epifanie». Acesta din urmă are pasiunea și măiestria «plînselor» — procedeu literar — («plînsul oamenilor din Perm»; «plînsul Bisericii din Perm» etc.), a cuvîntărilor lungi ale persoanelor în acțiune, a monologului interior. «În operele lui Pahomie Sîrbu predomină însă situații dramatice, compoziția artistică cu multe figuri, dialogurile complexe ale personajelor» (pp. 143—144).

Cuvîntul de laudă închinat lui Ștefan episcopul Permului, compus în formă de plîsete, este edificator pentru stilul literar deosebit al lui Epifanie Filozoful. Forma aceasta originală a cuvîntului de laudă o întâlnim numai la Epifanie. Exprimată în opere de alt gen, plîsetele sînt caracteristice literaturii premongole; în sec. XIV—XV ele se desăvîrșesc însă ca procedeu literar.

Nu numai plîsetele, ci și monologul lăuntric și cunoscuta stare ritmică, erau caracteristice, deopotrivă, literaturii premongole; în aceasta era prezent, de asemenea, și acel principiu liric puternic care se făcea cunoscut pe scară largă în «Cuvîntul despre lege» al lui Ilarion și în operele lui Chiril de Turov. Epifanie desăvîrșește toate aceste elemente naționale într-o construcție armonioasă.

Ceva asemănător constatăm și în creația lui Rublev: «gama sa pitorească depinde de pictura vladimiro-suzdală a epocii premongole, el este mai dulce, mai liric decît Teofan Grecul. În «Troița» lui parcă are loc o conversație mută a celor trei îngeri, mișcărilor sînt line și dispariția îndurerată» (p. 144).

Fenomenele petrecute în literatura și pictura sec. XIV și XV în Rusia și particularitățile naționale accentuate ale acestora nu sînt deloc întimplătoare. Junătătea a doua a sec. XIV și începutul sec. XV se caracterizează printr-un interes cu totul deosebit și o atitudine creatoare, din partea celor mai mari reprezentanți ai culturii ruse din această epocă (în literatură — Epifanie Filozoful, în pictură — Andrei Rublev), față de tradițiile artistice și literare ale Rusiei premongole, față de cultura kieviană înfloritoare în secolele anterioare (sec. XI—XII), față de vechile orașe Vladimir și Suzdal, față de Novgorod, cu vechile și celebrele lor monumente de artă (pp. 144—145). «Moscova, în arhitectura ei de piatră, continuă tradițiile premongole ale lui Vladimir-Zaleski. Sub domnia fiului lui Donskoi — Vasile Dimitrievici, — se inaugurează prima epocă în istoria rusă a restaurărilor arhitecturale și a restaurărilor monumentelor de pictură. În anul 1403 se renovează vechea Catedrală din Pereslav-Zaleski. În anul 1408, Andrei Rublev și Daniil Ciornii, la porunca lui Vasile Dimitrievici-Donskoi, renovează vechile picturi ale catedralei Uspenie («Adormirea») din Vladimir (p. 145). Seria acestor restaurări ține tot sec. XV și cuprinde Tverul, Rostovul și Novgorodul.

Restaurarea monumentelor din epoca independenței naționale a Rusiei introduce o trăsătură originală în «Prerenășterea rusă» și dovedește o dată mai mult că influența

sud-slavă, a doua, în Rusia, n-a făcut ceva mecanic. Rușii au receptat-o în chip creator, îmbogățind și perfecționând cu noi elemente, autohtone, stilul sud-slav al celei de a doua influențe sud-slave în Rusia în sec. XIV—XV (p. 146).

Trăsăturile naționale, rusești, ale acestui stil, învederează adevărul incontestabil că «Prerenășterea rusă» deși are la bază același fond ideologic bizantino-sud-slav, isihast — comun întregii Prerenășteri est-europene — este o mișcare unică, iar Rusia își are partea ei de contribuție deosebită la dezvoltarea mișcării generale a Prerenășterii.

IV. CAUZELE APARIȚIEI PRERENAȘTERII ÎN RUSIA ȘI IMPORTANȚA EI ÎN DEZVOLTAREA CULTURII RUSE

Este ultima problemă mai puțin complicată dar nu mai puțin importantă în economia lucrării, unde D. S. Lihacev prezintă, cu aceeași înțelegere și competență, faptele, în mod sintetic și concludent.

«Trăsăturile originalității naționale a Prerenășterii ruse dovedesc, cu siguranță, că influența Prerenășterii bizantino-sud-slave, a căzut pe un teren pregătit, că, într-o anumită măsură, corespundea necesităților societății ruse, că s-a contopit, în mod regulat, cu fenomenele asemănătoare în dezvoltarea generală a culturii rusești» (p. 146).

Apariția elementelor Prerenășterii bizantino-slave, într-o serie de țări est-europene, își găsește explicația în dezvoltarea lor social-economică.

Fenomenele realității ruse din sec. XIV și începutul sec. XV, care au favorizat dezvoltarea Prerenășterii ruse (creșterea forțelor de producție, dezvoltarea orașelor și a vieții orășenești, a meșteșugurilor — în special în Novgorod și Moscova —, comerțul intern, primele victorii provocate de acestea în lupta pentru eliberarea națională ce au atras după ele ridicarea conștiinței naționale și interesul sporit față de tradițiile naționale și față de antichitatea națională), «se înrudesc cu acelea care au avut loc și în viața țărilor sud-slave, fapt prin care s-a condiționat penetrația reciprocă-liberă a culturilor lor» (p. 147).

Lucrarea comuniunii culturale a slavilor de sud (și deci și a bizantinilor) cu slavii de răsărit, în sec. XIV și începutul sec. XV, prezintă două aspecte: un aspect negativ și altul pozitiv.

Aspectului negativ al acesteia aparțin: scrierea de cărți într-o limbă neînțeleasă (limba sîrbă), chiar de autorii lor, fenomen înfîlțit pînă în sec. al XVI-lea (cum ne confirmă Nil Curteatev în Predoslovnia Psaltirii, traduse din grecește, în 1552); complicarea scrierii rusești după modelul sud-slav, folosirea de cuvinte cu accepțiuni diferite în rusă, sîrbă și bulgară, și altele.

Tezele lui A. S. Orlov, privitoare la aspectul negativ pronunțat al celei de a doua influențe sud-slave în Rusia, pentru dezvoltarea limbii literare ruse (influența a doua sud-slavă în Rusia ar fi însemnat mai mult o stagnare a limbii, literaturii, picturii și culturii ruse în general), sînt respinse de Lihacev ca false.

Lihacev precizează, în continuare: «Noul stil «sud-slav» al operelor literare a apărut în Rusia împreună cu un complex întreg de idei noi, o dată cu o nouă metodă artistică și o nouă înțelegere a problemelor acestor opere literare în care se aplicau, în strînsă legătură cu fenomenele apropiate, după natura lor, în domeniul artei și gîndirii religioase» (p. 148). Respingînd teza lui A. S. Orlov, că rușii cărturari imitau doar lexicul și frazeologia sud-slave, el susține că aceștia «au fost cuprinși de fapt de aceleași idei și dispoziții, de același interes față de viața lăuntrică a omului. Noile descoperiri de cunoaștere artistică în domeniul vieții lăuntrice a omului, s-au resimțit, fără îndoială, asupra stilului adoptat, în mod evident, pentru transmiterea acelei lumi noi emotive, care s-a deschis scriitorilor și pictorilor din sec. al XIV-lea.

Noua mișcare culturală, transplantată în Rusia, n-a fost nicidecum adusă de «emigranții sud-slavi»; ea s-a născut drept rezultat al comuniunii reciproce culturale pe scară întinsă, și a schimbului cărturăresc, «ale cărei centre foarte mari erau: Constantinopolul, Athosul și mînăstirile din Bulgaria, care aveau rădăcini interne în fiecare țară» (pp. 148—149).

Valorile noi de cunoaștere artistică, aduse de a doua influență sud-slavă, «au ajutat într-o măsură însemnată dezvoltarea progresivă a culturii ruse înseși. Viața lăuntrică

a omului trebuia să fie înțeleasă, arta și literatura trebuia să fie asigurate de către elementele dinamismului și expresiei». Pe acestea le-au adus descoperirile cunoașterii artistice din sec. XIV.

«Influența sud-slavă a adus în Rusia un curent puternic a ceea ce este nou, de valoare obiectivă în artă și literatură, care corespunde necesităților lăuntrice ale dezvoltării culturii ruse înseși, și, de aceea, ea nu poate fi considerată ca ceva întimplător» (p. 149).

Au fost și elemente ale ocazionalului, și încă multe, în fenomenele celei de a doua influențe sud-slave, dar n-au avut toate un rol hotărâtor.

Nu se neagă faptul că scrierea și ortografia ar fi putut să fie altfel, dacă se dezvoltau numai pe baza elementelor autohtone. Noul caracter al reformelor ortografice, ca și caracterul însuși al noului stil literar, sînt legate de mișcarea generală culturală a epocii.

Rezultatele pozitive ale celei de a doua influențe sud-slave în Rusia, sînt indiscutabile. Un exemplu: rolul pozitiv, considerabil, al stilului «împletirii de cuvinte», «în dezvoltarea artei cuvîntului, în elaborarea formelor bogate și variate ale expresivității artistice, în îmbogățirea limbii literare ruse. Noul stil impunea o comportare atentă față de valoarea cuvîntelor și față de nuanțele acestei valori, față de latura emoțională a cuvîntului, față de ritmica vorbirii, față de sunetele ei, îmbogățind limba cu neologisme, cu noi cuvinte împrumutate, cu adjective variate, dînd o cantitate bogată de noi îmbinări de cuvinte, de noi epitete, dezvoltînd formele vorbirii directe, în monoloage și dialoguri, lărgînd expresivitatea emoțională a limbii» (pp. 149—150).

*

Viitorilor cercetători, impunîndu-li-se necesitatea imperioasă a studierii cu atenție a Prerenășterii est-europene, sub toate manifestările sale, și mai ales necesitatea studierii multilaterale a comuniunii culturale a slavilor din sec. XIV și începutul sec. XV, D. S. Lihacev le propune, spre studiu, următoarele probleme: 1) Volumul influenței sud-slave, a sferii sale de răspîndire în diferitele domenii ale culturii; 2) Conținutul de idei al mișcării intelectuale, denumite de el, convențional, «Prerenășterea bizantino-slavă» (sau «Prerenășterea est-europeană»); 3) Stilul însuși al celei de a doua influențe sud-slave; 4) Studiarea textologică a operelor traduse și aduse în Rusia. Studiarea textologică a monumentelor scrisului din sec. XIV—XV și a copiilor lor va facilita limpezirea căilor pătrunderii complete, în Rusia, a influenței sud-slave și bizantine, va arăta gradul și caracterul prelucrării creatoare a acestora și va înlesni studiarea originii împrumuturilor literare izolate: procedee artistice și conținut de idei.

Comuniunea culturală, politică și religioasă a romînilor cu slavii sud-dunăreni (bulgarii și sîrbii) și răsăriteni (rușii) pentru aceleași veacuri, XIV—XV, este un fapt istoric, confirmat documentar și vădit lingvistic, artistic și filozofic-religios. De aceea, socotim că cercetarea aprofundată, multilaterală și competentă a monumentelor scrisului slavon pentru romîni, aflate pe cuprinsul patriei noastre sau aiurea, și a monumentelor de artă și arhitectură, — va aduce noi date și elemente nu mai puțin prețioase pentru înțelegerea aprofundată a stilului celei de a doua influențe sud-slave în literatură, pictură, muzică, un fenomenelor de influență reciprocă a culturilor, într-un cuvînt, a marelui mișcări ideologice, culturale, denumite, foarte potrivit, de Lihacev, «Prerenășterea est-europeană» sau «Prerenășterea bizantino-slavă».

Căci este un lucru constat documentar că supremația statului bulgar care-și întindea influența și asupra unor teritorii ale țării noastre, în sec. X—XI, și organizarea Bisericii Bulgare în strictă dependență de Bizanț, au avut urmări importante pentru organizațiile romînești de stat și bisericesti de la nordul Dunării, care se vor dezvolta, începînd cu sec. al XIV-lea, sub influența culturii bizantine, prin intermediul statelor slave sud-dunărene². Limba slavă veche, folosită de romîni din veacul al X-lea ca limbă a Bisericii Ortodoxe, apoi a statului și a culturii pînă în secolul al XVII-lea, rămînînd tot timpul în contact strîns cu limbile slave vii ale popoarelor

2. Cf. Acad. Al. Rosetti, *Istoria limbii Romîne*, III, Limbile slave meridionale (sec. VI—XII), Ed. IV, revăzută și adăugită, București, Editura Academiei R.P. Romîne, 1962, p. 41.

vecine³, este, pentru sec. XIV—XV vehiculul culturii bizantino-slave a Prerenășterii est-europene, în Țările Române.

Literatura slavo-romină, adică literatura în limba slavă bisericească, medio-bulgară și medio-sîrbă pentru Țara Românească și Transilvania de sud, și medio-bulgară și medio-sîrbă cu influențe ruse-apusene, pentru Moldova, Transilvania de nord și Maramureș, mai ales, scrisă pentru romîni și în mare parte de romîni, în limba oficială (cea slavă în diferitele ei redacțiuni), a Statului, a Bisericii și a literaturii savante, constituie un fenomen destul de rar, curios⁴, complex și foarte interesant pentru înțelegerea mișcării generale a Prerenășterii bizantino-slave, a fenomenelor romînești specifice celei de a doua influențe sud-slave și a fenomenelor de influență reciprocă a culturilor slave: sud-slave, romînești și rusești, în sec. XIV—XV.

«Profunda influență slavă exercitată asupra romînilor în cursul primei perioade a epocii feudale se manifestă, zice Prof. P. P. Panaitescu, nu numai prin circulația și copierea produselor (manuscriselor, n.n.) literaturii slave a Bulgariei, Rusiei și Serbiei în interiorul statelor romînești unde se formează o școală caligrafică slavo-romină cu un caracter special, ci și prin opere, originale, în limba slavă, datorită unor romîni»⁵.

Extinderea influenței slavilor meridionali la nordul Dunării, în sec. X, adoptarea limbii slave vechi ca limbă liturgică și oficială a Cancelariilor voievodale romînești, valul de călugări cărturari slavi sud-dunăreni, pribegiți și adăpostiți la noi, din Balcanii cotoșiți de otomanii invadatori, — care au adus cu ei manuscrise sud-slave, unele păstrate și azi pe teritoriul patriei noastre sau aiurea, luptele purtate laolaltă de slavi și romîni pentru apărarea libertății și independenței lor, înfrudirile voievozilor romîni cu familiile domnitoare slave (de exemplu: Basarab I și Nicolae Alexandru Basarab cu Țarii bulgarilor, Ștefan cel Mare cu Cnezatul Kievului și Țarul Moscovei etc.), întemeierea statelor romîne feudale după modelul sud-slav și organizarea Bisericii Ortodoxe din acestea, după același model sud-slav, dar dependentă direct de Patriarhia Ecumenică din Bizanț, — iată împrejurările istorice care au favorizat bogata manifestare culturală în limba slavonă în Țările noastre⁶.

În acest context istoric, vorbind despre începuturile noastre culturale, cercetătorii subliniază rolul important jucat de călugărul Nicodim (mort 1407), înlemeietorul minăstirilor Vodița și Tismană, și prin urmașii lui, întemeietorul minăstirilor și monahismului romînesc în toate Țările Romîne, în sec. XIV. Călugăr sîrb, originar din Macedonia, înzestrat cu multă destoinicie și experiență în organizarea vieții monahale, agonisite la Sf. Munte Athos, mult apreciat și susținut de Voievozii Romîni Vlaicu Vodă (1364—1377) și Mircea cel Bătrîn (1386—1418), la ridicarea Vodiței și Tismanei, a fost și un mare teolog; un temeinic cunoscător al Sîntei Scripturi și al Pravilei bisericești, nu numai un iscusit caligraf⁷. «Așa ni-l arată Evangheliarul rămas de la el, precum și corespondența cu învățatul Patriarh Bulgar Eftimie din Tîrnova, pe care-l întrebase, în diferite chestiuni de morală, de dogmatică și de cercetarea vieții de la 15 ani înainte, a celor ce voiesc a se preoți»⁸. Acestuia, isihastul Eftimie, patriarhul Tîrnovei, îi trimise două scrisori: «într-una răspunde la șase întrebări dogmatice (despre îngeri, răul în lume, Sînta Cruce, Întrupare, suflet), iar dintr-a doua s-a păstrat numai o întrebare și un răspuns privitor la curăția morală a celor dornici să se preo-

3. Academia Republicii Populare Romîne, *Istoria Romîniei*, vol. II, Feudalismul timpuriu. Feudalismul dezvoltat în condițiile fărîmării feudale și ale luptei pentru centralizarea Statului. Feudalismul dezvoltat în condițiile instaurării dominației otomane (A doua jumătate a secolului al XVI-lea). București, Editura Academiei Republicii Populare Romîne, 1962, p. 664.

4. P. P. Panaitescu, *Les Chroniques slaves du Moldavie au XV-ème siècle*, în „Romano-slavica”, revista Asociației Slavistilor din R. P. Romînă, vol. I, București, 1958, p. 146; *Istoria Romîniei*, vol. II, p. 664.

5. P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 146.

6. I. D. Negrescu, *Limba slavă veche. Perioada slavonă la romîni. Texte paleoslave și romîno-slave. Glosar slavo-romîn*. București, Edit. Institut. Biblic și de Misiune Ortodoxă, 1961, p. 70; *Istoria Bisericii Romîne. Manual pentru Institutele Teologice*, vol. I, (—1632). București, Edit. Institut. Biblic și de Misiune Ortodoxă, 1957, p. 216.

7. *Istoria Bisericii Romîne*, I, p. 212, 216.

8. *Ibidem*, p. 216.

țescă»⁹. De la același patriarh, Eltimie al Tîrnovei, avem și o scrisoare, fără dată, trimisă lui Antim Critopol, întiul mitropolit al Severinului¹⁰.

Raporturile strînse ale călugărilor cărturari și episcopilor Țărilor Romîne cu sîrbii și bulgarii, neîntrerupte nici de invazia turcilor în Balcani, au favorizat efervescența culturală bizantino-slavă: literară, artistică, arhitecturală, pe pămîntul nostru, în cadrul celei de a doua influențe sud-slave în sec. XIV și XV, cu ecou creator și în afara granițelor Țării Romînești.

«Cercetătorii ruși A. I. Iațimirski și A. I. Sobolevski susțin că o bună parte din manuscrisele slave nedatate, dar raportate veacurilor XII—XIV, ar fi de origine romînească, «deși știri precise nu avem»¹¹. De origine romînească, se citează în acest sens, manuscrisele aflate în Biblioteca Academiei Republicii Populare Romîne și în alte biblioteci străine, ca: manuscrisul din Colecția P. I. Șciukin, de la Moscova, sec. XI—XII; manuscrisul fragmentar descoperit de Iațimirski, în Biblioteca Academiei Romîne, de la începutul sec. XIII; manuscrisul cu cota 194 din Biblioteca Națională din Sofia; *Evanghelia Evseviev* din 1282, aflată în Biblioteca «Lenin» din Moscova; *Evangheliarul din veacul al XIII-lea* aflat în Biblioteca Academiei R.P.R. —, fondul slav, cota 4; *Manuscrisul slav din veacul al XIV-lea*, ibidem, cota 5; *Apostolul* din veacul al XIII-lea, ibidem, cota 20; *Evanghelia Glagolitică* din catedrala din Reims; *Octoiul* de la Caransebeș din a doua jumătate a sec. XIII; *Tipicul* din Biblioteca Societății Culturale din Ujgorod; *Prologul* din Biserica Sf. Nicolae din Brașov, de la sfîrșitul veacului XIV sau începutul veacului XV¹². Menționăm și *Manuscrisul slavo-romîn nr. 682*, de la Biblioteca Acad. R.P. Romîne, scris de un romîn și datat din sec. XI—XII, identificat și analizat de N. N. Smochină și N. Smochină¹³.

Munca de copiere a manuscriselor slavone se deslășoară cu deosebire în Moldova, cunoscînd o mare înflorire în timpul domniilor lui Alexandru cel Bun (1400—1432) și Ștefan cel Mare (1457—1504), la mînăstirile *Neamț*, *Putna*, *Homor*, *Voroneț* ș.a., unde se transcriu tetraevanghele, mineie, octoie, ceasloave, psaltiri, mărgăritare, sbornice etc. și alte manuscrise slavone, de călugări «tachigrafi», cunoscuții monahi Gavriil, Atanasie, Paladie, Siluan și alții; dar în mînăstiri se și traduc manuscrise grecești aduse de la Bizanț și Athos, și slavone, și se alcătuiesc și noi manuscrise originale¹⁴: Letopisețele, pomelnicele și cronicile din timpul înfloritoarei epoci culturale romîno-slave, legată de figura proeminentă a lui Ștefan cel Mare.

Cronica lui Ștefan cel Mare scrisă în limba slavă «se integrează în literatura generală slavă a timpului său, ca și modelele literare care i-au servit ca sursă de inspirație. Cronica moldovenească a lui Ștefan cel Mare poate fi considerată, în același timp, ca prima operă laică originală a literaturii savante, scrisă de romîni»¹⁵.

În vremea lui Ștefan cel Mare, o deosebită înflorire a avut arta miniaturii. «Pe timpul său, din porunca lui, în marile mînăstiri atunci înțemeiate lucrau numeroși artiști ai scrisului». «Un deosebit farmec îl dădeau manuscriselor miniaturile care deschideau textul și care erau împrăștiate în cuprinsul marilor diviziuni ale scripturilor biblice și liturgice. Ele înfățișau — adesea pe un fond bronzat sau pe un roșu de purpură — în chenare de portaluri împodobite cu flori, chipul evangheliștilor sau al marilor liturgîști, scene din viața Mîntuitorului sau chiar chipul Voievozilor, sau al boierilor, uneori și al mitropoliților care porunciseră copierea și iluminarea manuscrisului»¹⁶.

Activitatea artistică a copiștilor moldoveni, din mînăstirile *Neamț* și *Putna*¹⁷, principalele centre ale dezvoltării literaturii slavo-romîne, din care a ieșit ceea ce

9. *Ibidem*, p. 212.

10. *Ibidem*, p. 216.

11. I. D. Negrescu, *Limba slavă veche*, p. 70.

12. Damian P. Bogdan, *Izvoarele paleografiei*, în *Documente*, vol. II, p. 110—111; apud I. D. Negrescu, *op. cit.*, pp. 70—71.

13. N. N. Smochină și N. Smochină, *Unul dintre cele mai vechi texte slave scrise de un romîn (sec. XI—XII)*, în „Bis. Ort. Rom.”, 1961, nr. 11—12, pp. 1111—1141.

14. I. D. Negrescu, *op. cit.*, p. 77; *Istoria Bisericii Romîne*, vol. I, pp. 291, 292.

15. P. P. Panaitescu, *Les Chroniques slaves du Moldavie...*, p. 168.

16. N. Cartoian, *Istoria Literaturii Romîne Vechi*, vol. I, p. 19.

17. Pentru patrimoniul cultural slavon al epocii lui Ștefan cel Mare, și de mai tîrziu, păstrat la mînăstirea Putna, vezi Pr. Paulian Popescu, *Manuscrise slavone din Mînăstirea Putna*, în „Bis. Ort. Rom.”, an. LXXX, 1962, nr. 1—2, pp. 105—145; nr. 7—8, pp. 688—711; nr. 9—10, pp. 938—957.

se numește *izvodul moldovenesc*, a influențat, din punct de vedere grafic și artistic, manuscritele ruse ale jumătății a doua a sec. XV, afirmă A. I. Iațimirski¹⁸. Valoarea artistică a activității culturale a copiștilor, pisarilor și miniaturiştilor moldoveni din mănăstirile Neamț și Putna, în timpul domniei lui Ștefan cel Mare, și influența ei creatoare dincolo de hotarele țării, la slavii de răsărit (la ruși), au fost analizate și remarcate de ruși: A. I. Iațimirski (in *Славянския рукописи румынскихъ библиотекъ*, în *Sbornik ottd. russk. j. i. slav. t. XL* (1906 Moscova), și A. I. Sobolevski în *Румыны среди славянскихъ народовъ*, St. Petersburg, 1917, p. 272), de Emil Turdeanu (*La littérature bulgare au XIV-ème siècle et sa diffusion dans les pays romains*, Paris, 1947) și P. P. Panaitescu care ne-a dat catalogul manuscriselor slavo-române din Biblioteca Academiei R.P.R. în trei volume (primul volum este tipărit: P. P. Panaitescu, *Manuscritele slave* din Biblioteca Academiei R.P.R., vol. I, Edit. Acad. R.P. Romîne, 1959, 406 p.)¹⁹.

Bulgar din Tîrnova, cu studii temeinice la Constantinople și Athos și trimis cu misiune în Moldova, unde scrie opere originale pentru romîni în limba slavă (predici, panegirice, *Viața Sf. Ioan cel Nou din Belgorod*), participant la Sinodul Conciliarist de la Constanța, 1418, în fruntea unei delegații de moldoveni și munteni, și mai apoi mitropolit de Kiev, unde și muri (1420), Grigorie Țamblac este o altă figură proeminentă a culturii romîno-slavone și promotor al relațiilor culturale slavone romîno-ruse, în cadrul celei de a doua influențe sud-slave în Țările Romîne și Rusia. Pe baza afirmațiilor învățatului rus Iațimirski din lucrarea lui asupra lui Grigorie Țamblac, Acad. Prof. P. Constantinescu-Iași arată că manuscritele moldovenești au influențat scrisul vecinilor noștri slavi, îndeosebi scrisul manuscriselor de la începutul sec. XVI; formele literelor le-au servit chiar de model pentru primele matrițe tipografice²⁰.

Istorici ai artelor, străini, evocă cu multă admirație capodoperile de artă bizantino-slave: Vîronetș, Moldovița, Humor etc., «belșugul de idei proprii teologice care se rostesc cu deosebire în manuscritele și picturile murale ale mănăstirilor Dragomirna și Sucevița», și subliniază marea înfrîurire «ce au avut asupra Țartei din Athos Voevozi moldo-valahi cu ale lor așezăminte, ctitorii și danii, așa încît nu afit Athosul asupra Moldovei, pe cît marea cultură din mănăstirile Bucovinei, a trebuit să se reperceze asupra Sf. Munte»²¹.

Episcopul Vasile al Romanului, care ajută pe Ștefan cel Mare contra propagandei papistașe, pentru unire cu Roma, se întreține, în 1487, cu Gherontie mitropolitul Moscovei, asupra unei probleme teologice care provocase conflict între el și țar, ajutîndu-l să lichezide neînțelegerea²².

În schimb, școala de pictură novgorodiană, care a dat pe cel mai valoros pictor rus, Rublev, reprezentant al picturii influențate de două sud-slave în Rusia, își întinde arta sa nouă, de la Novgorod la Pskov și de aici în Moldova lui Ștefan cel Mare și a urmașilor săi²³.

Studiul particularităților fonetice, morfologice, sintactice, lexicale și stilistice ale textelor-manuscrite romîno-slave (adică ale textelor slavone scrise pentru romîni sau de romîni)²⁴, din sec. XIV—XV, evidențiază specificurile limbii și literaturii slavone a romînilor și fenomenele de influență reciprocă a culturilor slave și a redacțiilor diferite ale limbii vechi slave, toate în cadrul mișcării generale a Prerenășterii bizantino-slave.

18. A. I. Iațimirski, Григорій Цамблук, St. Petersburg, 1904, pp. 381—387.

19. Date luate după Anton Balotă, *La Littérature slavo-roumaine à l'époque d'Etienne le Grande*, în „Romanoslavica”, vol. I, București, 1958, p. 212.

20. Acad. P. Constantinescu-Iași, *Relațiile culturale romîno-ruse din trecut*, Edit. Acad. R.P.R., 1954, pp. 109—110 și 76—78.

21. N. Cartoian, *op. cit.*, pp. 25—26.

22. P. P. Panaitescu, *La littérature slavo-roumaine (XV—XVII siècles) et son importance pour l'histoire des littératures slaves*, Praga, 1931, p. 5; Anton Balotă, *op. cit.*, p. 214; *Istoria Bisericii Romîne*, vol. I, p. 293.

„Floarea Darurilor”, tradusă din limba italiană în limba romînă, în Moldova, între anii 1478—1484, de către Gherman postelnicul și apoi din limba romînă în limba slavă, la anul 1492, de către ieromonahul Veniamin, — este un alt document al comuniunii culturale romîno-slave (vezi „Bis. Ort. Rom.”, an. LXXX (1962), nr. 7—8, pp. 712—741).

23. Acad. P. Constantinescu-Iași, *op. cit.*, p. 104.

24. Vezi o sinteză a acestora la I. D. Negrescu, *Limba slavă veche...*, pp. 104—120.

În limba cărților liturgice și bisericești, în general, manuscrise și tipărituri, atât la popoarele slave cât și la români, se resimt urmările regulilor ortografice și stilistice ale patriarhului Eftimie de la Tîrnova, ale cărui «luminii», spune Constantin Filozoful, «s-au întins de la Tîrnova departe, pînă la riul Marița și în părțile schiticești și Zagorie»²⁵.

Limba romînă a influențat însă limba slavă bisericească în diferitele ei redacțiuni întîlnite în monumentele romîno-slave²⁶. O precizare în această problemă aduce Prof. P. P. Panaitescu, arătînd că limba hrisoavelor și a cancelariilor slavo-romîne nu este chiar limba medio-bulgară în Țara Romînească sau cea ruteană în Moldova, ci rezultatul unei contopiri și anume în Țara Romînească cu influențe sîrbești și bulgărești, iar în Moldova — influențe rutene, polone și medio-bulgare, la care se adaugă, în ambele principate, influența limbii romînești vorbite²⁷. Studiînd aprofundat și multilateral această problemă, Damian P. Bogdan ajunge la concluzia că «limba romînească din sec. al XIV-lea și al XV-lea, era atît de bine încheată și puternică, încît ea a putut influența și a influența în mod profund o limbă tradiționalistă, cum era atunci limba slavă la noi»; «În cancelariile domnilor munteni și moldoveni din sec. XIV și XV, și cu atît mai probabil în veacurile următoare, se redactau... întîi brouilloane-ciorne în limba romînă, care apoi se traduceau în slavonește»; «Limba textelor slavo-romîne, avînd la bază limbile bulgară, sîrbă și rusă din evul mediu, are în cuprinsul ei o bogăție impresionantă de elemente total deosebite de cele ale limbilor slave ce au influențat-o și numai prin cercetarea aprofundată a acestor elemente ea poate fi înțeleasă»²⁸.

Grafia slavă-rusă din sec. XIV și XV, ca rezultat a celei de a doua influențe sud-slave în Rusia, a influențat grafia semiuncială moldovenească. Astfel, în textele slavo-romîne, de redacție rusă, întîlnim folosirea lui «ѡ» în loc de «Ѡ» (iusul mare), a lui «ѡ» sau «а» în loc de «А» (iusul mic); folosirea lui «ж» și «ч» în loc de жд și «шт»; folosirea grupurilor «зр» «кр», «ал», «ка», în locul grupurilor consonanță lăcidă plus vocală redusă: «рз», «рх», «аз», «аз», «ал».

Influența limbii romînești, a pisarilor și diecilor romîni, reflectată asupra limbii și literaturii slavone din monumentele slavo-romîne, sub raport fonetic, morfologic, sintactic și lexical, este remarcată de I. Bogdan, N. Iorga, I. Bărbulescu, N. Costăchescu și studiată aprofundat de Damian P. Bogdan²⁹.

Caracteristic literaturii slavone scrise pentru romîni și de romîni este «compromisul» diferitelor redacțiuni.

Trăsături grafice, lingvistice, artistice (picturale), arhitecturale, miniaturistice, apropiate culturile slavone, rusă și romînă, din sec. XIV și XV, în cadrul mării mișcări generale a Prerenasterii bizantino-slave, explicînd fenomenele de influență reciprocă a celor două culturi.

Grafia, limba și literatura slavă veche rusă, pictura și arhitectura rusă, stimulate și dezvoltate de influența a doua sud-slavă în Rusia, în sec. XIV—XV, își creează un stil nou, înalt, bine conturat, cu trăsături specific isihaste, puțin accentuate, și propriu lor. Acesta este superior stilurilor celorlalte culturi slavone sud-slave și romîno-slave.

DUMITRU GH. RADU

25. I. D. Negrescu, *op. cit.*, p. 104.

26. Vezi N. N. Smochină și N. Smochină, *Unul dintre cele mai vechi texte slave scrise de un român (sec. XI—XII)*, în rev. cit.; aceiași, *O traducere romînească din secolul al XV-lea a cărții „Floarea Darurilor“*, în „Bis. Ort. Rom.“, an. LXXX, 1962, nr. 7—8, pp. 712—741.

27. I. D. Negrescu, *op. cit.*, p. 104.

28. Damian P. Bogdan, *Caracterul limbii textelor slavo-romîne*, București, 1946, p. 43.

29. Vezi și studiul său recent în acest sens: Фонетические особенности языка славяно-румынских грамот XIV века (= *Particularitățile fonetice ale limbii documentelor slavo-romîne din secolul al XIV-lea*), în „Romanoslavica“, vol. II, București, 1958, pp. 55—76.

C R O N I C Ă

ORTODOXIA ȘI MIȘCAREA ECUMENICĂ

A. Kazem-Bek, *Biserica Ortodoxă Rusă și Mișcarea Ecumenică*, în *Журнал Московской Патриархии* 1962, nr. 5, p. 29—34, arată că principiul după care s-a orientat Biserica Ortodoxă Rusă în relațiile cu celelalte Biserici e acela enunțat de Sf. Apostol Pavel : «Căutați pacea cu toată lumea și sfințenia, fără de care nimeni nu va vedea pe Dumnezeu. Luați aminte ca nimeni să nu rămână lipsit de harul lui Dumnezeu» (Evrei XII, 14—15). Finalitatea Bisericii e trupul tainic al lui Hristos «pînă cînd toți vom ajunge la unirea credinței Fiului lui Dumnezeu, la starea bărbatului desăvîrșit, la măsura vârstei plinirii lui Hristos» (Efeseni IV, 12—13). Astfel au procedat conducătorii Bisericii Ortodoxe Ruse, gîndind și acționînd în spiritul ecumenic creștin. Încă de pe vremea lui Petru cel Mare s-a manifestat un deosebit interes pentru unirea creștinilor, cînd Sfîntul Sinod a propus Bisericii Anglicane să înceapă tratative prietenești. În veacul al XIX-lea mai mulți ierarhi ai Bisericii Ruse, începînd cu Platon, cu mitropolitul Filaret, care era un aspru tradiționalist în problema purității ortodoxe, s-au pronunțat pentru încetarea despărțirii și separării creștinilor. A. S. Homiakov are o atitudine de bunăvoință față de anglicani, iar mitropolitul rus nu uită să-i cheme la unire. Mitropolitul Filaret afirma într-o declarație că oricine a fost botezat în numele Sfintei Treimi, este creștin, indiferent cărei confesiuni aparține. Adevărata credință e răbdătoare, nu se obstinează asupra punctelor ce separă pe creștini, e întristată din cauza celor rătăciți și se roagă pentru unirea tuturor. În același sens s-au pronunțat în veacul trecut și mitropoliții din Petersburg, Isidor și Paladie, mitropolitul din Kiev, Platon Gorodețki.

În călătoria sa din anul 1897, în Anglia, unde a luat parte la Conferința de la Lambeth a episcopatului anglican, mitropolitul Antonie Vadkovski, pe atunci încă arhiepiscop în Finlanda, a spus mulțimei de englezi ingenunchiați, în gara Londrei, binecuvîntîndu-i : «Noi ne rugăm Păstorului și Capului Bisericii, să ne ajute să unim cele două credințe ale noastre, cît mai strîns pentru slava Numelui Său Sfînt, spre binele și salvarea sufletelor noastre».

În 1903, Sfântul Sinod al Bisericii Ruse, adresându-se Prea Sfințitului Patriarh Ecumenic Ioachim III, menționa : «În viața ei particulară, fiecare Biserică Ortodoxă autocefală, trebuie să aibă în vedere și să respecte, după cum și face, unirea ei cu celelalte Biserici surori Ortodoxe. Numai în strînsă legătură și unire cu ele, ea are garanția adevărului și a vieții veșnice, numai astfel ea e Biserică a lui Hristos, altfel ea pierе și se usucă». În ceea ce privește relațiile noastre cu cele două ramuri ale creștinismului, latină și protestantă, Biserica Rusă cu toate Bisericile Ortodoxe autocefale, se roagă întotdeauna și așteaptă cu ardoare ca ele să revină în sînul Sfintei, Apostoleștei Biserici, al cărui singur păstor e Mîntuitorul. Noi credem în sinceritatea credinței lor în Sfînta Treime și de aceea respectăm, recunoaștem botezul lor. Respectăm ierarhia latină și clerul care vine în Biserică il primim la nivelul său ierarhic, după cum îi primim pe armeni, coptți, nestorienii și alții, care nu au pierdut tradiția apostolică. «Înima noastră s-a lărgit» (II Corinteni VI, 11), și sîntem dispuși să facem tot posibilul pentru a contribui la instaurarea pe pămînt, a unirii dorite».

Patriarhul Serghie («însemnătatea moștenirii apostolice în altă credință»), (1935), menționa că neexistînd mîntuire în afară de Biserică și examinînd diferitele opinii asupra hirotoniilor din mai multe confesiuni, Biserica nu mai revine asupra acestor hirotoniri, cînd constată la ele tradiția apostolică, considerîndu-le valabile.

Biserica lui Hristos are posibilitatea și dreptul să declare nevalabile toate hirotoniile făcute în afară de Biserică, dar ținînd seamă de argumentul iconomiei divine de a contribui la salvarea tuturor, ea nu folosește acest drept întotdeauna și peste tot. În altă lucrare, patriarhul Serghie analizînd gradul despărțirii diferitelor confesiuni de Biserică Apostolică-Ortodoxă, concludе că există o minimă legătură între ele ca și o scînteie care poate și trebuie să reaprindă legătura dragostei desăvîrșite. Patriarhul și-a exprimat opinia că nu trebuie să facem o analogie între disciplina pocăinței și judecata de valoare ce o putem exprima cu privire la diferitele confesiuni, sau la cei de o altă credință. Disciplina pocăinței, afirmă Serghie se aplică fiecărei persoane în parte, variînd la infinit. Regulile epitiimiilor sînt numai indicatoare principale, care cer un aspru și atent discernămînt. Aplicarea lor unor întregi confesiuni cere cu totul alte criterii. Majoritatea celor mai de seamă ierarhi ai Bisericii Ruse, patriarhul Tihon, arhiepiscopul Nicolae Kasatkin, mitropolitul Platon Rojdestvenski, mitropolitul Evlaghie Gheorghievski, mitropolitul Serghie Tihomirov etc., și-au exprimat păreri foarte apropiate de cele ale patriarhului Serghie, în ceea ce privește raportul dintre Biserică Ortodoxă și confesiuni.

Astăzi, după tragedia celor două războaie mondiale, cînd lumea caută o viață nouă, Biserica Rusă tînde să ajute omenirea în această căutare și să o binecuvînteze. Este timpul de colaborare practică cu toți creștinii de o altă confesiune, în rezolvarea celor mai importante probleme : împăciuirea oamenilor pe scară universală. De salvarea păcii în lumea întregă depinde viitorul omenirii, în înțelesul strict

și amenințător al cuvîntului. Pentru păstrarea păcii e nevoie de colaborare, iar pentru realizarea ei trebuie să existe încredere reciprocă, care nu poate apărea fără iubirea frățească. Cine, dacă nu creștinul, trebuie să facă efortul pentru a învinge ura, să realizeze dezarmarea minților omenesti, să dezvăluie poruncile lui Hristos : «să vă iubiți unii pe alții, cum v-am iubit și eu pe voi» (Ioan XV, 12).

Cînd din stăruința protestanților și a altor creștini, a luat naștere Consiliul Ecumenic al Bisericilor, ca organ central consultativ inter-confesional, Biserica Ortodoxă Rusă a studiat cu atenție scopul și lucrările lui, s-a luat legătură cu el. Anul trecut Sanctitatea Sa Alexei, Patriarhul Moscovei și al întregii Rusii a adresat Consiliului Ecumenic următorul mesaj : «Biserica Ortodoxă înțelege în mod perfect importanța tezaurului învățaturii, încredințată Bisericii, de întemeietorul ei dumnezeiesc, care și-a găsit imaginea clară în rînduiala Bisericii Ortodoxe Ruse, în decurs de zece veacuri. Datoria sa sfîntă față de Dumnezeu și omenire, e aceea de a păstra cu sfințenie această moștenire și de a o împărtăși cu dărnicie lumii». Înaltul ierarh rus spune în continuare că «Biserica Ortodoxă Rusă în tot timpul existenței sale a avut în vedere porunca unității creștinilor, a unirii în Dumnezeu, Iisus Mîntuitorul»¹.

Nu s-a manifestat nici o netoleranță și nici indiferență față de Bisericile de altă confesiune, față de asociațiile religioase, ci a căutat întotdeauna în spiritul iubirii frățești și a înțelegerii, să le ajute. A. Kazem-Bek continuă în articolul său, că trebuie menționată evoluția pozitivă a Mișcării Ecumenice, în domeniul teologic. Ea a explicat și a precizat «baza» teologică de care trebuie să se țină seamă la organizarea colaborării uniunilor și comunităților religioase, ce fac parte din Consiliul Ecumenic al Bisericilor. Această «bază» din punctul de vedere al Ortodoxiei, a trecut printr-o evoluție pozitivă. Pionierii actualului Consiliu Ecumenic al Bisericilor, care au lucrat la pregătirea «bazei», «constituției», au adoptat o formulă hristologică ce definea : «Consiliul Ecumenic al Bisericilor este o colaborare între Biserici, care recunosc pe Iisus Hristos ca Dumnezeu și Mîntuitorul nostru». Acest text a fost adoptat la Adunarea Generală de la Amsterdam din 1948. Această Adunare de la Amsterdam a recunoscut că Bisericile participante în Consiliul Ecumenic al Bisericilor, — ar putea cu timpul să ajungă la o lărgire și clarificare a acestei «baze». Cea de a doua Adunare a Congresului din 1954, de la Evanston (lîngă Chicago) a clarificat poziția sa, arătînd că «baza» Consiliului Ecumenic al Bisericilor nu este un simbol al credinței, deoarece Consiliul nu se poate

1. Vezi Ioan XVII, 11 : «Mult nu mai sînt în lume, dar ei sînt în lume și eu vin la Tine. Părinte Sfînte, păzește-i întru numele Tău pe care mi i-ai dat mie, ca să fie una, precum sîntem și Noi». 21—23 : «Ca toți să fie una, după cum Tu, Părinte întru mine și eu întru Tine, ca și ei să fie întru noi, așa încît lumea să creadă cum că Tu m-ai trimis. Și mărirea pe care Tu mi-ai dat-o, le-am dat-o lor, ca să fie una, precum Noi, una sîntem. Eu întru ei și Tu întru Mine, ca să fie una, desăvîrșiți și să cunoască lumea că Tu M-ai trimis și i-ai iubit pe ei, cum M-ai iubit pe Mine».

considera o nouă Biserică și nici o «supra-Biserică». Adunarea de la Evanston a recunoscut că Consiliul Ecumenic al Bisericilor trebuie să fie constituit din Biserici, care recunosc pe Iisus Hristos, ca cea de a doua persoană a Sfintei Treimi. Într-o altă sesiune din 1950 de la Toronto (Canada) a Consiliului s-a examinat importanța eclesiologică a acțiunilor creștine. În «Declarația de la Toronto» se spunea : «Din diferite unghiuri de vedere Bisericile se întrebă : Cum pot oamenii cu convingeri diferite, chiar contrare, să aparțină uneia și aceleiași federații a credincioșilor ?». Răspunsul la această întrebare poate fi găsit în expunerea delegației ortodoxe făcută la Edinburg, în 1937 : «Cu toate deosebirile dintre noi, Dumnezeu nostru comun este unic — Iisus Hristos, care ne va aduce la o colaborare tot mai strânsă pentru zidirea Trupului lui Hristos». Faptul recunoașterii Superiorității lui Iisus Hristos asupra omenirii, impune tuturor celor ce-l recunosc ca atare, necesitatea unor relații strânse și eficiente, cu toate deosebirile ce pot exista. «Bisericile ce iau parte la Consiliul Ecumenic al Bisericilor, cred în Sfânta Scriptură, în Noul Testament, după care Biserica lui Hristos e unică, — se menționa mai departe în declarația de la Toronto. Mișcarea Ecumenică se datorează faptului că această mărturisire de credință, s-a făcut simțită din nou, în multe Biserici, cu o putere de neînvinș. Situația actuală arată discordanța între ceea ce poate fi Unica Biserică a lui Hristos și existența atîtor Biserici care nu se găsesc în relații vii, reciproce. Bisericile recunosc că datorită simplă creștinească a fiecăreia îi impune să facă tot ceea ce depinde de ea pentru a descoperi Biserica în unitatea ei, a munci și a se ruga pentru a se împlini voința Mîntuitorului cu privire la Biserica Lui».

În sfîrșit, la cea de a treia Adunare Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la New Delhi (18 noemb.-6 dec. 1961), a fost adoptat textul nou și completat cu privire la fondul teologic. Noua «bază» definește : «Consiliul Ecumenic al Bisericilor constituie o colaborare strînsă între Bisericile care recunosc în Domnul Iisus Hristos, pe Dumnezeu și Mîntuitorul, conform Sfintei Scripturi și caută împreună să realizeze chemarea lor întru Slava Dumnezeului Unic, Tatăl, Fiul și Duhul Sfînt».

C. BARBULESCU

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTILOR

DESCHIDEREA NOULUI AN ȘCOLAR 1962-1963 LA INSTITUȚIILE DE ÎNVĂȚĂMINT BISERICESC DIN BUCUREȘTI

Una din mările bucurii ale vieții de elev sau de student o constituie începutul fiecărui an școlar. Întâlnirea cu școala, cu noua sală de clasă, cu profesorii și colegii, dar mai ales serbarea îndătinată cu acest prilej, toate acestea rămân, de-a lungul anilor, amintiri de neșters. Firește, în ordinea naturală toamna este anotimpul când harnicii gospodari culeg tot ceea ce au semănat primăvara. Pentru profesori și ucenici toamna este însă primul anotimp al anului școlar, este primăvara elevilor și studenților, când semințele învățaturii semănate acum, vor încolți temeinic și vor da rod bogat la vară, adică la sfârșitul anului școlar.

Urmind acestor rânduiri statornicite de practica învățămîntului mediu și superior din țara noastră, Școala de cîntăreți bisericești, Seminarul Teologic și Institutul Teologic Universitar din București, — aflate sub îndrumarea directă a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, — și-au deschis, sărbătorește, cursurile noului an școlar, în ziua de 1 octombrie 1962.

Sălășluind sub același acoperiș, elevii școlii de cîntăreți bisericești, seminariștii și studenții teologi, au participat în frunte cu părinții și domnii profesori, uniți în rugăciune ca și în studiu, la deschiderea cursurilor anului școlar 1962—1963, printr-o slujbă comună săvîrșită în paraclisul «Sfînta Ecaterina», de un sobor de preoți profesori.

Deschiderea oficială a avut loc însă joi 11 octombrie 1962, la orele 12, în amfiteatrul Institutului Teologic Universitar, în prezența Prea Sfințitului Episcop Dr. Antim Tîrgovișteanul, Vicar Patriarhal, delegatul Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, a P. C. Pr. Alexandru Ionescu, vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, a P. C. Pr. Dr. Gheorghe Soare, consilier patriarhal, a P. C. Pr. Stan Dimancea și P. C. Pr. Petre F. Alexandru, consilierii ai Arhiepiscopiei Bucureștilor, precum și a părinților și domnilor profesori, a elevilor seminariști și a studenților teologi.

Serbarea a constat din cuvîntări și coruri religioase, patriotice și de luptă pentru apărarea păcii, executate de elevii seminariști și studenții teologi, sub conducerea D-lui Profesor Nicolae Lungu.

Programul a început cu «Rugăciune», cor de Constantin Drăgușin, după care P. C. Diacon. Prof. N. I. Nicolaescu, rectorul Institutului Teologic Universitar a rostit o cuvîntare plină de învățăminte și îndemnuri părintești, privind creșterea duhovnicească și educația patriotică și cetățenească a viitorilor slujitori ai altarelor noastre străbune.

A luat apoi cuvîntul P. C. Pr. Prof. Nicolae C. Buzescu, directorul Școlii de cîntăreți bisericești și Seminarului Teologic, îndemnînd, în special pe elevi, să învețe cu sîrguință și să fie exemple de disciplină. De asemenea i-a sfătuit să urmeze tradiției Bisericii noastre Ortodoxe, respectînd și împletind munca cu rugăciunea, cu iubirea de oameni și cu pacea.

În continuarea programului, corul a interpretat «Mare este taina creștinătății», de I. Popescu-Pasărea

În cuvîntul rostit, în numele magistranzilor, Dl. Gabriel Popescu, din anul III, a afirmat, printre altele: «Noi nu ne aflăm aici ca să facem numai știință pentru știință, ci, în primul rînd, ne aflăm aici avînd doriința de a ne lumina mintea și sufletele cu lumina învățării ortodoxe și cu a culturii creștine».

Studentul Dionisie Stămătoiu, din anul IV, a exprimat doriința tuturor studenților Institutului Teologic, de strădanie continuă la învățatură și la bună purtare.

După ce corul a interpretat imnul «Măreț pămînt al Patriei iubite», de Ioan D. Chirescu, elevul Alexandru Andrei, din clasa a V-a a rostit un scurt cuvînt în care a arătat că și elevii Școlii de cîntăreți bisericești și Seminarului Teologic își vor însuși temeinic cunoștințele predate de părinții și domniile profesori, dovedind în același timp o conduită exemplară în viața de internat.

Programul artistic s-a terminat cu imnul «Cîntec pentru pace», de D. Șostakovici.

Aducînd celor prezenți binecuvîntările Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, Prea Sfințitul Episcop Dr. Antim Tîrgovișteanul, Vicar Patriarhal, a încheiat festivitatea deschiderii noului an școlar și universitar 1962—1963, rostind un substanțial cuvînt de povește și îndemnuri părintești, pe care-l redăm, aici, în întregime:

«Ne revine fericitul privilegiu, a spus Prea Sfinția Sa, ca la deschiderea festivă a noului an școlar pentru așezămintele noastre de învățămînt teologic, să luăm parte ca reprezentant al Prea Fericitului Patriarh Justinian, care pe lingă preocupările și rîvna sa pentru promovarea vieții spirituale din întreaga Biserică Ortodoxă Romînă, poartă o deosebită grijă părintească pentru ridicarea și formarea noilor vîrstare de slujitori de astăzi și de mîine al Bisericii noastre.»

Slujitorii pe care dorește să-i aibă Biserica noastră, trebuie să fie cit mai bine pregătiți, pentru a putea fi adevărați păstori duhovnicești. Pentru aceasta este necesar ca viitorii păstori sufletești să fie inestrați, pe lingă o adîncă cunoaștere a învățurii ortodoxe și cu o temeinică cultură generală, care să le deschidă un larg orizont pentru înțelegerrea vieții și să le înlesnească orientarea în îndeplinirea misiunii lor sacerdotale.

Adevărata teologie nu poate face abstracție de viață și de realitățile sociale, care formează cadrul de desfășurare a activității preotului.

Avînd pururea în față misiunea înaltă pe care o are Biserica, dascălii de teologie trebuie să fie pentru enciclii lor interperții autentici ai vocii lui Dumnezeu. Ei trebuie să sădească în sufletul acestora sămînța cea bună, care să aducă rod însușit și să înflăcăreze în inimile lor credința neclintită în Domnul Hristos și în învățăturile evanghelice, să le inspire dragoste puternică pentru lucrarea proțească și să trezească în ei înalte virtuți, care să le impodobească strădanile lor de buni păstori.

În același timp, în îndrumarea pe care profesorii o dau studenților și elevilor noștri, trebuie să țină seama de noua orientare pe care Biserica noastră o are față de Bisericele Ortodoxe surori și de relațiile ei cu celelalte Biserici creștine, și cu celelalte culte din lume. După cum se știe, în ultimul timp Biserica noastră a stabilit strîns legături de prietenie și colaborare cu Bisericele Ortodoxe surori de pretutindeni, incununată prin Conferința Panortodoxă de la Rhodos din anul trecut. Totodată Biserica Ortodoxă Romînă, în deosebi în urma intrării sale ca membră în Consiliul Ecumenic al Bisericii întregine, contacte tot mai apropiate cu celelalte confesiuni creștine și culte din lume. Activînd în acest sens, Biserica noastră este convinsă că aduce o contribuție la strădanile de re-lucrare a unității creștine, la apropierea nu numai a ceastor Biserici, ci și la apropierea și pacea dintre popoare.

Se căsătorește la 4 iulie 1910 și este hirotonit preot la 22 august 1910, pe seama parohiei Milești, jud. Bacău. În același an, este transferat la parohia Birsănești, regiunea Bacău, unde rămâne pînă în 1925.

În cei 15 ani de păstorie, a clădit o biserică în satul Caraclău, a reparat celelalte două biserici existente, le-a înzestrat cu odoare și veșminte bisericești.

A fost de două ori membru în Consistoriul Eparhial al Episcopiei Romanului. Pentru activitatea depusă la parohie și ca membru al Consistoriului, P. S. Episcop al Romanului i-a acordat rangul de iconom stavrofor. În 1925, se transferă la parohia Foișor din București. În 1934, construiește clopotnița de la intrarea în curtea bisericii. În 1936, introduce lumină electrică în biserică și în casele parohiale. Spală și restaurează pictura în același an. Pentru rodnică sa activitate și la această parohie, i s-a acordat Crucea Patriarhală și dreptul de a purta briu roșu.

Pr. P. TOPORAȘ

EPISCOPIA BUZĂULUI

† PREOTUL IOAN GROSU

În cursul lunii octombrie a. c. a încetat din viață c. preot Ioan Grosu, parohul parohiei Donie din orașul Focșani. Mult iubit și stimat între credincioși, moartea sa a produs o vie conșternare și regrete unanime.

Cel care a fost preotul Ioan Grosu, moare în vîrstă de 59 de ani, după ce a desfășurat o frumoașă activitate preoțească. Statul său personal de la Sf. Episcopie este plin de date care arată meritele acestui vrednic slujitor. Era de fel din comuna Găuri-Vrancea și se trăgea din părinți țărani, din familia cărora în decursul vremii s-au mai ridicat și alți preoți. Școala primară și patru clase de liceu le-a urmat în orașul Focșani, apoi a făcut cursul superior la Seminarul din Roman, pe care l-a absolvit în anul 1925, obținînd licența în 1930.

Împ. de 20 ani pr. Grosu a păstorit la Vizantea, lucrînd pentru ridicarea morală, socială și religioasă a păstoriților săi.

Cîmpul activității pastorale a pr. Grosu s-a mutat apoi în orașul Focșani, o dată cu transferarea sa în 1945 ca preot slujitor la parohia Donie. Aici și-a continuat cu aceeași pricepere și însuflețire activitatea sa, încît în anul 1949 autoritatea eparhială i-a făcut cinstea de a-l numi protopop al plășii Odobești, în care calitate a funcționat doi ani.

Prohodirea defunctului s-a făcut în biserica Donie și la căpătîiul său au rostit cuvîntări P. C. Protopop Ion Munteanu, parohul Al. Cosma și pr. N. Ivan din partea prietenilor.

Veșnică să-i fie pomenirea...

Preot *MARIN NEGULESCU*

R E C E N Z I I

G. Bezviconi, *Contribuții la istoria relațiilor romîno-ruse*, Edit. Academiei Republicii Populare Romîne. Institutul de Studii Romîno-Sovietic, 1962. 347 pagini.

Lucrarea prezintă pe bază de documente istoria relațiilor romîno-ruse existente din cele mai vechi timpuri pînă la mijlocul secolului al XIX-lea. Volumul însumează 309 pagini de text la care se adaugă 34 pagini de bibliografie rînduită pe autori în ordine alfabetică. Lucrarea are 9 capitole cu următorul cuprins: I. Primele contacte — II. Legăturile cu Moscova și lupta împotriva instaurării jugului otoman. — III. Lupta împotriva exploatării feudale și asupririi turco-tătare. — IV. Tratat de alianță cu Moscova. — V. Rusia în timpul domniei lui Petru cel Mare (1682—1725) și relațiile ei cu Țara Romînească și Moldova. — VI. Războaiele în urma cărora a fost zdruncinată dominația turcească (1768—1829). — VII. Administrația rusă în Principate (1829—1834). — VIII. Perioada Regulamentului Organic și Unirea Principatelor (1834—1859). — IX. Legături culturale în prima jumătate a veacului XIX.

În «Introducere» pe care o face la acest volum, G. Bezviconi arată că «Istoria poporului nostru nu poate fi despărțită de aceea a popoarelor învecinate și îndeosebi de înfrîurirea binefăcătoare a marelui popor rus, al cărui rol în dezvoltarea societății omenești din regiunea Mării Negre l-a subliniat Fr. Engels în scrisoarea din 23 mai 1851, către Karl Marx». După ce la începutul primului capitol se ocupă cu existența slavilor din timpurile cele mai vechi, autorul arată cum legătura și conviețuirea acestora cu populația băștinașă daco-romană, în veacurile VI—IX, a dat naștere la procesul propriu-zis al «etnogenezei romînilor» (p. 7).

«Romanitatea daco-moesică se accentuează în Dacia, unde elementul slav de la nord de Dunăre este asimilat treptat, păstrînd totuși înfrîuriri slave în structura social-economică, în limbă... în organizarea politică și culturală, în închegarea celor dintîi formații statale, conduse de cneji și voevozi» (p. 7).

G. Bezviconi, ocupîndu-se de timpul domniei lui Alexandru cel Bun, arată strădania domnitorului cu privire la organizarea Bisericii. În timpul acesta, Biserica Ortodoxă din Moldova avea legături cu popoarele de la sudul Dunării, iar în nord în special cu Mitropolia de Haliciu. Aici se hirotoneau episcopi ortodoxi, cum a fost cazul cu Iosif, hirotonisit aci în anul 1371, de Antonie, mitropolitul de Haliciu, ca mitropolit al Moldovei. Situația grea de mai tîrziu a Mitropoliei de Haliciu n-a făcut decît să grăbească formarea Mitropoliei Moldovei, iar Iosif să-și mute reședința sa în capitala țării, care era Suceava (p. 20). În ceea ce privește recunoașterea lui Iosif și Meletie ca episcopi ai Rosovlahiei sau Moldovei de către patriarhul Constantinopolului, aceasta n-a fost înăptuită decît mai tîrziu, din teama de a nu pierde Moldova, din sfera sa de jurisdicție. Respingerea de către moldoveni a ierarhilor trimiși de la Constantinopol n-a făcut altceva decît să grăbească recunoașterea în 1401 a lui Iosif ca Mitropolit al Moldovei. La Suceava sosește ca reprezentant al patriarhului, Grigore Țamblac. «Astfel a

luat ființă Mitropolia Moldovei, important organ de răspîndire a culturii în evul mediu» (p. 20).

În ce privește influențele culturii slave, acestea au pătruns la noi din două curenți: unul slavo-bizantin, prin intermediul bulgar și sîrb și altul rusec, prin mijlocirea galițiană, kievo-lituaniană și moscovită. După cum afirmă slavistul Alexandru Iațimirski, literatura slavo-romînă este apropiată de vechea literatură bulgară (p. 25). Năvălirea turcilor face să se refugieze în țările noastre cărturari de seamă ai slavilor sudici. Aceștia au ajuns la noi grămălici și dieci ai cercetărilor voievodale. În întreaga dezvoltare culturală, în arhitectura și pictura de înfrîurire îndepărtată bizantină, a primelor locașuri bisericesti de pe teritoriul țării noastre, se observă influențe sud-slave: minăstirile bulgărești și sîrbești vor primi la rîndul lor mai tîrziu ajutorul ctitorilor romîni (p. 25). Ajutor din partea domnitorilor romîni a primit și minăstirea rusească Sf. Pantelimon de la Athos încă din timpul lui Radu cel Mare (1495—1508).

Influențe romîno-ucrainiene se întîlnesc și în textele slavo-romîne din Transilvania și Maramureș. «Psaltirea» («Carte de învățătură păstrată încă la începutul veacului al XIX-lea în școlile minăstirești și de dascălii de la țară»), «Faptele Apostolilor» și «Evanghelia» se traduc alternativ în două limbi: în cea slavonească și romînească (p. 26).

Un rol important pentru promovarea culturii în Moldova, l-a avut trimisul Patriarhiei din Constantinopol, Grigorie Țamblac (născut în 1364, originar din Tîrnovo; Ciprian, unchiul său, a ajuns mitropolit al Kievului și în 1389, mitropolit al Moscovei. A învățat la Athos și a fost ucenic al cărturarului patriarh Eftimie). Țamblac a fost presbiter al Bisericii din Suceava, iar în 1403, e numit stareț la minăstirea Neamț, «care se transformă prin rîvna sa într-un focar însemnat de cultură» (p. 26). După doisprezece ani este ales mitropolit al Kievului, iar în primăvara anului 1418 ia parte la Sinodul de la Constanța, unde îl însoțeau și reprezentanții moldoveni și munteni (p. 26). Iațimirski e de părere că Țamblac, în perioada 1424—1450 a stat la Neamț, sub numele călugărului copist și cărturar, Gavriil (p. 27). Cuvîntarea lui Grigore Țamblac despre Sfîntul Ioan cel Nou a fost mult răspîndită în Rusia. Ieromonahul Ilie din Pskov, scriind în 1552 despre «mucenicii lui Gheorghe cel Nou din Bulgaria», folosește fragmente din această lucrare. Grigorie Țamblac «este personalitatea precumpănitoare a perioadei de început a colaborării culturale moldo-rusești» (p. 27). În veacul al XV-lea, manuscrisele sud-slave și rusești încep să aibă o circulație destul de mare. Petrușevici amintește de «Tetravanghelul» galițian din 1143, care a ajuns la Moscova prin Moldova. De asemenea, Iațimirski dă ca exemplu un «Stosloveț» (100 de cuvinte) de origine sud-slav, adus în Rusia și care se întoarce în țara noastră în copie în veacul al XVI-lea. Tot acesta mai publică și însemnate manuscrise rusești care s-au păstrat în zbornicele sau culegerile din țara noastră, printre acestea: «Pravila Marelui Cneaz Vladimir privitoare la oamenii bisericești și la deseatine». Un alt manuscris «Amintirea despre transportarea moaștelor Sfîntului Nicolae din Mira Lichiei în orașul Bar», făcînd parte dintr-o culegere de la Neamț din veacul XVI. Acest manuscris este atribuit episcopului Efrem al Preiaslavului din veacul al XI-lea. Tot aici mai descoperim Iațimirski, «Cuvîntul lui Ilarion despre folosul sufletesc» (p. 27). În ceea ce privește manuscrisele moldovenești, Iațimirski constată că ele au influențat scrisul rusec și anume: literele manuscriselor moldovenești de la începutul veacului al XVI-lea au slujit drept model pentru primele matrițe tipografice rusești (p. 28). Iconografia moldovenească este influențată la rîndul ei de iconografia rusească. Este vorba în special de arta pe care o creează meșterii veniți cu Evdochia din Kiev, soția lui Ștefan cel Mare (clădirile tipice din această epocă stau la temelia dezvoltării arhitecturii moldovenești din veacurile următoare), apoi legăturile care au fost stabilite cu Lvovul, în vremea lui Alexandru Lăpușeanu și a Moveileștilor și frescele create de pictorii ruși, sub domnia lui Vasile Lupu. Interesante sînt concluziile profesorului N. I. Petrov din Kiev, asupra monumentelor de artă romînească și despre posibilitatea înfrîuririi lor asupra artei rusești, precum și cele ale lui N. P. Kondakov asupra influențelor iconografice, sau cum ar fi cele ale savantului Iațimirski asupra asemănărilor ce există între bisericile de lemn rusești și bisericile din nordul Moldovei. Motive de artă rusească avem la Dragomirna, (unde se păstrează un «Aer» din 1598, lucrat din porunca lui Varlaam al Rostovului). La Sinaia, în 1703, lucrează zugravul rus Tihon Ivanov. Cu veacul XVI începînd, avem existente icoane rusești la minăstirea Putna, Sucevița, Văleni-Neamț, Bistrița-Vilcea,

Hurez, Hanul Greci și Curtea Veche din București, Cocreștii de Sus-Prahova și în Biserica Sf. Ilie de lângă Suceava etc. (p. 29).

O dată cu dezvoltarea social-economică din veacul al XVII-lea, conștiința de luptă pentru scuturarea jugului străin se întărește, iar «Biserica ortodoxă începe să capete o însemnătate din ce în ce mai mare». În timpul luptei pentru cucerirea independenței «ortodoxia devine un factor suprastructural important la popoarele neo-mahomedane din imperiul otoman» (p. 67). Interesantă este activitatea picturală a școlii renumitului meșter moscovit Andrei Rubliov. Încă din anul 1628 domnitorul Miron Barnovski-Movilă a cerut icoane pentru bisericile moldovenești (p. 70). Relațiile dintre înfrăgă «lume ortodoxă» creșteau mereu în amploare, orașele Kiev și Lvov fiind importante centre de legătură. «Rezistența anti feudală a populației rusești și ucrainiene din statul polono-lituanian. Iată de tendințele de catolicizare și unire, se manifestă prin «frățiile» de pe lângă locașurile de rugă» (p. 70). Frăția din Lvov, pentru Moldova, a avut o însemnătate deosebită din punct de vedere cultural, cit și economic.

În veacul al XVII-lea remarcăm legăturile cu Kievul. În legătură cu propaganda catolicilor în mijlocul ortodocșilor, un rol de seamă l-a avut ierarhul Petru Movilă (1596—1646) fiul domnului Simion Movilă, care «opunându-se influenței catolice, și-a închinat viața luptei pentru drepturile populației ortodoxe» (p. 71).

După ce se arată că literatura noastră s-a manifestat în această vreme prin: opere bisericești și prin cronici, ne este prezentat sprijinul pe care îl dă Petru Movilă țării noastre prin dăruirea de tipar niște și meșteri tipografi. Paginile 74—78 cuprind enumerate cărțile de slujbe tipărite, în această vreme. Începând cu veacul al XVII-lea pînă la începutul veacului al XX-lea, alți tipăriturii cit și manuscrisele se înmulțesc în bibliotecile rusești. Domnitorul Moldovei Miron Barnovski-Movilă contribuie cu bani la refacerea tipografiei din Lvov, distrusă de incendiu, și trimite acestora un «Octoih», vechi de la mănăstirea Neamț. Numeroase lucrări de proveniență ronească au fost înregistrate mai târziu de către A. Petrușevici, în 1888, dintre care amintim: «Octoihul» din veacul al XV-lea, «Tetravanghelul» din veacul al XVI-lea, «Slujebnicul» din anul 1680, la București, «Trebnicul» din 1735. În colecțiile rusești, ca provenite de la mănăstirea Dragomirna s-au păstrat: «Apostolul» din 1618, «Culegerea» din 1615, «Evanghelia» ilustrată din 1615, scrisă fiind de Teofil din Voroneț, pentru mitropolitul Anastasie Krimkovic, «Psaltirea» din 1616 scrisă tot de Anastasie, «Piatdeseatnița» din acelaș an, «Faptele lui Ioan Damaschin» din 1618, «Psaltirea» și «Prologul» din 1625. Textele lucrărilor au și precizarea din a cui dispoziție s-au copiat, spre exemplu: «Alexandria» din 1562, din porunca mitropolitului Grigorie din Moscovei; «Psaltirea» din 1619 a fost scrisă de Eftimie de Rădăuți. «Mineiul» din 1625 alcătuit pentru Mitropolia Tîrgoviștei din porunca mitropolitului Anastasie Krimkovic (p. 78).

La pagina 118 este amintit David Corbea, fiul preotului Ioan Corbea de la biserică Sf. Nicolae din Scheii Brașovului, care se pronunțase împotriva unirii cu Biserica Romano-Catolică, câștigându-și în felul acesta prietenia conducătorilor «creștinătății». Se mută în Țara Românească și la București este ctitorul bisericii Ceauș David, mai târziu numită a Icoanei. Acesta merge la Moscova în numele patriarhului Dosoftei, a lui Brîncoveanu și al Cantacuzinilor, cerînd eliberarea popoarelor din sud-estul european, de sub dominația turcă. Înțelegîndu-se cu fruntașii acestor populații subjugate, Corbea «și-a oferit serviciile Rusiei, singura putere care putea să se opună stăpînirii turcești și tendințelor acaparatoare ale curții habsburgice. În felul acesta, David Corbea și protectorul său Mihail Cantacuzino, se bucurau în ochii rușilor de mai multă încredere..., ajungînd pînă la urmă agent permanent al țării, în capitala Rusiei». În anul 1689, Mihail Cantacuzino angajează pe Alexea Rusul, pentru a face o biserică la Stîlpu-Buzău (p. 119). Arta în această epocă se dezvoltă, iar monumentele de artă sînt admirate de străini. Astfel: «Del Chiaro scria că în Valahia bisericile erau minunat zugrăvite înăuntru, de meșteri ce au deprins arta lor de la zugrăvi moscoviți, desăvîrșiți în această meserie. În 1700, Rafael Leszczyński, sol polon, admira de asemenea frumoasele fresce ale mănăstirilor sucevene. Marele nostru meșter, musceleanul Pîrvu Mutu Zugravul (1657—1735), a învățat și el arta sa timp de 6 ani de la un zugrav rus, în Bucovina» (p. 119).

În capitala Rusiei, au călătorit Pahomie și Paisie, de la Cozia, în decembrie 1702, după ajutoare. În 1703, pleacă tot la Moscova, după ajutoare bănești, Eupraxia, stareț

din Transilvania, iar în 1704, pleacă și Ioil, starețul mînăstirii muntene Vintilă Vodă, care fusese prădată de turco-tătari (p. 120).

Vestitul cărturar și orator Antim Ivireanul, a tipărit la București, cu cheltuiala lui G. Castriot «Invățătura dogmatică a Bisericii Răsăritene» a lui Sevastos Kimenitul. «În scopul promovării culturii și lărgirii posibilităților de apropiere între romîni și ruși, Brîncoveanu a înființat o școală de slavonie; școală pe care apoi o zidi la Sf. Sava; pentru Școala Domnească același Antim Ivireanul a tipărit în 1697, la Snagov, «Gramatica Slavonească» a lui Meletie Smetrițki» (p. 120). Antim Ivireanul, originar din Iviri (Georgia) a ajuns în 1708, mitropolit al Țării Romînești. A tipărit numeroase cărți slavonești, grecești și romînești, din care prima este «Psaltirea», apărută în 1694, la București. În 1884, profesorul L. S. Mateevici a dăruit Academiei din Kiev o «Rapsodie» ce cuprindea genealogia în 500 de portrete a urmașilor lui Adam, alcătuită în 1709 de Antim Ivireanul, cu cerneală colorată (p. 120). În tipografia de la Snagov, în 1701, apar primele cărți arabe, pentru Anastasie, patriarhul Antiohiei, tipărituri ce au fost încurajate și de hatmanul Ucrainei. Antim trimite pe un ucenic al său, Mihail Ștefan, la Tillis, cu o tiparniță. «Evanghelia» tipărită în 1709, este prefațată de Antim, iar sfîrșitul Liturghierului din 1710 reproduce versurile lui Ivireanul din «Evanghelia de la 1697» (p. 120).

Prezența lui Petru cel Mare la Iași a trezit un interes deosebit față de viața culturală rusească, încît la sfîrșitul veacului al XVII-lea s-au întărit legăturile noastre cu Rusia (p. 139). La pagina 140, G. Bezviconi exemplifică aceste legături după cum urmează: În august 1717, starețul Isaia cerea ajutor în bani și cărți pentru mînăstirea Înălțării din Suceava. Antim Crețu, starețul de la Bisericiani, în 1722, obține un «Tetravangel», care fusese tipărit la Moscova în 1716; donatorul acestei cărți fiind Lazăr, eclesiarhul cunoscutului Pahonie Ișpanovski, vlădică de Voronej. Mitropolitul Gheorghe al Moldovei avea legături cu Moscova, de unde obținu numeroase cărți pe care le dăruie în anul 1729, Mitropoliei. La Putna, își află adăpost călugării cărturari ca Benedict Pavlinkovski, iar biblioteca mînăstirii este plină de tipărituri lioviene, kievienne, moscovite, din Vilna și Cernigov, Radu, preot la Treisfetitele din București, traduce în rusește în anul 1728, «Semnele lui Antihrist», carte tipărită la Moscova în 1703, care reprezintă un «nceput de literatură teologică». Arhimandritul de la Cozia, Ghenadie, născut la 1695, călătorește la Moscova, iar în anul 1747, talmăcește «Itica sau Ieropolitica», adică filozofia învățătoare, după o ediție din Kiev, de la 1712 (p. 140).

Războiul ruso-turc din anii 1735—1739, prilejuiește încă o dată apropierea poporului nostru de Rusia. În ceea ce privește situația romînilor din Transilvania, sînt semnificative demersurile pe care le-a făcut la Petersburg preotul Eustate Vasilievici Grid, de la biserica Sf. Nicolae din Scheii Brașovului, între anii 1743—1744; arătînd printre altele viața grea a poporului după mîrirea din 1697 și prigoana pe care o suferea din partea episcopului Ioan de Pataki. Călătorind în Rusia, acesta aduce la înapoiere cărți rusești și o sumă de 13.000 de florini, pentru biserica din Schei. Banii erau dintr-o colecție făcută în orașele rusești cu care s-a făcut reparația locașului și s-a clădit un turn pentru ceas, așa încît și astăzi o pisanie din anul 1751 amintește de ajutorul rusec primit (p. 145). Exemplele de acest fel pe care le enumără autorul, pe bază de documente sînt multiple. (A se vedea pagina 146).

Intensificarea relațiilor economice aduce pentru țara noastră o renaștere culturală. În a doua jumătate a veacului al XVIII-lea, influențele culturale rusești se fac din ce în ce tot mai simțite. În cadrul preocupărilor vechi slavo-rusești, se tipărește la Rîmnicul Vilcea, în 1755, o gramatică slavă a lui Meletie Smolrițki, scoasă de Antim Ivireanul în 1697, pentru uz intern (p. 170). În această vreme se înmulțesc copiile cu privire la trecutul Rusiei după «Sinopsisul» rusec tipărit la Kiev în 1780, care nu era altceva decît un letopiseș apărut între anii 1674—1836, în mai multe ediții rusești și care este prima carte care vorbește de Rusia. La noi a fost copiată de Evloghie în (1753) și de dascălul Lavrentie de la Hurez, pentru Țara Romînească (1757) (p. 170).

O sumă de traduceri din rusește le datorăm lui Vartolomeu Măzăreanu (1710—1790), care și-a făcut studiile la Academia din Kiev. Măzăreanu a fost «îndreptătorul» școlilor din Moldova. El creează o școală la Putna împreună cu Benedict Pavlinkovski, unde «introdusese și puțină rusească». De la el ni s-au păstrat cronici, condici și descrierea călătoriei făcută de delegația moldovenească în 1770 la Moscova. Din tradu-

cerile lui Măzăreanu amintim: «Esopia», tălmăcită în anul 1763 și este una din cele mai răspândite cărți populare laice (p. 172). «Învățăturile» lui Ava Dorotei (1766), tipărite la Kiev, în 1628, «Leasvița» lui Ioan Scărarul (1766), «Trebnicul» lui Petru Movilă (1776), «Cuvinte ale lui Dimitrie al Rostovului» etc.

În Principate, sint răspândite mult scrierile lui Dimitrie al Rostovului, traduse de starețul rus Vasile, de la mănăstirea Poiana Mărului din ținutul Rîmnicului-Sărat, înființată în al patrulea deceniu al secolului XVIII. «Pe Vasile, promotor al învățăturii lui Nil Sorski, putem să-l considerăm la noi drept premergător al lui Paisie Velicikovski în crearea unei școli slave și în renașterea monahismului local» (p. 172). Asupra activității sale multilaterale nu avem un studiu aprofundat, deși a fost un cărturar cu merite deosebite în ceea ce privește renașterea culturii și îmbogățirea limbii traducerilor, cât și a răspândirii scrierilor mănăstirii Neamț (p. 176). Un rol însemnat în răspândirea tipăriturilor începând din anul 1756, îl are Mihail Strelbițki (p. 177).

Se arată apoi că războaiele din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea au trezit pentru Rusia un interes deosebit în legătură cu principatele dunărene, unde aveau loc lupte împotriva turcilor. În acest scop au început și publicații cu referire la situația acestora (p. 179).

În capitolul ultim intitulat: «Legături culturale în prima jumătate a secolului al XIX-lea», după ce autorul vorbește despre circulația cărților rusești, despre Gheorghe Asachi (1788—1869), C. Staniati (1786—1869) și M. Kogălniceanu (1817—1891), Alexandru Donici (1806—1865), Alexandru Hirjeu (1811—1872), Constantin Negruzzi (1808—1868), poetul Pușkin și literatura noastră, autorul se ocupă și de Alexandru Scarlat Sturza (1791—1854) în paginile 296—298. Acesta deseori este amintit în evoluția relațiilor noastre cu rușii. A pribegit cu tatăl său din Moldova în Rusia. Era fiul vornicului Scarlat Sturza. Participă la viața literară din Petersburg, având legături cu scriitorii Caramzin, Jugovski, Pușkin și Gogol. În ceea ce privește opera sa, aceasta a fost cunoscută prin traducerile ce s-au făcut în timp. Autorul ne relatează că «în 1832, Eufrosin Poteca a publicat la București tălcuirea din grecește a unei cărți a lui Sturza». Și cum G. Bezviconi nu ne indică titlul acestei lucrări, credem că este vorba de «Enhirid» (sau «Mînelnic», pentru că în mîna pravoslavnicului nelipsită trebuie să fie); scrisă în grecește de Alexandru S. Sturza și tradusă în românește de Alexandru Filipescu, București 1832. În 1843, la Iași, continuă autorul, se tipărește o altă carte, alcătuită în limba rusă de Alexandru Sturza și tălmăcită de Filaret Scriban. Noi arătam că această lucrare este: «Epistolii sau scrisori despre datoriile sfintei dregătorii preușești». Apoi Filaret Scriban traduce și publică la Iași «Învățăturii religioase, morale și istorice» care în anul 1837, la Berlin, alcătuiseră tema unui curs ținut tinerilor studenți moldoveni, printre aceștia numărîndu-se și Mihail Kogălniceanu. Originalul francez al acestei cărți s-a tipărit la Iași în 1842. Anul apariției traducerii românești fiind 1844. În 1851, la Iași, s-a tipărit cartea «Duplul paralel sau Biserica în fața papalității și a reformei veacului al XVI-lea», tradusă de Neofit Scriban (1803—1884). Tot la traduceri credem că trebuia să mai fie menționată de către G. Bezviconi și traducerea părintelui I. Beleuță: «Priviri istorice asupra învățăturii duhului Bisericii Ortodoxe», tradusă din limba franceză și cea germană, Făgăraș, 1931. A. S. Sturza călătorește în Moldova prin 1843, în calitate de văr al domnitorului Mihail Sturza, interesîndu-l problemele de învățămînt. Organizează, în calitate de epitrop onorar, Seminarul Socola din Iași. Opera lui Sturza a fost retipărită în limba franceză în: «Oeuvres postumes», scoase în patru volume (1858—1861) la Paris.

În anul 1839 ia ființă la Odesa Societatea de istorie și antichități. Alcătuită din harnici cercetători ai trecutului, Societatea a manifestat un viu interes în legătură cu istoria țărilor noastre. Societatea avea ca membri corespondenți pentru țara noastră pe: M. Kogălniceanu, M. Ghica și G. Papadopol din București, ș.a. Buletinul acestei societăți a produs numeroase documente moldovenești, comunicate de I. A. Nelidov (1799—1853) și mai ales de Nicolae Murzakevici (1806—1883) profesor la Odesa.

Lucrarea lui G. Bezviconi este un studiu bine documentat. Alături aparatul critic, cât și cele peste 1100 de lucrări citate denotă o îndelungată cercetare științifică pe care o apreciem și o recomandăm ca utilă cititorilor noștri.

Cartea are menirea de a populariza legăturile multilaterale romîno-ruse care au dăinuit între popoarele noastre de-a lungul veacurilor.

Magistrand IOAN F. STANCULESCU

EVENIMENTE, FAPTE, COMEMORĂRI

1. SĂ NU SE ADMITĂ REPETAREA ORORILOR DE LA HIROȘIMA!

La 6 august, în parcul păcii de la Hiroșima, unde acum 17 ani a fost aruncată prima bombă atomică din istoria omenirii, de către forțele militare aeriene americane, secerînd într-o clipă peste 200.000 de vieți omenești, — a avut loc o grandioasă ceremonie în memoria victimelor bombardamentului atomic. La ora 8,15, cînd deasupra orașului a explodat bomba atomică, pe străzile Hiroșimei au răsunat bătăi de clopot. După ce s-a păstrat un moment de reculegere, primarul orașului a depus la monumentul victimelor — o nouă listă a celor încetați din viață, anul acesta, din cauza urmărilor bombardamentului atomic. În fața celor 30.000 de participanți s-a citit Declarația păcii, în care se cere să nu se admită repetarea ororilor de la Hiroșima. Sute de porumbei s-au înălțat spre albastrul cerului, simbolizînd dorința și sentimentele pure ale locuitorilor, aspirația întregului popor japonez spre pace și excluderea catastrofei atomice din viața omenirii. În aceeași zi la Tokio, Cea de a 8-a Conferință pentru interzicerea armei atomice și cu hidrogen și preîntîmpinarea războiului nuclear, și-a încheiat lucrările, adresînd popoarelor o «Chemare la luptă pentru interzicerea imediată a armei nucleare, pentru dezarmare generală și totală». În cele șase zile cît a durat conferința internațională la care au participat 10.000 de delegați din diferite țări: U.R.S.S., S.U.A., R. P. Chineză, Canada, reprezentanți ai celor mai mari organizații internaționale, Consiliul mondial al păcii, Asociația internațională a juriștilor democrați, Biroul scriitorilor din țările Asiei și Africii, F.D.I.F., F.S.M., Federația mondială a oamenilor de știință etc., au fost discutate problemele arzătoare ale luptei popoarelor iubitoare de pace, preconizîndu-se măsuri concrete pentru preîntîmpinarea unui război nuclear. În ședința de deschidere, Kaoru Yasui, Președintele Consiliului național japonez pentru interzicerea armelor atomice și cu hidrogen, a declarat că în zilele noastre pregătirile pentru un război nuclear au căpătat proporții amenințătoare. Primejdia declanșării unui război nuclear a crescut considerabil, a devenit mult mai gravă decît cred unii oameni. Singura cale de încetare a cursei înarmărilor nucleare, — a spus el, — este obținerea imediată a unui acord cu privire la interzicerea experiențelor nucleare. Șeful delegației sovietice la conferință, M. B. Mitin, a dat citire Mesajului adresat Conferinței de Președintele Consiliului de Miniștri al U.R.S.S., N. S. Hrușciov, în care se spune că «poporul sovietic, guvernului sovietic, le sînt apropiate telurile nobile și mărețe pe care și le propune Conferința: «a nu admite repetarea pe scară mondială a tragediei de la Hiroșima și Nagasaki» și a preîntîmpina un război racheto-nuclear, Uniunea Sovietică este gata ca fără să mai aștepte o înțelegere cu privire la dezarmarea generală și totală, — să semneze neîntîrziat un acord cu privire la încetarea tuturor experiențelor nucleare, — sub un control internațional eficient, care poate fi asigurat cu ajutorul mijloacelor naționale de detectare».

În dimineața zilei de 9 august, la ora 11,02, adică la exact 17 ani din momentul când un avion american a aruncat bomba atomică asupra orașului Nagasaki, noua populație a orașului s-a întrunit într-un mare miting, unde în fața monumentului victimelor bombardamentului atomic, s-a adoptat un Apel adresat celor 104 state ale O.N.U., cerându-se ca să se pună capăt pentru totdeauna armei nucleare, să se creeze o lume fără bombe atomice și cu hidrogen. La ședința comemorativă de după amiază au luat cuvîntul numeroși delegați ai celei de a 8-a Conferință internațională pentru interzicerea armei nucleare. U Sue Piu, cunoscutul reprezentant al vieții publice din Birmania, a spus că bombardamentul atomic asupra celor două orașe japoneze, din ordinul guvernului S.U.A., a constituit o crimă fără precedent, care va rămîne pe veci o pagină înlunecată în istoria omenirii. Astăzi toate popoarele cer dezarmarea. Aceasta e una din problemele stringente ale contemporaneității, a cărei soluționare va duce la preîntîmpinarea războiului și la instaurarea unei păci trainice pe pămînt. Nu există nici un argument împotriva dezarmării și de aceea, ea trebuie înfăptuită. În ziua de 7 august în legătură cu comemorarea tragicului bombardament atomic de la Hiroșima, la New York, a avut loc o mare demonstrație. O uriașă coloană de demonstrații, lungă de aproape 1 km, purtînd peste 2.000 de pancarte pe care scria: «Hiroșima este o rușine pentru America», «Nu vom permite repetarea Hiroșimei», «Să fie interzise experiențele nucleare», «Pacea este singura noastră apărare», a pornit din Brilliant Parc spre Piața Organizației Națiunilor Unite. La adunarea de aici toți delegații au vorbit despre sentimentul de rușine pentru America, singura țară din lume, care a săvîrșit împotriva oamenilor această monstruoasă crimă. Condamnînd Guvernul S.U.A., pentru «Acțiunea irațională și tragică», de acum 17 ani, cînd au fost nimiciți sute de mii de oameni lipsiți de apărare, Orenstein, membru al Senatului statului New York, a ironizat argumentele perimate ale guvernului american, potrivit cărora, monstruoasa hecatombă de la Hiroșima-Nagasaki, ar fi fost necesară în scopul «încetării rapide a războiului». «Explozia atomică de la Hiroșima nu a nîmicit războiul, ci l-a făcut mai periculos» a spus el. După adunare new-york-ezii, îndreptîndu-se spre sediul Secretariatului O.N.U., au organizat aici o procesiune în memoria victimelor bombardamentului de la Hiroșima și Nagasaki. La Manchester în Anglia, la Bonn în R.F.G. și în alte localități, pe toate meridianele pămîntului, s-a comemorat evenimentul cel mai grav și sumbru din istoria secolului nostru. Astăzi încă, în Japonia, 300.000 de persoane suferă din cauza urmărilor bombardamentelor atomice. Hiroșima ia aspectul unei grave întrebări și pune conștiinței fiecărui om problema cea mai gravă: în condițiile suprasaturării globului de bombe atomice și termonucleare și hidrogenice, nu există șanse de supraviețuire decît acceptînd coexistența pașnică, singura alternativă vitală și rațională pentru continuarea vieții pe pămînt. R. Oppenheimer, unul din creatorii bombei atomice, spunea: «Dacă va izbucni un război atomic nu vor rămîne destui oameni vii pentru a-i îngropa pe cei morți». Puterea bombelor cu hidrogen de astăzi, întrece de sute de ori pe cea a primelor bombe atomice. William Lee Davidson a calculat că explozia unei singure bombe cu hidrogen degajă mai multă energie, decît au degajat exploziile tuturor războaielor prin care a trecut omenirea. Potrivit unor calcule aproximative ale oamenilor de știință, stocurile de arme nucleare existente astăzi în lume, pot fi comparate ca putere cu 12.500.000 de bombe de tipul celei lansate deasupra Hiroșimei, adică 250 de miliarde de tone putere explozivă nucleară. Ritmul infernal al înarmărilor absoarbe anual din circuitul economic mondial 120 de miliarde de dolari, sumă echivalentă cu aproximativ jumătate din investițiile ce se fac în toate ramurile economice mondiale. Comparată cu o bombă hidrogenică, bomba atomică aruncată la Hiroșima, pare ca o grenadă de mîină față de o bombă lansată din avion! Puterea de distrugere a unei bombe experimentale, de 50 megatone după calcule, atinge o rază de distrugere absolută de 40 km., iar pe raza de 80 km. provoacă distrugerii considerabile, putînd nimici orașe cu populație de 6—8 milioane.

Declanșarea unui război în condițiile actuale de înarmare, nu poate constitui decît semnarea prealabilă a propriului deces, a eventualului agresor. Mijloacele fulgărătoare de ripostă, puse în funcțiune în timp de secundă, purtate cu rachete globale și intercontinentale, pot transforma într-un nor de foc și cenușă, spații, practic nepre-

cizabile, iar state cu sute de milioane de locuitori, cu orașe, clădiri, cu roadele milenare ale culturii și civilizației, pot dispărea în mai puțin de o oră, transformând planeta noastră într-un cimitir glacial, etern.

Trebuie oprită demența nucleară, iar drumul nefast și monstruos al înarmărilor atomice, uriașele piramide de depozite ale armii hidrogenice, trebuie să dispară din orizontul înflorit al pământului. A salva omenirea de un război termonuclear — e lumina cea mai puternică din conștiința umană, un imperativ categoric al acestui deceniu, care cere neînfriziat să fie materializat în urgența semnare a unui acord de dezarmare generală și de interzicere a bombei nucleare. Premierul sovietic N. S. Hrușciov afirmă cu mare îndreptățire: «În secolul armelor nucleare, în secolul rachetelor, nu se poate pune capăt primejdiei unui război nuclear distrugător, fără a smulge din rădăcini, fără a lichida mijloacele de exterminare în masă, fără a interzice arma nucleară». Președintele S.U.A., Kennedy, de asemeni semnalează: «În pofida marilor dificultăți și deziluzii, sarcina îndeplinirii dezarmării nu trebuie considerată irealizabilă. Importanța și urgența ei cresc pe zi ce trece. Primejdia nucleară va crește dacă nu se vor lua grabnic măsuri pentru a stopa sporirea stocurilor de armament modern și extinderea armii nucleare asupra unui număr tot mai mare de țări, precum și în Cosmos, dacă nu vor fi lichidate posibilitățile declanșării unui război dintr-o întâmplare, în urma unei greșeli sau a unor defecțiuni de telecomunicații».

Hiroșima e un avertisment, ale cărui proporții catastrofice mondiale nu pot fi imaginabile, o prăpastie fără fund și un alt mal, unde nu se mai poate trece, este neantul înspăimântător, o imagine de apocalips! Concepția inevitabilității războiului nuclear e expresia dementă a unor grupuri militariste, oligarhice occidentale, în care egoismul, setea de câștig, cancerul sistemului capitalist, roade mințea și sufletul unora, al căror loc potrivit nu e acela din societate, ci cămașa de forță. Ce reprezintă oare fiecare minut pentru țările N.A.T.O., decât pregătiri de război în valoare de 100.000 de dolari, iar suma fabuloasă de 900 miliarde de dolari, alocată de Statele Unite în ultimii 17 ani, cheltuielilor militare, nu ia aspectul unui Moloh, căruia geniul și truda sutelor de milioane de oameni îi jertesc tot ce au mai de preț, însăși viața și bucuria existenței lor?

În S.U.A. gândirea militară are un ascendent periculos asupra întregii vieți social-politice, pregătind prin miriadele de canale de informație, de cultură, o psihoză războinică, ținând opinia publică într-o tensiune permanentă, obișnuind lumea să gândească numai în schema noțiunilor războiului rece. Scriitorul John Lear într-un articol din 31 mai 1962 în «New Scientist» arată că «o mare bătaie are loc între concepția militară și concepția științifică în Statele Unite. În momentul de față concepția militară este dominantă. Ea își manifestă puterea pe plan politic prin posturile pe care le oferă, direct în cadrul forțelor armate, iar în fabrici prin contracte».

Necesitatea obiectivă ca lumea să fie salvată de la un nou război care ar echivala cu o catastrofă de neconceput, — impune o încordare a forțelor morale, o confruntare de adâncime, de profunde resorturi etice în conștiința fiecărui om, din orice stat și de pe orice treaptă de ierarhie socială s-ar afla. Limita lumii de astăzi e limita lumii capitaliste, formă perimată, de structură politico-socială, în care grupurile militariste nu exprimă decât pozițiile «afacerilor» recordurilor de profit, interesele egoiste ale trusturilor și bancherilor miliardari. Această lume a bussnis-ului și a recordurilor de «beneficii» pe seama celor mulți, a marii majorități a populației, a clasei muncitoare, trebuie imobilizată în aspirația dementă de a declanșa un război!

Romancierul Sir Compton Mackenzie exprimându-și azeziunea față de Congresul Păcii de la Moscova, spunea: «Dezarmarea este un mijloc mult mai sigur de a împiedica războiul, decât bomba nucleară... iar singura speranță pentru viitorul omenirii este dezarmarea mondială». Această speranță, pe măsură ce va umple inimile oamenilor, determinând popoarele la o luptă tot mai activă și multilaterală pentru pace, concretizată pe plan internațional printr-un acord de interzicere a armelor nucleare, va estompa, treptat, și va elimina imaginea, de coșmar a unui război de exterminare a rasei umane, eliberând omenirea de spectrul Hiroșimei mondiale.

2. NOI TREPTE ÎN CUCERIREA COSMOSULUI: «FESTIVAL COSMIC SOVIETIC»

La 15 august 1962 grupul navelor cosmice satelit «Vostok-3» și «Vostok-4» conduse de comandanții Andrian Nikolaev și locotenent-colonelul Pavel Popovici, cetățeni ai Uniunii Sovietice, a aterizat pe teritoriul U.R.S.S. în condiții bune. Zborul lui «Vostok-3» a durat 95 de ore, aproape 4 zile, înconjurând pământul de 64 de ori, parcurgând o distanță de peste 2.600.000 km. Durata de zbor a lui «Vostok-4» a fost de 71 de ore, iar distanța parcursă de cca. 2.000.000 km.

La numai 6 minute una după alta cele două nave cosmice au aterizat după ce pe orbite aproape identice au parcurs milioane de kilometri în jurul pământului, adăugând noi trepte în cucerirea Cosmosului și patinând cu pulbere de stee, itincăriile de glorie ale geniului omenesc. Într-o perioadă de flux maxim al micrometeoritilor pentru navigația cosmică, curajul și eroismul celor doi comandanți sovietici, au realizat o epopee nemărginită de nici o frontieră, lărgind lumii întregi orizontul celor mai fierbinți speranțe, în triumful forțelor păcii și al rațiunii umane. Întreaga opinie publică a marcat cu entuziasm neîntinut pînă acum, succesul epocal al acestui zbor.

În interviurile acordate ziaristilor, cei doi cosmonauți sovietici au declarat: «Inimile noastre erau pline de bucurie. Doream să îmbrățișăm întreaga lume. Planeta noastră e de o frumusețe extraordinară. Din înălțimile cosmice ea e tot atât de magnifică, și trebuie să facem în așa fel, încît să nu fie niciodată arena unor războaie devastatoare». (Andrian Nikolaev). «Admiram frumusețea Universului și cîntam cîntecele mele preferate. Cînd știi că ai alături de tine un prieten, te simți cu totul altfel în Cosmos. Vorbeam prin radio adesea cu el și chiar am cîntat în doi». (Pavel Popovici). «Noi, ca și toți oamenii de pe planeta noastră, vrem ca realizările științifice să contribuie la progres, ca toți oamenii de pe pămînt să trăiască bine. Cosmosul trebuie să servească cauzei păcii, binelui oamenilor». (Andrian Nikolaev).

De la vechii greci conceptul despre lume, despre sensul ei («Kalokagatos», acela de frumos și bun, de splendoare cosmică și frumusețe spirituală a omului, a constituit experiența esențială de viață a geniiilor și a tuturor oamenilor cinstiți, care atrași continuu de visul desăvîrșirii spirituale, de continua ameliorare a vieții omului, au contribuit cu mintea și brațele lor la templul culturii, artei, științei. Orînduirea sovie-

1. „Uniunea Sovietică este făuritoarea istoriei cosmice“, ziarul „Tribuna“ India. Lansarea cu succes a celor două nave sovietice „ilustrează un uriaș progres în domeniul gîndirii tehnice. Nădăjduiesc că aceste realizări științifice și tehnice vor fi folosite pentru a contribui la crearea unei lumi unite“. (Președintele Indiei, Radhakrishnan). „Este prima întîlnire a doi oameni în Cosmos din istoria omenirii și ei sînt ruși, lansați unul după altul la interval de 24 de ore... Oare întîlnirea în Cosmos nu este cumva preludiul cuceririi Lunii, pe care să fluture drapelul sovietic? („Paris Jour“). „În viitorul apropiat ne putem aștepta la un nou festival cosmic sovietic“ („L'Aurore“). „Faptul că cele două nave cosmice au efectuat simultan zborurile în jurul pămîntului este considerat ca o admirabilă dovadă a puterii industriale și a măiestriei tehnice sovietice“ („New York Times“). „O repetiție generală pentru asaltul Lunii“ („La Croix“). „Prin zborul în grup, Uniunea Sovietică a demonstrat că deține locul de lider în domeniul cuceririi Cosmosului“ („Le Monde“). „Știrea dublului triumf cosmic al Rusiei a produs efectul unei bombe în acest centru de lansare al Statelor Unite, (e vorba de Cape Canaveral). Este dureros de limpede că Statele Unite au rămas din nou cu mult în urmă în cursa pentru a ajunge în Lună“, (Agenția Associated Press“). „Privite ca realizare științifică, zborurile celor două nave cosmice sovietice reprezintă un nou triumf al geniului uman, cu care trebuie să se mîndrească întreaga omenire...“ „Nu numai că imaginea noastră în lume, ca țara cea mai avansată din punct de vedere tehnic se va șterge, dar poziția noastră în lupta pentru cucerirea minților oamenilor va fi slăbită“ („New York Times“). „Rușii sînt îndreptățiți să afirme că cetățenii sovietici se vor plimba pe suprafața Lunii în anul 1965“ („Daily Mirror“). „În întrecerea dintre cei doi giganți (U.R.S.S. și S.U.A.) pentru victoria în Cosmos există un considerabil decalaj în favoarea Uniunii Sovietice“ („Il Tempo“). „Un salt uluitor în Cosmos. O realizare senzațională a omului și a tehnicii“ („Rheinische Post“). „Cei doi gemeni-astronauți țes istoria“ („New York Herald Tribune“). „Realizările fără precedent și eroismul de neîntrecut al cosmonauților sovietici ne deschid cartea „minunilor“ din întîinderile necunoscute ale Cosmosului, prevestind pentru cel de pe Pămînt, o tehnică nouă cu forme senzaționale, o civilizație nouă mai strălucitoare ca orîcînd“ (Acad. Elie Carafoli, Președintele Comisiei naționale de astronautică a Academiei R.P.R.). „Se apropie ziua cînd cosmonauții sovietici vor conduce puternice nave cosmice spre planetele sistemului solar“ (Acad. sovietic Leonid Sedov).

tică aruncă pe orbite din ce în ce mai largi, sateliți și grupe de nave sateliți, cu aparataj complex, ridicând privirea lumii spre astre, spre cucerirea spațiilor siderale, nu îndemnând-o la război, la exterminarea speței umane. Sentimentul fundamental al omului, — e acela că viața sa e infinit superioară tuturor creaturilor ce-l înconjoară și transformarea societății spre binele tuturor, extirpând egoismul, exploatarea, rasismul, segregafia, legate de orinduirea capitalistă care nu mai corespunde treptei de dezvoltare a lumii de astăzi, abolirea războiului din viața planetei noastre constituie comandamente urgente ale ceasului de față. Pământul nu e un imens mușuroi, în care trebuie să intrăm de spaimă, pregătindu-ne pentru un război apocaliptic, ci e o grădină minunată de cooperare între popoarele și continentele globului nostru.

În telegrama de felicitare către Premierul N. S. Hrușciov, Președintele Consiliului de Stat al R.P.R., Gh. Gheorghiu-Dej și Președintele Consiliului de Miniștri al R.P.R., Ion Gheorghe Maurer, subliniau «această epocală înfăptuire a omului sovietic», care «arată cu câtă putere socialismul întinde stăpînirea omului asupra naturii în folosul întregii omeniri, al progresului și al păcii». Dezvoltarea uriașă a progresului tehnic, forța științei, devin hotărîtoare pentru direcția vieții omenirii, indicîndu-ne soluțiile înțelepte ale cooperării internaționale și extirparea războiului din metodele politice de a rezolva diferendele din lume. Nu nimicirea lumii e concluzia pe care ne oferă succesele și triumful gîndirii științifice, aplicarea geniului uman în soluționarea nevoilor și cerințelor vieții social-economice, ci înflorirea fără precedent a civilizației, artei și culturii în slujba întregii omeniri. Înaltele calități ale oamenilor sovietici, munca asiduă, colosală, competența tehnicii sovietice, au determinat nivelul înalt al succesului reputat de cele două nave cosmice recent lansate. În contrast cu această mișcare ascendentă a forțelor socialiste, lumea capitalistă amenință cu distrugerea și canalizează toate puterile în direcția pregătirii unui uriaș război termo-nuclear. Schimbările petrecute pe arena lumii, după cel de al doilea război, noul raport de forțe în favoarea lumii socialiste, progresiste, nu sînt privite cu luciditate și nu sînt apreciate cu suficient realism politic. Cercurile războinice amplifică psihoza războinică în documentul «Strategie cu bătaie lungă», elaborat de Institutul pentru problemele de politică externă de pe lângă Universitatea din Pennsylvania, sub îndrumarea Colegiului militar național și a Grupării reunite a șefilor de stat majore, se afirmă fățiș: «La baza politicii noastre trebuie să stea următoarea premisă: «nu putem admite ca sistemul politic opus sistemului nostru să supraviețuiască». Conducerea S.U.A., scria în septembrie 1961, ziarul New York Times, sub semnătura comentatorului J. Reston, va alege mai curînd riscul unui război nuclear decît inevitabilitatea triumfului lumii socialiste». Promotorii unor astfel de ipoteze hazardate demască tot mai mult țelurile înumane ale capitalismului, esența sa retrogradă. Întregul mers al istoriei universale indică un viitor luminos, iar făclia mereu vie, care arată calea zilelor de mîine, e purtată cu mîndrie și legitimă demnitate de lumea păcii, de forțele progresiste socialiste. Garanția rezolvării pașnice a tuturor diferendelor și rămășițelor celui de al doilea război se găsește în dezvoltarea forțelor productive mondiale puse în slujba valorilor binelui, în interesele vitale ale umanității, așa cum arată «performanțele cosmice sovietice» și nu în valorile de bursă ale trusturilor americane de armament. Sînt deschise toate cerurile minții, brațelor și forței de creație a omenirii, ca și toate tainele din adînc ale pămîntului. Numai în unirea uriașelor fronturi de cercetare științifică pe plan mondial în asaltul zărilor, în extinderea sferei de cunoaștere și asupra altor planete, în valorificarea forțelor energetice cosmice — se află indicul sigur și potrivit de cooperare economică, de colaborare nelimitată. Marea familie a omenirii trebuie să transforme planeta noastră prin calitățile și însușirile ei material-spirituale, într-un cîmp al frăției universale, iar cuvîntul «război» să rămînă o tristă amintire a unor vremuri, de mult apuse, ireversibile și incompatibile cu strălucitoarea demnitate a «secolului nostru cosmic».

REDACȚIA

REVISTA REVISTELOR

I. Souvorova, *Un musée de l'art russe*, în *Études Soviétiques*, Paris, 1962, sept., p. 70—73, scrie :

Acum doi ani s-a comemorat aniversarea a 600 de ani de la nașterea lui Andrei Rubliov, celebrul pictor al Vechii Rusii. Cu acest prilej, mănăstirea Sfântul Andronic, de la Moscova, unde a trăit și a murit Rubliov, a fost transformată în muzeu național, totodată efectuându-se, aici, mari lucrări de restaurare. Astăzi Muzeul Rubliov oferă vizitatorilor posibilitatea de a cunoaște capodoperile de arhitectură, pictură și artă aplicată rusă din secolele XV—XVII. Istoria însăși a mănăstirii e deosebit de interesantă. Intemeiată la mijlocul secolului al XIV-lea, pe malul Iauzei, pe atunci în afară de incinta Moscovei, ea făcea parte din sistemul mănăstirilor fortărețe, ce formau un semi-cerc înconjurând partea de sud a orașului, îndeosebi expusă invaziilor dușmanilor. La ieșirea din această mănăstire începea drumul ce ducea la Hoarda de Aur, tribul puternicului han al tătarilor. În acest loc rușii, despărțindu-se de cei dragi, își luau rămas bun când plecau la război, și tot aici a fost primit cu mult alai Dmitri Donskoi, care a câștigat în 1380 marea victorie de la Kulikovo asupra tătarilor.

În *biserica Sfântului Arhangel Mihail* din mănăstire se găsea mormântul familiei cnezilor, boierilor, Lopahin. Acestei familii aparținea Eudoxia, prima soție a lui Petru I, pe care n-a iubit-o deloc și care s-a călugărit. Asupra mănăstirii Sf. Andronic, a strălucit gloria lui Andrei Rubliov, creatorul «Troîței», una din capodoperile artei mondiale. Rubliov era călugăr ca mulți din pictorii Evului Mediu. Construcțiile de la mijlocul secolului al XIV-lea nu s-au păstrat în această mănăstire, probabil fiind de lemn, ca majoritatea construcțiilor de la Moscova, din această epocă, sau învechindu-se, au fost înlocuite cu altele. Totuși, biserica Mântuitorului, clădire principală a mănăstirii, a fost ridicată la începutul secolului al XV-lea, ea fiind mai veche cu trei sferturi de secol față de catedrala Adormirii Maicii Domnului din Kremlin. Recent, când restauratorii au demolat clădirile construite ulterior și care mutilau edificiul, când s-a ridicat acoperișul și s-au descoperit plafoanele vechi arcuite, biserica a apărut sub vechiul său aspect. Construită din piatră albă, material preferat de arhitecții Vechii Rusii, și aproape lipsită de motive decorative, ea nu face mai puțin o impresie măreață datorită dimensiunilor sale. Ea e încoronată cu mici arcuri în formă de carenă, care susțin o boltă înaltă. Odinioară, zidurile interioare ale bisericii erau acoperite cu frescă. Din nenorocire, ele au fost de mai multe ori repictate și în sfârșit cojite în întregime de pe pereți, pierdere ireparabilă, deoarece i se atribuiau lui Rubliov. Nu s-au păstrat din picturile ornamentale decât fragmente din chenarele de la ferestre și ele mărturisesc arta strălucită a întregului, zugrăvit de un mare meșter. Totuși, în Muzeul Rubliov, îți poți face o idee de frescele acestui mare pictor. Într-adevăr, la începutul secolului al XV-lea, Rubliov zugrăvea catedrala Adormirii Maicii Domnului din Vladimir. O parte din «*Judecata de apoi*», care i se atribuie, s-a păstrat. Căpîi foarte fidele după aceste fresce, executate de pictorul N. Guseev, figurează în muzeu, făcînd o impresie mai puternică decât originalele, deoarece în catedrala din Vladimir, ele se pierd în penumbra care învăluie pereții și bolțile. Frescele «*Judecății de apoi*» fac să apară caracterul esențial al operei lui Rubliov: umanismul său optimist. În locul tabloului tradițional al pedepșelor implacabile, el pre-

zintă *ceața celor dreپți* intrînd în rai; în locul nimicniciei oamenilor înaintea Divinității, el substituie gloriificarea omului, a frumuseții sale pămîntești.

Tablourile autentice ale lui Rubliov, din care foarte puține s-au păstrat, se găsesc în cea mai mare parte în *Galeria de pictură «Tretiakov»*. Menționăm «*Troița*» și *icoanеле* catedralei din Zvenigorod. Muzeul Rubliov prezintă aceste opere în excelente fotografii și copii, de format mare. La o copie a «*Troiței*» lucrează de trei ani pictorul restaurator V. Kirilov. Desigur că aceasta nu echivalează originalul, însă copile ne dau totuși minunatul colorit al picturii lui Rubliov, frumusețea desenului, trăsătura profund umană a icoanelor sale.

În pofida canoanelor severe ale bisericii, care predica resemnarea și ascultarea, su-punerea, Rubliov redă puritatea morală și frumusețea fizică a omului. Operele sale realizează această înaltă concepție a armoniei clasice, care și-a pus pecetea pe întreaga artă rusă a secolului al XV-lea, și care a încoronat cu o aureolă de faimă numele lui Rubliov, chiar în timpul vieții sale. Colecția muzeului arată marea influență a lui Rubliov. Întîlnești aici *icoane* mari de la sfîrșitul secolului al XV-lea, cu culori fragede și vii, care provin dintr-un sat din Borodava, un iconostas al mînăstirii Mîntuitorului din Suz-dal, copia unei fresce din mînăstirea Sf. Terapont și multe altele. Chipuri tinere și fru-moase, siluete grațioase, evocînd bucuriile vieții de aici, armonie spirituală, mai degrabă decît un sever ascetism. Semnalăm un rar și curios fragment de iconostas cu fresce din orașul Iurievici. Acum cîțiva ani, el a fost transportat dintr-un district, care trebuia să fie inundat, zona respectivă intrînd într-un perimetru de canal. Au fost detașate toate frescele de pe ziduri, puse în rame și curățate. Nuanțele roz, auriu, albastru-azur al acestei picturi sînt de-a dreptul încîntătoare.

Experții Muzeului Rubliov caută neîncetat noi opere ale vechii arte ruse. Desigur multe capodopere rămîn încă necunoscute, înnegrite de trecerea vremii sau acoperite de pictori și restauratori necunoscuți. Adeseori cercetările sînt încoronate de succes. Re-cent, Kirilov a restaurat o icoană înnegrită, provenind de la o mînăstire din împreju-rimile Dimitrovului. Sub un strat gros de vopsea și pictură, adăugată peste alta, el a des-coperit un *chip al Sfîntului Ioan Botezătorul*, care amintește mult de arta lui Rubliov, pe care specialiștii i-o atribuie. Alături de original, fotografiile arată fazele succesive ale restaurării. Astăzi, restauratorii muzeului lucrează la mai multe icoane vechi, dintre care o *Maica Domnului* din secolul al XV-lea, te face să te gîndești la tablourile Re-nașterii italiene. Recent s-au restaurat «*Adormirea Maicii Domnului*» executată de vesti-tul pictor *Dionisos* (sfîrșitul secolului al XV-lea—începutul secolului al XVI-lea) și alte icoane. În centrul icoanei distingi pe sînt, pe lături sînt redat, miniatural, principalele episoade ale vieții lui. Realismul acestor scene, îndrăzneala și finețea pictorului, impres-ionează mai ales prin contrastul cu figura centrală, care e pictată în mod obișnuit în-tr-un stil mai sever.

Colecția muzeului nu cuprinde numai opere de pictură, ci și *obiecte de metal, cize-late și gravate, emailuri, broderii de aur*, artă în care excelau artiștii ruși, manuscrite împodobite cu miniaturi. Deși muzeul nu are decît doi ani de existență, el oferă vizita-torilor o idee precisă, cu privire la vechea artă rusă.

LECTOR

